

ליקוטי מוהר"ן המצבואר

מינייה וביה

ביאור משולב • הערות וביאורים

תורה ז' תנינא • כי מרחמם ינהגם

לַיְמֵי מוֹהַרְיָן הַפְּנִימִי
ביאור משולב • הערות וביאורים

מִיֵּנִיָּה וּבֵיָּה

תורה זו תנינא • כי מרחמים ינהגם

וצדקתו עומדת לעד

ככתר עלי ראש גיליון תורה זו, יונצח לשם ולתפארת הוד, האי תלמיד חכם גאון מופלא ומופלג, ירא ושלם, דבוק בתורת הצדיק בכל לבו ונפשו, באהבתה שגה תמיד וכל חפציו לא שוו בה, זכה וזיכה רבים

הרב החסיד

רבי **שלמה אהרן**
ב"ר מרדכי הלוי גוטליב ז"ל

אשר עסק כל ימיו בלימוד תורת הצדיק
בעמקות ובהתבוננות

זכות לימוד תורת הצדיק
תעמוד לעילוי נשמתו,
לזכרון עולם ולמזכרת נצח

ת.נ.צ.ב.ה.

קו לסלסל בתורתו

04-627-73-13

lb046277313@gmail.com

ל'טייל בתורתו' ע"ר 580769313

פתח דבר

חוברת מיוחדת זו שאנו זוכים להגיש בפניכם, ממשיכה כקודמותיה להאיר על פני תבל את תורותיו הקדושות של רבינו המנהיג הרחמן, המרוות את צימאון הלב והמוח במבועי מימיו הזכים, מאמרים אשר נודעו והתפרסמו בעולם כתורות עמוקות, מחזקות ומחיות כל נפש, שבכוחן להאיר ולהעיר מחדש את הלומדים וההוגים בהם לעבודת ה' יתברך בכל לב - בתמימות מלאה דעת ובפשיטות רצופת עמקות.

כפי שמבואר בתורה זו, תורה ז', עיקר חיותו של האדם היא הדעת. ללא דעת, האדם אינו מכונה בשם 'אדם' באמת, אלא הוא בחינת 'חיה בדמות אדם'. ועל כן המנהיג עוסק כל ימיו בלמלאות את העולם בבני דעה, שימשיכו את דרכו ויעסקו רק בעבודת 'ומלאו את הארץ' דהיינו שהעולם יהיה 'מלא' מאלוקותו יתברך. ומשום כך על כל אחד להשתדל בחידושו וביאוריו המתחדשים לו בלימודו, שכן על ידי גילוי הדעת והארת הרמזים שבתורה, אנו זוכים להכניס את המקיפים הגדולים לשכל פנימי המיישב את העולם.

בלימוד תורתו הקדושה עלינו לזכור, כי המנהיג האמיתי הוא "רחמן" היודע להנהיג כל אחד לפי מדרגתו - בין אם הוא בבחינת 'דרי מעלה' ובין אם הוא בבחינת 'דרי מטה'. עלינו לשוב בתשובה חדשה בכל פעם, ולהתעורר מהשינה והכהות, כדי לזכות לאותה רחמנות של דעת שתאיר לנו את הדרך גם בתוך חשיכת העוונות והנפילות.

ועל ידי העיון והדיבור, בפרט עם חברי אמת, בדיבורים קדושים הנובעים מתוך תורתו הקדושה, אנו מובטחים להתעוררות היראה הגנוזה בספריו הקדושים, להשפעת דעת חדשה ופרנסה טובה, הנמשכת מים חוכמתו של המנהיג הרחמן.

אחרי תקופה בה זכינו לצעוד עם תורותיו הקדושות, אנו שמחים להגיש בפניכם היום חוברת המוקדשת כולה לתורה ז'. בחוברת זו תמצאו ביאורים, חידושים, סיכומים ועצות נפלאות, אשר כולם נכתבו על פי דרך הלימוד הקדושה שהוציא לאור תעלומה הגאון החסיד מוהר"א בר' נחמן הלוי מטולטשין זי"ע.

חוברת זו איננה רק סיכום של דברים, אלא היא באה לתת מענה לכל אלו שרוצים להתעמק בסוד הנהגת הרחמנות, להבין את ההבדל שבין "בן" ל"תלמיד", וללמוד איך למצוא את ה' יתברך בכל מקום - הן בעלייה והן בירידה. היא מציגה חלק מהביאורים הנפלאים כדי לעורר את כולם להמשיך ולחפש עוד ועוד בתורתו הקדושה, שהיא כמים שאין להם סוף בבחינת 'זה הים גדול ורחב ידים'.

בתוך חוברת זו תמצאו 'ביאור משולב' ובו נסלל מהלך על כל התורה, שזור במאות הערות המבהיקות את קשרי התורה, ובחלקה האחרון של החוברת נמצא כעין נספח של הרחבת ביאורים ועיון עמוק בדמותו של משה רבינו כרועה ישראל.

אנו מקווים שחוברת זו תועיל לכם הקוראים בלימוד ובמעשה, ותזכו להאיר את דעתכם באורו של המנהיג האמיתי,

”כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיוך ובלבבך לעשותו”

מערכת 'לטייל בתורתו'

🌸 הבהרה חשובה 🌸

ביאור זה נכתב ונערך על פי הבנתו האישית והפנימית של הכותב. מטבע הדברים, אין לראות בפירוש זה את הדרך הבלעדית או את הפירוש היחידי הנכון, שכן דברי תורה הם כים שאין לו סוף, וכל אחד רשאי וראוי למצוא בהם את חלקו המיוחד. מטרת הדברים שלפניכם היא בראש ובראשונה לאפשר גם למי שעדיין לא זכה להיכנס בעומק אל תוך התורה - לפתוח פתח ראשון ללימוד, מבלי להיזקק להקדמות ארוכות ומורכבות. כמו כן, הדברים באים לעורר את לב הלומדים והמעיינים, הן הוותיקים והן החדשים, לחדש לעצמם פירושים, הארות ורעיונות, אשר יאירו את עיונם מחדש ויחדשו את חיות לימודם.

יש לדעת כי הדברים הועלו על הכתב ונערכו בחיפזון, מתוך דוחק הזמן והצורך הדוחק להוציאם לאור. משום כך, קרוב לוודאי שנפלו בהם טעויות ושיבושים, הן בלשון והן בתוכן. על כן נבקש את סליחת הקוראים מראש, כי אין המגמה אלא להרבות כבוד התורה ולגלות מעט מזיו אורו של הצדיק. וה' הטוב יכפר בעדנו על כל חיסרון ושגגה, וכל המוסיף ומתקן הרי זה משובח.

ליקוטי מוהר"ן

תורה ז' תנינא
כי מרחמם ינהגם

כצורת הדרף
בפיסוקו המיוחד של מוהרנ"ת במהדורת תקפ"א

לטייל
בתורתו

לעידוד הנמקה והתבוננות
בליקוטי מוהר"ן

יודע איד להתנהג עם הרחמנות. אזי יוכל לרחם על תינוק של ד' ימים לימן לו מאכל הצריך לגדול. ולא לקטן כזה. כי קטן כזה צריכין לוינו רק ע"י חלב דווקא. ע"כ צריך לידע איד להתנהג עם הרחמנות. שלקטן כזה צריכין לרחם לימן לו חלב דווקא. ולגדול מאכל הצריך לו. וכן על כל אחר ואחר צריכין לרחם בפה שצריך לו:

ב ורחמן כזה. הוא רק משה רבינו. כי הוא היה מנהיג ישראל והוא יהיה המנהיג לעתיד. כי מה שהיה הוא שיהיה וכו' (קהלת א). כי משה רבינו היה לו רחמנות באמת על ישראל. ומסר נפשו בשביל ישראל. והשליך נפשו מנגד ולא היה חושש על עצמו כלל. כי הש"י אמר לו (שמות לב) ואעשה לך גדול. והוא לא השיגח על זה כלל רק אמר אם תשא חטאתם וכו' (שם). כי הוא היה רחמן ומנהיג אמתי. והיה עוסק ביישובו של עולם שיהיה העולם מיושב מבני אדם. כי עיקר האדם הוא הדעת. וכי שאין לו דעת אינו מן היישוב. ואינו מכונה בשם אדם כלל. רק הוא בחי' תיה בדמות אדם. ומשה רבינו היה לו רחמנות. והיה עוסק ביישוב העולם. שיהיה העולם מיושב ומולא מבני אדם. היינו בני דיעה בנ"ל. כי הוא פתח לנו אור הדעת. כ"ש (דברים ט) אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים. כי משה פתח את הדעת. וגיולה לנו כי יש אלקים שליט בארץ:

ג בי עיקר הרחמנות הוא. בשישראל עם קדוש נופלין ח"ו בעוונות ר"ל. כי זהו הרחמנות הגדול מכל מיני רחמנות כי כל היסורים הקשים שבעולם. אינם נחשבים כלל כנגד המשאוי הכבד של עוונות ח"ו. כי בשישראל נופלים בעוונות ח"ו. והו משאוי כבד מאד שאי אפשר לישא כלל המשאוי הכבד הזה. בבחי' כמשא כבד יכבדו מבנה (תהלים לח). כי מי שיודע קדושת ישראל מאין הם לקוחים. ויודע רוחניות ודקות של ישראל. הוא יודע שישראל הם רחוקים לגמרי מעון. ואין עון שייד להם כלל כלל לא. לפי גודל קדושתם משרשם וגודל דקותם ורוחניותם. וע"כ כל היסורים שבעולם אינם נחשבים למשאוי כנגד המשאוי הכבד של עוונות ח"ו ר"ל. ואפי' כשיש לאדם יסורים. אם אין בהם עוונות. אינם נחשבים ליסורים כלל. וזה בחי' (שבת נה) אין יסורין בלא עון. שששאין בהם עון אינם יסורים כלל. כי עיקר היסורים הם רק בשנופלים בעוונות ח"ו. וזהו עיקר הרחמנות לרחם על ישראל עם קדוש להוציאם מהמשאוי הכבד של עוונות. וע"כ משה רבינו ע"ה בכל עת שנפלו ישראל באיזה עון. היה מוסר נפשו עליהם. והתפלל בעדם. כגון במרגלים וכיוצא כי ידע שלפי קדושת ישראל ודקותם הם רחוקים מעון. ואי אפשר להם לישא כלל המשאוי הכבד של עון בנ"ל. ובאמת מהיכן באים לעוונות ח"ו. הוא רק ע"י שאין לו דעת. כי אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות (סוטה ג) וזהו

עבדות לעוכרו ותכרך בעובדות בתמימות בלי חכמות. כי זה בחי' סתרי תורה שהתורה נסתרת ונעלמת שם. כי כשעושה עובדות פשוטים. ובאמת בוודאי יש בהם תורה גבוה מאד. רק שאין יודעין מה שיש בהם. נמצא שהתורה שיש בהם הוא נסתר ונעלם בחי' סתרי תורה. וסתרי תורה הוא בחי' חמוקי ורכיך מה ירך בסתר אף ד"ת בסתר כשדרו"ל (סוכה כט ע"ג) ועי"ז נעשה תיקון המשפט. בבחי' חמוקי ורכיך כמו חלאים וכו' שהם השיתין שמחוללין ויורדין עד התהום (כשדרו"ל שם בסוכה) בחי' משפטיך תהום רבה (תהלים לו). היינו בחי' המשפט שנפל עד התהום. וע"י העובדות הנ"ל שהם בחי' סתרי תורה בחי' חמוקי ורכיך בחי' שיתין שהם מחוללין עד התהום. הם בוקעין ויורדין עד התהום ומעלין את המשפט מנפילת' מבחי' משפטיך תהום רבה. בבחי' תהום אל תהום קורא ודרו"ל (תענית ד"ה ע"ב) כשענפסין את המים כהג תהום אומר לחבירו אבע מימד. היינו שהתהומות קורין זה לזה שישבו ויחזרו המשפט שנפל אליהם. כדי שיחזרו ויתתקן המשפט. בבחי' ויגל כמים משפט. וזהו אבע מימד. בחי' ויגל כמים משפט. היינו שיביעו ויחזרו המשפט שנפל אליהם. שיתתקן בבחי' ויגל כמים משפט בנ"ל. נמצא שע"י עשיות ועובדות בפשיטות. נעשה תיקון המשפט:

ו ע"י זעה טובה. (כגון בשמויעין ע"י דבר שבקדושה) ע"י נעשה שמחה. בחי' ושמחת בחגוד (דברים יז) בחי' שמחה של יו"ט. (ולאו דווקא יום טוב ממש אלא כל יום שהוא בחי' טוב נקרא יום טוב). כי השמחה ע"י הדמים. כי העצבות מן הטחול. וטחול היא עכירות הדמים. וכשמתגבר ח"ו עכירת הדמים של הטחול. ע"י באין חולשות ח"ו. כי כשהעכירת הדמים הוא במדה בטחול. אזי אדרבא הוא טובה מה שהטחול מקבל העכירת הדמים. כי נשארון הדמים זכים. אבל כשעכירת הדמים של הטחול מתגבר ח"ו. נעשין חולשות ח"ו. והרפואה היא זעה. כי ע"י הזעה יוצא האדם גישי בהדמים העכורים שהם הפילו אותו למשכב ח"ו. ואזי נשארון הדמים זכים. ואזי זוכה לשמחה. כי עיקר העצבות ע"י הטחול שהוא עכירת הדמים בנ"ל. ועכשו שיוצאין עכירת הדמים ע"י זעה נעשה שמחה וכו'. וזה אותיות **זעה** ר"ת **זה היום עשה** י"ו (תהלים קה). היינו בחי' שמחה של י"ט שנעשה ע"י זעה טובה בנ"ל. וזה שאנו רואין שהחולה תיכף בשמויע נמשך עליו שמחה. כי ע"י הזעה נעשה שמחה בנ"ל:

ז ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם וכו':
א בי מרחמם ינהגם (ישעי' כט). היינו מי שהוא רחמן הוא יכול להיות מנהיג. וצריך לידע איד להתנהג עם הרחמנות. כי על רשעים או על רוצחים וגו' לרחם. וכן מי שאינו

וזהו הרחמנות הגדול מן הכל · שצריך לרחם עליו להכניס בו דעת · בכח' (תהלים מט) אשרי משכיל אל דל · כי אין עני אלא מן הדעת · וצריך לרחם עליו להכניס בו דעת:

ד ואפילו כשמוגיג זמנו להסתלק · והנשמה עולה ומתדבקת במקום שעולה בעולמות עליונים · אין זה תכלית ושלמות שתהיה הנשמה רק דבוקה למעלה · רק עיקר השלימות של הנשמה היא שבעת שהיא למעלה · תהיה למטה ג"כ · ע"כ צריך שישאיר אחריו ברכה בן או תלמיד · כדי שישאר דעתו למטה ג"כ בעת שנסתלק למעלה · כשארז"ל (ב"ב קו) אשר אין חליפות למו חד אמר בן וחד אמר תלמיד · כי התלמיד מקבל דעת הרב · גם הבן · בוודאי אין מעלה בשנשארו בן רשע ח"ו · והעיקר להשאיר בן שיהיה בח' תלמיד ג"כ · שיקבל ממנו שכלו ודעתו · ולא ידך מאן דאמר די בתלמיד לבד כי מאחר שעיקר הוא כדי שישאר דעתו בעולם · ע"כ די גם בתלמיד לבד · כי זהו עיקר השלימות שישאר דעתו בעוה"ז גם בעת ההסתלקות כשהנשמה עולה למעלה · כי מי שידע קצת בדיעתו ית' הוא יודע שעיקר התענוגים והשעשועים של הש"י הוא רק שאנחנו מעולם הזה השפל נגדל ונקדש שמו ית' · וזהו עיקר התענוגים והשעשועים של הש"י · כ"ש ואבית תהלה מגושי עפר מקרוצי חומר וכו' · כי הש"י יש לו שרפים וחיות ואופנים ועולמות עליונים שהם עובדים אותו ית' · ואעפ"כ עיקר התענוג והשעשועו שלו · כשעולה למעלה העבודה של עולם השפל הזה · וע"כ צריך להשאיר אחריו בן או תלמיד · כדי שישאר דעתו למטה שיאיר בבני עוה"ז השפל · כי כשנשארו דעתו למטה ע"כ בן או תלמיד · נחשב כאלו הוא בעצמו ממש נשאר בעולם: **ובל** אדם יכול לקיים זאת להעמיד תלמידים · כי כששנים מדברים יחד ביראת שמים · אזי כשאחד מאיר לחבירו באיזה דיבור · נחשב חבירו אצלו בח' תלמיד · ולפעמים נעשה להיפך · דהיינו כשאח"כ הוא מקבל מחבירו איזה דיבור אזי נעשה הוא בבח' תלמיד לגבי חבירו · וצריך כל אדם לזהר להשתדל ולעסוק בזה · כי לא תהו בראה לשבת יצרה (שעה טובה) כי צריך כל אדם לעסוק בישובו של עולם · שיהיה העולם ממולא מבני אדם כ"ש (בראשית א) ומלאו את הארץ · כי זה עיקר ישוב העולם כשהעולם ממולא מבני אדם היינו מבני דיעה · כי מי שאין בו דעת אינו אדם כלל כנ"ל · [היינו כמו שהאדם מצווה להעמיד בנים בעולם בשביל קיום העולם · בן הוא מצווה להכניס דעת ויראת שמים בבניו ובתלמידים · כי זה עיקר המצווה שמצווה להעמיד תולדות לקיים העולם · כי העיקר להעמיד תולדות ממין בני אדם דייקא · ולא מין בהמות וחיות בדמות אדם · ע"כ כל זמן שאין מאיר הדעת בבני אדם ואינם יודעים ומרגישים אלקותו ית' וממשלתו אינם בכלל בני אדם · מאחר שאין בהם דעת לדעת את ה' · שזה עיקר גדר האדם ·

וע"כ נחשב העולם כהוה ובהו · וע"כ נאמר לא תהו בראה לשבת יצרה · כי צריך ליישב את העולם שיהיה מיושב העולם מבני אדם דייקא · דהיינו מבני דעה · שיודעין את הש"י · וזהו ג"כ מצוות ומלאו את הארץ · שצריך למלאו את הארץ בבני אדם · היינו שכל אדם מצווה שידבר עם חבירו ביראת שמים כדי להכניס דעת בחבירו · שזה עיקר ישוב העולם · שיהיה העולם מיושב מבני אדם היינו מבני דעה שיודעין את הש"י כנ"ל] · ע"כ צריך כ"א לעסוק בזה להכניס דעת ויראת שמים בחבירו · שע"כ נעשה חבירו בח' תלמיד אצלו · ואזי כשומלאו ימיו ויגיע זמן הסתלקותו · אזי יתלבש בזה הדיבור שהכניס בחבירו · ויהיה נחשב כאלו הוא בעצמו ממש קיים בזה העולם · כמ"ש אשר אין חליפות למו ח"א בן וחד אמר תלמיד · נמצא כשנשארו בן או תלמיד אחריו · אזי יש חליפות למו · היינו כי יש לו חליפות מאחר שנשארו דעתו אחריו ע"כ בן או תלמיד כנ"ל · כי עיקר הוא הדעת וכשנשארו דעתו אחריו ע"כ בן או תלמיד נחשב כאלו הוא ממש נשאר קיים בעולם · וזה **חליפות** ר"ת **פי** ידבר חכמות והגות לבי תבונות (תהלים מט) · כי עיקר הוא הדעת שהוא בח' פי ידבר חכמות והגות לבי תבונות · שזהו עיקר ההשארה והחליפות שנשארו מן האדם אחריו · דהיינו מה שהיה מדבר חכמה ותבונה עם חבירו והכניס בו דעת אמת ויראת שמים כנ"ל · וע"כ פי ידבר חכמות והגות לבי תבונות ר"ת חליפות · כי זה עיקר החליפות וההשארה כנ"ל:

ובאמת בן ותלמיד הוא כולו חד · כי הבן הוא ג"כ תלמיד כנ"ל · וגם התלמיד הוא בח' בן · כשארז"ל כל המלמד בן חבירו תורה כאלו עשה · כי נחשב כאלו עשה את הגוף של התלמיד ג"כ · כי מקודם לא היה נקרא בשם אדם כלל מאחר שלא היה בו דעת ולא היה רק דמות אדם · נמצא שע"י שלמד עמו תורה והכניס בו דעת ע"כ נעשה אדם ע"כ נחשב כאלו עשה ממש · ע"כ גם התלמיד הוא בח' בן:

ה **אמנם** מי שרוצה לדבר עם חבירו ביראת שמים כנ"ל · הוא צריך שיהיה לו יראת שמים · כדי שיהיו דבריו נשמעין אצל חבירו · כשארז"ל (ברכות ו ע"ב) כל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין · וגם כדי שיתקיימו דבריו אצל חבירו · כי לפעמים מדבר אדם עם חבירו ותיכף ומיד עובר והולך הדיבור מלב חבירו ואינו מתקיים אצלו כלל · ע"כ צריך לזה יראת שמים · כי מי שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת (אבות פ"ג) · היינו שיש קיום לדבריו אצל חבירו · נמצא מי שרוצה להכניס דעת בחבירו · הוא צריך שיהיה לו יראת שמים · כדי שיהיו דבריו נשמעין וכדי שיתקיימו דבריו · וזהו **אשר אין חליפות למו ולא יראו אלקים** (תהלים נח) · היינו כשאין נשאר דעתו אחריו ע"כ בן או תלמיד שזה בח' חליפות כנ"ל · זה סימן שלא יראו אלקים כי ע"כ יראה נשאר דעתו אחריו כנ"ל:

להשיגם. וזה בחי' תכלית הדיעה. כי תכלית הדיעה אשר לא נדע. כי השגות אלו המקיפים. שהם בחי' שעשוע עוה"ב. זה בחי' מה רב טובך אשר צפנת ליראוך (תהלים לא). כי הם הם רב טוב הצפון וטמון וסתום מעין כל. וזהו מה רב טובך. מה דייקא. כי הם בחי' מה. בחי' מה חמית מה פשפשת. בחי' תכלית הדיעה אשר לא נדע. וזה בחי' שפע הכתר. כי פתח הוא בחי' מקיף כ"ש (שופט' ט) פתרו את בנימין וכו'.

ז וזה החכם שזוכה לאלו המקיפים הנ"ל בחי' שפע הכתר. הוא צריך שיהיה לו בחי' **כל**. בחי' (ד"ה א כט) כי כל בשמים ובארץ. ותרוממו דאחיד בשמיא וארעא. היינו שיהיה אוהו ומקיים שני העולמות. עולם העליון ועולם התחתון. שהם בחי' שמים וארץ. כי הצדיק והחכם הנ"ל הוא צריך שיהיה אוהו בשניהם. לקיים את כל אחד ואחד בבחינתו. כי יש דרי מעלה. ויש דרי מטה. דהיינו עולם העליון. ועולם התחתון. בחי' שמים וארץ. וצריך הצדיק להראות לדרי מעלה שאינם יודעים כלל בדיעתו ית'. שזה בחי' השנה של **מה**. בחי' מה חמית מה פשפשת. בחי' **איה** מקום כבודו. ולהיפך צריך להראות לדרי מטה. שאדרבא **מלא כל הארץ כבודו**. כי יש שוכני עפר. שהם בני אדם המונחים במדרגה התחתונה. ונדמה להם שהם רחוקים מאד ממנו ית'. וצריך הצדיק לעוררם ולהקיצם בבחי' (ישעי' כ) הקיצו ורננו שוכני עפר. ולגלות להם שה' עמם. והם סמוכים אליו ית'. כי מלא כל הארץ כבודו. ולהזקם ולעוררם שלא יהיו מייאשין עצמן ח"ו. כי עדיין הם אצל הש"י וקרובים אליו. כי מלא כל הארץ כבודו. וזה בחי' **כל** שיש להצדיק. בחי' כי כל בשמים ובארץ דאחיד בשמיא וארעא. היינו שהוא אוהו ומקיים שני העולמות. עולם העליון הוא אוהו ומקיים בבחי' מה. בחי' איה מקום כבודו. ועולם התחתון הוא מקיים בבחי' מלא כל הארץ כבודו: (וע' לקמן שם מבואר ג"כ ענין זה בביאור יותר קצת. והכלל שהצדיק עיקר שלימותו. כשיש לו שני הבחי' הנ"ל. דהיינו שידע איד לדבר וללמוד ולהאיר בכל אחד ואחד. בדרי מעלה ודרי מטה. בעליונים ובתחתונים. בשמים ובארץ. שהם בחי' גדולים וקטנים. היינו שלהגדולים במעלה בני עליה. בחי' דרי מעלה. צריך שיהיה כח להצדיק להראות להם ולגלות להם. שעדיין אינם יודעים כלל מהש"י. בחי' מה חמית מה פשפשת וכו'. וזה הלימוד וההשגה הוא צריך להאיר ולהכניס בהגדולים במעלה שהם בחי' דרי מעלה. ולהיפך יש בני אדם שמונחים במדרגה התחתונה מאד. עד שהיו מייאשין א"ע לגמרי ח"ו. כי נדמה להם שהם רחוקים מאד מהש"י. וכבר אבד נצחם ותוחלתם מה'. צריך הצדיק שיהיו לו כח לעוררם ולהקיצם שלא יהיו מייאשין עצמן בשום אופן

ו ועי"ז שעוסקים לדבר אחד עם חבירו להכניס בו דעת ויראת שמים ולהעמיד תלמידים כנ"ל. עי"ז נכנסין אורות המקיפים. דהיינו שזוכה להבין ולדע מה שלא היה מבין ויודע מתחלה כי מה שאדם מבין ומשיג בשכלו זה בחי' פנימי. כי זה השכל נכנס לתוך שכלו. אבל מה שאין יכול ליפנס לתוך שכלו דהיינו מה שא"א לו להבין. זה בחי' מקיפים. כי זה הדבר מקיף סביבות שכלו וא"א לו להכניסו בפנים בתוך שכלו. כי א"א לו להבין זאת. מחמת שהוא בחי' מקיף אצלו. וכשעוסק לדבר עם בני אדם ומכניס בהם דעתו. נמצא שנתרזקו מוחו מהשכל והדעת שהיה לו. אי עי"ז נכנס השכל המקיף לפנים. כי עי"ז שנתרזקו שכלו עי"ז שהכניס דעתו בחבירו. עי"ז נכנס המקיף לפנים. וזוכה להבין בחי' השכל המקיף. דהיינו שמבין מה שלא היה יכול להבין מתחילה כנ"ל:

ויש כמה בחינות במקיפים. כי מה שמקיף לזה הוא בחי' פנימי אצל חבירו שהוא במדרגה למעלה ממנו. וכן למעלה מעלה. ויש שכל שהוא בחי' מקיף לזה. ואצל אחר. זה השכל הוא נמוך אפי' מבחי' פנימי מחמת שהוא במדרגה גבוה ממנו הרבה. ועי"ז שמדבר אחד עם חבירו ביראת שמים ומכניס בו דעתו. עי"ז נכנס מקיף שלו לפנים כנ"ל. וכן למעלה מעלה. שכ"א לפי בחינתו ומדרגתו. נכנס מקיף שלו לפנים. עי"ז שמדבר עם חבירו ותלמידו ומכניס בו דעתו כנ"ל. וזהו (הרמ"ב) **כי קרוב אליך תדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו. כי קרוב אליך תדבר מאוד היינו לקרב אליך תדבר שהוא בבחי' מאוד. בחי' מקיפים. שהם נעלמים ורחוקים מאד מן האדם. ולקרבים אליך להכניסם בפנים. זה תלוי בפיך ובלבבך לעשותו. בפיך ובלבבך זה בחי' פי דבר חכמות והנחת לפי תבונות. היינו שיגלה חכמתו ותבונתו לתלמידיו כנ"ל. וזהו לעשותו בחי' באלו עשאו הנ"ל. ועי"ז יוכל להכניס ולקרוב המקיפים שהם בחי' מאד להכניסם לפנים כנ"ל. ולמעלה מן הכל הם המקיפים העליונים של חכם הדור שהוא הרבי שבדור. שע"י שזה הרבי והחכם שבדור עוסק לדבר עם תלמידיו ומכניס בהם דעתו. עי"ז נכנסים המקיפים שלו לפנים. והמקיפים שלו הם בחי' אריכות ימים ושנים. כי המקיפים שלו הם בחי' עוה"ב שהוא יום שכולו ארוך. כי שם הוא למעלה מהזמן. כי כל הזמן של כל העוה"ז כולו מה שהיה ומה שיהיה. הוא כולו אין ואפס נגד יום א' ואפי' נגד רגע אחת של עוה"ב שהוא יום שכולו ארוך. וישם אין שום זמן. כי הוא בחי' למעלה מהזמן. רק סדר הזמנים שיש שם הם בחי' השגות של המקיפים שיש מקיפים שהם בחי' ימים ויש מקיפים שהם בחי' שנים. בחי' תקופות הימים (שמאל א) תקופות השנים (שמאל ד) וד"ה ב כד). ואלו המקיפים שיש שם. הם בחי' סדר הזמנים שם. והשגות מקיפים הללו זה עיקר התענוג והשעשוע של עוה"ב. אשרי מי שזוכה**

אופן בעולם. יהיה איד שיהיה. ולהראות להם ולהאיר בהם. כי עדיין ה' עמם ואצלם וקרוב להם ואפי' בתוך הארץ ממש. אפי' אם נפל לשאול תחתיית ח"ו. אעפ"כ שם דייקא נמצא כבודו ית' כי מלא כל הארץ כבודו. וזה בחי' כל שיש להצדיק וכו' פנ"ל).

ח גמ זה החכם הדור הנ"ל. צריך לידע איזה מקיפים שהוא צריך להמשיכם. ואיזה מקיפים שאין צריך להמשיכם. ובשביל זה יש דברים שאין רשאים לגלותם בפני התלמידים. כי אם יגלה אותן הדברים יכנסו מקיפים אחרים בתוך שכלו פנ"ל. ולפעמים אין צריך לקבל אלו המקיפים. כמו למשל כשהרכ מדבר עם תלמידו איזה פשט בגמפ"ת. ובתוך דבריו הוא בא על איזה קשיא. ואותו הקשיא היה בתחילה בחי' מקיף אצלו. כי לא ידע ממנה בתחילה. ותיכף כשנפול בשכלו זאת הקשיא. הוא אומרה בפני תלמידו. ובתוך כך כשמסביר לו הקשיא. נופל בשכלו תירוץ על הקשיא. נמצא שחזור ומשיג מקיף אחר שהוא תירוץ על הקשיא. ואזי אומר גם התירוץ בפני התלמיד. אך כשמגלה גם התירוץ בפני התלמיד. אזי נכנס בו עוד מקיף אחר. ואזי עי"ה השכל שבא עליו עתה. הדרא קושיא לדוכתא. ואדרבא עתה הקשיא חזקה ורחבה יותר מבתחילה. נמצא שע"י שגילה התירוץ בפני התלמיד שעי"ו נכנס בו מקיף אחר. דהיינו שכל חדש. עי"ו חזרה הקשיא למקומה ביתר עוז. כי עתה הקשיא חזקה ורחבה יותר מבתחילה. כמו כן יש בהשגות שיש דברים שאסור לגלותם. כי אם יגלה זה התירוץ בפני התלמיד. וכנס בו מקיף חדש שעל ידו יהיה הקשיא חזקה ורחבה יותר מבתחילה. עד שיוכל ליכנס בהשגות מקיפים שהם למעלה מהזמן. שאין הזמן מספיק לבאר הקשיות והתירוצים שיש שם. כי הם למעלה מהזמן. כי כל מה שהוא מגלה איזה שכל קשיא או תירוץ. נכנס בו שכל חדש שהוא בחי' מקיף פנ"ל. ע"כ אם לא יהיה נזהר בדבריו לדקדק איזה דבר לגלות ואיזהו דבר שלא לגלות. עי"ו יהיה נכנס בקשיות ותרוצים שאין הזמן מספיק לבאדם. כי הם בחי' מקיפים שהם למעלה מהזמן פנ"ל. ע"כ מוכרח החכם לעשות סייג לדבריו. לדקדק ולזהר מה לגלות ומה שלא לגלות. באופן שלא ישיג רק אותן המקיפים שצריך להשיג ולא יבוא להשיג מקיפים שאין צריך להשיג:

וזה בחינות משאר"ל (מנחות כ"ט ע"ב). כשעלה משה למרום מצאו להקב"ה שהיה קושר בתרים לאותיות אמר לו רבש"ע מי מעכב על ידך. אמר לו עתיד אחד לעמוד ועקיבא בן יוסף שמו שיהיה דורש על כל קוץ וקוץ תילי תילין של הלכות. אמר לו רבש"ע ראוי שתנתן תורה על ידו. אמר לו שתוק כך עלה במחשבה. ולכאורה קשה מה אמר לו הש"י שתוק וכו' הלא כבר אמר הקשיא ומה זו שתיקה מאחר שכבר הקשה מה שהקשה. אך תיכף כשאמר משה הקשיא. נפל בשכלו תירוץ

על הקשיא. אך אם היה אומר את התירוץ היה נכנס בו מקיף אחר. והיה בא על קשיא יותר חזקה ורחבה מבתחילה. ע"כ אמר לו הש"י שתוק על התירוץ. היינו שישתוק ולא יגלה את התירוץ. כדי שלא יבא על קשיא יותר חזקה מבתחילה. והיה כך עלה במחשבה. היינו שתיכף כשמגלן את השכל הפנימי. אזי עלה במחשבה שכל אחר חדש. כי נכנס מקיף אחר לפניו. וע"כ צריכון לשתוק כדי שלא יבא למקיפים שאין צריכון להשיגם פנ"ל. והיה שתוק כך

עלה במחשבה. פנ"ל: (משה ה' למעלה מן המחשבה לכך היה יודע את התירוץ כי השיג בחי' סתרי אותיות. ותדברים סתומים כי לא ביאר היטב ענין זה)

וזהו מתונים בדין (אבות פ"א) והעמידו תלמידים

הרבה ועשו סג לתורה. הוון מתונים בדין. זה בחי' שצריך החכם הנ"ל להיות לו מתינות לידע איד לדבר עם כל אחד ואחד. שלפניו בחי' דרי מעלה יגלה להם ההשגה של מה בחי' מה חמית וכו'. ולפני דרי מטה יגלה ההשגה של מלא כל הארץ כבודו. וזה בחי' דין בחי' משפט. בחי' (תהלים ע"ה) כי אלקים שופט זה ישפיל וזה ירים. שהגבוהים הוא צריך להשפיל להראות להם שאינם יודעים כלל בידעתו ית'. והקטנים בחי' שוכני עפר צריך להרים לעוררם ולהקיצם שלא יתיאשו. כי מלא כל הארץ כבודו פנ"ל. וזה והעמידו תלמידים הרבה. כי בשוכה להשגה כוז להאיר בגדולים וקטנים וכו' פנ"ל. בוודאי עמיד תלמידים הרבה. כי כולם צריכים אליו. כי יש לו פח ללמוד עם כולם פנ"ל. והוון ועשו סייג לתורה. בחי' סייג לחכמה שתיקה (אבות פ"ב). כי צריך לעשות סייג לדבריו לשתוק לפעמים. בחי' שתוק כך עלה במחשבה פנ"ל. כי על ידי שזוכה להעמיד תלמידים הרבה. עי"ו הוא זוכה להשיג את המקיפים. דהיינו שמשגיג ומכין מה שלא היה יכול להשיג מתחילה. ע"כ הוא צריך לעשות סייג לדבריו ולשתוק לפעמים. כדי שלא יכנסו במקיפים שהם למעלה מהזמן. שאין הזמן מספיק לבאר הקשיות והתירוצים שיש שם פנ"ל:

ח ואלו השיגי בחי' של דרי מעלה ודרי מטה. דהיינו השגה של בחי' מה. והשגה של בחי' מלא כל הארץ כבודו. הם בחי' השגה של בחי' בן והשגה של בחי' תלמיד. כי אף על פי שבן ותלמיד כולו חד פנ"ל. כי הבן הוא גם כן תלמיד פנ"ל. והתלמיד הוא גם כן בחי' בן כי נחשב כאלו עשאו פנ"ל. אף על פי כן יש הפרש בין בן לתלמיד. כי הבן שהוא תלמיד הוא במעלה ותירה מתלמיד לבד. כי הבן הוא כולו נמשך מן האב מראשו עד רגלו ואין בו שום שערה שאינה נמשכת ממוח האב. על כן בחי' ההשגה של הבן גדולה יותר במעלה מהשגה של בחי' התלמיד. והוון בחי' החילוק שבין נבואת משה רבינו לשאר נביאים. כי משה ראה באספקלריא המאירה והם ראו באספקלריא שאינה מאירה (יבמות מט ע"ב). שזוהו

דייקא - בחי' הארת הרצון שהוא בחי' מה בחי' בעת יאמר ליעקב ולישראל מה וכו' - בחי' מקיפים הנ"ל שהם בחי' מה - שזהו בחי' הארת הרצון כנ"ל:

ומה שמתגלה הארת הרצון בעת האכילה דווקא - דע - כי מי שרוצה להגור מתניו להיות מפרנס ליתן פרנסה להתלווים בו - הוא צריך שיהיה איש חיל ולא יהיה ההיפך שקורין (רוע מזל שלימו"ל) - כי צריך שיהיה לו קצת ממשלה כי כל הפרנסה נמשך מהמלכות כ"ש במקד"ח (רמב"ח) אילנא די חנו"ת די רבה ותקף וכו' ומוזן לכלא ביה אנת הוא מלפא - וע"כ מי שרוצה לקבל פרנסה - צריך שיהיה לו קצת ממשלה - כדי שיהיה לו איזה שייכות עם המלכות - וזה בחי' (רות א) לעת האכל גשי הלם - אין הלום אלא מלכות (ובחס"א) - כי צריך שיהיה לו ממשלה בחי' מלכות - לעת האכל - כי עי"ז נמשך הפרנסה כנ"ל - וע"כ כשהבעל חוגר מתניו נגד אשתו - ומחייב עצמו לפרנסה - כ"ש בכתובה ואנא אפלא ואיקור ואיוון וכו' - אז נותנים לו קצת ממשלה - כ"ש (בראש"א) והוא ימשול בך - כי ע"י הממשלה הוא יכול להמשיך הפרנסה כנ"ל - וכן כל השירים - כל מי שצריך ליתן פרנסה יותר לאנשים רבים התלווים בו - הוא צריך שיהיה לו יותר ממשלה - כדי שיוכל להמשיך הפרנסה ע"י המלכות כנ"ל - והמלכות מקבלת הפרנסה מן בחי' הדיים שיש בים החכמה - דהיינו הרמזים שהם בחי' ידים - כ"ש (משלי א) נמיטי די ואין מקשיב ופי' רש"י דהיינו רמזים - כי כשהחכם מגלה חכמתו - לפעמים אומר איזה דיבור שמרמז בו רמזים לתלמידיו - דהיינו מה שא"א לבאר בפיו בפירוש - רק ע"י הרמזים שיש בהדיבור הם מבינים פונתו - ואילו הרמזים הם בחי' ידים - בחי' נמיטי די כנ"ל - וזהו בחי' הדיים שיש בים החכמה - בבחי' (תהי"ק) זה הים גדול ורחב ידים - ומאלו הדיים מקבל בחי' המלכות את הפרנסה - בבחי' (שם קמ"ה) פותח את ידיו ומשביע לכל חי רצון היינו שהפרנסה נמשכת מבחי' הדיים הנ"ל - וזהו ומשביע לכל חי רצון - בחי' הארת הרצון שמתגלה בתוך הפרנסה כנ"ל - בבחי' ואמה נותן להם את אכלם בעתו כנ"ל - כי מחמת שהמלכות מקבלת הפרנסה מידים אלו שיש בים החכמה - ע"כ מתגלה שם בתוך האכילה והפרנסה הארת המקיפים שהם בחי' הארת הרצון כנ"ל - כי המקיפים מאירים בים החכמה שמגלה החכם כנ"ל - וזה בחי' זה הים גדול ורחב ידים וכו' לוינתן זה יצרת לשחק בו - לוינתן - זה בחי' מלכות - כ"ש (ישעי"ו) לוינתן נחש בריח לוינתן נחש עקלתון - ופרש"י מלכות - וזהו לשחק בו - בחי' שחקים ששם שחקין מן (חגיג' יב ע"ב) - דהיינו פרנסה - היינו שהמלכות בחי' לוינתן - מקבלת הפרנסה מן הדיים שיש בים החכמה - שזהו בחי' זה הים גדול ורחב ידים כנ"ל - וכשמגיע הפרנסה להמלכות - שם היא נשחקת ונקמשת ליתן לכל אחד ואחד חלק פרנסה כפי מה שראוי לו -

שזהו בחי' החילוק שבין השגת דרי מעלה להשגת דרי מטה - שהם בחי' בן ותלמיד - כי משה השיג בחי' כי לא יראני האדם וחי (שמות לב) זה בחי' ההשגה של מה - בחי' מה חמית וכו' - שזהו ההשגה של דרי מעלה בחי' בן - וישעיה שיהיה במדרגה קטנה ממשה - אומר ואראה את ה' (ישעי"ו) זה בחי' השגה של דרי מטה - בחי' תלמיד - בחי' מלא כל הארץ כבודו - כי אף על פי שידע ישעיה שיש השגה של בחי' מה - אף על פי כן אמר לפי מדרגתו שהוא היה בבחי' ההשגה של מלא כל הארץ כבודו - בחי' ואראה את ה' - נמצא שבן ותלמיד הם בחי' דרי מעלה ודרי מטה - היינו ההשגה של מה - בחי' מה חמית מה פשפשת - בחי' איה מקום כבודו - בחי' כי לא יראני האדם - זה בחי' השגת הבן - השגת דרי מעלה - והשגה של מלא כל הארץ כבודו - בחי' ואראה את ה' - זה בחי' השגת התלמיד - השגת דרי מטה - כי הבן שהוא נמשך כולו ממוח האב - ע"כ זוכה להשגת אביו ממש שהוא בחי' מה - שהוא ההשגה של הרבי והחכם שבודו כנ"ל - אכל התלמיד אין מקבל רק בחי' ההשגה של דרי מטה - שהוא בחי' מלא כל הארץ כבודו וכו' כנ"ל:

ט וצריך לכלול העולמות עליון בתחתון ותחתון בעליון שיהיה הבן כלול מבחי' תלמיד - וכן התלמיד יהיה כלול מבחי' בן - כדי שיהיה להם יראה - כי הבן שהוא בבחי' ההשגה של מה בחי' מה חמית וכו' - וא"כ לא יהיה לו יראה כלל - מאחר שאינו רואה כלל כבודו ית' - וע"כ צריך שיהיה הבן כלול מבחי' תלמיד - להראות לבחי' בן ג"כ קצת מההשגה של בחי' התלמיד - דהיינו בחי' מלא כל הארץ כבודו - כדי שיהיה לו יראה - וכן התלמיד שהשגתו בחי' מלא כל הארץ כבודו - וא"כ יוכל להתבטל במציאות - וע"כ צריך להראות לו קצת מההשגה של בחי' הבן - דהיינו בחי' מה - כדי שלא יתבטל במציאות - ויהיה לו יראה:

י וע"י כלליות בן ותלמיד - עי"ז מי שהוא איש חיל - ואינו ההיפך (שקורין רוע מזל שלימו"ל) הוא יכול לקבל בעת האכילה הארת הרצון - דהיינו שיאיר לו הרצון בעת האכילה - וישתוקק ויכסוף מאוד אליו ית' ברצון מופלג בלי שום ידיעה שלא ידע כלל מה הוא רוצה - וזה בחי' (תהלים קמ"ה) ואמה נותן להם את אכלם בעתו - בעתו - זה בחי' הארת הרצון הנ"ל - בחי' (במדבר לב) בעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל - כשארז"ל (ירושלמי שבת פ"ק ב) עתידין צדיקים שיהיה מחיצתן לפנים ממלאכי השרת - מחיצה - זה בחי' מקיפים שהם המחיצה של השכל - ולעתיד יהיו מחיצות המקיפים של הצדיקים למעלה ממקיפים של מלאכי השרת - ואז יהיה השגתם בחי' מה - בחי' מה פעל אל - וזאת ההארה של בחי' מה היא בחי' הארת הרצון - שהוא למעלה מן הכל - והיא מתגלה בעת האכילה - בבחי' ואמה נותן להם את אכלם בעתו - בעתו

ישראל עם קדוש - לפי גדול רוחניותם ודקותם אין יכולין לישא עליהם המשא של עון אפי' יום א' - ע"כ אנו צריכין את הביהמ"ק שיכפר עלינו בכל יום - ומעת אשר חרב בית מקדשינו - אין אנו יכולים לנקות עצמינו מן העוונות - כי אין מי שיכפר בעדינו - ומשה רבינו ע"ה שידע כל זאת - ע"כ מסר נפשו על ישראל וביקש סלח נא לעון העם הזה וכו' - כי ידע שבזה החטא תלוי חורבן הבית שהוא כולל כל החטאים כנ"ל - וכשזכה לפעול בקשתו - מזה נעשה בחי' חנופת הבית - בחי' חנוכה - היפך חורבן הבית - וכן כפי מה שזוכה לפעול בקשת סלח נא ביהמ"ק - שעי"ז נתתקן פגם חורבן הבית - כמו כן נעשה בחי' חנופת הבית - בחי' חנוכה - נמצא שחנוכה נעשה ע"י סלח נא כנ"ל - וע"כ רמזו משרע"ה צירוף **חַנוּכָּה** בפסוק סלח נא - כי סלח נא לעון העם הזה כגודל חסדך וכאשר נשאתה וכו' - הוא ר"ת **חַנוּכָּה** - כי חנוכה נעשה ע"י סלח נא וכו' כנ"ל - וכן כל הבחינות הנ"ל כולם כלולים בביהמ"ק - כי ביהמ"ק כולל מביהמ"ק בן ותלמיד - כי ארו"ל (תענית יז) למה נקרא שמו הר המוריה שממנו הורגה יוצאה לישראל - זה בחי' תלמיד - גם אמרו רז"ל למה נקרא שמו חדר המשותט שעל ידו פרים ורבים ישראל זה בחי' בן - ועל כן ביהמ"ק במקום הגורן - זה בחי' פרנסה שנמשך ע"י כלליות בן ותלמיד כנ"ל - וזה בחי' לחם הפנים שהיה בביהמ"ק - זה בחי' האכילה והפרנסה שנמשך ע"י כלליות בן ותלמיד שבו נתגלה אורות המקיפים שהם בחי' אור הפנים כנ"ל - כי אור הפנים זה בחי' ש"ע נהרין כידוע - וש"ע הוא כ"פ הקף כפוכא - וזה בחי' (תהלים קד) להצהיל פנים משמן ולחם לבב אגוש יסעד - היינו שבתוך האכילה מתגלה הארת המקיפים שהוא בחי' אור הפנים - בחי' להצהיל פנים משמן ולחם וכו' - וע"כ מצות חנוכה בשמן - כי חנוכה הוא בחי' חנופת הבית - שעי"ז נמשך פרנסה ונתגלה אור הפנים שזה בחינות לחם הפנים בחינות להצהיל פנים משמן ולחם וכו' כנ"ל - וזה בחינות (במדבר י) יאר ה' פניו אליך ויחונק - ויחונק זה בחינות חנוכה - שעל ידו נתגלה אור הפנים בחי' יאר ה' פניו וכו' כנ"ל - ומשה רבינו זכה לסוד חנוכה - על ידי שמסר נפשו בשביל ישראל ונתן לבו עליהם להסתכל בצרתם - כי הוא היה רחמן ומנהיג אמיתי כנ"ל - ועיקר צרת ישראל הוא המשא של עוונות ח"ו כנ"ל - ועל כן ביקש עליהם סלח נא כנ"ל - ועי"ז נעשה בחי' חנוכה בחי' חנופת הבית שבו תלוי תיקון כל הבחינות הנ"ל כנ"ל - וזהו חנוכה חנו כה היינו כ"ה בכסליו - **כַּסְלִיו** הוא אותיות יריא י"י **כי סר** לראות (שמות ז) כי משה רבינו נתן לבו להסתכל בצרתן של ישראל - וזהו כי סר לראות לשון סר ונעץ (מלכים א כא) - ועיקר צרתן הוא המשא של עוונות ח"ו כנ"ל - והש"י כשראה שהוא גותן לבו על זה - קראו אליו ויאמר משה משה - ויאמר

וזהו לשחק בו - בחי' שחקים ששם שוחקין מן - כי הפרנסה שהיא בחי' מן - נשחקה ונכתשת אצל בחי' המלכות שהוא בחי' לויית - שמקבל הפרנסה מבחי' זה הים גדול ורחב ידיים - היינו מן הידים שיש בים ההכמה שהם בחי' רמזים כנ"ל - וזהו כולם אליך ישברון לתת אכלם בעתו - כי הכל מסתכלין ומצפין על פרנסה - והמלכות מלקט ומקבץ כל אלו הבחינות של כל באי עולם - מה שכולם מצפין ומסתכלין על פרנסה - ועם אלו הבחינות עולה המלכות ומקבל פרנסה מן ידיים הנ"ל - וזהו כולם אליך ישברון - היינו ע"י הבחינות הנ"ל שכולם ישברון אליו ומצפין ומסתכלין על פרנסה - על ידי זה נמשך הפרנסה ע"י המלכות כנ"ל - וזהו לתת אכלם בעתו - בחי' הארת הרצון שמתגלה בתוך הפרנסה - שהוא בחי' פעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל - בחי' ואתה גותן להם את אכלם בעתו - בחי' פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון כנ"ל: וזהו (תהלים מד) כי מינד וזרועך ואור פניך כי רציתם - מינד וזרועך - זה בחי' הידים הנ"ל - שבהם מתגלה הארת המקיפים שהוא בחי' הארת רצון כנ"ל - וזהו ואור פניך כי רציתם - כי המקיפים הם אור הפנים - וזה כי רציתם - כי הם בחי' הארת הרצון כנ"ל: וזהו (קהלת י) אשריך ארץ שמלכך בן חורין ושריך בעת יאכלו - חירות זה בחי' יובל שהוא בחי' כלליות בן ותלמיד - כי **יובל** הוא אותיות וכל כניד לימודי י"י (ישעיה נד) דהיינו כלליות בן ותלמיד - כי כניד זה בן - לימודי ה' הם תלמידים - ומכלליות בן ותלמיד שהוא בחי' **יובל** בחי' חירות - משם מקבל המלכות הפרנסה כנ"ל - וזהו אשריך ארץ שמלכך בן חורין - שמלכות מקבל הפרנסה מבחי' חירות - בחי' יובל וכו' כנ"ל - וזהו ושריך בעת יאכלו - בעת זה בחי' התגלות הרצון שמתגלה בשעת אכילה - בחי' בעת יאמר וכו' כנ"ל: וזה בחי' (תענית ה"ב) אין מסיחין בפסועדה - כי אז בשעת סעודה מאיר הארת הרצון שהוא בחי' הארת המקיפים - שהם בחי' שתיקה - בחי' שתוק כד עלה במחשבה כנ"ל:

יא **וזה** בחי' חנוכה - כי ענין חנוכה - דע כי כ"א ויחך כפי מה שזוכה לפעול בקשתו ביהמ"ק - דהיינו בקשת סלח נא - כן יש לו חנוכה - כי ע"י סלח נא נעשה חנוכה - כי משה רבינו ביקש (במדבר יז) סלח נא לעון העם הזה על חטא המרגלים - ועל ידי חטא המרגלים נרמו חורבן ביהמ"ק - כשארז"ל (תענית כט) שהש"י אמר להם אתם בכיתם בכיה של חנם אני אקבע לכם בכיה לדורות - כי אותו הלילה ליל ט' באב היה שבו נחרב הביהמ"ק ומשה רבינו ביקש על זה סלח נא - כי בזה החטא והפגם תלויים כל העוונות - כי עי"ז הפגם נחרב הביהמ"ק - ובזמן שביהמ"ק היה קיים - היינו נקיים מעוונות - כמ"ש (ישעיה א) צדק גליון בה - ופירש"י כי תמיד של שחר היה מכפר על עבירות של לילה ותמיד של בין הערבים היה מכפר על עבירות של יום - כי

מלכות . ואזי נתעורר היראה של החכם שחידש זה החידוש . כי הכל תלוי ביראה . כי צריך שיהיה לו יראה . כדי שיהיו דבריו נשמעין וכדי שיתקיימו דבריו כנ"ל . וע"כ כשחוזרים את החידוש . שאזי בא בחי' המלכות לקבל משם פרנסה . ומלכות היא בחי' יראה כנ"ל וע"ז נתעורר יראה של החכם הנ"ל . ע"כ נופל יראה על זה שמעין בהחידוש :

זו"פ (כ"ב ע"ב) מעשה בר' אליעזר ור' יהושע שהיו באין בספינה והיה רבי אליעזר ישן ור' יהושע נייער . נודעו ר' יהושע ונייער ר' אליעזר . א"ל מה זה יהושע . מפני מה נודעו עת . אמר לו . מאור גדול ראיתי בים . א"ל שפא עיניו של לויתן ראית שנאמר עיניו כעפעפי שחר :

ר' אליעזר ור' יהושע זה בחי' בן ותלמיד . ר' אליעזר . זה בחי' בן . ששהשגתו בחי' מה . בחי' מה חמית וכו' . בחי' כי לא יראני האדם . בחי' עין לא ראתה אלקים זולתך וכו' כנ"ל . וזה בחי' ר' אליעזר . כי אליעזר ר"ת עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה וכו' . שזה בחי' בן כנ"ל . ר' יהושע . זה בחי' תלמיד ששהשגתו הוא בחי' מלא כל הארץ כבודו . בחי' ואראה את ה' . שזהו בחי' ההשגה של דרי משה . שצריך לעוררם ולהקיצם שלא יתיאשו עצמן כנ"ל בבחי' הקיצו ורגנו שוכני עפר . ולהראות להם כי מלא כל הארץ כבודו . וזה בחי' ר' יהושע . כי יהושע הוא ר"ת יהיו מתידי נבלתי קומון הקיצו ורגנו שוכני עפר ומשה רבינו שהוא בחי' חכם הדור . שהוא מאיר בבן ותלמיד כנ"ל . ע"כ היה לו בן שהיה שמו אליעזר . ותלמיד ששמו יהושע . כי אליעזר בן משה . הוא בחי' ר' אליעזר הגדול הנ"ל כמובא במדרש על פסוק ושם האחד אליעזר האחד המיוחד כי משה רבינו ביקש על זה שיהיה ר' אליעזר מיוצאי חלציו . ונתקיים בן :

זזה מעשה בר' אליעזר ור' יהושע וכו' . מעשה הוא מה ש"ע כמובא בפתכים . היינו בחי' מקיפים הנ"ל . שהם בחי' שע גהורין של אור הפנים בחי' מה כנ"ל . וזה שהיו באין בספינה . היינו שר' אליעזר ור' יהושע שהם בחי' בן ותלמיד . היו מהלכין בים החכמה . ששם מתגלין אורות המקיפים . וזה בחי' ספינה . לשון ספון וטמון . בחי' המקיפים שהם ספונים וטומגין מעין כל . (כי הם בחי' מה רב טובך אשר צפנת ליראוך כנ"ל) . וזה בחי' (משל לא) היתה כפאניות סוחר . לשון סחור סחור . בחי' מקיפים שהם בחי' ספינה כנ"ל :

זזה והיה ר' אליעזר ישן . ור' יהושע נייער . כי השנת ר' אליעזר שהוא בחי' בן . הוא בחי' שינה . בחי' עין לא ראתה וכו' . בחי' מה . בחי' מה חמית וכו' כנ"ל

ויאמר הגני . הגני לכהונה . הגני למלכות כשדרו"ל (מ"ר שמות פ"ב) . הגני לכהונה . זה בחי' חנוכת הבית . כי משה שימש בו ימי המילואים (זכחים קב) כ"ש (תהלים טז) משה ואהרן בכהניו . גם בהן הוא בחי' כלליות בן ותלמיד . כי בכהן נאמר (ויקרא י') להורות את בני ישראל . להורות לשון הוראה זה בחי' תלמיד . גם להורות לשון היריון בחי' בן . הגני למלכות . זה בחי' מלכות הנ"ל שעל ידו נמשך הפרנסה שבו נתגלה אור הפנים כנ"ל : וזה בחי' (בראשית י') ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון . מלכי צדק מלך שלם זה בחי' מלכות . הוציא לחם ויין היינו בחי' פרנסה שנמשך על יד המלכות כנ"ל . והוא כהן . זה בחי' כהונה הנ"ל שהוא בחי' כלליות בן ותלמיד שמשם נמשך הפרנסה ע"י המלכות כנ"ל :

יב וזה בחי' מוג הריאה . כשהריאה היא במוג השנה היא כלולה מכל הבחינות הנ"ל . כי הריאה היא מאירת עינים כשאר"ל (חולין טז) . זה בחי' תלמיד ששהשגתו בחי' ואראה את ה' . גם ע"י הריאה בא שינה (כמבואר במ"א לעיל בס"ה ה) זה בחי' השגת הפן . ששהשגתו בחי' מה . בחי' מה חמית וכו' שזהו בחי' שינה . בחי' עין לא ראתה אלקים זולתך (ישעי סד) . ורוח החיים שבתוך הריאה . זה בחי' מקיפים הנ"ל . בחי' סוכב סוכב הולך הרוח (קהלת א) בחי' ורוח על פני יחלוף (איוב ד) בחי' אור הפנים וכשהשמונים של הריאה הם במוג השנה . ע"ז מאיר אור הפנים בבחי' להזהיל פנים משמן . היינו ע"י השמנים של הריאה . מאיר אור הפנים בחי' מקיפים . והינדים הנ"ל שיש בים החכמה כנ"ל . בהם נתגלה אור הפנים בחי' מקיפים שהם בחי' הארת הרצון . בבחי' פותח את ידך וכו' כנ"ל . וזהו בחי' חת"ך שהוא ס"ת של פותח את ידך שהוא השם של הפרנסה כמובא . חת"ך כ"פ רוח . היינו שבאלו הידים הנ"ל נתגלה בחי' המקיפים שהם בחי' סוכב סוכב הולך הרוח . בחי' ורוח על פני יחלוף כנ"ל . וזה בחי' (חזקאל י) וידי אדם מתחת כנפיהם . זה בחי' כנפי הריאה ששם סוכב הרוח . בחי' מקיפים . שמשם נמשך בחי' הארת הידים כנ"ל :

זזה בחי' (משלי יח) רוח איש יכלכל מחלהו . רוח איש . זה בחי' רוח החיים הנ"ל . שהוא בחי' סוכב סוכב הולך הרוח . בחי' מקיפים . שמשם נמשך פרנסה וכלכלה . בחי' יכלכל וכו' כנ"ל :

וג **וע"ב** כשמעיינים ומדברים מאיזה חידוש שחידש החכם שבהדור . אזי נופל יראה על זה שמדבר ומעין בהחידוש . כי כשחוזרים את החידוש . אזי נתעורר ונתגלה ים החכמה שמשם מקבל המלכות את הפרנסה . ואזי בא בחי' המלכות להמשיך פרנסה . ועיקר היראה היא במלכות . כי מלכות היא מקור היראה . כ"ש (אבות ז"ג) אלמלא מוראה של

דברים נעלמים הרבה . ולא ביאר רק קצת קצת ראשי פרקים . כי משה רבינו היה עניו וענוה גדולה מכולם כשרו"ל (ע"א ב ע"ב) . ויש עוד צירוף של חנוכה שהוא מרומז בפסוק (דברים 4) ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו כס"ת יש צירוף **חנּוּכָה** . כי בזה הפסוק מרומז כל הבחי' של המאמר הנ"ל מלא זה בחי' ומלאו את הארץ המבואר לעיל . וכן רוח חכמה . כי סמך משה ידיו וכו' . כל זה מבואר לעיל במאמר הנ"ל . גם בענין היראה . כי יש ה' גבורות שהם ה' אימות שארו"ל (שבת עו) . ויש אלה ות"ה גבורות המובא בוה"ק (נשא ד' קלו ע"ב) שנכללים הגבורות זה בזה עד אלה ות"ה . וכל אלו הדברים לא ביאר כלל . כי אלו הדברים נאמרו וכו' :

התורה הזאת מדברת מכל העשר ספירות . שפע הכתר . חכמה ובינה . ידים . גם יראה . גם ארו"ל (כתובות צו) המונע הלכה מפי תלמיד כאלו מונע ממנו חסד . ופורק ממנו יראת שמים . גם בן ותלמיד . בן . איתא בוה"ק (תירו"ד ע"ב) מה שמו דא חכמה מה שם בנו דא הפארת . תלמידים הם לימודי ה' דא נצח הוד . כל דא יסוד . ומלכות הנ"ל . יראה היא אברים הפנימים . ויש ספירות שמדבר מהם פמה פעמים . (אשרי אונים שפך שומעות אשרי העם שפכה לו וכו') :

ח התקעו בחדש שופר בפסא ליום חגיגו . כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב:

א אע"פ שתוכחה הוא דבר גדול ומוטל על כ"א מישראל להוכיח את חברו כשרואה בו שאינו מתנהג כשורה . כ"ש (ויקרא יט) הוכח תוכיח את עמיתך . אעפ"כ לאו כל אדם ראוי להוכיח . כ"ש ר"ע (ערכין ס"ז ע"ב) תמה אני אם יש בדור הזה מי שיכול להוכיח . ואם ר"ע אמר זאת בדורו כ"ש בדור הזה של עכשיו . כי כשהמוכיח אינו ראוי להוכיח . אזי לא די שאינו מועיל בתוכחתו . אף גם הוא מבאיש ריח של הנשמות השומעים תוכחתו . כי ע"י תוכחתו הוא מעורר הריח רע של המעשים רעים ומדות רעות של האנשים שהוא מוכיחם כמו כשמונת איזה דבר שיש לו ריח שאינו טוב . כל זמן שאין מזיזין אותו הדבר אין מרגישין הריח רע . אבל כשמתחילין להזיז אותו הדבר . אזי מעוררין הריח רע . כמו בן . ע"י תוכחה של מי שאינו ראוי להוכיח . ע"י מזיזין ומעוררין הריח רע של המעשים רעים ומדות רעות של האנשים שמוכיחם . ועל כן הוא מבאיש ריחם . וע"י הוא מחליש את הנשמות שלהם . וע"י נפקק השפע מכל העולמות התלוים באלו הנשמות . כי עיקר יניקת הנשמה הוא מהריח . כשארז"ל (ברכות מג ע"ב) מנין שמכרכין על הריח שנאמר כל הנשמה תהלל יה . איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ולא הגוף היו אומר זה הריח וע"ב ע"י זה המוכיח שהוא מבאיש ריחם . ע"י נחלשת הנשמה שיניקתה מהריח כנ"ל . ומילא נפקק השפע

כנ"ל . אבל השגת ר' יהושע שהוא בחי' תלמיד . בחי' דרי מטה . הוא בחי' ניעור . בחי' ואראה את ה' . בחי' מלא כל הארץ כבודו בחי' הקיצו ורננו שוכני עפר . וזה והיה ר' אליעזר ישן ור' יהושע ניעור כנ"ל . נודעו ר' יהושע ונינער ר"א . נינער ר"א . זה בחי' כלליות בן בתלמיד . כי צריך לכלול בן בתלמיד . להראות לבחי' בן בחי' ההשגה של התלמיד כדי שיהיה לו יראה כנ"ל . וזהו ונינער ר"א . היינו שר"א שהוא בחי' בן בחי' שינה כנ"ל . נכלל בבחי' תלמיד . שהשגתו בחי' ניעור כנ"ל . אמר לו מה זה יהושע . מה דייקא . זה בחי' ההשגה של בחי' בן שהוא בחי' מה כנ"ל . זה בחי' כלליות תלמיד . בן . כי התלמיד צריך שיהיה נכלל בבחי' בן . שהוא בחי' מה . כדי שיהיה לו יראה כנ"ל . וזה (דברים י) מה ה' אלוקיך שואל מעמך כ"א ליראה . מה דייקא . כי צריך שיהיה נכלל בבחי' מה . כדי שיהיה לו יראה כנ"ל . וזה מה זה יהושע . היינו שר"א הביא את ר' יהושע לבחי' השגה של מה כדי שיהיה ר' יהושע שהוא בחי' תלמיד נכלל בבן כנ"ל . מפני מה נודעו ר' א"ל מאור גדול ראיתי בים . שראה אור גדול בים החכמה . אמר לו שפא עיניו של לוי'תן ראית וכו' . לוי'תן . זה בחי' מלכות . בחי' לוי'תן זה יצרת לשחק בו בולם אלקי ישברון וכו' כנ"ל . היינו שהשיב לו שראה עיניו של לוי'תן . דהיינו מה שבחי' מלכות מלקט ומקבץ כל הבטחונות של כל באי עולם . שכולם עיניהם תלויות ומצפין על פרנסה . ומלכות בחי' לוי'תן . מקבץ כל אלו הבטחונות . ונכנס עמהם לים החכמה לקבל משם פרנסה . וע"י נודעו ר' יהושע . כי נפל עליו יראה . מחמת שונכנס בים החכמה . ששם נתגלה בחי' מלכות . שבא לקבל פרנסה . שזה בחי' עיניו של לוי'תן כנ"ל . וע"י נפל יראה . כי מלכות היא מקור היראה כנ"ל :

וזת ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם וכו' . שנתיים ימים זה בחי' תקופות הימים תקופות השנים הנ"ל . שהם בחי' עוה"ב שהוא יום שכולו ארוד . שהוא למעלה מהזמן . ששם סדר הזמנים הוא בחי' מקיפים כנ"ל . שהם כל התענוגים והשעשועים של עוה"ב כנ"ל . ופרעה זה בחי' יובל . כמובא בזהר (ויש דף ה) דכל גורין איתפרעין ואיתגליין מינה . והשאר לא ביאר :

וזה בחי' קבורת משה שהוא בחי' המקיפים שהם טמונים מעין כל וזה עליונים נדמה להם למטה ותחתונים נדמה להם למעלה . הנאמר בקבורת משה כמשרו"ל (סוטה י) . זה בחי' כל הנ"ל בחי' כי כל בשמים ובארץ שצריך הצדיק שזוכה לאלו המקיפים הנ"ל שיהיה לו בחי' **כל כנ"ל** . להראות לעליונים שהם למטה שאינם יודעים כלל בידיעתו ית' בחי' מה חמית וכו' . ולהיפך תחתונים נדמה להם למעלה . כי הם משיגים שמלא כל הארץ כבודו בחי' ואראה את ה' :

עוד יש בזה

תורה ז' תנינא כי מרחמם ינהגם

תורה זו נאמרה בסעודה שלישית של שבת חנוכה שנת תק"ע. בתחילת התורה רבינו מזכיר את הפסוק שפותח את פרשת מקץ הנקראת בתורה בדרך כלל בשבת חנוכה.

וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַת־יָמִים וּפְרָעָה חוֹלָם וְכוּ'

דרכו של רבינו בדרך כלל, שהוא פותח את התורה בפסוק, עליו ילביש בסוף התורה את כל הקדמות המאמר המתגלים בתורה זו^א.

המנהיג צריך להיות רחמן אך צריך שיהיה לו גם דעת להנהיגת הרחמנות

בפתח דבריו, רבינו מתחיל בציטוט הפסוק המתאר את הנהגת ה' לעם ישראל בזמן הגאולה, "לא ירעבו ולא יצמאו^ב ולא יכם שרב ושמש^ג, **כִּי מִרְחָמִם יְנַהֲגֵם**^ד ועל מבועי

ביאורים והרחבות

א. עיין בסוף אות יג.
ב. תורה זו עוסקת הרבה בעניין האכילה והסעודה, והקשר שבין אכילה גשמית לאכילה רוחנית, ועל כן יש לקשר את עניין הרעב והצמא המוזכר בפסוק זה לכל מהלך התורה שבה מבואר שחלק יסודי ברחמנות הוא השפעת האכילה לבני אדם.

ג. החמה נקראת אספקלריא המאירה לעומת הלבנה שנקראת אספקלריא שאינה מאירה, ועיין בהמשך התורה באות ח' בעניין אספקלריא המאירה ואספקלריא שאינה מאירה. ולפי קשרי התורה מבואר שבאופן רגיל הארת השמש שהיא אספקלריא המאירה, למי שאינו ראוי להארה זו, יכולה להכות בו באופן שתגרום לו לכוויה כביכול, דהיינו שמי
ד. **כי מרחמם ינהגם** - בדרך כלל רבינו פותח את התורה בהקדמה ואחר כך מביא פסוק שהוא כעין ראייה להקדמה שגילה, לדוגמא בתורה זו אם רבינו לא היה משנה מהסדר הרגיל של הרצאת תורתו, הוא היה פותח כך: 'מי שהוא רחמן יכול להיות מנהיג', ואחר כך היה מביא ראייה 'כמו שכתוב כי מרחמם ינהגם' ויש להבין מקשרי המאמר למה שינה מסדר זה (ומקשרי התורה מבואר שהפסוק הוא כעין המשך של הפסוק איתו רבינו פתח את התורה "ויהי מקץ שנתיים ימים" - כי מרחמם ינהגם, ועיין לקמן בסוף התורה בביאור הפסוק "ויהי מקץ").

הארות והערות

מים ינהלם" (ישעי' מט), רבינו מחבר את הפסוק לעניין הנהגת הצדיקים, שמפסוק זה אנו רואים את תכונת ומידת ההנהגה הדרושה למנהיג האמיתי - **הֵינּוּ מִי שֶׁהוּא רַחֲמָן** באמת, הוא **יְכוּל לְהִיּוֹת מְנַהֵיג** לכל סוגי בני האדם בכל מדרגה שהיא⁷.

וְצָרִיף המנהיג **לִידַע אֵיף לְהִתְנַהֵג עִם** מידת הֶרְחָמְנוּת דהיינו שהמנהיג צריך לצמצם את מידת רחמנותו, שלא להשתמש בה באופן שהיא יכולה להזיק, **כִּי עַל רְשָׁעִים אֹ** **עַל רוֹצְחִים וְגִזְלָנִים**¹ **אֲסוּר לְרַחֵם**² כלל, כי בכך הוא נותן להם ולמעשיהם צידוק וקיום, וגם זה היפך הרחמנות כלפי הנגזלים והנרצחים.

וְכֵן יש עוד מידת דיוק נוספת במידת הרחמנות, שגם אצל מי שצריך לרחם עליו, צריך לדעת באיזה אופן לרחם, **כִּי מִי שְׁאֵינּוּ יוֹדַע אֵיף לְהִתְנַהֵג עִם הֶרְחָמְנוּת** כשראוי לרחם, **אֲזַי יוֹכֵל לְרַחֵם** באופן ובמידה לא מתוקנת. לדוגמא, שמרחם **עַל תֵּינוּק רַעַב שֶׁל** [בגיל]

ביאורים והרחבות

מאכל של קטן גזול ממנו את השפע הגדול שהיה ראוי לו. ב] שהרשע הוא מי שנפל לרוח שטות עיין בגמרא המובאת באות ג' היטב. ג] הרציחה היא כשלא עוסק כראוי במצוות פרו ורבו ומלאו את הארץ (עיין היטב בפסוקים) וכן הגזילה היא כאשר מנסה להמשיך את שפע המקיפים קודם זמנם ועיתם, כי פוגם במה שכתוב "ואתה נותן להם את אכלם בעיתו" (עיין ליקו"ה חזקת מטלטלין ג').

ז. **אסור לרחם** - ויש להתבונן בעניין זה, מדוע אסור לרחם כלל, הלא לכאורה יש רחמנות שמיוחדת לרוצחים ולגזלנים, הלא לא יעלה על הדעת לרחם עליהם לשחררם מהכלא ושימשיכו במעשיהם, כי זה סותר את כל מציאות הרחמנות על שאר העולם, אלא משמע בלשון רבינו שאסור בכלל שיופעל רגש של רחמנות כלפיהם וזה צ"ע מדוע שיהיה אסור לרחם על המקום שנפלו.

ה. כמו שיתבאר בהמשך התורה בהרחבה, שיש בכלליות ב' מדרגות שונות של בני אדם, והמנהיג צריך לדעת לדבר עם כולם דברי דעת כפי עניינם ומדרגתם. אך מקשרי המאמר מבוואר עוד שהנהגה זו לדבר עם כל אחד כפי מדרגתו היא צמצום הרחמנות, כי כפי מדרגת הרחמנות העליונה מן הראוי היה לרחם על כולם ללא חילוק.

ו. רשעים או רוצחים וגזלנים - לפי כלל ג' יש לעיין מדוע בחר רבינו לפרט ג' דוגמאות אלו, רשעים רוצחים, גזלנים, שהרי היה יכול לכלול את כל הדוגמאות בחינה אחת של 'רשעים'. ויש לעיין לפי קשרי התורה מהם הבחינות של גזלנים ורוצחים. ונראה לבאר קצת מקשרי התורה בכמה אופנים א] שמי שמרחם באופן שאינו ראוי, הוא בעצמו רוצח או גזלן, כי נתינת מאכל של גדול לקטן הוא בבחינת רציחה כמבואר מקשרי התורה, וכן מי שנותן לגדול

הארות והערות

ד' ימים" שאינו מסוגל לעכל מזון מוצק, כי אם חלב, ליתן לו מאכל הצריך לגדול כגון לחם או בשר, ומאכל כזה לא ראוי לקטן כזה, כי קטן כזה צריכין לזונו רק ע"י חלב דווקא' כדי שיגדל אט אט לפי יכולת העיכול שלו".

על כן מלבד מה שצריך שיהיה למנהיג רחמנות - צריך המנהיג לידע איך להתנהג עם הרחמנות, שלקטן כזה צריכין לרחם ליתן לו חלב דווקא כדי שלא ימות, ולעומת זאת צריך לתת לאדם גדול מאכל הצריך לו כי אם יתנו לו רק חלב, הוא לא יוכל להתקיים, וכן על כל אחד ואחד צריכין לרחם במה שצריך לו לפי עניינו, הן במאכלים והן בשאר דברים".

ביאורים והרחבות

בן ד' ימים לאכול לחם, וכיצד יתכן שרבינו מדבר על שלילת מחשבה כזו, כדוגמא להנהגת רחמנות על ידי דעת שרק המנהיג הרחמן משיג אותה. אך באמת אפשר לבאר מעט מרחוק שכל דוגמא ומשל זה הוא חלק מהארת הצדיק לרחם עלינו לקרב אלינו את המקיפים הגדולים, שבאמת אין אנו יודעים כלל גם בעניין זה, ודווקא דרך התעוררות הקושיה, שלכאורה אין בכך דעת גדולה כלל, מזה יכול לבוא לתוך שכלנו הקטן מקיף גדול יותר בהבנת הרחמנות שבאמת אין אנו מבינים בזה בעצמו כלל.

יא. יש להבין מדוע רבינו בחר להביא דווקא את עניין האכילה כדוגמא לכל עניין הרחמנות והחילוק שבין רחמנות ראויה לרחמנות פגומה, אך עניין זה מבואר יותר לפי המשך התורה באותיות י"א ואכמ"ל.

יב. כמו שיתבאר בהמשך (באות ז') דברי רבינו כיצד הנהגה זו של השפעת האכילה לפי הדעת של הצדיק, קשורה בקשר חזק ללימוד הדעת וכל ענייני התעוררות והתחזקות בעבודת ה'.

ח. תינוק של ד' ימים - גם בדוגמא זו יש לעיין לפי כלל ג' מדוע רבינו נקט דוגמא של תינוק בגיל ד' ימים ולא תינוק סתם. עוד יש לעיין לפי קשרי המאמר למה מרמזים ה'ימים' ולמה דווקא ד' ימים. ועיין בפל"ח מה שכתב בזה, ואפשר לומר עוד מקשרי המאמר שהימים רומזים למקיפים, דהיינו תקופות הימים. ועיין בליקו"ה סוכה ד', ואולי אפשר לומר קצת בדרך דרש, שאחרי יום הכיפורים האדם כתינוק שנולד ועד סוכות יש ד' ימים.

ט. מאכל הצריך לגדול - ויש להתבונן בקשרי התורה, מדוע רבינו לא פירט אצל הגדול כמו אצל הקטן מהו המאכל הראוי לגדול, ומה מתבאר בעניין זה מתוך קשרי המאמר. ואף שמרומזו באמת מקשרי התורה מאכלים כמו לחם יין ושמן, אפשר שבאמת יש בזה גם מדרגות גבוהות מאוד, דהיינו שיש אכילה שהיא בבחינת תכלית הידיעה דלא נדע, ולכן לא מבואר בפירוש מהו מאכל הגדול.

י. כי קטן כזה צריכין לזונו רק על ידי חלב דווקא - לכאורה צריך עיון, שהרי רק טיפש גמור ייתן לתינוק

הארות והערות

Four horizontal lines for notes or comments.

המנהיג הרחמן – משה רבינו

אחר שהתבאר שעצם מידת המנהיג מבוססת כולה על מידת הרחמנות - ממשיך רבינו ומגלה עוד את עניינה של מידה זו, ומיהו המנהיג הרחמן באמת

וְרַחֲמַן כָּזֶה שיש לו רחמנות גדולה מאוד, אך הוא גם יודע לצמצם אותה באופן המדויק לכל אחד⁹, **הוא רק** הצדיק והחכם שהוא מנשמת **מֹשֶׁה רַבֵּינוּ**, שהוא היה לו רחמנות כמו הרחמנות שתתגלה לעתיד, **כִּי הוּא הָיָה הַמְּנַהֵיג** הראשון של כלל **יִשְׂרָאֵל וְהוּא** - נשמת מלך המשיח **שִׁיהֵיָה** גם **הַמְּנַהֵיג** שינהיג את עם ישראל **לְעֵתִיד** בגאולה השלימה, כי אז תתגלה שלימות הרחמנות, **כִּי זֶה מְרוֹמוֹ בַּפְּסוּק** "מִה שִׁהֵיָה הוּא שִׁהֵיָה" וְכוּ" (קהלת א) שפסוק זה הוא ר"ת מ'ש'ה', דהיינו שאותו גואל ומנהיג שהיה לעם ישראל בתחילה כשיצאו מגלות מצרים, הוא אותו מנהיג שיהיה להם לנצח - גם בגאולה האחרונה¹⁰.

והטעם לכך שהוא המנהיג הראוי באמת, **כִּי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָיָה לוֹ רַחֲמָנוּת בְּאֵמֶת עַל יִשְׂרָאֵל** דהיינו שריחם עליהם כראוי באמת במה שנצרך להם¹⁰, **וּמָסַר נַפְשׁוֹ בְּשִׁבְלֵי**

ביאורים והרחבות

שבעולם הזה 'מה שהיה' הוא לא 'מה שיהיה', אלא יש את מה שהיה ויש את מה שיהיה שהם שתי מציאויות שונות.

טו. כמובא עניין זה בדברי האריז"ל על פסוק זה, עיין שער הפסוקים פרשת יתרו.

טז. כעין עניין זה של הרחמנות מובא בדברי המדרש על משה רבינו ודוד המלך (מדרש רבה שמות ב, ב.): "עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם. ולמי בוחן לצדיק, שנאמר (שם) ה' צדיק יבחן, ובמה הוא בוחנו במרעה צאן. ברק לדוד בצאן ומצאו רועה יפה, שנא' (תהלים עח) ויקחהו ממכלאות צאן, מהו ממכלאות צאן,

יג. כמבואר מקשרי התורה באות י"א שמשה רבינו יש לו רחמנות באמת אפילו על הרשעים, אלא שהוא צריך לצמצם את הנהגתו להנהגת העולם הזה, משום שהדעת של העולם הזה אינה יכולה להיכנס עדיין לתוך השכל המוגבל של העולם הזה.

יד. יש לציין שלשון זו חוזרת בצורה שונה אחר כך בהמשך התורה באות ו' בעניין הזמן שיש בעולם הזה, ומעל הזמן של העולם הבא. אך שמה המשמעות היא הפוכה לגמרי, כי כאן מבואר שהארץ ההתגלות שהיתה בתחילת הנהגת משה רבינו, היא תהיה גם לעתיד בגאולה השלימה, אבל באות ו' מבואר

הארות והערות

יִשְׂרָאֵל אפילו אם הוא עצמו מפסיד את מדרגתו בשבילם, ויותר מכך במה שצמצם את רחמנותו להנהיג מידת רחמים בדעת של משפט, וְהִשְׁלִיךְ נַפְשׁוֹ מִנְּגִיד בִּשְׁבִיל עַם יִשְׂרָאֵל, וְלֹא הָיָה חוֹשֵׁשׁ עַל עֲצָמוֹ כָּלֵל מֵהַ יִּיצֵא מִמֶּנּוּ וּמִזֵּרְעוֹ. כִּי בַעַת שַׁעַם יִשְׂרָאֵל חִטְּאוּ בַּעֲגַל וְהַשִּׁי"ת רָצָה לְהַשְׁמִידֵם, הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אָמַר לוֹ (שְׁמוֹת ל"ב) "וְעַתָּה הַנִּיחָה לִּי" וַיַּחַר אִפִּי בָהֶם וְאָכַלְתִּים וְאֶעֱשֶׂה לְגוֹי גָּדוֹל" (דְּהַיְיָנוּ שֶׁהַקְּב"ה אָמַר לוֹ שֶׁהוּא יִרְבֶּה אֶת זֵרְעוֹ בְּרִיבּוּי גָּדוֹל כִּנְגַד כָּל עַם יִשְׂרָאֵל מִמֶּנּוּ לְבַד, וְהוּא בְּרַחֲמָנוּתוֹ עֲלֵיהֶם לֹא הִשְׁגִּיחַ עַל זֶה כָּלֵל שֶׁהַשִּׁי"ת רָצָה לְתַתּ לּוֹ מִתְנַה גְּדוּלָה כּוּזוֹ. רַק אָמַר לְהַשִּׁי"ת "וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא" חֲטָאתֶם, וְאִם אֵין מַחֲנִי נֹא מִסְפָּרְךָ אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ וְכוּ" (שִׁם) דְּהַיְיָנוּ, אִם אַתָּה סוֹלַח לָהֶם מֵהַ טוֹב. אֲבָל אִם לֹא, אֲנִי מִרוּצָה לְהִימָחוֹת יַחַד אִיתֶם בְּאוֹתוֹ כִּלְיוּן, וּבְכַךְ, מִסַּר נַפְשׁוֹ בַּעַד יִשְׂרָאֵל, כִּי הוּא הָיָה רַחֲמָן וּמְנַהִיג אֲמַתִּי שֶׁמֵּרַחֵם עַל עַמּוֹ, וְהָיָה עוֹסֵק בְּהַנְהַגְתּוֹ

ביאורים והרחבות

על ידי זה הצלה לכלל ישראל, ומוזה אפשר להבין את כל עניין הרמזים המבואר בהמשך התורה באות יי. יח. ואעשך לגוי גדול - לפי המפרשים, הקב"ה הבטיח למשה שכאשר הוא ישמיד ח"ו את עם ישראל, הוא ייתן לו בנים ובני בנים בריבוי כל כך גדול יותר מכל עם ישראל. ואם כן יוצא לפי זה שהקב"ה הבטיח לו שהוא יזכה לבנים ותלמידים כאחד, דהיינו בנים שהם תלמידים בריבוי גדול, ואם כן לכאורה צ"ע לפי המשך התורה באות ד' ובאות ח' שם יש משמעות שיש עדיפות לבן על פני התלמיד, מדוע משה רבינו העדיף את הקיום של עם ישראל כתלמידים לבד, על פני המעלה של בנים שהם תלמידים. ומכאן מוכרחים לומר, שבאמת מעלת התלמיד גדלה על הבן משום שהוא עיקר שעשועיו של השי"ת (עיי' ליקו"ה פסח ט, יב, וכן הלכות שותפים בקרקע ה,ח. וכן עוד פעמים רבות בליקו"ה, ועיי' עוד ביאור הליקוטים אות ו'). יט. וראה לקשר לשון זו של נשיאת החטא למובא להלן באות ג' בעניין נשיאת משא העוונות.

כמו (בראשית ח) ויכלא הגשם, היה מונע הגדולים מפני הקטנים, והיה מוציא הקטנים לרעות כדי שירעו עשב הרך, ואחר כך מוציא הזקנים כדי שירעו עשב הבינוני, ואח"כ מוציא הבחורים שהיו אוכלין עשב הקשה. אמר הקב"ה מי שהוא יודע לרעות הצאן איש לפי כחו יבא וירעה בעמי - הה"ד (תהלים עח) מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב עמו. ואף משה לא בחנו הקב"ה אלא בצאן, אמרו רבותינו כשהיה מרע"ה רועה צאנו של יתרו במדבר ברח ממנו גדי ורץ אחריו עד שהגיע לחסות, כיון שהגיע לחסות נזדמנה לו בריכה של מים ועמד הגדי לשתות, כיון שהגיע משה אצלו, אמר אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא, עיף אתה, הרכיבו על כתיפו והיה מהלך, אמר הקב"ה יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם כך, חייך אתה תרעה צאני ישראל הוי ומשה היה רועה". יז. עיין שם בפסוקים וברש"י שם, ומתוך כלליות העניין מבואר שאף שה' אמר לו במפורש שיניח לו ולא יבקש רחמים, משה רבינו הבין את הרמזים שה' מרמז לו שאם הוא לא ירפה ויבקש רחמים הוא יפעל

הארות והערות

עם העולם בְּיָשׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם, דהיינו שְׁיִהְיֶה הָעוֹלָם מְיוֹשֵׁב מִבְּנֵי אָדָם³ כמו שהולך ומבאר מהו אדם באמת.

עיקר הרחמנות לעסוק בישוב העולם ולהאיר דעת

בִּי עֵיקַר הָאָדָם הוּא הַדְּעַת שְׁלוֹ, ולא הגוף², וּמִי שְׁאִינֵן לוֹ דְּעַת אֵינּוּ חֵלֶק מִן הַיְיִשׁוּב שֶׁל הָעוֹלָם באמת, כי הוא אינו 'מיישב את העולם' בתכלית האמיתית שלשמה נברא העולם, וְאֵינּוּ מְכוֹנֶה בְּשֵׁם אָדָם כָּלֵל, רק הוא בְּחִינַת חַיָּה בְּדַמּוּת אָדָם²², כי כל הברדלו מן החיות והבהמות שיש לו את האפשרות להפוך להיות אדם²³.

וּמִשָּׁה רַבִּינוּ הָיָה לוֹ רַחֲמָנוּת לַתַּת לְכָל אֶחָד מֵהָ צָרִיךְ, וְהָיָה עוֹסֵק בְּיְיִשׁוּב הָעוֹלָם לַתַּת לְבְנֵי הָאָדָם אֵת מַה שֶּׁהֵם צָרִיכִים באמת, דהיינו שְׁיִהְיֶה הָעוֹלָם מְיוֹשֵׁב וּמְמוֹלָא מִבְּנֵי אָדָם, הַיְיִנוּ בְּנֵי דְיַעֲקֹב פְּנִ"ל ולכן עיקר רחמנותו היא בהשפעת הדעת לְבְנֵי הָעוֹלָם, בִּי הוּא פְּתַח²⁴ לָנוּ אֹרֵךְ הַדְּעַת²⁵, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב שֶׁמִּשָּׁה רַבִּינוּ אֹמֵר לְעַם

ביאורים והרחבות

בראשית א' כ"ו (על פי הכלל החמישי) בפסוק 'נעשה אדם בצלמנו כדמותנו (כלל ה)'.
כד. בהמשך התורה מוזכרת פעולת ה'פתיחה' בהקשר של המשכת הפרנסה. ומבואר מדברי מוהרנ"ת (ליקו"ה יו"ד סימני בהמה טהורה וחיה ב' והלכות שותפים בקרקע ה' ה') שפתיחת אור הדעת זה שהצדיק עושה פתח במחיצות של המקיפים (עיין לקמן אות י"ג) כדי להאיר באופן מצומצם את הארת הדעת באופן כזה שלא יהיה ריבוי אור.

כה. כי הוא פתח לנו אור הדעת - יש לדקדק מהו עניין 'אור הדעת' ומהו שונה מ'דעת' סתם. ועיין בהמשך המאמר בעניין הארת המקיפים וכן עוד כמה פעמים שמוזכר העניין של 'אור'. ואולי אפשר לומר קצת שהארת האור אינה השגה גמורה של השכל באופן של השגת שכל פנימי, אלא עצם החבנה שיש איזה שכל שבתחילה האדם לא ידע כלל מקיומו של כזה שכל, זה נקרא שהוא קיבל הארה.

כז. שיהיה העולם מיושב מבני אדם - גם אם מטרה זו היא התכלית שלשמה נבראו בני האדם, עדיין יש להתפלל מדוע רבינו פתח אתה התורה ברחמנות שמדברת על 'אכילה', אחר כך הוא מתאר מסירת נפש בשביל שלא יהרגו ויכלו את בני ישראל, ועכשיו באמצע העניין הוא כביכול עובר לעניין אחר לגמרי שזה עניין 'ישוב העולם'.

כח. כי הצד השני שהיה אפשר לומר שהאדם זה גוף האדם, ועיין לקמן באות ד' בסופה שם מבואר בדברי רבינו עניין מעלת הגוף, וצ"ע.

כט. בהמשך התורה רבינו מזכיר עוד בחינה של 'חיות', כמבואר באות ד' שיש חיות המרכבה, ועיי"ש מה שיתבאר בזה.

לג. שהרי לכאורה למי שאינו בדמות אדם אין אפשרות כלל להפוך לאדם, ואם כן יש מעלה בדמות אדם על פני חיה שאינה בדמות אדם כלל. ועיין היטב

הארות והערות

ישראל במתן תורה (דברים ד) אַתָּה הִרְאֵתָ לְדַעַת פִּי ה' הוּא הָאֱלֹקִים¹⁹ דהיינו שהראיה של הדעת, היא השגת 'אור הדעת', פִּי מִשָּׁה פָּתַח אֶת הָאֵרֶת הַדַּעַת, וְגִילָה לָנוּ פִּי יֵשׁ אֱלֹקִים שְׁלִיט בְּאֶרֶץ לַמְטָה, ולא רק בשמים למעלה.

עיקר הרחמנות על ישראל שנפלו בעוונות

לאחר שביאר רבינו שמה רבינו הוא המנהיג הרחמן האמיתי, שיודע לרחם על כל אחד באופן המדויק, ושעניין הרחמנות הוא גילוי הדעת - כי גילוי הדעת ולימוד הדעת לכל אחד זהו עיקר ישוב העולם. מרחיב עתה לבאר מדוע ישוב העולם ולימוד הדעת הוא באמת הרחמנות הגדולה, וכיצד כל זה מתקשר למשל שהביא לעיל בעניין האכילה.

פִּי עֵיקַר הָרַחֲמָנוּת עַל עַם יִשְׂרָאֵל הוּא, בְּשִׁישׁוּרְאֵל עִם קְדוּשׁ נּוֹפְלִין ח'וּ בְּעוֹנוֹת רַחֲמָנָא לְצִלָּן, וְזוּהִי הַסִּיבָה לְכַךְ שֶׁהַדּוּגְמָא הַמְדוּיְקֵת לְעַנְיִין הַרַחֲמָנוּת שֶׁל מִשָּׁה רַבִּינוּ, הִיא מָה שֶׁהוּבָא לְעִיל, שְׁרִיחָם עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּפְלוּ בַחֲטָא הַעֲגָל, פִּי זֶהוּ הָרַחֲמָנוּת הַגְּדוּל מִפְּלִ מִיְיָ רַחֲמָנוּת - מָה שֶׁמֵּרַחֲמִים בְּדֶרֶךְ כָּלֵל עַל בְּנֵי אָדָם חוֹלִים אוֹ עֲנִיִּים, אוֹ שְׂאֵר מִיְיָ צַעַר הַגּוֹף, פִּי בְּאֵמֶת כָּל הַיִּסּוּרִים הַקְּשִׁים שֶׁבְּעוֹלָם אוֹתָם הָאָדָם מֵרְגִישׁ וְחָשׁ בְּגוֹפוֹ, וְאִפִּילוּ צַעַר שֶׁל הַרִיגָה וְנִטְיִלַת נִשְׁמָה בִּיִּסּוּרִים²⁰, אֵינָם נְחָשְׁבִים כָּלֵל²¹ לַיִּסּוּרִים כְּנֶגְדַּ

הלכות, ושם בגמרא מבואר הייסורים של ר' עקיבא, שלפי רום מדרגתו לא נחשבו כלל ודוק.
כח. כי כל הייסורים הקשים שבעולם אינם נחשבים כלל וכו' - יש להתבונן אן מדוע אין אנו כולנו מרגישים כך במציאות שהייסורים הגדולים יותר מהכל הם ייסורי העוונות. בן וגם למי שמרגיש את ייסורי העוונות יותר מכל, עדיין בד בבד הייסורים הרגילים מורגשים גם לצדיקים גדולים.

כו. לפי דברי רבינו מבואר שהדעת הזאת שה' הוא האלוקים היא הדעת שיש אלוקים שליט בארץ. וכן מובן שהכלליות של הדעת היא אחדות בין שם ה' לשם אלוקים, וכל עניין זה קשור להמשך התורה בעניין דרי מטא ודרי מעלה (עיין ליקו"ה אבר מן החי ז"ב).
כז. עיין לקמן אות ח', שם הזכיר רבינו את דברי הגמרא בעניין ר' עקיבא שהיה דורש תילי תילים של

הַמְשָׂאֵי הַכֶּבֶד שֶׁל נְשִׂיאת הַעֲוֹנוֹת ח"ו שהנשמה כורעת תחת הנטל שלהם ומצטערת, על אף שצער וייסורים אלו אינם מורגשים לכל אחד בחושי הגוף.

כִּי כְּשֶׁעַם יִשְׂרָאֵל נֹפְלִים בְּעֹוֹנוֹת ח"ו, זֶהוּ מְשָׂאֵי כְּבֵד כִּי מְאֹד שָׂאֵי אֶפְשָׁר לִישָׂא כָּלֵל הַמְשָׂאֵי הַכֶּבֶד הַזֶּה ובאמת הנשמה נופלת וכורעת ממש תחת עול כבד זה, בְּבַחֲוֵי מַה שֶׁאִמְר דּוּד הַמֶּלֶךְ ע"ה (תהלים לח) "כִּי עֹוֹנוֹתַי עִבְרוּ רֵאשִׁי כְּמִשָּׂא כְּבֵד וַיִּכְבְּדוּ מִמְּנוֹ (ממני), דְּהֵינּוּ שֶׁהֵם מְקִיפִים אוֹתִי מִכָּל צַד^ל, וְכִמוּ מִיָּם שֶׁכֶּבֶר עִבְרוּ אֶת רֵאשִׁי וְאִין בִּיכּוֹלְתִי לְשִׂאתָם.

שורש קדושת ישראל רחוק מעוון

וטעם הדבר, מדוע באמת העוונות הם כמו משא כבד והם ייסורים הגדולים מכל מיני ייסורים שבעולם:

כִּי מִי לֹא שְׂוִידַע^ב אֶת מַהוֹת קְדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל, דְּהֵינּוּ שְׂוִידַע מֵאִין^ג הֵם לְקוֹחִים - מאיזה

ביאורים והרחבות

לידיעה זו.

לב. עיין בהערה הקודמת שלשון זו חוזרת על עצמה, 'כי מי שידוע קצת בידיעתו יתברך' וכן בעוד אופנים. ובוזה רואים שרבינו לא רק מדבר על כך שצריך לגלות דעת, למלאות את העולם בבני אדם ברי דעת, אלא תוך כדי הדיבור על כך שצריך לעשות את העולם מיושב, הוא מקיים את זה בפועל, הוא מלמד אותנו דעת נפלאה, מה זה יהודי! אך מכל מקום יש להבין שהרי אין זה אומר שאחרי שרבינו כבר גילה לנו ידיעות אלו אזי זה נקרא שאנו באמת 'יודעים' כראוי דעת זו, אלא עדיין זה גבוה מעל גבוה, ויש בידיעה זו לדעת את הידיעה בחיצוניות, אך באמת ישנן עוד ועוד מדרגות של פנימיות בידיעה זו כמבואר בקשרי המאמר.

לג. יש בדברי רבינו רמז לכך שבאמת המקום שבו הם מושרשים ומשם הם לקוחים זה נקרא 'אין',

כט. הגדרת החטא כמשא כבד, באה לומר שהעוון אינו חלק עצמי מאיש הישראלי אלא כמו משא חיצוני. וכן מבואר לפי זה שחלק מהרחמנות על המשא הוא מה שהנופלים לעוון מתעקשים לשאת את המשא הזה עליהם כאילו הוא שייך להם באמת, בעוד שהיו יכולים להשליך אותו מעליהם. ועוד מרומז בוזה, שמשא העוון הוא לא רק עצם העוון אלא מה שהאדם ממשיך לשאת אותו בחלישות דעתו גם אחרי שעשה תשובה באמת.

ל. ודוק שעניין העוונות שהם כמשא הם זה לעומת זה לעומת המקיפים דקדושה (כלל ו') ואכמ"ל.

לא. לשון זו חוזרת על עצמה בכמה אופנים בתורה בייחס לידיעות נוספות המוזכרות בתורה זו, רבינו לא מפרט מי הוא זה שידוע אלא מתייחס בצורה נעלמת לאלו שידועים, ויש לברר מתוך מהלך התורה מי הוא זה שזכה לדעת ידיעה זו וכיצד אנו זוכים גם

הארות והערות

עולם עליון ושורש קדוש נאצלו נשמותיהם, ויודע גם רוחניות⁷¹ ודקות של ישראל אפילו מצד הנפש והגוף⁷², הוא יודע שישראל הם רחוקים לגמרי מעון לא רק מצד נשמתם, אלא אפילו מצד דקות ורוחניות גופם⁷³, ואין עון שיין להם כלל לא אפילו לחלקים ומדרגות נמוכות שבהם בעצמם, לפי גודל קדושתם משרשם בנשמתם וגודל דקותם ורוחניותם אפילו בגופם ונפשם.

ועל כן - בגלל הפער העצום שיש בין מדרגתם של עם ישראל שאין שייך להם עוון כלל, לכן כל היסורים שבעולם בגשמיות, אינם נחשבים למשאווי פנגד המשאווי הפכד של עונות חס ושלום רחמנא לצלן - כי המרחק העצום שבין יהודי לעוון, גורם שכאשר יהודי נופל עליו עוון, המשא הזה לא שייך אליו כלל, ולכן זה מייסר אותו מצד המציאות הרוחנית של נשמתו יותר מכל ייסורי הגוף, עד כדי כך שייסורי הגוף אינם נחשבים לייסורים ביחס לייסורי הנשמה ממשא העוונות.

עיקר הייסורים הם מהנפילה לעוונות

ואפילו פשיש לאדם יסורים בגוף, כגון חולי או עניות⁷⁴, אם אין בהם עוונות דהיינו שהייסורים אינם גורמים לו ליפול לעוונות, כמו למשל שמרוב עניות הוא נכשל

ביאורים והרחבות

לנשמה, אלא הכוונה בלשון זו נראית יותר כביטוי שבא להדגיש את הצד הרוחני של דבר שבעינינו נתפס כגשמי, שאף על פי שמצד טבעו הוא גשמי, הגשמיות שלו דקה (ועיין לקמן בסוף אות ד').

לו. לפי מהלך זה מובן מדוע בהמשך התורה רבינו לא מסביר שהעוונות מגיעים מצד הגוף, אלא רק מצד רוח שטות שנכנס בהם, כי מצד הגוף מחמת שהוא דק ורוחני לא שייך אצלו עוון כלל.

לז. יסורי הגוף של חולי ועניות, הם הייסורים המוזכרים בקשרי המאמר באות זו וכן באות י' ובאות י"ב.

ובגלל שהמקום הזה הוא בבחינת תכלית הידיעה דלא נדע, לכן אפשר לקרוא את לשון רבינו גם בלשון שאלה וגם בלשון ניחותא, ודוק (וכן מבואר בעין זה בביאור הליקוטים).

לד. בקשרי התורה מבואר שהרוח זה המקיפים ולפי זה מבואר שהרוחניות שורשה ברוח המקיפים, וכן מבואר בביאור הליקוטים ואכמ"ל.

לה. ביאור זה שהלשון רוחניות ודקות נסובה על הנפש והגוף אינו ביאור מוכרח, אלא משום שלכאורה הלשון 'דקות ורוחניות' לא שייך לומר כדבר חידוש על הנשמה, כי הנשמה היא ודאי רוחנית, וכן לומר על דבר רוחני כמו הנשמה שהוא 'דק', זה רק הגשמה

הארות והערות

גזל,^{לח} אזי אותם ייסורים אינם נחשבים ליסורים כָּלָל ורק כאשר אותם ייסורי גוף גורמים לאדם ליפול לעוונות, אזי האדם מתייסר גם מייסורי הגוף, וְזֶה בְּחִי' מה שאמרו חז"ל (שבת נה) "אין יסורין בלא עון"^{לט} שביאור דברי חז"ל בפשטות הוא שכאשר יש לאדם ייסורי הגוף, זהו בגלל שמקודם לכן הוא נפל לעוון, והייסורים הם כעין עונש וכפרה על העוון, אבל לפי האמור לעיל, ביאור דברי חז"ל הוא כך: שְׂכָשְׂאִין בָּהֶם עוֹן אֵינָם יסורים כָּלָל דהיינו שאם הייסורים לא גרמו לעוון, אינם יסורים, כִּי עֵיקַר הַיִּסּוּרִים אפילו ייסורי הגוף, הֵם רַק פְּשׁוּפְלִים בְּעוֹנוֹת ח"ו שהם מייסרים את ישראל יותר מכל הייסורים שבעולם, וְעַל כֵּן זֶהוּ עֵיקַר הַרְחַמְנוֹת שֶׁל הַמְנַהֵיג האמיתי, לְרַחֵם עַל יִשְׂרָאֵל עִם קְדוּשׁ לְהוֹצִיאָם מִתַּחַת הַמְשָׂאוֹי הַכְּבֵד שֶׁל עוֹנוֹת.

וְעַל כֵּן, מִשָּׁה רַבִּינוּ ע"ה שהיה המנהיג האמיתי והרחמן, בְּכָל עֵת שֶׁנִּפְּלוּ יִשְׂרָאֵל בְּאִיזָה עוֹן שׁוּזָהוּ הַיִּסּוּרִים הַקְּשִׁים מֵהַכֹּל, הִיָּה מוֹסֵר נַפְשׁוֹ עֲלֵיהֶם וְלֹא הִשְׁגִּיחַ עַל עַצְמוֹ, וְהִתְפַּלֵּל בְּעַדָם שֶׁה' יִסְלַח לָהֶם, כְּגוֹן בַּחֲטָא הַמְרַגְלִים^מ וְכִיּוֹצֵא (כמו חטא העגל שהוזכר לעיל^{מא}) שהוא הרבה בתפילה עד שה' נשא את עוונם וסלח להם, כִּי יִדַע שֶׁלְפִי קְדוּשַׁת

ביאורים והרחבות

גורם לייסורים יותר גם בגוף, וחוזר חלילה.
מ. חטא המרגלים מוזכר שוב בתורה באות י"א ושם מתבאר הקשר בין חטא זה לכל מהלך התורה, ומדוע דווקא נקט רבינו דוגמא זו, ושם יתבאר מדוע עניין נשיאת העוון קשור דווקא לחטא המרגלים יותר מכל החטאים.
מא. חטא המרגלים וחטא העגל, הם שני החטאים הגדולים ביותר שעם ישראל נפלו אליהם במדבר בדרך לארץ ישראל, ויש להתבונן מהו המהות הפנימית והקשר שיש בין ב' נפילות אלו לכל מהלך התורה ומדוע אכן חטא המרגלים נחשב כחטא חמור יותר מחטא העגל למרות שחטא העגל הוא פגם האמונה.

לח. ביאור זה שהייסורים גורמים לעוונות, אינו מוכרח לגמרי, משום שאפשר לבאר גם שעצם הייסורים הם העוונות, או שבלי העוונות גם מה שגורם לייסורים לא יעשה לאדם ייסורים, אבל מלשון רבינו שיש בייסורים עוונות "שכשאינ בהם עוון אינם ייסורים כלל", נראה יותר לבאר כמו שכתבנו (וכן משמע בליקו"ה).
לט. אין ייסורים בלא עוון - לכאורה דברי רבינו מתפרשים באופן שונה ואפילו הפוך מפשט הגמרא. ולפי כלל י"א יש לעיין כיצד מתחברים בדברי רבינו לפי קשרי התורה כל הפירושים יחדיו. ולפי מה שהתבאר לעיל שהייסורים גורמים לעוון, נראה לומר שהא בהא תליא, שהייסורים גורמים לעוון וכן העוון

הארות והערות

יִשְׂרָאֵל וְדַקוּתָם כפי שהוא זכה להשיג השגה זו, הם באמת רְחוּקִים מְעוֹן, וְאִי אִפְשָׁר לָהֶם לִישָׂא כָּלֵל הַמְשָׂא הַכְּבֵד שֶׁל עוֹן פְּנִ"ל ועל כן זוהי הרחמנות הגדולה מן הכל.

הנפילה לעוון באה מרוח שטות חיצונית שאינה עצם ממנו

וּבִאֲמַת - לפי מה שהתבאר שעם ישראל בשורשו הוא קדוש ורוחני ואין שייך אליו עוון כלל, יש להקשות מֵהֵיכָן בָּאִים לְעוֹנוֹת ח"ו²²? שהרי אנו רואים שבאמת הם אכן נפלו לעוונות, וזה תיממה אם הם רחוקים מזה כל כך איך הם באו לזה, התירוץ לזה הוא שהנפילה היא רק ע"י שְׂאִין לוֹ דַעַת - שאז גם מי שהוא קדוש יכול ליפול לעבירות, כִּי אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבִירָה אֵלָא אִם כֵּן נִכְנַס²³ בּוֹ רוּחַ²⁴ שְׁטוּת (סוטה ג) והרוח שטות שמגיעה אליו מבחוץ, אינה יכולה להיכנס אם היה בו דעת²⁵, וְעַל כֵּן מוּבָן וּמְבוּאָר שְׁזָהוּ הֶרְחַמְנוֹת הַגְּדוֹל מִן הַכֹּל, שְׁצָרִיכִין לְרַחֵם עָלָיו לְהַכְנִיס בּוֹ דַעַת כְּמוֹ שֶׁהִתְבָּאָר לְעֵיל בְּעִינֵין הַמְנַהֵיג, בְּבַחֲוֵי (תהלים מא) אֲשֶׁרֵי מִשְׁכִּיל אֶל דָּל²⁶ שֶׁה'דל' הַמְבוּאָר בְּפִסּוּק זֶה הַכוּוּנָה לְחֹסֵר דַעַת, כִּי אֵין עֲנֵי אֶלָּא מִן הַדַעַת, ואם כן מובן בפסוק שמי שהוא חסר דעת הוא כמו עני שצריכין לרחם עליו ולהכניס בו דעת ועל ידי הדעת יימשך ממילא שפע גם בגשמיות²⁷.

ביאורים והרחבות

שהמוח לא יכול להכיל אותה.
מד. עיין בהמשך התורה באות י"ב שם מובאת הלשון 'רוח', שהרוח הם המקיפים. ועיין בכלל ו'.
מה. לפי קשרי התורה מובן שרבינו שם סייג לדבריו לא להכנס בשאלות ותירוצים יותר מהנצרך, כי בתחילה הקשה 'מהיכן באים לעוונות' ואחר כך תירץ שהוא מהרוח שטות, אך היה מקום להקשות יותר, מהיכן נמשך הרוח שטות ומדוע היא נכנסת אם היא אינה שייכת לישראל, אך רבינו שם סייג לדבריו.
מו. עיין שם בכל הפרק ותראה נפלאות איך כל הפסוקים שם קשורים בקשר נפלא לדברי רבינו כמבואר על פי כלל ה'.
מז. כמבואר בהמשך התורה באות י"ב

מב. עוד יש לבאר באופן אחר בשאלה זו שרבינו שואל, שהרי אם משה רבינו פתח וגילה להם את אור הדעת, ואם כן היה ראוי שלא יפלו כלל לעוון, ואם כן 'מהיכן באים לעוונות', ולפי דברי רבינו בהמשך בקשרי התורה מתבאר כיצד רבינו עונה לשאלה זו במה שכתב כאן שהרוח שטות נכנסת לאדם מבחוץ.
מג. לשון זו של 'כניסה' מופיעה בהמשך התורה בהקשר להשגת המקיפים ש'נכנסים' לאדם מבחוץ. ולפי זה אפשר להבין יותר טוב את התשובה לשאלת רבינו שהובאה בהערות לעיל, כי מבואר גם שהרוח שטות אינה חלק מהאדם, אך עוד מבואר בעומק התורה עניין נוסף, שבאמת הדעת בעצמה של המקיפים הגדולים, כאשר היא נכנסת קודם זמנה או באופן שאינו ראוי, אז היא הופכת לרוח שטות משום

הארות והערות

הארית הדעת לאחר הסתלקות החכם

לאחר שביאר שעבודת המנהיג הרחמן הוא להאיר דעת בבני אדם, ובעיקר באלו שחסרים דעת ויראת שמים. ממשיך לבאר כיצד עבודה זו בחייו נעשית באופן כזה שהארית והמשכה זו לא תפסק בעת הסתלקותו.

וְאֵכִילוּ בְּשִׂמְיָע זְמַנּוֹ ^מ של המנהיג **לְהִסְתַּלֵּק** ^מ מהעולם, ושיקברו את גופו בארץ, **וְהִנְשְׂמָה** נפרדת מהגוף **וְעוֹלָה וּמִתְדַבֶּקֶת בְּמָקוֹם שְׁעוֹלָה בְּעוֹלְמוֹת עֲלִיוֹנִים** מהיכן שנלקחה ושם הוא שורשה, גם אז **אֵין זֶה תְּכִלִּית הָעוֹלָם וְשְׁלִימוֹת** של הנשמה, **שְׁתִּהְיֶה הַנְּשָׂמָה כִּקְדוּקָה לְמַעְלָה** בעולמות העליונים ששם שורשה, **כִּקְדוּקָה הַשְּׁלִימוֹת שֶׁל הַנְּשָׂמָה הַיָּא, שְׁבַעַת שְׁהִיא** עולה **לְמַעְלָה** הן בחייה^י והן לאחר הסתלקותה - **תִּהְיֶה לְמַטָּה גַם כֵּן** ^כ בעולם השפל הזה (כמו שיבואר אחר כך טעם הדבר).

אחר ההסתלקות החמשך הוא על ידי בנים ותלמידים

על כן - בכדי שאחר ההסתלקות המנהיג, הוא יישאר למטה בעולם הזה, **צָרִיךְ שִׁישָׂאִיר אַחֲרָיו בְּרָכָה** - דהיינו איזה המשך שימשיך ויתברך, שיפרה וירבה^כ, וזה נעשה על ידי

ביאורים והרחבות

גא. תהיה למטה גם כן - רבינו עוסק בכך שכהנשמה עולה למעלה היא צריכה להיות למטה גם כן, אך יש להתבונן האם רבינו עוסק בתורה זו גם בתנועה הפוכה, דהיינו שכאשר הנשמה נמצאת בגוף למטה בעולם הזה, שהיא תהיה גם למעלה בעולמות העליונים. ועיין לקמן אות י' בעניין הארית הרצון בשעת האכילה, שם מבואר שדווקא בעת האכילה (שהיא שייכת דווקא לעולם השפל) אז צריך שיהיה הארית הרצון בהשתוקקות אליו יתברך, שבעת שהוא למטה שיהיה למעלה גם כן.

גב. המושג ברכה מורה על דבר שיש בו המשך ברכה, כמו שרבינו אמר על עניין התלמידים שצריך לעשות תלמידים שיעשו תלמידים וכן להלן, ובהכרח

מח. הנה לקמן בהמשך אות זו, רבינו משנה את לשונו כשהוא מדבר אודות ההסתלקות של כל שאר בני אדם ואומר 'כשימלאו ימיו', אבל כאן לא נקט בלשון זו, כי מילוי ימיו (דהיינו השגת המקיפים בבחינת 'מלוא') של הצדיק אינו סיבת הסתלקותו כמו שיתבאר לקמן.

מט. עניין הסתלקות הצדיק מקושר למובא בסוף התורה ממש עניין קבורת משה עיי"ש היטב.

ג. כל עליה למדרגה חדשה של הרב נחשבת בחינת הסתלקות, שעולה ומסתלק למדרגה גבוהה יותר מהעולם הזה, ולכן בכל עליה כזו גם אם היא לא הסתלקותו האחרונה מהעולם הזה באופן גשמי, הוא צריך להשאיר אחריו חליפות כאן בעולם הגשמי.

הארות והערות

שישאייר בן או תלמיד שימשיכו את דרכו ודעתו, כְּדֵי שִׁישָׂא דְעֵתוֹ לְמִטָּה גַם כֵּן בְּעַת שְׁנִסְתַּלַּק לְמַעְלָה ועל ידיהם נחשב כאילו הוא ממש בעולם, כמו שאמרו רז"ל (ב"ב קיו) על הפסוק "אֲשֶׁר אֵין חֲלִיפוֹת לְמוֹ" שהפסוק הזה הולך על הרשעים שאין להם מי שמחליף וממלא את מקומם בעולם הזה, ומבואר בגמרא שתי דעות מה הכוונה שאין להם חליפות, חד [אמורא אחד] אָמַר בֵּן - שבזה שהם אינם משאירים בנים, אין להם ממלא מקום בעולם הזה, וְחַד [אמורא אחר] אָמַר תְּלָמִיד²⁰ - שמי שאינו משאיר תלמידים, הוא זה שאין לו חליפות בעולם הזה. פִּי אִם יֵשׁ לְאָדָם תְּלָמִיד, זֶה נֹחֵשֵׁב שֶׁהוּא נִשְׂאָר בְּעוֹלָם אַחֲרֵי הַסְּתַלְקוֹת, מַחֲמַת שֶׁהַתְּלָמִיד מְקַבֵּל דְּעַת הָרַב וְהַעִיקָר זֶה הַדְּעַת כִּמוֹ שֶׁהַתְּבַאָר לְעִיל²¹. אומנם, גם הדעה שאומרת שהחליפות של האדם בעולם זה הַבֵּן שְׂמוּלִיד, בְּוֹדָאֵי אֵין מַעְלָה בְּשִׁישָׂא אַחֲרָיו בֵּן רְשַׁע ח"ו שאסור לרחם עליו²², וְהַעִיקָר לְהַשְׂאִיר בֵּן כֹּזֵה שִׁיְהִיָּה בְּבַחֲיִנַת תְּלָמִיד גַּם כֵּן²³ של אביו, דהיינו שְׁקַבֵּל מִמֶּנּוּ שְׂכָלוֹ וְדַעְתּוֹ²⁴.

ביאורים והרחבות

נח. לפי קשרי התורה הבן הרשע הוא בן שאינו רוצה לעשות חליפות אחריו ועיין עוד בהערות הקודמות.

נו. והעיקר להשאיר בן שיהיה בחינת תלמיד גם כן - ויש להקשות שהרי עיקר המצווה של פרו ורבו הוא להעמיד תולדות סתם, ואין לאדם שום יכולת לדעת בהכרח מה יהיה נעשה עם זרעו, האם הוא יזכה ללמדם דעת או לא. ועל כן צריך לומר (גם) על פי המבואר בתורה ס"ח) שעל כל פנים כל אחד יכול ללמד דעת את בנו שיהיה תלמיד למי שראוי לקבל ממנו. ועצם זה שהוא מעמיד את בנו כתלמיד לאחרים יש בכך קיום גדול לעולם כי עיקר קיום העולם הוא דווקא על ידי הארת התלמיד כמבואר בהמשך התורה.

נד. צ"ע לפי זה, מה ההבדל בין שתי השיטות, שהרי אין מעלה מצד הבן שהוא רק בן. ועיין לקמן אות ח' בעניין חילוק המדרגות בין הבן והתלמיד.

שמהות התלמיד האמיתי שהוא מקבל את דעת הרב באופן שהוא עושה עוד תלמידים, שהרי עצם העניין של הרב הוא הוספת בני אדם בעלי דעת, ודוק.

נג. וחד אמר תלמיד - הנה מקור העניין הולך על הרשעים שאין להם המשך וחליפות, והנה יש לעיין מהו עניין התלמיד של הרשע, הרי הרשע הוא חסר דעת ואינו חפץ לכאורה בתלמיד, ומה ענין זה שאין לו חליפות בכך שאין לו תלמיד. אך מהמשך התורה מבואר, שיש כמה בחינות ברשעים, ויש רשע שכל עניינו זה פירוד השמים מהארץ (כמו מה שביאר מוהרנ"ת בתחילת הלכות נטילת ידיים ו' על קורח), דהיינו שאינו חפץ בעבודת דרי מטה, ודווקא עליו מדובר בפסוק שאין לו חליפות, משום שזה באמת נוגד את כל דרכו ושיטתו, עיין תורה ס"ח תניינא.

נד. להשלמת הבנת העניין יש לעיין בתורה ס"ח היטב, שם רבינו האריך להרחיב בעניין זה יותר מבתורה זו.

הארות והערות

וְלֹאִיֶּךָ מֵאֵן דֹּאֲמַר שֶׁאֲמַר שֶׁהַחֲלִיפּוֹת זֶה הַתְּלִמִּיד, דִּי בְּתַלְמִיד לְבַד אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא לֹא בִּן^נ, וּסְבֵרְתוּ הִיא, כִּי מֵאַחַר שְׁעִיקָר הַחֲלִיפּוֹת הוּא בְּדִי שְׁיִשְׂאָר דְּעֵתוֹ בְּעוֹלָם וְלֹא גּוֹפּוֹ מִמֶּשׁ, עַל כֵּן דִּי גַם בְּתַלְמִיד לְבַד שֶׁמִּקְבֵּל אֶת דְּעֵתוֹ, כִּי זֶהוּ עִיקָר הַשְּׁלִימוֹת שֶׁל הַמְּנַהֵיג, שְׁיִשְׂאָר דְּעֵתוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה גַם בְּעֵת הַהִסְתַּלְקוֹת בְּשֶׁהִנְשָׂמָה עוֹלָה לְמַעְלָה וְזֶה יִכּוֹל לְהַתְקִיִּים גַּם עַל יְדֵי תְּלִמִּיד לְבַד.

טעם ההשארה כי ה' חפץ דווקא בעבודת עולם השפל

עֵתָה רַבִּינוּ מִבְּאֵר אֶת טַעַם הָעֲנִיִּין, מִדּוּעַ שְׁלִימוֹת הַמְּנַהֵיג (וְכָל אָדָם בְּכֻלָּל) הִיא דּוּוֹקָא כְּאִשְׁרֵי יֵשׁ לּוֹ חֲלִיפּוֹת אַחֲרָיו שֶׁמִּמְשִׁיכִים אֶת דְּעֵתוֹ דּוּוֹקָא בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא דִּי בְּדַבְּקוֹת הַנִּשְׁמָה בְּעוֹלְמוֹת הָעֲלִיוֹנִים .

כִּי מִי שְׁיִוְדַע^ט קֶצֶת^פ בִּידְיַעְתּוֹ יִתְבַּרְךְ, שֶׁהִיא הַדְּעַת עֲלֵיהָ דּוֹבֵר לְעִיל, הוּא יוֹדַע אֶת הַדְּעַת הָאֲמִיתִית שִׁישׁ אֲלוֹקִים שְׁלִיט בְּאַרְץ, דִּהִינּוּ שְׁעִיקָר הַתְּעִנּוּגִים וְהַשְּׁעִשׂוּעִים שֶׁל הַשֵּׁם יִתְבַּרְךְ הוּא רַק שְׁאַנְחָנוּ מְעוֹלָם הַזֶּה הַשְּׁפָל נִגְדֵּל וְנִקְדַּשׁ שְׁמוֹ יִתְבַּרְךְ וְעַל כֵּן אֵינן זֶה שְׁלִימוֹת שֶׁהִנְשָׂמָה תִּדְבֵּק בְּעוֹלְמוֹת הָעֲלִיוֹנִים, וְתַפְסִיק לְעַנֵּג וְלִשְׁעִשַׁע אֶת ה' מִהָעוֹלָם הַזֶּה הַשְּׁפָל. וְזֶהוּ עִיקָר הַתְּעִנּוּגִים וְהַשְּׁעִשׂוּעִים שֶׁל הַשֵּׁם יִתְבַּרְךְ - עֲבוּדַת בְּנֵי הָאָדָם מִהָעוֹלָם הַשְּׁפָל, כְּמוֹ שְׁאוּמְרִים בְּתַפִּילוֹת שֶׁל יָמִים נוֹרָאִים "וְאֶבִּית תְּהִלָּה מְגוּשִׁי עֶכָר מְקְרוּצֵי חוּמְרֵי וְכוּ"^ס שֶׁהִשִּׁית בְּרָא אֶת הָעוֹלָם - כִּי אָבָה

ביאורים והרחבות

ס. בפשטות המושג קצת, בא לתאר כמות ידיעה, אך בקשרי התורה מבואר שהמושג קצת זה לא רק כמות ידיעה, אלא בחינה ואופן של השגה, כי כל השגת תכלית הידיעה דלא נדע, זה שהאדם מבין שכל מה שהוא משיג זה 'מעט' וקצת, דהיינו שזה לא מורה על כמות על על איכות ההשגה, שמי שיוודע שהוא יודע רק קצת, הוא מבין באמת שה' מתענג רק מעולם השפל הזה.

סא. לשון זה הוא כעין לשון הפיוט 'אשר אימתך', מנוסח מוסף ליוה"כ. החרוזים המתחילים במילים 'אשר אימתך' הם שבח לעבודת המלאכים, והחרוזים

נח. ולפי שיטה זו לכאורה אם יש בן שהוא גם תלמיד לכאורה יש לומר שיצא ודאי ידי חליפות, ואולי יש לומר שלפי שיטת התלמיד, יש מעלה מיוחדת גם בתלמיד לבד דווקא שאיננו בן כמבואר בתורה ס"ח וכן מתוך קשר המאמר לקמן.

נט. הנה לקמן באות ו' רבינו אומר שהצדיק מראה לדרי מעלה שאינם יודעים כלל בידיעתו יתברך, ולפי מה שרבינו כתב כאן שהידיעה של עדיפות דרי מטה על דרי מעלה זה למי שיוודע קצת הצדיק מראה להם שהם אינם יודעים אפילו את המעט הזה. ועיי"ש בהערות ובשאלות.

הארות והערות

ורצה^{כז} שיעלה לפניו תהילה דווקא מאנשים חומריים, והראיה לכך היא **פִּי הַשָּׁמַיִם יִשַׁע לֹא שָׂרָפִים וְחַיִּים^{כז} וְאוֹפָנִים וְעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים שָׁהֵם עוֹבְדִים אוֹתוֹ יִתְבַּרַךְ בְּלִי שִׁיעוֹר, וְאַעֲפֹכ עֵיקַר הַתַּעֲנוּג וְהַשְּׁעוּעַ שְׁלוֹ, כְּשֶׁעוֹלָה לְמַעְלָה^{כז} הָעֲבוּדָה שֶׁל עוֹלָם הַשְּׁפָל הַזֶּה כִּי לֹא זֶה אֵין שׁוּם טַעַם לְבְרִיאת הָאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה הַשְּׁפָל, שֶׁהָרִי הַמְּלָאכִים וְהַשְּׂרָפִים עוֹבְדִים אוֹתוֹ הַרְבֵּה יוֹתֵר לֹאֵין שִׁיעוֹר.**

וְעַל כֵּן, מַחֲמַת שֶׁעֵיקַר הַתַּעֲנוּג הִיא הָעֲבוּדָה שֶׁעוֹלָה מֵהָעוֹלָם הַשְּׁפָל, צְרִיכִין לְהַשְׁאִיר אַחֲרָיו חֲלִיפּוֹת בֵּין אוֹ תַלְמִיד כֵּאֵן בְּעוֹלָם הַזֶּה, כְּדֵי שְׂיִשְׁאֵר דַּעְתּוֹ לְמִטָּה שְׂיִאִיר בְּבִנְיַ עוֹה"ז הַשְּׁפָל גַּם אַחַר הַסְּתַלְקוֹתוֹ, כִּי כְּשֶׁנִּשְׁאֵר דַּעְתּוֹ לְמִטָּה ע"י בֵּין אוֹ תַלְמִיד, נִחְשָׁב כְּאִלּוּ הוּא בְּעַצְמוֹ מִמַּשׁ בְּגוֹפוֹ וּבְנִשְׁמַתּוֹ נִשְׁאֵר בְּעוֹלָם וּמִמְשִׁיךְ לְהַעֲלוֹת תַּעֲנוּגִים וְשִׁיעוּעִים לְהַשִּׁי"ת בְּעֲבוּדָתוֹ, שֶׁהִיא גּוֹפָא לְגַלוֹת לְבִנְיַ הָעוֹלָם הַזֶּה שֶׁה' חָפֵץ דִּיִּיקָא בְּעֲבוּדָתָם.

ביאורים והרחבות

אדם, עם כל זה מחמת גדול קשרי הלשון הנמצאים בדברי רבינו יש להתבונן בעניין זה אולי יש קשר בין הדברים (ועיין לקמן אות י"ב בקשרי הפסוקים שביחזקאל י'). ואפשר קצת לקרב עניין זה אל השכל, שבאמת הרצון של ה' שלא נהיה חיות נמוכות בדמות אדם, וגם שלא נהיה חיות גבוהות כמו מלאכים שהם דרי מעלה, כי עיקר תענוגו באנשים בעלי חומר ממש שהם בדמות אדם והם עובדים את ה' מתוך עולם השפל.

סד. דהיינו שאין תענוג בעבודת התחתונים אם היא אינה מקושרת ודבוקה בעולמות העליונים, דהיינו התכללות העולמות, כמבואר באת ז' ובאות ט בהמשך התורה.

המתחילים במילים 'ואביתה תהילה' הם תארים לבני האדם, שלמרות מיעוט ערכם הם עיקר שעשועיו ותענוגיו יתברך. והנה בפיוט המופיע בסידורים אין כתוב כלשון רבינו, אמנם מוהרנ"ת בליקוטי תפילות (ח"ב ז) הביא לשון הפייט: "וְאָבִיתָ תְּהִלָּה מִגּוֹשֵׁי עֶפְרַיִם, מִקְרוֹצֵי חֲמַר, מִגְּלוּמֵי גֹשׁ, מִחֲסָרֵי דַעָה, מִרִּיקֵי שֶׁכֶּל, וְהִיא תְּהִלָּתְךָ".

סב. עיין לקמן אות י' בעניין הארת הרצון של התחתונים שכוספים אליו יתברך, וכאן מרומז ששורש הארת הרצון של התחתונים הוא במה שה' רוצה ומתאוה אליו.

סג. אף על פי שלשון זו נראה מאוד רחוק לקשרה לעניין ה'חיות' המוזכרות לעיל, שיש חיה בדמות

הארות והערות

עבודה זו שייכת לכל אדם בכל מדרגה

מתחילת התורה עד כאן דיבר רבינו במפורש רק מעניין המנהיג הרחמן שהוא בבחינת משה רבינו, עתה רבינו מתחיל לבאר שעניין זה של השארת החליפות וגילוי הדעת שייך אצל כל אדם.

וְכָל אָדָם ^{סח} גם אם הוא אינו המנהיג הרחמן של כלל ישראל, **יְכוּל לְקַיֵּם זֹאת לְהַעֲמִיד תְּלִמִּידִים** ולהישאר על ידי זה בעולם גם לאחר הסתלקותו, **כִּי כְּשֵׁנִים מְדַבְּרִים יַחַד בְּיִרְאַת שְׁמַיִם** אפילו אם הם חברים ששווים זה לזה ואין אחד גדול בכמה מדרגות מחברו ^{סו}, **אֲזִי כְּשֶׁאֶחָד מֵאִיר** ^{סז} **לְחִבְרוּ בְּאֵיזָה דִּיבּוּר** של יראת שמים, שהדיבור הזה הוא חדש אצל חברו והוא לא ידע ממנו קודם לכן, **נְחָשׁב חֲבִירוֹ אֶצְלוֹ בְּחַיֵּי תְּלִמִּיד** בייחס לאותו דיבור ואותה הארה שהוא האיר בחבירו, **וְלִמְעַמִּים נַעֲשֶׂה** באותה שיחה או בפעם אחרת, פעולת השפעה **לְהִיפֶךְ, דְּהֵינּוּ כְּשֶׁאֶחָד כֶּךָ** אותו אחד שבתחילה השפיע דיבור והוא היה הרב - עתה הוא **מְקַבֵּל מִחֲבִירוֹ אֵיזָה דִּיבּוּר**, ואזי חבירו שהיה מקודם תלמיד, נעשה רב לגביו, **וְאֲזִי נַעֲשֶׂה הוּא בְּבַחְיֵי תְּלִמִּיד לְגַבֵּי חֲבִירוֹ**, ועל ידי זה שניהם מקיימים את עניין ה'חליפות' שגם לאחר הסתלקותם הם נשארים כאן בעולם על ידי דעתם הקדושה שהשאירו זה בזה ^{סח}.

ביאורים והרחבות

והשני דרי מטה, אלא עיקר המכוון שאפילו כאשר לא מדובר ברב ותלמיד, שאחד בוודאי יותר גדול והוא משפיע לעומת השני שהוא מקבל ודוק.

סז. לשון זו דורשת דקדוק למה דווקא 'מאיר' הרי לכאורה הביטוי 'מעורר' או 'משכיל' יותר מדויק בענייננו, ויש לעיין היכן בתורה זו מצינו לשון אור ומה זה מלמד אותנו על לשון זו (ועיין לעיל אות ב') בעניין ההארה של הדעת המובאת שם בעניין משה רבינו).

סח. בהמשך התורה מבואר עומק נוסף בעניין זה, שעצם המעשה שעשו נותן קיום לעולמות התחתונים והעליונים, שזה עבודת הצדיק בבחינת 'כל', שהוא

סח. **וכל אדם יכול לקיים זאת** - לכאורה קשה שהרי לעיל רבינו אמר במפורש שעניין זה שייך רק לצדיק הדור בבחינת משה, וכאן אומר שכל אדם יכול לקיים זאת. אלא וודאי שיש להתבונן לפי קשרי התורה מהו החילוק בין הנהגת הצדיק הכללית למה שרבינו אומר שכל אדם יכול לקיים זאת. ומלבד החילוק יש לבאר מתוך התורה שבאמת כל מה שכל אדם יכול לקיים זאת זה רק על ידי שהוא קיבל מהחכם את דרכי הלימוד האמיתיים, כיצד לדבר עם חבירו, וכמו שרבינו מלמד אותנו גופא בתורה זו. וכן מבואר בליקוטי הלכות.

סו. באמת בהמשך התורה מתבאר שתמיד יש חילוק, כי תמיד אחד הוא יותר בבחינת דרי מעלה

הארות והערות

וְצִרְיָךְ כָּל אָדָם בכל מדרגה שהיא, אפילו הפחות שבפחותים, לִיזְהַר לְהִשְׁתַּדֵּל וּלְעֲסוֹק בְּזֶה להוליד ילדים, ולדבר עם חבריו ותלמידיו ביראת שמים, שעל ידי זה הוא משאיר חליפות כאן בעולם. **כִּי הַשִּׁי"ת** אמר לעם ישראל שכל הבריאה שברא וכוונן בעולם - **"לֹא תִהְיֶה בְרָאָה לְשֶׁבֶת יְצָרָה אֲנִי ה' וְאִין עוֹד"** (ישעיה מה) דהיינו שמטרת הבריאה אינה כדי שתעמוד ריקנית, אלא שתהיה מיושבת בני אדם שיכירו כאן בעולם שיש אלוקים שליט בארץ^ט.

כִּי צִרְיָךְ כָּל אֶחָד לְעֲסוֹק בְּיִשׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם להוליד ילדים ולהעמיד תלמידים, כדי שְׁיִהְיֶה הָעוֹלָם מְמוּלָא **"מִבְּנֵי אָדָם** בעלי דעת, כמו שכתוב במצוות פרו ורבו שהקב"ה ציווה לאדם וחווה (בראשית א) **"וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ"**^ע ומפסוק זה אנו למדים שבלי ריבוי בני האדם, הבריאה נחשבת כתוהו וריקנית, **כִּי זֶה עֵיקַר יְשׁוּב הָעוֹלָם כְּשֶׁהָעוֹלָם מְמוּלָא מִבְּנֵי אָדָם הֵינּוּ מְבַנֵּי דְעָה** שיוודעים שיש אלוקים שליט בארץ ממש, **כִּי מִי שְׁאִין בּוֹ דְעַת כּוֹז אֵינּוּ אָדָם כָּלֵל כְּנִ"ל** באות ב'.

ביאורים והרחבות

אך עדיין יש להתבונן בקשרי המאמר כיצד עניין זה מתקשר להארת 'מלא כל הארץ כבודו' השייך דווקא לדרי מטה, כמובא להלן אות ז' וכן מבואר בסוף המאמר עיי"ש.

עא. ומלאו את הארץ - לכאורה כבר בפסוק הראשון 'לא תוהו בראה לשבת יצרה' אנו רואים שיש מצווה למלאות את הארץ בבני דעת, ומה התוספת שרבינו הוסיף בפסוק השני 'ומלאו את הארץ'. ועוד יש להבין, שלכאורה עיקר מצוות פרו ורבו נלמדת מהפסוק 'ומלאו את הארץ' אז מדוע הקדים רבינו להביא את הפסוק 'לא תוהו בראה'.

אוחז ומקיים העולמות. כי קיום העולמות על ידי כלליות בן ותלמיד, מכניס בעולם בצורה מדויקת את גילוי נוכחות ה', באופן כזה שמצד אחד יהיה לעולם קיום כישות נפרדת כביכול, דהיינו שהעולם כולו לא יתבטל במציאות, וכן להיפך שהעולם לא יחרב מהעדר נוכחות השי"ת בכל פינה ותנועה.

סט. שעניין זה נלמד בעיקר מהפסוק לא תוהו בראה, כי שם מבואר בסיום הפסוק שהתכלית היא שיכירו כולם, שאני ה' אין עוד.

ע. הלשון ממולא נגזר מהפסוק 'ומלאו את הארץ'.

הארות והערות

ביאור והרחבת מוהרנ"ת

ענתה מרחיב מוהרנ"ת^{עב} לבאר את דברי רבינו ומקשר את האמור לעיל באות ב' בעניין המנהיג ורחמנותו, שעיקר רחמנותו למלא את העולם וליישבו בבני דעת שהם בני אדם באמת - למצווה זו שכל אדם מצווה בה להעמיד בנים. ובכך יובן שבאמת עניין הרחמנות שייך אצל כל אחד בזעיר אנפין ולא רק למנהיג הגדול.

[היינו כמו שהאדם מצווה בתורה הקדושה, במצוות פרו ורבו, להעמיד בנים בעולם בשביל קיום העולם אפילו שבמצווה זו אין תנאי נוסף שהוא מוכרח ללמד אותם דעת, כן הוא מצווה^{עג} להכניס דעת ויראת שמים בבניו ובתלמידים כי זה עיקר הרחמנות וזה עיקר מה שעושה אותם באמת לבני אדם, פי זה עיקר המצוה שמצווה להעמיד תולדות לקיים העולם באופן המתוקן והנכון שהעולם יהיה מלא ומיושב בבני דעת.

ואי אפשר לומר, שדי בזה שהאדם יקיים מצוות פרו ורבו בלי ללמד דעת, פי העיקר להעמיד תולדות ממין בני אדם דייקא, ולא מין בהמות וחיות בדמות אדם, על כן כל זמן שאין מאיר הדעת בבני אדם ואינם יודעים ומרגישים^{עד} אלקותו ית' וממשלתו אינם בכלל בני אדם ואם כן בבחינה מסוימת הוא עדיין לא קיים מצוות פרו ורבו,

ביאורים והרחבות

לעשות את הבנים תלמידים, ואם כן מדוע מוהרנ"ת מחלק את זה שיש ציווי להעמיד בנים סתם, ויש עוד חלק בציווי להכניס דעת ויראת שמים בבנים?

עד. בלשון זו הוסיף מוהרנ"ת לבאר את עניין הידיעה עליה רבינו דיבר, שהיא איננה רק ידיעה שכלית גרידא, אלא עיקר הידיעה היא הרגשת הלב, כמבואר גם מתוך הפסוק 'הגות ליבי תבונות המובא בהמשך דבריו הקדושים. וזה גם מבואר בהמשך התורה באות ח' בסופה, שאף שישעיה ידע שיש השגה של 'כי לא יראני האדם וחי' הוא עצמו היה בהשגה אחרת, ולכן הוא אמר 'מלוא כל הארץ כבודי', כי בסוף עיקר הדעת זה שיכנס משהו להרגשת הלב באלקותו וממשלתו בכל הארץ.

עב. בכל הרחבה זו יש להתבונן, מה הוסיף מוהרנ"ת ומה ראה להרחיב בדברים שהם לכאורה פשוטים ומובנים, וכן לקמן באות ז' מרחיב מוהרנ"ת שם לבאר את עניין דרי מטה ודרי מעלה למרות שהם לכאורה דברים פשוטים. והמעין יראה כמה חילוקים וכמה קשרים בדבריו שאינם פשוטים כלל בתורה ובתוך דבריו מתורצות כמה שאלות נפלאות במאמר. (ועיין בהערות הקודמות בעניין שתי הפסוקים שרבינו הביא ובדברי מוהרנ"ת מתיישב העניין היטב).

עג. כמו שהאדם מצווה להעמיד בנים וכו' כן הוא מצווה וכו' - לכאורה דברי מוהרנ"ת סותרים במקצת את דברי רבינו לעיל. שהרי לכאורה לפי דברי רבינו כל המצווה להעמיד בנים היא רק כאשר הוא הולך

הארות והערות

מֵאַחַר שְׁאִין בְּהֵם דַּעַת לְדַעַת אֶת ה', שְׁזָה עִיקַר גְּדַר הָאָדָם שֶהָאָדָם מֵלֵא בַדַּעַת שֶל יִרְאָת שְׁמַיִם.

וְעַל כֵּן כָּל זְמַן שְׁאִין בַּעוֹלָם בְּנֵי דַעָה, נִחְשָׁב הָעוֹלָם כְּתַהוּ וְכַהוּ גַם אִם הָאָדָם הוֹלִיד יִלְדִים, וְעַל זֶה נֶאֱמַר תּוֹסַפַּת בִּיאוֹר בַּפְּסוּק "לֹא תִהְיוּ בְּרָאָה לְשִׁבְתָּ וְצָרָה" שֶׁעַצֵּם קִיּוּמָם שֶל בְּנֵי אָדָם בַּדַּמּוּת חִיָּה לֹא בִאֲמַת מִיִּישֵׁב אֶת הָעוֹלָם וּמִמֵּלֵא אוֹתוֹ, כִּי בַפְּסוּק זֶה מְבוֹאֵר שֶׁצָּרִיכִין לִיִּישֵׁב אֶת הָעוֹלָם שִׁיְהִי מִיִּישֵׁב הָעוֹלָם מִבְּנֵי אָדָם דִּינִיקָא, דִּהִינּוּ מִבְּנֵי דַעָה, שְׁיִוְדָעִין אֶת הַשְׁמַיִם וְלֹא דִי בַחִיָּה בַדַּמּוּת אָדָם^ע.

וְזֶהוּ גַם כֵּן בִּאֲמַת מִצְוּת "פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ", שֶׁהִיא אֵינְנָה רַק לַפְּרוּת וּלְרַבּוּת, אֲלֵא צָרִיכִין לְמִלְאוּת^ט אֶת הָאָרֶץ בְּבְנֵי אָדָם, הִינּוּ שְׁנַכְלָל בּוֹה גַם שְׁכָל אָדָם מִצְוָה שְׁיִדְפֹּר עִם חֲבִירוֹ בִּירְאָת שְׁמַיִם כְּדִי לְהַכְנִיס דַּעַת בְּחִבְרֵי מַה שֶּׁהוּא לֹא יִדַע וְהַבִּין מְקוּדָם, שְׁזָה עִיקַר יִשׁוּב הָעוֹלָם, שִׁיְהִי הָעוֹלָם מִיִּישֵׁב מִבְּנֵי אָדָם הִינּוּ מִבְּנֵי דַעָה שְׁיִוְדָעִין אֶת הַשְׁמַיִם בְּנִל^ל].

מחמת שכל אחד יכול להעמיד תלמידים על כן זה חלק מהמצווה

עד כאן דברי מוהרנ"ת ועתה אנו חוזרים לדברי רבינו:

עַל כֵּן בַּגִּלּוֹל שֶׁלִּימוּד הַדַּעַת הוּא חֵלֶק מִהַחֻבָּה וְהַמִּצְוָה שֶׁל 'פְּרוּ וּרְבוּ', צָרִיף^ט כָּל אֶחָד - אִפְּיִלוּ אִם הוּא בַּמַּדְרָגָה נְמוּכָה - לְעִסּוֹק בְּזֶה לְהַכְנִיס דַּעַת וְיִרְאָת שְׁמַיִם בְּחִבְרֵי שֶׁהִרִי כִּמוּ שֶׁבַּמִּצְוּת פְּרוּ וּרְבוּ אֵין חִילוֹק בֵּין צַדִּיקִים וּבַעֲלֵי הַשְּׂגָה לִיהוּדִים פְּשוּטִים, כִּךְ גַּם

ביאורים והרחבות

ע. אִפְּשֵׁר לוֹמַר שֶׁבַּדְּבָרִים אֵלוּ מוֹהֲרַנ"ת בֹּא לִיִּישֵׁב וְלַהֲסַבֵּיר אֶת הַבֵּאת שְׁנֵי הַפְּסוּקִים, דִּהִינּוּ שֶׁעִיקַר הַלִּימוּד שֶׁצָּרִיךְ בְּנֵי דַעָה דוּוֹקָא נִלְמַד מִהַפְּסוּק 'לֹא תוֹהוּ בְּרֵאָה לְשִׁבְתָּ יִצְרָה' (כְּמִבּוֹאֵר שֶׁם בְּתוֹךְ הַפְּסוּק עַל פִּי כָּלֵל הִי) וּמִמִּילָא יוֹצֵא שֶׁהַפְּסוּק הַזֶּה הוּא גַם הַסִּבֵּר עַל הַמִּצְוּת שֶׁל פְּרוּ וּרְבוּ הַמּוּבָאת בַּפְּסוּק וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ, וְאִכְמ"ל.

עו. רֵאָה מַה שֶׁכְּתַבְנוּ לַעִיל בַּהַעֲרָה עַל לִשׁוֹן זוּ. עז. לְכַאוּרָה כִּאֵן רַבִּינוּ מוֹסִיף עַל מַה שֶּׁהוּא אִמַר לַעִיל שְׁכָל אֶחָד יִכּוֹל לְקַיִם זֹאת לְהַעֲמִיד תַּלְמִידִים, הוּא מוֹסִיף שְׁכָל אֶחָד 'צָרִיךְ', מִשׁוּם שֶׁזֶה מֵהוּת מִצְוּת פְּרוּ וּרְבוּ, וּבּוֹה הוּא מוֹסִיף עוֹד יוֹתֵר עַל כִּךְ שֶׁלֹּא רַק הַמְנַהִיג בַּבְּחִינַת מִשָּׁה שִׁיךְ לַעֲנִיין זֶה אֲלֵא כָּל אֶחָד מִמֵּשׁ צָרִיךְ לְהַעֲמִיד תַּלְמִידִים.

הארות והערות

בעניין זה, כולם צריכים לעסוק בלדבר אחד עם חברו ביראת שמים, **שְׁעַל יְדֵי זֶה** שאחד מדבר עם חברו והאיר בו איזה דיבור של יראת שמים, **נַעֲשֶׂה חֲבִירוֹ בְּחִינַת תְּלִמִיד אֶצְלוֹ** (וכן להיפך כמו שהתבאר לעיל), **וְאָזִי בְּשִׂמְלֵאוֹ יָמִיו**^{עב} **וַיִּגִיעַ זְמַן הַסְּתַלְקוֹתוֹ** מהעולם, שאז היה אמור להיות לכאורה שהוא יפסיק להעלות שעשועים ותענוגים אליו יתברך, **אָזִי** הוא בעצמו **יְתַלַּבֵּשׁ** כביכול **בְּזֶה הַדִּיבּוּר שֶׁהִכְנִיס בְּחֲבִירוֹ** אפילו שהוא בעצמו חסר גוף גשמי ואין לו נוכחות כאן בעולם, **וַיְהִיָּה נֶחֱשָׁב כְּאִלוֹ** הוא **בְּעֶצְמוֹ מִמֶּשׁ קִיָּים בְּזֶה הָעוֹלָם** שזוהי שלימותו האמיתית, להיות כאן בעולם השפל, ולהמשיך להעלות שעשוע ותענוג למעלה שזה כל תכלית הבריאה, והראיה לכך **שְׁעַל יְדֵי זֶה**, נחשב כאילו הוא נמצא בעולם, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "אֲשֶׁר אֵין חֲלִיפוֹת לָמוֹ"** והובא לעיל דברי הגמרא, שיש בזה ב' דעות, **חד אמר** שמי שלא משאיר **בֵּן** אזי נחשב שאין לו ממלא מקום ומחליף כאן בעולם, **וְחַד אָמַר** שמי שלא משאיר **תְּלִמִיד** הוא זה שנחשב כאחד שאין לו קיום והמשך בעולם, **נִמְצָא שֶׁבְּשֶׁכֶן נִשְׁאָר בֵּן** שאינו רשע, או שנשאיר **תְּלִמִיד אַחֲרָיו אָזִי יֵשׁ חֲלִיפוֹת לָמוֹ** דהיינו שהמחליף שלו זה דעתו בעצמו ונשמתו שהתלבשה בבנו או בתלמידו, **הַיְינוּ כִּי יֵשׁ לוֹ חֲלִיפִין מֵאַחַר שֶׁנִּשְׁאָר דַּעְתּוֹ אַחֲרָיו ע"י בֵּן אוֹ תְּלִמִיד כְּנ"ל**.

כִּי כבר התבאר לעיל **שְׁעִיקָר הוּא הַדַּעַת** ולא הגוף, **וּכְשֶׁנִּשְׁאָר הַדַּעַת אַחֲרָיו** כאן בעולם אפילו **עַל יְדֵי גּוֹף אַחַר**, כמו **בֵּן אוֹ תְּלִמִיד** הרי זה **נֶחֱשָׁב כְּאִלוֹ** הוא **מִמֶּשׁ נִשְׁאָר קִיָּים בְּעוֹלָם** שכשנשמתו עלתה למעלה היא נשארת למטה גם כן.

ביאורים והרחבות

שהסתלקות האדם הרגיל היא דווקא כשימלאו ימיו, דהיינו שכל השגות מקיפי הימים שלו יהיו מלאים בהארת 'מלוא כל הארץ כבודו', אבל הצדיק שעיקר השגתו בבחינת מה או הסתלקותו היא לא בבחינת כשימלאו ימיו, אלא זמן הסתלקותו היא בבחינת המקיפים שמעל הזמן שלשם הוא מסתלק ועולה בכל פעם למדרגה גבוהה יותר ואכמ"ל.

עח. יש לעיין במהות הלשון שבה נקט רבינו, שהרי לעיל בתחילת אות ד' רבינו אומר "ואפילו כשמגיע זמנו להסתלק" וכאן מאריך יותר ואומר "ואזי כשימלאו ימיו ויגיע זמן הסתלקותו" ומה הוא הביטוי שימלאו ימיו, וכמו שהוקשה בהערה לעיל, ועיין לקמן בקשרי התורה מהי הבחינה שנקראת 'מילוי' ומה היא הבחינה שנקראת 'ימים', ולפי זה יתבאר

הארות והערות

הדעת נחלקת לב' מדרגות של 'פה ולב' שהם 'חכמה ותבונה'

וְזֶה רִמּוֹז בְּרִמּוֹז נִפְלֵא בְּמִילָה 'חֲלִיפּוֹת', שְׁאוֹתִיּוֹתֶיהָ שֶׁל הַמִּילָה הַזֶּה הֵם רֵאשֵׁי תִיבוֹת שֶׁל הַפְּסוֹק (תְּהִלִּים מֵט) פִּי יְדַבֵּר חֲכָמוֹת וְהִגּוֹת לְבִי תְבוּנוֹת^ט (שְׁפִירוּשׁוֹ הַפְּשׁוּט שֶׁל הַפְּסוֹק הוּא שֶׁהַמְשׁוֹרֵר קוֹרֵא לְהַאזִין לְדַבְּרֵיו שֶׁהֵם דְּבָרֵי חֲכָמָה וּבִתּוֹךְ לִיבּוֹ יֵשׁ עוֹד הִגִּיגֵי תְבוּנָה נוֹסְפִים הַאֲצוּרִים בְּלִיבּוֹ), וּמִבְּאֵר רַבִּינוּ אֵת עוֹמֵק הַרְמִז: פִּי כֹאמֹר לְעִיל הַעֵיֶקֶר הוּא הַדְּעָת, שֶׁהוּא בְּחִי 'פִּי יְדַבֵּר חֲכָמוֹת וְהִגּוֹת לְבִי תְבוּנוֹת' כִּי הַדְּעָת הִיא הַחֲכָמָה וְהַתְבוּנָה שֶׁל הָאָדָם, שֶׁזֶּהוּ עֵיֶקֶר הַהֲשָׂאָרָה וְהַחֲלִיפּוֹת שֶׁנִּשְׁאַר מִן הָאָדָם אַחֲרָיו בַּעַת הַסְתַּלְקוֹתוֹ, וְחוּץ מִזֶּה לֹא נִשְׁאַר בְּאֵמֶת שׁוֹם דְּבַר מִמֶּשִׁי, דִּהְיִינוּ שֶׁנִּשְׁאַר רַק מֵהַ שֶׁהִיָּה מְדַבֵּר חֲכָמָה וְתְבוּנָה עִם חֲבִירוֹ וְהִכְנִיס בּוֹ דְּעָת אֵמֶת וְיִרְאַת שָׁמַיִם כִּנְ"ל. וְעַל כֵּן מִבּוֹאֵר הַיֵּטֵב הַרְמִזוּ בַּפְּסוֹק "פִּי יְדַבֵּר חֲכָמוֹת וְהִגּוֹת לְבִי תְבוּנוֹת" שֶׁהֵם רֵאשֵׁי תִבוֹת 'חֲלִיפּוֹת', כִּי זֶה עֵיֶקֶר הַחֲלִיפּוֹת וְהַהֲשָׂאָרָה כִּנְ"ל:

כשם שהבן יש בו בחינת תלמיד כך לתלמיד יש בחינה שהוא בן

עֵתָה חוֹזֵר רַבִּינוּ לְעֶסֶק בַּעֲנִיַן שְׁנֵי סוּגֵי הַהֲשָׂאָרָה וְהַחֲלִיפּוֹת שֵׁשׁ לָאָדָם, וּמִגְלָה שְׁבֵאַמֶּת הֵם בְּחִינָה אַחַת, וְאִין בִּינִיהֶם חִילוֹק.

וּבְאַמֶּת בֶּן וְתַלְמִיד הוּא כּוּלּוֹ חָד^פ וְאִין חִילוֹק בִּינֵיהֶם, כִּי כִּבֵּר הַתְּבֵאֵר לְעִיל שֶׁהֵבֵן הוּא גַם כֵּן תַלְמִיד כִּנְ"ל שְׁבוּדָאֵי אִין מַעֲלָה לְהַשְׁאִיר בֶּן רִשְׁעֵי, אֲלֵא הַעֵיֶקֶר שְׁגַם הֵבֵן יִקְבַּל

ביאורים והרחבות

לְמַדְרַגַּת הַבֶּן. וּבֵאַמֶּת גַּם בְּכִלְיִוֹת יֵשׁ לֹמֵר שֶׁמַּחֲמַת שְׁעֵצֵם הַשְׁתִּיקָה הִיא לִימוּד בְּפָנֵי עֲצֻמוֹ, אִם כֵּן גַּם זֶה בְּבִחִינַת חֲלִיפּוֹת. וְכֵן מִבּוֹאֵר עוֹד שֶׁהִגִּיז הַלֵּב זֶה מֵהַ שֶׁחֲכָם מְרַמֵּז לְתַלְמִידוֹ וְאִינוּ מְדַבֵּר בְּפִירוּשׁ.

פ. וְאִם כֵּן מִתְעַצֵּמַת עוֹד יוֹתֵר הַשְׁאֵלָה שֶׁשְׁאַלְנוּ לְעִיל, לְמָה יֵשׁ מַחֲלֻקָּת בְּגִמְרָא מִי הֵם הַחֲלִיפּוֹת הֵרִי הֵם חָד מִמֶּשׁ. אִמְנֵם בְּהַמְשָׁךְ הַתּוֹרָה רַבִּינוּ מִסְבִּיר שֶׁלְמִירוֹת שְׁאִמְרֵנוּ שְׁאִין חִילוֹק בְּאֵמֶת יֵשׁ חִילוֹק וְצ"ב לְבֵאֵר בְּהַרְחָבָה.

עט. פִּי יְדַבֵּר חֲכָמוֹת וְהִגּוֹת לִיבֵי תְבוּנוֹת - לְפִי פִירוּשׁ הַפְּסוֹק עַל פִּי פֶּשֶׁט, יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת שֶׁבַּפְּסוֹק מִשְׁמַע שֶׁהָאָדָם לֹא מִגְלָה אֵת כָּל מַה שֵׁשׁ בְּלִיבּוֹ, כִּי הִפֵּה מְדַבֵּר רַק אֵת דְּבָרֵי הַחֲכָמָה אֲבָל בְּלֵב יֵשׁ אֵת הַתְבוּנוֹת הַגְּדוּלוֹת יוֹתֵר, אֲבָל בְּפִירוּשׁוֹ שֶׁל רַבִּינוּ זֶה לְכֹאֲרָה מִתְבֵּאֵר שְׁגַם אֵת הִגִּיז הַלֵּב הָאָדָם מְדַבֵּר. וְהִנֵּה מוֹהַרְנִית בְּהַלְכוֹת אֲבֵר מִן הַחֵי מִבְּאֵר שֶׁהַחֵלֶק הַרְאִשׁוֹן שֶׁל הַפְּסוֹק מְדַבֵּר עַל מְדַרְגַּת הַתַּלְמִיד, שֶׁהֵם הַמְקִיפִים שֶׁהֵם בְּבִחִינַת דִּיבּוּר, וְזֶה פִּי יְדַבֵּר חֲכָמוֹת, אֲבָל הַתְבוּנָה שְׁבַהֲגִיז הַלֵּב, הִיא הַשְׁתִּיקָה שְׁשִׁיכַת

הארות והערות

דעת, וגם התלמיד הוא גם בבחי' בן^{פא}, כמו שאמרו רז"ל בגמרא "כל המלמד בן חבירו תורה כאלו עשאו"^{פב} דהיינו שהוא כביכול נעשה שותף ביצירתו, כי לא זו בלבד שהוא מילא אותו בדעת, אלא הרב נחשב כאלו עשה את הגוף של התלמיד גם כן כי הגוף עצמו משתנה על ידי הדעת שנכנסה בו, כי מקודם כשהיה חיה בדמות אדם, רק הדמות נדמתה לאדם, אבל הגוף ממש היה כשל חיה^{פג}, כי מקודם לא היה נקרא בשם אדם כלל מאחר שלא היה בו דעת ולא היה רק דמות אדם ואפילו לא גוף אדם, נמצא שעל ידי שלמד עמו תורה והכניס בו דעת חדשה, על ידי זה נעשה אדם מצד הדעת שקיבל, על כן נחשב כאלו עשאו ממש גם מצד הגוף^{פד}, על כן גם התלמיד הוא בחי' בן מחמת שיש בחינת עשייה של הרב בגוף התלמיד.

ביאורים והרחבות

פג. ביאור זה מוכרח מתוך הדברים שהרי לכאורה מה אכפת לנו כלל אם הוא עשה גם את הגוף, הרי העיקר הוא הדעת, ודוק.

פד. בביאור המשולב הובא הביאור הפשוט שכוונת רבינו לגוף גשמי, שבוודאי אין מקרא יוצא מידי פשוטו. אבל בקשרי המאמר מבואר שהגוף איננו רק מה שאנו מכנים גוף אלא כל תודעת האדם הקשורה בנפש, ברבדיה התחתונים, מכונה בשם 'גוף'. כי לעומת מדרגת הנשמה העליונה שהיא מושרשת באורות המקיפים, הרי כל מדרגת השכל הפנימי נחשב כגוף, ובפרט השכל הפנימי שירד ממדרגת פנימי ונעשה לחלק ממשי מתנועות הגוף הבאים מאליהם (אינסטינקט).

פא. וגם התלמיד הוא בחינת בן - יש לעיין למה רבינו סידר את הדברים באופן כזה שהוא מבאר את זה רק כאן, ולמה לא באותו מקום שהוא הסביר שהבן הוא גם תלמיד, הרי לכאורה מקומו של הסבר זה הוא בתחילת אות ד'.

פב. מתוך קשרי המאמר מבואר, שבאמת יש מהלך רוחני, למה ישנם דברים כאלו שלא יכולים לעבור מאבא לבן ומוכרחים לזה שיהיה רב ותלמיד. כי באמת רוב הלימוד בעולם עובר מרב לתלמיד ומעט דמעט יש שהיו גם בן וגם תלמיד ממש, ויש לימודים שהם עוברים ברמז מחמת שהבן הוא עצם מוח האב, אבל רוב הלימודים עוברים ובעיקר לימודי דרי מטה, עוברים דווקא על ידי רב ותלמיד ודוק.

הארות והערות

התנאי להשפעת הדיבורים – יראת שמים

אחר שהתבאר בדברי רבינו כיצד הצדיק פועל בדיבוריו והכנסת דעתו להשאיר חליפות בנים או תלמידים, וכן מבואר עוד שכל אדם יכול וצריך לעשות זאת על ידי שמדבר עם חבריו ביראת שמים ומכניס בהם דעתו. ועתה מבאר את התנאי שעל ידו דבריו יעשו פירות.

אָמְנָם למרות שבאמת כל אחד מישראל יכול וצריך לדבר עם חבריו דיבורי דעת ויראת שמים, **מִי שְׂרוּצָה** לעסוק בזה - **לְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ בְּעֵינֵי יִרְאַת שָׁמַיִם כְּנִ"ל**, הוא צריך שיהיה לו בעצמו יראת שמים דהיינו שכאשר הוא ניגש לדבר הוא צריך לעשות זאת מתוך יראת שמים^פ, וזאת פְּדֵי שְׂיֵהוּ דְּבְרֵיו נְשַׁמְעִין אֶצֶל חֲבֵרוֹ דהיינו שהם יקלטו באוזני ולב חברו, כְּמוֹ שְׂאֲמָרוֹ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (ברכות ה): **'כָּל מִי שֵׁישׁ בּוֹ יִרְאַת שָׁמַיִם'**, דְּבְרֵיו נְשַׁמְעִין^פ דהיינו שאותם דיבורי יראת שמים שמדבר הם מתקבלים אצל השומעים.

פו. ואף שפשטות דברי רבינו נסובים על כל אחד ואחד שיש בו יראת שמים, אבל מתוך דברי הגמרא שם, מבואר שבאמת יש צדיק שיש בו יראת שמים גדולה מכולם, ועליו נאמר בעיקר "שיש בו יראת שמים", וכל העולם לא נברא אלא להתחבר ולצוות לזה, שעל ידי ההתחברות אליו זוכה כל אחד גם ליראת שמים שעל ידי זה דיבוריו נשמעים.

פז. בבחינה זו של יראת שמים שעל ידה דבריו נשמעים, הכוונה היא אפילו שהיראה אינה קודמת לחכמה, אלא כל שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים, גם אם השגת היראה באה אחרי השגת החכמה. ובהמשך דבריו הקדושים רבינו מדבר ממדרגה נוספת ואחרת של יראת שמים, שיראתו קודמת לחוכמתו.

פה. ועוד יש לבאר בזה, שהתנאי הזה הוא ענין העניין שצריך שיהיה פיו וליבו של האדם שווים, דהיינו שלא ידבר גבוהה על מדרגת שהוא אינו אוהו בהם כלל, כי אז דיבוריו אינם בבחינת 'פי ידבר חכמות והגות ליבי תבונות' כי אין חיבור בין מה שבפיו לבין מה שבליבו, כעין מה שמובא לקמן אות ח' על ישעיה שידע מהשגת משה, אך אף על פי כן דיבר לפי מדרגתו. ועוד יותר מכך, לפי מה שמבואר לעיל, שדווקא את השגותיו הגבוהות יותר האדם צריך להשאיר בליבו, דהיינו 'הגות ליבי תבונות', כי זה בבחינת שתיקה, ועל כן באמת הדיבור ביראת שמים יש לו ביאור נוסף, דהיינו שמדבר מתוך יראה מהשגת המקיפים הגדולים, שהם בבחינת שמים, ולא מגלה כל מה שבליבו.

טעם נוסף להכרח היראה

וגם יש עוד טעם מדוע המדבר עם חבריו צריך שיהיה לו יראת שמים - כְּדֵי שְׂיִתְקַיְמוּ דְבָרָיו שמדבר אֶצְל חֲבֵרוֹ ולא ישתכחו ממנו. כִּי לְפַעְמִים מְדַבֵּר אֶחָד עִם חֲבֵרוֹ, וְתִכְּפֹת וּמִיָּד עוֹבֵר וְהוֹלֵךְ הַדְּבוּר מִלֵּב חֲבֵרוֹ, וְאֵינּוּ מִתְקַיֵּם אֶצְלוֹ כָּלֵל כִּי אֵף עַל פִּי שֶׁהַדְּבָרִים נִשְׁמָעוּ מִכָּל מְקוֹם הֵם מִשְׁתַּכְּחִים וְאֵין לָהֶם קִיּוֹם. עַל כֵּן צָרִיף לָזֶה עוֹד בַּחֲנִינָה שֶׁל יִרְאַת שָׁמַיִם, כִּי מִי שְׂוִירָאת חֲטָאוֹ קוֹדֶמֶת^פ לְחֻכְמָתוֹ, חֻכְמָתוֹ מִתְקַיְמָת^פ (אבות פרק ג), הֵינּוּ שְׂיִישׁ קִיּוֹם לְדְבָרָיו אֶצְל חֲבֵרוֹ כִּי הָרִי עֵיקֵר קִיּוֹם הַחֻכְמָה הִיא דוּקָא כִּאֲשֶׁר הִיא עוֹבֵרֶת לְתַלְמִידִים אוֹ בָּנִים, עַל כֵּן בַּהֲכָרַח לֹא מֵר שֶׁחֻכְמָתוֹ מִתְקַיְמָת הֵינּוּ בִּלְבָב מִי שֶׁשָּׁמַע אוֹתָהּ חֻכְמָה. נִמְצָא; מִי שְׂרוּצָה לְהַכְנִיס דַּעַת חֲדָשָׁה בְּחֲבֵרוֹ, הוּא צָרִיף שְׂוִיָּה לֹא יִרְאַת שָׁמַיִם בְּב' בַּחֲנִינּוֹת^ג, בַּחֲנִינָה אַחַת כְּדֵי שְׂוִיָּהוּ דְבָרָיו נִשְׁמָעִין וְעוֹד בַּחֲנִינָה שֶׁל יִרְאַת שָׁמַיִם (יראת חטא) נִצְרַכְתָּ כְּדֵי שְׂוִיָּתְקַיְמוּ דְבָרָיו בִּלְבָב חֲבֵרוֹ^ד.

ביאורים והרחבות

צ. לכאורה יש מקום להקשות, הלא אם אין לאדם יראת שמים, ממילא דבריו אינם נשמעים, ומה יש לומר עוד שגם חכמתו אינה מתקיימת, הרי הם בכלל אינם נשמעים לחברו. ואפשר ליישב על פי מה שהובא בהערה קודמת, וכן אפשר לומר עוד שבהמשך התורה מתבאר שיש שתי בחינות ביראה, כי יש יראה שבאה על ידי התכללות בחינת בן בבחינת תלמיד, ויש בחינה של יראה אחרת שהיא באה מהתגלות המלכות, כמבואר באות י"ג ובמעשה דרבי אליעזר ורבי יהושע.

צא. והנה רבינו סתם את דבריו כאן, ולא פירש כלל כיצד יזכה האדם ליראה, כדי שעל ידה יוכל להשאיר חליפות בעולם, אבל בהמשך דבריו באות ט' ובאות י"ג ביאר כיצד על ידי העיון בחידושי החכם (שבספריו) זוכה ליראה, וכן על ידי הדיבור שמדבר אותם עם חבריו גודלת היראה עוד, עיי"ש היטב.

פח. וכעין זה נמצא במעשה דר"א ור"י, שם מבואר ש' יהושע הודיעו כשהלך בים החכמה, קודם שקיבל איזה הארת דעת והתכללות עם ר"א, כי התגלה לו בחינת מלכות, שהיא מביאה את היראה שקודמת לחכמה, בבחינת אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו, כי רק על ידי היראה הראשונה, הדיבור בין הבן והתלמיד נעשים באופן כזה שהבן והתלמיד לא בולעים ומזיקים זה לזה.

פט. בפשט דברי המשנה הכוונה שמי שיש לו יראת שמים, אזי חוכמתו שלו בעצמה מתקיימת, ורבינו מבאר שהתקיימות החכמה היא בהשפעת החכמה לאחרים. אבל מתוך קשרי המאמר מבואר שהתקיימות החכמה של האדם בעצמו, תלויה בהתקיימות החכמה שלו אצל אחרים, וכמבואר באות ו' שעל ידי שמרוקן דעתו בא לו השגה חדשה, ודוק.

הארות והערות

עתה רבינו חוזר לפסוק עליו הלביש לעיל את כל השגתו בעניין הבן והתלמיד והוא מבאר את המשך הפסוק על תוספת הדברים שהובאו באות זו:

וזהו: ביאור המשך הפסוק "אֲשֶׁר אֵין חֲלִיפוֹת לָמוֹ, וְלֹא יֵרְאוּ אֱלֹקִים" (תהלים נ"ה), הֵינּוּ שלעיל התבאר תחילת הפסוק כְּשֶׁאֲדָם מִסְתַּלֵּק וְאֵין נִשְׁאָר דַּעְתּוֹ אַחֲרָיו עַל יְדֵי בֶן אֹו תִלְמִיד, שְׂזָה בְּחִינַת חֲלִיפוֹת כַּנֶּ"ל, ועתה מבואר המשך הפסוק 'ולא יראו אלוקים' שעצם העדר הבן או התלמיד זֶה סִימָן שְׂאוֹתָם אֲנָשִׁים 'לֹא יֵרְאוּ אֱלֹקִים' אֵין לָהֶם יֵרֵאת שְׁמַיִם, כִּי עַל יְדֵי יֵרָאָה נִשְׁאָר דַּעְתּוֹ אַחֲרָיו כַּנֶּ"ל וְאֵם לֹא נִשְׂאָרָה דַּעְתָּם אַחֲרֵיהֶם סִימָן שֶׁאֵין לָהֶם יֵרֵאת שְׁמַיִם:

השגת המקיפים על ידי לימוד התלמידים ^{צב}

באות זו רבינו פותח עוד 'קומה' כביכול בכל מהלך התורה. אם עד כה התבאר שהחכם צריך לגלות דעת וליישב את העולם בבני דעה, באופן כזה שגם לאחר הסתלקותו, הארת דעתו תמשיך להתפשט בעולם על ידי החליפות שהשאר בבניו ותלמידיו, כעת רבינו פונה לגלות כיצד לימוד התלמידים הנעשה על ידי הרב ותלמידיו, השגת דעתו של המלמד גדלה והולכת מיום ליום ומדור לדור.

וְעַל יְדֵי זֶה שְׂעוֹסְקִים כּוֹלֵם, הֵן הַמְנַהֵיג וְהֵן תִּלְמִידֵיו, בַּעֲסַק ה'חֲלִיפוֹת', דֵּהֵינּוּ לְדַבֵּר אַחַד עִם חֲבֵרוֹ לְהַכְנִיס בּוֹ דַּעַת וְיֵרֵאת שְׁמַיִם חֲדָשָׁה וְלְהַעֲמִיד תִּלְמִידִים כַּנֶּ"ל כִּי כָל

ביאורים והרחבות

אבר מן החי ה"ב, שאף על פי שבוודאי גם האב מלמד את בנו בדיבור, אבל עיקר לימודי האב לבנו, אינם עוברים בפה, כי הם בבחינת 'זהגות ליבי תבונות', דהיינו שהם עוברים לבן דרך עצם הווייתו כבן, כי הבן נמשך ממוח האב מראשו ועד רגליו, והוא מבין את עיקר הלימודים של אביו דרך רמזי הידיים ולא באופן מפורש (וגם מה שנלמד בפה, זה רק להשלמת הלימוד שעובר דרך רמו, כי צריך לכלול את הבן

צב. יש לעיין מדוע רבינו עזב באות זו את בחינת ה'בן' ולא הזכירו כלל עד סוף אות ח', כי באותיות אלו עוסק רבינו להרחיב רק בעניין התלמידים, ואפילו באות ז' שעוסק בעניין דרי מעלה ודרי מטה, לא מזכיר כלל את בחינת ה'בן', רק בכמה רמזים קטנים, מזכיר רבינו את בחינת הבן (כפי שנציין בהמשך) אבל כלל לא בפירושו. ונראה לומר, כפי ביאור מוהרנ"ת בכמה מקומות בליקו"ה, וכן בהלכות

הארות והערות

אחד נעשה תלמיד לגבי חבירו, ועל ידי זה בהכרח יתרבו עוד תלמידים בעולם. על ידי זה נכנסין השגות חדשות אצל מי שדיבר ולימד את חבירו, שהם 'אורות' המקיפים, וביאור עניין כניסת אורות המקיפים הוא - דהיינו שזוכה להבין ולידע, מה שלא היה מבין ויודע מתחלה כי בתחילה ידע רק קצת בידיעתו יתברך ועתה הוא מגדיל דעתו על ידי כניסת המקיפים.

השגת המקיף על ידי ריקון השכל הפנימי

פי מה שאדם מבין ומשיג בשכלו באופן כזה שהוא יכול להסביר את השכל וההשגה לאחרים זה בחינת שכל פנימי, פי זה השכל דהיינו ה'השגה' המושגת נכנס

ביאורים והרחבות

צה. עיין בהערה הקודמת, ועיין עוד בהקדמת ליקוטי מוהר"ן, שכל לשונו הקדושה מדוקדקת בתכלית הדיוק, עד שהיה ראוי לכתוב אצל כל מילה ודוק והבן. ובתורה זו יש כמה וכמה מקומות, שנראה לפום ריהטא שרבינו נוקט בלשון 'מה' כמילה שימושית רגילה, אך המעיין היטב יראה שברוב ככל המקומות, המילה 'מה' משמשת גם כמשמעות יותר עמוקה, וכפי שמבואר בהמשך אות זו, ש'מה' מרמז להשגה גבוהה ועליונה, בבחינת 'מה רב טובך אשר צפנת ליראיך', ועל כן גם כאן מובן למעיין שיש מדרגה של 'מה' שהיא נתפסת בשכל בבחינת פנימי, אבל יש בחינה יותר גבוהה של 'מה' שהיא בבחינת מקיף תמידי, וכן מבואר בסוף התורה ממש שיש שתי מדרגות של 'מה', 'מה שמו ומה שם בנו', עיי"ש היטב. ועיין שיחות הר"ן ג', חיי מוהר"ן סז, רפב, רפג, ועיין היטב ליקוטי הלכות נטילת ידים ו' אותיות כ"ט, ע"ז, ע"ט.

צו. הנה לעיל באות ד' ובאות ה' התבאר שכנגד מדרגת השכל, יש גם מדרגת הבנת הלב, עיי"ש, ולפי זה אפשר לומר שכל מה שרבינו מדבר על התרוקנות השכל והשגת המקיף בשכל, זה לא שייך לגבי השגת

קצת בבחינת תלמיד), ועל כן מכיוון שרבינו באותיות אלו עוסק בעיקר בלימוד המפורש בפה, לא הזכיר כלל את עניין הבן כי אם ברמז.

צג. בתורה זו מצינו כמה פעמים שיש לשון של הארה (להאיר לחבירו, משה פתח את אור הדעת, הארת הרצון ועוד רבות), השכל שנכנס ממש להיות בבחינת פנימי הוא איננו אור, הארה זה שהדבר נוגע ואינו נכנס, מושג ואיננו מושג, ועל כן יש בחינה בהשגת המקיפים שהיא השגה ממש, ויש שנכנס לאדם השגה שכל מה שהוא משיג זה רק זריחה והארה מתכלית ההשגה, ולפי זה אפשר לבאר הרבה קושיות במאמר, אך אכמ"ל.

צד. עיין בהארה הקודמת, ולפי קשרי המאמר בצירוף מה שמבואר בהארה הקודמת, לשון רבינו מדוקדקת להפליא, כי בתחילת השגת האדם הוא אינו מבין את השגת ה'מה', דהיינו שהוא לא משיג את עצם המושג תכלית הידיעה דלא נדע, משום שהוא חושב שהשגת הדבר היא להבין הכל בשכל פנימי, ועל ידי אורות המקיפים, הוא מבין את 'מה' שלא הבין ויודע מתחילה, דהיינו תכלית הידיעה דלא נדע.

הארות והערות

לתוף שכלו של האדם, אָבַל מַה שְּׂאִין יְכוּל לִפְנֵס לְתוֹף שְׁכָלוּ מחמת מוגבלות שכל האדם, דְּהֵינּוּ מַה שְּׂאִי אֶפְשָׁר לוֹ לֵאדָם לְהֵבִין, זֶה בְּחִינַת מְקִיפִים שהם בבחינה אחת עם 'אורות המקיפים', כִּי זֶה הַדְּבָר שֶׁהוּא לֹא מוֹשֵׁג אֶפִּילוּ בְּבַחֲנֵינָא 'שכל', הוּא מְקִיף סְבִיבוֹת שְׁכָלוּ שֶׁל הָאָדָם, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לֵאדָם לְהֵכְנִיסוּ בְּפָנִים בְּתוֹף שְׁכָלוּ וּכְבִיכוּל זֶה רָחֵב וּגְדוּל מְקִיבוֹלֵת שְׁכָלוּ, כִּי אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהֵבִין זֹאת בְּשְׁכָלוּ, מִחֲמַת שְׁהוּא בְּחִינַת מְקִיף אֶצְלוּ.

וּכְשֶׁעוֹסֵק לְדַבֵּר עִם בְּנֵי אָדָם בִּירֵאת שְׁמַיִם, וּמְכַנֵּס בָּהֶם דְּעָתוֹ שֶׁהִיא בְּחִינַת 'מְקִיף' אֲצֵלָם, כִּי מְקוּדָם לֹא הֵבִינוּ וְהִשִּׁיגוּ דַּעַת זוּ, נִמְצָא שְׁעַל יְדֵי הַדִּיבּוּר אֵיתָם נְתָרוּקָן מַחוּ מֵהַשְּׁכָל וְהַדְּעַת שְׁהִיָּה לוֹ דְּהֵינּוּ שֶׁהַשְּׁכָל יֵרֵד מִדְּרָגָה, וְהוּא אֵינוּ בְּבַחֲנֵינָא שְׁכָל פְּנִימִי, אֲלֵא כְּבִיכוּל עֵבֵר לִירְכַתִּי הַמוּח כִּיִּדְעִיָּה פְּשוּטָה שְׂאִין הַמוּח צְרִיךְ לְהִתְעַסֵּק אֵיתָהּ^צ, אֲזַי עַל יְדֵי זֶה נִכְנָס הַשְּׁכָל הַמְּקִיף לְפָנִים לְתוֹךְ הַמְּקוּם שֶׁהִתְפַּנֵּה, כִּי עַל יְדֵי שְׁנֵתָרוּקָן שְׁכָלוּ עַל יְדֵי שְׁהֵכְנִיס דְּעָתוֹ בְּחֵבְרוֹ, עַל יְדֵי זֶה הִתְפַּנֵּה מְקוּם בְּשְׁכָל הָאָדָם הַמְּדַבֵּר, וְאִזִּי נִכְנָס הַמְּקִיף לְפָנִים^צ, וְזוֹכָה לְהֵבִין בְּחִינַת הַשְּׁכָל הַמְּקִיף בְּעֲצֻמוֹ, דְּהֵינּוּ שְׁמִבִּין מַה שְּׁלֹא הָיָה יְכוּל לְהֵבִין מִתְּחִילָה כְּנ"ל כִּי עֵתָה מִבִּין גַּם אֵת עֲצֻם אִי הַהֲבֵנָה.

ביאורים והרחבות

כְּבִיכוּל לְחַלֵּק מֵהַגּוֹף שֶׁל הָאָדָם. אַךְ יֵשׁ עוֹד אִפְשָׁרוֹת לְהַסְבִּיר אֵת דְּבָרֵי רַבִּינוּ מִתּוֹךְ קְשֵׁי הַתּוֹרָה, שְׂבִאֲמַת יֵשׁ הַתְּרוּקְנוֹת שֶׁל שְׁכָחָה וְאִיָּה, דְּהֵינּוּ שְׁכָאֲשֶׁר הִשְׁגַּת שְׁכָל פְּנִימִי מִתְּרוּקְנָתָה, זֶה מְשׁוּם שֶׁהָאָדָם בְּאֲמַת מִתְּחִיל כְּבִיכוּל לְשַׁכּוּחַ אֵת הַשְּׁכָל הַפְּנִימִי, כְּמוֹ קוֹשִׁיָּה שְׂמַתְעוֹרֶרֶת בְּמוּחַ, שְׂגוֹרְמַת לְהֲבַנָּה הַפְּשוּטָה לְלַכַּת, כִּי הַקּוֹשִׁיָּה מְכַרִּיחָה אֹתָהּ לְצַאת מֵהַשְּׁכָל וּלְפִנּוֹת מְקוּם לְשְׁכָל גְּבוּהָ יוֹתֵר. וּלְפִי זֶה יְבוּאֵר גַּם עֲנִיִּין הַרִּיאָה בְּסוֹף הַמֵּאֵמֶר עֵי"ש.

צח. וְהֵנָּה לְכַאוּרָה יֵשׁ בְּדַבְּרֵי רַבִּינוּ קוֹשֵׁי גְדוּל, כִּי בְּדַבְּרֵי רַבִּינוּ מִתּוֹאֲרִים שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שְׂמִדְּבָרִים זֶה עִם זֶה, וְזֶה שֶׁהוּא בְּבַחֲנֵינָא הֶרֶב מְדַבֵּר עִם מִי שְׁעִשְׂוִי הוּא בְּבַחֲנֵינָא תְּלֻמִּיד, וְהֶרֶב מְרוּקָן אֵת שְׁכָלוֹ לְתוֹךְ שְׁכָל

הַלֵּב, שְׁשֵׁם יֵשׁנָם דְּבָרִים שְׂעוּבָרִים מֵאָדָם אֶחָד לְשׁוֹן בְּצוּרָה אַחֲרָת, כִּי שֵׁם הַעֲבֵרֶת הַתְּבוּנָה הִיא בְּדֶרֶךְ רִמּוֹ, וְהַעֲבֵרֶת הַדְּבָרִים בְּדֶרֶךְ רִמּוֹ הִיא לֹא עַל יְדֵי דִיבּוּר הַפֶּה שְׁשִׁיךְ לְחֲכַמַת הַמוּחַ, אֲלֵא דוּוֹקָא עַל יְדֵי הַשְּׂתִיקָה, כְּמִבּוּאֵר בְּהַמְּשָׁךְ הַמֵּאֵמֶר.

צז. לְמַעֲלָה בְּבִיאוּר הַמְּשׁוּלָב הַתְּבֵאֵר עֲנִיִּין הַתְּרוּקְנוֹת הַשְּׁכָל בְּאוֹפֵן אֶחָד שֶׁל פְּשֻׁט, שְׂאִין בְּאֲמַת הַתְּרוּקְנוֹת שֶׁל הַשְּׁכָל, אֲלֵא יֵשׁ ג' מְדֻרְגוֹת בְּשְׁכָל, יֵשׁ מְקִיף שֶׁזֶה שְׁכָל שְׁחוּפָף וְסוּבֵב אֵת הַשְּׁכָל הַפְּנִימִי, יֵשׁ אֵת הַשְּׁכָל הַפְּנִימִי שְׂמִמְלֵא וְנוֹכַח עִכְשִׁיו בְּאוֹפֵן פְּעִיל בְּשְׁכָל הָאָדָם, כְּלוֹמֵר שֶׁהָאָדָם עִסוּק בְּהֲבַנָּה שְׁכָבֵר הֵבִין וְזֶה מֵהַשְּׂמִמְלֵא אֹתוֹ עִכְשִׁיו, וְיֵשׁ יְדִיעָה וְשְׁכָל יֵשׁן שְׁכָבֵר יֵרֵד מִבְּחִינַת פְּנִימִי, וְהוּא הַפֶּךְ

הארות והערות

מדרגות המקיפים הם זה למעלה מזה

וַיֵּשׁ כַּמָּה בְּחִינּוֹת בְּמַקִּיפִים דהיינו שיש במקיפים מדרגות בלי שיעור וגם אצל כל אחד ואחד יש כמה בחינות במקיפים שמקיפים את שכלו, **כִּי מָה שֶׁנֶּחֱשֵׁב שֶׁכֹּל מְקִיף לְזֶה** לאדם העומד במדרגה אחת, הוא עצמו נחשב **בְּחִינַת פְּנִימֵי אֶצֶל חֶבְרוֹ שֶׁהוּא בְּמִדְרָגָה לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ** מחמת שהשכל הזה כבר נכנס לתוך שכלו, **וְכֵן לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ** שאצל האדם הנמצא במדרגה גבוהה עוד יותר, יש לו מקיפים גבוהים עוד יותר וממילא גם שכלו הפנימי גבוה יותר.

וַיֵּשׁ שֶׁכֹּל, שאם נמדוד אותו בייחס לבני אדם שונים שיש ביניהם פער גדול של כמה מדרגות, נראה **שֶׁהוּא נֶחֱשֵׁב בְּחִינַת מְקִיף לְזֶה** שעומד במדרגה הנמוכה, **וְאֶצֶל אֲחֵר** שגבוה ממנו בכמה מדרגות **זֶה הַשֶּׁכֶּל הוּא נִמּוֹךְ אֶפְלוּ מִבְּחִינַת פְּנִימֵי** כי נחשב אצלו כידיעה פשוטה ממש, **מִחֻמַּת שֶׁהוּא בְּמִדְרָגָה גְּבוּהָ מִמֶּנּוּ הִרְבָּה**.^{צט}

ביאורים והרחבות

שהוא מקיף של האדם, ויש שכל יותר גבוה שהוא גם מקיף, אבל כיוון שהוא יישאר מקיף גם לאחר שהשכל המקיף הראשון יכנס, אז הוא כעין מקיף למקיף. ומחמת כן, יש חילוק בין מדרגות המקיפים בעצמם לשתי מדרגות כלליות. המדרגה הראשונה היא 'מקיף קרוב' שהוא ידוע אצל האדם כשכל שהוא לא מבין, אבל יש לו איזו שהיא תפיסה באותו השכל. ויש שכל שהוא מקיף רחוק, דהיינו שאין לאדם אפילו ידיעה כלפי אותו מקיף, וכל אלו המקיפים שהם מעל לאותו מקיף נכללים באותו מקיף כי הם שווים כאחד, משום שמכולם אין האדם יודע כלל. ואלו ב' מדרגות המקיפים זה ב' בחינות המקיפים המובא לקמן אות י"א ואות י"ב. ולפי זה מתבאר הפסוק המובא כאן "כי קרוב אליך הדבר מאוד" על קירוב המקיפים הרחוקים. ועיין לקמן בהערות.

התלמיד, ולכן הרב משיג מקיף חדש, אבל התלמיד בעצמו, לכאורה בעצם לימוד הרב, בא לו עכשיו שכל חדש וידיעה חדשה שהיא הייתה בבחינת מקיף, והרי לכאורה הוא לא רוקן את שכלו מקודם, וכיצד זכה להכניס מקיף חדש. וצריך לומר שיש בחינה של שכל ריק שהוא בא על ידי שהרב מלמד באופן הנכון (כפי שיתבאר בהמשך התורה) שבתחילה הוא מרמז רמזים לתלמידו, באופן כזה שהתלמיד מתעורר בקושיה, והקושיה בעצמה מרוקנת את שכלו, ואז הרב ממלא אותו בתשובה, ועל ידי זה הרב משיג השגה חדשה גבוהה יותר. וכל זה הוא בבחינת 'עיני כל אליך ישברו' שהשיבור והציפיה הם מתוך חיסרון שהמשפיע יצר, כדי שהמושפע יבקש שפע באתערותא דלתתא ודוק.

צט. לפי האמור למעלה, צריך לומר שיש שכל

הארות והערות

ועתה כביכול ^ק רבינו מסכם את דבריו וחוזר עליהם ^א:

וְעַל יְדֵי שְׁמִדְבַר אֶחָד עִם חֲבֵרוֹ בִּירְאָת שְׁמִיָּם וּמִכְנִיס בּוֹ דַּעְתּוֹ כְּמוֹ שֶׁהִתְבָּאָר לְעִיל, עַל יְדֵי זֶה נִכְנָס מִקִּיף שְׁלוֹ לְפָנִים כַּנֶּ"ל כִּי הִתְרוֹקֵן שִׁכְלוֹ וְעֵתָה יֵשׁ מִקּוּם חֲדָשׁ בְּשִׁכְלוֹ ^ב. וְכֵן לְמַעַל מֵעֵלָה, שְׁפָל אֶחָד לְפִי בְּחִינַתּוֹ וּמִדְרָגָתוֹ נִכְנָס מִקִּיף שְׁלוֹ לְפָנִים, עַל יְדֵי שְׁמִדְבַר עִם חֲבֵרוֹ וְתִלְמִידוֹ וּמִכְנִיס בּוֹ דַּעְתּוֹ כַּנֶּ"ל שֶׁגַם מִי שֶׁבְּמִדְרָגָה גְבוּהָה מְאֹד, מִכְנִיס עַל יְדֵי דִיבּוּרָיו עִם חֲבֵרָיו, אֵת הַמְקִיפִים שֶׁלוֹ לְפָנִים, אִפִּילוֹ שֶׁהֵם נְמוּכִים מִמֶּנּוּ בְּכִמְהָ מִדְרָגוֹת, כִּי גַם כְּשֶׁמְדַבֵּר אֵיתָם דִּיבּוּרִים לְפִי מִדְרָגָתָם יִכּוֹל לְרוֹקֵן אֵת שִׁכְלוֹ עַל יְדֵי זֶה ^ג.

קירוב המקיפים הרחוקים על ידי הפה והלב

עתה רבינו מלביש את דבריו בתוך פסוק ובתוך דבריו מוסיף לגלות עוד עניינים חדשים:

וְזֶהוּ הַבִּיאוּר הַפְּנִימִי בַּפְּסוּק הַמְּדַבֵּר מִנְחַמַת מִשֶּׁה רְבִינוֹ לְעַם יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי כָל הַקְּלָלוֹת: "כִּי קְרוֹב אֵלֶיךָ הַדְּבָר מְאֹד, בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ (דְּבָרִים ל) ^ט וּפְשֵׁט הַפְּסוּק בֵּא לֹמַר

ביאורים והרחבות

חזרת של הדבר, שעל ידי ההקפה נכנס המקיף. **קב.** הריקון של השכל לא גורם רק שאותו מקום שהיה מקודם יחזור לאותו גודל, אלא בהכרח פעולת הריקון מגדילה כביכול את קיבולת המוח, כי הרי מקודם לא יכול היה להביץ את אותו המקיף מחמת שלא היה מקום, אז איך עכשיו יכול להביץ, הרי המקום שהיה מתחילה נשאר אותו מקום, אלא שעצם הלימוד והריקון של המוח, גורם שהמוח בעצמו יתרחב ויהיה כלי לקבל שכל גדול יותר.

קג. בעניין זה יש נקודה עדינה, כי הדיבור שהרב מדבר עם דרי מטה, הוא מצד אחד נוגע וקשור למקיף הגדול שעדיין לא השיג, ואכמ"ל.

קד. פסוק זה בעצמו הוא מדברי משה רבינו לעם ישראל, דהיינו שבדברים אלו החכם הכניס את שכלו

ק. מצד הפשט הפשוט נראים דבריו כחזרה וסיכום של מה שנאמר לעיל, אבל כבר כתב מוהרנ"ת שגם במקום שדבריו נראים כאריכות וכפילות, כל דבריו בפלט ומשקל גדול. ובאמת דברי רבינו כאן אינם חזרה וסיכום, אלא רבינו בא לומר שגם כאשר מי שנמצא במדרגה מאוד גבוהה מדבר עם מישהו במדרגה שנמוכה ממנו מאוד, ולכאורה השכל שהוא מדבר איתו אינו בבחינת פנימי אצלו, דהיינו אצל הרב, מכל מקום נעשה ריקון המוח על ידי לימוד זה וכמבואר טעם הדבר מתוך קשרי התורה בהמשך.

קא. עיין בהערה הקודמת, ואף על פי כן מה שנראה כאן בתורה שיש כמה פעמים שהם כעין חזרה וסיכום של הדברים הנאמרים כבר, כי רבינו חוזר ושונה את דבריו כמו שחוזרים על דברי החכם (עיין אות י"ג), כי שנה מלשון חזרה ושינון, כי השינון הוא כמו הקפה

הארות והערות

שהשגת התורה וקיומה אינם רחוקים מהאדם ואינם עומדים במקום שאינו מושג כמו מעבר לים או בשמים, כי הם ביד האדם ללומדם ולקיימם.

ומבאר רבינו בביאור הפנימי: "פי קרוב אליך הדבר מאד" לא כביאור הפשט שהדבר קרוב^ק, אלא הינו שהפסוק מלמד איך לקרב אליך הדבר שהוא בבחינת 'מאד', בחינת 'מקיפים', שהם במהותם^ק נעלמים ורחוקים מאד מן האדם ולכן הם נקראים 'מאד'. והפעולה שצריך לעשות כדי לקרבם אליך להכניסם בפנים^ק השכל, זה תלוי בפניה ובלבבך לעשותו.

ומבאר ש'פניה ובלבבך' זה בחינת מה שהזכר לעיל ברמזי הפסוק "פי ידבר חכמות והגות לפי תבונות" שהוא ראשי תבות ח'ל'י'פ'ו'ת', הינו ש'יגלה חכמתו ותבונתו לתלמידיו^ק פנ"ל ולכן קירוב המקיף הוא על ידי הדיבור עם תלמידיו.

וזהו הביאור בסיום הפסוק במילה 'לעשותו' שזה מרמז על מה שכתוב לעיל שגם

ביאורים והרחבות

ה' גדולה מאוד, ויש בזה עוד אריכות גדולה, כמבואר בליקוטי הלכות נטילת ידים ה"ו.

קו. ועל פי המבואר לעיל בהערות שיש ב' מיני מקיפים מקיף רחוק ומקיף קרוב, מובן שרבינו מדבר כאן על עצם קירוב המקיפים הרחוקים שהאדם יהיה לו איזה תפיסה בקיומם של אלו המקיפים, וזה על ידי הכנסת המקיפים הקרובים לפנים.

קז. עיין בהערה הקודמת.

קח. עיין בהערות בתחילת אות זו, שבאות ד' רבינו דיבר על בחינת 'בן' וכאן שתק מבחינה זו, אך באמת בפסוק זה לעיל רבינו ביאר את שתי הבחינות, הן של הבן והן של התלמיד. ולכן צריך לומר שמרומז כאן שבתוך בחינת התלמידים לבד יש כאלו שהם בבחינת בן ויש כאלו שהם בבחינת עבד, וכמבואר לקמן באותיות ז' ח'.

הפנימי אליהם, ועל ידי זה הוא זוכה להכניס את מקיפיו שהם מקיפים רחוקים באמת, מקיפי העולם הבא, כמבואר לקמן.

קה. לפי כלל י"א יש לבאר כיצד מתוך קשרי המאמר ביאור הפשט עולה יחדיו עם ביאור הדרש, כי באמת מצד המקיף העליון הדבר הכי רחוק הוא באמת גם הדבר הכי קרוב והדבר הכי קרוב הוא הכי רחוק, כי כשמתגלה לדרי מטה שעצם זה שהם מרגישים רחוקים, זה בעצמו תכלית הידיעה דלא נדע במדרגתם (עיין היטב תורה ס"ח תנינא בתחילתה), ולכן באמת המקיף הכי רחוק הוא הכי קרוב, והוא באמת לא בשמיים ולא מעבר לים החכמה (כמבואר שם בקשר הפסוקים הסובבים), ולכן מצד זה המקיף אפשר לומר עליו ב' הפכים, כי הוא באמת הכי קרוב כשמיים איך עצם הרגשת הריחוק הופכת לקרבת

הארות והערות

התלמיד הוא בבחינת בן, בְּחִינַת כל המלמד את בן חבירו תורה 'פָּאָלוּ עֲשָׂאוּ הַנִּלְכָּד' כי הרב כביכול משנה גם את הגוף של התלמיד, וְעַל יְדֵי זֶה שֶׁהוּא מְלַמֵּד אֶת הַתְּלָמִיד שהוא גם בבחינת בן, יוֹכֵל לְהַכְנִיס וּלְקַרֵּב הַמְּקִיפִים, שֶׁהֵם בְּחִינַת 'מָאֵד', לְהַכְנִיסם לְפָנָיִם לַתּוֹךְ שֶׁכָּלוּ כַּנִּלְכָּד^{קט}:

מקיפי חכם הדור למעלה למעלה מהכל

עד עתה רבינו עסק באות זו רק בהכנסת המקיפים של כל אדם על ידי שמדבר עם חבריו ביראת שמים, ועתה מבאר כיצד כל זה נעשה באופן אחר ובמדרגה אחרת אצל חכם הדור:

וּלְמַעַלָּה מִן הַכֹּל - מכל המקיפים של כל מדרגות בני האדם המוזכרים לעיל, הֵם הַמְּקִיפִים הָעֲלִיוֹנִים שֶׁל חָכֵם הַדּוֹר שֶׁהוּא הָרַבִּי שֶׁבְּדוֹר שֶׁהַמְּקִיפִים שֶׁלוֹ אֵינָם נִמְדָּדִים באותו יחס של כל מקיפי הדעת המוזכרים לעיל^ק.

שְׁעַל יְדֵי שְׂזָה הָרַבִּי וְהַחָכֵם שֶׁבְּדוֹר עוֹסֵק לְדַבֵּר עִם תְּלָמִידוֹ וּמְכַנִּס בָּהֶם דַּעְתוֹ אֵף עַל פִּי שֶׁהֵם בּוֹדָאֵי נִמְצָאִים כַּמָּה וְכַמָּה מִדְּרָגוֹת מִתַּחְתּוֹ (וְחֻלְקָם גַּם נִמּוּכִים מְאֹד), מִכֹּל מְקוֹם, עַל יְדֵי זֶה נִכְנָסִים הַמְּקִיפִים שֶׁלוֹ הָעֲלִיוֹנִים מְאֹד לְפָנָיִם.

ביאורים והרחבות

כי אם הוא יסתלק בלי לגלות דעת זו, נמצא שבייחס לדעת זו הוא לא השאיר חליפות, ומשום כך צריך אחר כך להזהירו שלא לגלות הכל אלא לעשות סייג לדבריו, ושם באות ח' יתבאר עוד.

קי. וזה מוכרח גם מעצם דבריו שהמקיפים של כל העולם הם בתוך העולם הזה, לעומת המקיפים של החכם שהם במדרגת עולם הבא. וכן גם מסדר הצעת הדברים, שבתחילה ביאר את עניין המקיפים של העולם, ואחר כך הליבש את דבריו בפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאוד" ואחר כך הוסיף לגלות דבר חדש, שיש מקיפים אחרים של החכם שבדור.

קט. בכלליות אות זו יש לציין נקודה יסודית, שבאמת כל אות ו' וכן אות ז' וח' הם המשך אחד עם האותיות שקודם לכן, כי לעיל התבאר שיש חובה להכניס דעת בעולם, על ידי השארת חליפות, ובאות זו לכאורה רבינו מדבר בעיקר מהתועלת של המלמד ולא של התלמיד, אך מקשר הדברים מובן, שמכיוון שבלמוד התלמיד נכנס דעת ומקיף חדש לשכל הרב, הוא מוכרח מצד ציווי 'ומלאו את הארץ' להכניס גם דעת זו בתלמיד, דהיינו שבעת שהאדם השיג מדרגה יותר גבוהה, חל עליו החיוב לגלות את השכל הזה הלאה, כי יש לו דעת שהוא צריך להשאיר בעולם,

הארות והערות

ועניין המקיפים שלו הוא שהם בחינת אריכות ימים ושנים בלי קץ וגבול. כי הימים והשנים הם מידות זמן מוגבלות, אבל אריכות ימים ושנים הם כעין מידות זמן שאין להם גבול קיא, כי המקיפים שלו הם בחינת עולם הבא שהוא עולם עליון מאוד, שהוא יום שפלו ארץ (קדושין ל"ט: חלין קמ"ב) ואין לו את גבול הלילה והחושך שמפסיקו, ועל כן אין שייך לומר בו כמה ימים, אלא יום שכולו ארוך בלי גבול, כי שם הוא למעלה מהזמן כי הזמן של העולם הזה הוא חלק מהצמצום שנברא בבריאת העולם, דהיינו שבאמת הוא מהות החומר והגשמיות של העולם הזה השפל קיב.

ההבדל בין עולם הזה לעולם הבא הוא הזמן

כי כל הזמן של כל העולם הזה פלו אלפי ימים ושנים קיג, מה שהיה בעבר ומה שהיה קיד בעתיד, הוא פלו אין קטו ואפס, ואין לו שום מציאות ממשיית נגד יום אחר ואפלו נגד

ביאורים והרחבות

המקיפים של עולם הבא, דהיינו ביטול הזמן, כי אין חילוק בין העבר והעתיד כי הכל אין ואפס, וכל הזמן כולו הוא רגע אחד בלבד של העולם הבא, שהוא עצמו בבחינת אין ואפס, כי רגע אחד אינו משהו שנתפס בשכל האדם. אבל לעומת זאת הלשון 'מה שהיה ומה שיהיה' מורה על מדרגת העולם הזה, דהיינו שיש באמת זמן של עבר וזמן של עתיד. ולפי זה מובן שככל שהאדם תופס את כל המציאות העכשווית שלו באופן חזק ותקיף, דהיינו שאין לו אלא את הרגע שהוא עומד בו, הוא יותר קרוב להשגת העולם הבא, שזה גופא מה שרבינו מזכיר בהמשך התורה את הארת הרצון בשם 'עת', דהיינו הרגע העכשווי.

קטו. עיין לעיל אות ג' על כך שנשמות ישראל נלקחו ממדרגת ה'אין', והוא מה שמוזכר כאן שהמדרגה של עולם הבא נקראת 'אין', כי כל העולם הזה הוא באמת אין ואפס לעומת העולם הבא.

קיא. ואף על פי כן בייחס למדרגות שעליהם גם הם נקראים ימים ושנים כי למעלה מאלו המקיפים יש מדרגה גבוהה יותר של מקיפי עולם הבא של החכם, עיין פרפראות לחכמה וכן הוא בביאור הליקוטים אות יט.

קיב. בביאור והרחבת ענין למעלה מהזמן עיין תורה ס"א ח"ב.

קיג. שגם הימים והשנים של העולם הזה, כל יום ושנה הוא מקיף אחר, כמבואר לפי כלל ח' וכן הוא בליקוטי הלכות פסח ט' אות כ"א, ובביאור הליקוטים אות ט"ו.

קיד. לעיל באות ב' רבינו הביא את הפסוק 'מה שהיה הוא שיהיה' שהוא מרמז על בחינת משה רבינו שהוא היה המנהיג והוא יהיה המנהיג לעתיד, ומקשרי התורה מבואר שבחינה זו - 'מה שהיה הוא שיהיה' - הוא מדרגת משה רבינו שהוא השגת

הארות והערות

רַגַע אַחַת שֶׁל עוֹלָם הָבָא שֶׁהָרַגַע אַחַת שֶׁל עוֹלָם הָבָא הִיא מְצִיאוֹת נִצְחִית מִתְמַשְׁכֵּת בְּלִי גְבוּל, שֶׁהוּא - הַזְמַן הַבְּלִתִּי גְבוּלִי, הוּא מֵה שֶׁאִמְרוּ חו"ל יוֹם שֶׁבָּלוּ אָרְף.

וְשֵׁם בְּעוֹלָם הָבָא אֵין שׁוּם זְמַן וּגְבוּל, כִּי הוּא בְּחִינַת לְמַעְלָה מִהַזְמַן וּבִאֲמַת לֹא שׁוּיֵךְ לִכְנוּת שׁוּם כִּינּוּי שֶׁל זְמַן כְּמוֹ 'יוֹם' אוֹ 'רַגַע' בְּעוֹלָם הָבָא, רַק סֵדֵר הַזְמַנִּים שֶׁיֵּשׁ שָׁם, דִּהְיִינוּ מֵה שֶׁבְּכָל זֹאת יֵשׁ שִׁימוּשׁ בְּלִשׁוֹנוֹת וְכִינּוּיִים שֶׁל זְמַן בִּיחֹס לְעוֹלָם הָבָא, הֵם בְּחִינַת הַשְּׁגוֹת שֶׁל הַמְּקִיפִים שֶׁמְכוּנִים עַל שֵׁם פְּרָקִי זְמַן כְּמוֹ 'יוֹם' וְ'שָׁנָה', שֶׁיֵּשׁ מְקִיפִים שֶׁהֵם בְּחִינַת יָמִים דִּהְיִינוּ שֶׁהִשְׁגַּתָּם יוֹתֵר קִצְרָה וְנִמְוָכָה, וְיֵשׁ מְקִיפִים שֶׁהֵם בְּחִינַת שָׁנִים שֶׁהִשְׁגַּתָּם גְּבוּהָה וְרַחְבָּה, בְּחִינַת "תְּקוּפוֹת הַיָּמִים"^{קטו} (שְׁמוּאֵל א א), "תְּקוּפוֹת הַשָּׁנִים" (שְׁמוֹת ל"ד וְדַבְרֵי הַיָּמִים ב כ"ד) דִּהְיִינוּ הַקַּפַּת הַיָּמִים מִתְחִילַת הַיּוֹם וְעַד סוּפוֹ שׁוּהָ הִיקָף אַחַד, וְהִיקָף הַשְּׁנָה מִתְחִילַתָּה לְסוּפָהּ וְחֹזֵר חֲלִילָה^{ק"ו}. וְאֵלּוּ הַמְּקִיפִים שֶׁיֵּשׁ בְּעוֹלָם הָבָא, הֵם בְּחִינַת סֵדֵר הַזְמַנִּים שֶׁם לְמִרוֹת שֶׁאֵין שֵׁם בִּאֲמַת שׁוּם זְמַן. וְהַשְּׁגוֹת מְקִיפִים הַלְלוּ שֶׁל עוֹלָם הָבָא זֶה עֵקֶר הַתְּעִנוּג וְהַשְּׁעִשׂוּעַ^{ק"ח} שֶׁל עוֹלָם הָבָא, אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁזֹּכֵה לְהַשְׁיִיגֵם בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הָבָא.

השגת העולם הבא – תכלית הידיעה דלא נדע

וְאֵלּוּ הַשְּׁגוֹת הַמְּקִיפִים שֶׁמַּעַל הַזְמַן - זֶה בְּחִינַת תְּכֵלֶת הַיְדִיעָה דִּהְיִינוּ שְׁלִימוֹת הַשְּׁגַת

ביאורים והרחבות

לעיל בהערות, וזה מקביל למקיפי הימים ולמקיפי השנים.
ק"ח. כאן רבינו מזכיר את התענוג והשעשוע בהקשר של האדם קרוץ החומר, שזה יהיה התענוג והשעשוע שלו בעולם הבא, דהיינו השגת אלו המקיפים. ולעיל באות ד' רבינו אמר שיעקר התענוגים והשעשועים של השי"ת עכשיו זה מעבודת גושי עפר קרוצי חומר, ולפי זה מבואר שהתענוג שהשי"ת מתענג עכשיו, זהו הרב טוב הצפון לנו בעולם הבא, שאז נתענג אנו בעצמנו מעבודת התחתנים ובכלל זה מה שאנו עבדנו את ה' כאן בעולם, בעודנו קרוצי חומר.

קטו. בפסוקים שבספר שמואל מדובר על כך שעברו תקופות הימים מאז שחנה התפללה על פרי בטן והיא הרתה, ואחר כך נולד שמואל והיא הביאה אותו לבית המקדש כפי שנדרה. ויש לקשר בין כלל העניין המדבר שם מהחליפות של שמואל, וכל העניין של שמואל והקדשתו לגבוה, שזה בבחינת הנני, וכן בהמשך התורה (באות י) מובא הפסוק "משה ואהרן בכוהניו" והמשך הפסוק הוא "ושמואל בקוראי שמו".

ק"ז. וכן מבואר בהמשך התורה שיש ב' מיני היקף, כי כל המקיפים נחלקים לב' בחינות כמבואר

הארות והערות

הדעת שאפשר להשיג^{קט}, **בִּי תִכְלִית הַיְדִיעָה אֲשֶׁר לֹא נִדְעַ** ^{קכ} דהיינו מה שמשיגים באמת שלא משיגים, כי אף שאפשר לומר את המושג 'תכלית הידיעה דלא נדע' אבל אומרים את זה כידיעה, אבל לא כהשגה באמת. **בִּי הַשְׁגוֹת אֱלוֹ הַמְּקִיפִים** שמעל הזמן, **שְׁהֵם בְּחִינַת שְׁעֵשׂוּעַ עוֹלָם הַבָּא** שמזומן לנו לעתיד, **זֶה בְּחִינַת** (תהלים ל"א): **"מִה רַב קִבְיָא טוֹבָךְ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאִיךָ"** ^{קכב} שהם התענוגים והשעשועים של השי"ת, וזה הטוב שהוא צופן ליראיו בעולם הבא, **בִּי הֵם הֵם רַב טוֹב הַצָּפוֹן וְטָמוֹן וְסִתּוּם מַעֲיִן כָּל** וכל מה

ביאורים והרחבות

כולו רוחניות אלקות והוא בחינת תכלית הידיעה אצלם. שלפי דעתם זהו בחינת תכלית הידיעה אשר לא נדע. אבל הצדיקים המקובלים האמיתיים כל ידיעתם מתחיל משם ולמעלה, דהיינו מעולם הגלגלים שהם הרקיעים ולמעלה, כי אמר שבמקום שמסתיימת חכמת המחקרים לגמרי, משם מתחיל ידיעת הקבלה האמיתית. אבל אמר שגם המקובלים הגדולים שגילו השגות עצומות גם בעולם האצילות ולמעלה בשרשי האצילות וכו', גם שם יכולין לעלות ממעלה למעלה וכו'. ועל כן אף על פי שכל החכמים ואפילו המחקרים מודים שתכלית הידיעה הוא אשר לא נדע, אבל לא כל אפיון שוין, כי רובם אינם יודעים כלל מה שאינם יודעים (שזה בחינת המקיף הרחוק כמוזכר לעיל בהערות), והם בבחינת אינו יודע שאינו יודע יותר ויותר, כמוזכר למשכיל מדברינו הנ"ל. ועין עוד במקומות אחרים משיחות כאלו ומהם תוכל להתבונן ותעמוד מרעיד מאימת הבורא יתברך.

קבא. עיין בהערות הקודמות, ומלשון הפסוק מבואר, שהשגה זו איננה כהשגה שמוזכרת באות ד' שהיא בבחינת 'קצת', כי כאן מדובר על מה רב טובך, שהוא מלשון הרבה ורב.

קכב. בקשרי הפסוק לכלל המאמר, מבואר שכל השגת אלו המקיפים הם דווקא ליראיך, כמבואר באות ה' לעיל.

קט. שזה הידיעה מכונה תכלית הידיעה, דהיינו שלמות ההשגה, שזה כביכול יותר מלדעת 'קצת', כפי שרבינו נקט בתחילת אות ד' שמי שיודע קצת וכו', ובאמת ככל שיודעים שלא יודעים כלל, דהיינו שבאמת לא משיגים אפילו קצת, זה נקרא שיודעים עד התכלית, וזה לא עניין של אמרייה בפה, לחזור על דברים שלא משיגים באמת, אלא אשרי מישבאמת אוזח במדרגה כזו אפילו אם היא אינה במדרגה של החכם כפי מה שהוא משיגה.

קכ. ונביא מעט מלשונו של מוהרנ"ת בהלכות נטילת ידיים בעניין זה, (הלכה ו' אות ע"ט) והרוצה לעיין יותר יראה שם, וז"ל: "וזה עניין מה ששמעתי ממנו זכרונו לברכה, כי יש שנדמה להם שמסתיימת ידיעתו יתברך אחר עולם הגלגלים ויש שיודעים שיש עולמות גבוהים יותר, אבל אחר כך מסתיימת ידיעתם ונדמה להם שלמעלה מזה הוא בחינת תכלית הידיעה אשר לא נדע. אבל באמת גבוה מעל גבוה שומר וכו', כי יש צדיק שיודע כל אלו הידיעות שנדמה להם שאי אפשר לידע אותם, אבל האינו יודע שלו בחינת תכלית הידיעה אשר לא נדע שלו זה עמוק ונורא ונשגב מאד וכו', כי אצל המחקרים מסתיימת הידיעה אצל הגלגלים שלמעלה מהם אינם יכולים לדבר כלל, ואפילו עד הגלגלים הם תועים ונבוכים ברוב הדברים, אבל למעלה משם נדמה להם שהוא

הארות והערות

שאפשר להשיג בזה הוא רק בבחינת 'לא נדע' דהיינו שרואה מרחוק ואינו משיג מה רואה.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁרְמוּז בְּלִשׁוֹן הַפְּסוּק - "מֶה רַב טוֹבָךְ" מֶה דִּיקָא, כִּי הֵם (המקיפים של העולם הבא) בְּחִינַת 'מֶה' שֶׁגַם כְּשֶׁמְשִׁיגִים וְרוֹאִים אִיזָה דְבַר, הוּא רַק בְּבַחֲנֵינַת 'מֶה' דֵּהֵיִינוּ שֶׁלֹּא יוֹדְעִים יוֹתֵר מֵעֵצֶם זֶה שֶׁהוּא נִמְצָא, בְּחִינַת מַה שְׁמוּבָא בְּזוּהַר עַל מִי שֶׁרָאָה וְהֵשִׁיג לְמַעֲלָה מַה שֶׁהֵשִׁיג, שְׁשׂוֹאֲלִים אוֹתוֹ "מֶה חֲמִיטָּה מֶה פְּשֻׁפְשֻׁתָּה" שֶׁהֵרִי גַם לְאַחַר שֶׁרָאִית וְהִשְׁגַּת עֲדִיין לֹא הִשְׁגַּת וְהִבְנַת אֵת הַדְּבַר בְּאַמְתָּ, שֶׁזֶהוּ בְּחִינַת 'תְּכַלִּית הַיְדִיעָה אֲשֶׁר לֹא נִדְעָ' שֶׁמִּצַּד אֶחָד יֵשׁ כֹּאן יְדִיעָה מְסוּיֵמַת, כִּי רוֹאָה וּמְשִׁיג אִיזָה דְבַר מִבְּחוּץ קכ"ג, אֲךָ אֵינוּ יוֹדֵעַ בְּאַמְתָּ אֵת מַהוּת הַדְּבַר.

וְזֶה - הַמְקִיפִים הִלְלוּ הֵם בְּחִינַת שְׁפַע הַפְּתָר דֵּהֵיִינוּ מַה שֶׁנִּשְׁפַּע מִהַמְקִיף הַגְּדוֹל עוֹד יוֹתֵר שֶׁהוּא ה'כֹּתֵר' שֶׁאֵינוּ מוֹשֵׁג כֻּלָּל קכ"ד, כִּי פְּנִימִיּוֹת הַדְּבַר לֹא מוֹשְׁגַת, רַק מְשִׁיג שִׁישׁ אִיזָה דְבַר שֶׁאֵינוּ יוֹדֵעַ מַהוּ, בְּבַחֲנֵינַת מַה. כִּי כֹתֵר הוּא בְּחִינַת מְקִיף כְּמוֹ הַכֹּתֵר שֶׁמְסוּבָב וּמְקִיף אֵת הָרֵאשִׁי, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב (שׁוֹפְטִים כ): "כְּתָרוֹ אֵת בְּנֵימִין" קכ"ה וְכוּ' וּפִירוּשׁוֹ הַקִּיפּוֹ אֵת בְּנֵימִין. וּמֵהַכֹּתֵר הַזֶּה נִשְׁפַּע עוֹד מְקִיפִים שֶׁהֵם 'שְׁפַע הַכֹּתֵר'.

ביאורים והרחבות

ההשגות הם רק בבחינת שפע הכתר, דהיינו מה שמושפע מהכתר.	קכג. השגת חיצוניות הדבר זה השגת המקיף של אותו הדבר, והשגת הדבר בעצמו זה בחינת פנימי שהוא יותר גבוה, דהיינו שיש חילוק האם מתייחסים לאדם המשיג או למהות השגה שבדבר המושג, כי המושג חיצון ופנימי מתהפכים.
קכה. בנימין הוא מילה שמתחלקת, בן ימין, וכאן מרומז עניינו של הבן שבתוך בחינת התלמיד, כי ימין הוא חסד, וכל המונע הלכה מפּי תלמיד כאילו מונע ממנו חסד	קכד. כמבואר כאן מלשונו הקדושה, שכל אלו

הארות והערות

הצדיק שזוכה למקיפי שפע הכתר צריך לצמצם עצמו בבחינת כל

לאחר שהתבאר שעל ידי שהצדיק מגלה את דעתו לתלמידיו, הוא משיג השגות מקיפים שמעל הזמן, ומובן ממילא מתוך דברי רבינו שהצדיק צריך להשפיע את כל השגותיו לתלמידיו, משום שזה חלק מעסקו הקדוש ביישוב העולם, מתחיל רבינו לבאר מה הם לימודי הצדיק מאותם השגות וכיצד הוא צריך להשפיעם לתלמידיו^{קכ}:

כפי שנראה באותיות ז' ח', רבינו מגלה לנו^{קכ} שלימודים אלו בעצמם דורשים צמצום ודיוק רב מצד החכם, הן במה שהוא צריך להסתיר ולא לגלות הכל והן בגילוי בעצמו ללמדו בצורה מדוקדקת.

עניין זה מקביל למבואר בתחילת התורה שגם כאשר ראוי לרחם ולהשפיע אוכל על בני האדם, על המנהיג לעשות זאת עם דעת נכונה, לתת לכל אחד את המאכל הראוי לו.

עתה רבינו מתחיל ומבאר כיצד עניין זה נעשה בהמשכת הדעת לבני האדם (שהוא המזון הרוחני לנשמת האדם):

וְזֶה הַחֶכֶם שְׂזוּכָה לְאֵלוֹ הַמְקִיפִים הַנִּלְשָׁה בְּחִינַת עוֹלָם הַבָּא - מַעַל, בְּחִינַת הַמְקִיפִים שֶׁהֵם שֹׁפְעֵי הַכֶּתֶר שֶׁהוּא הַמְקִיף שֶׁעֲלֵיהֶם, הוּא צָרִיךְ שְׂיִהְיֶה לוֹ בְּחִינַת שֶׁל

ביאורים והרחבות

קכו. בדברי רבינו נסתרת קושיה, הלא אם הצדיק משיג את אלו ההשגות הגבוהות, מדוע הוא לא מגלה אותם לכולם כחלק ממה שעוסק ביישוב העולם, ומאידך גיסא הרי באמת לכאורה לא ניתן לגלותם כלל משום שהם השגות של עולם הבא, ועל כן מבואר שהוא באמת צריך צמצום שהוא בחינת 'כל', ולכן הוא צריך גם להיזהר באותו לימוד לא להשפיע מעצמו יותר מדאי, כמו שמבואר באות ח'.

קכז. וחלק מנפלאות הנהגתו של הצדיק, זה מה שהוא מספר ומודיע לנו דרכי הנהגתו, דהיינו מה שהוא מגלה לנו על עניין המקיפים, כיצד צריך לגלותם באופן ראוי לכל אחד בכל מדרגה, כי זה חלק ממה שהוא פועל את השגת תורתו תוך כדי שהוא מגלה אותה לעולם (כמובא בכלל ד'), דהיינו שהלימוד הזה בעצמו הוא חלק בלתי נפרד מהלימוד הכללי שמודיע ומדבר לכל אחד, מה הוא נצרך, כי מה שהרב צריך ללמד את התלמיד, זה לא רק את הלימוד עצמו, אלא איך הרב צריך ללמד אותו, שזה גם מה שנצרך לכל אחד בעת שבא ללמד אחרים.

הארות והערות

צמצום קכ^ח וחלוקת השפע הנקראת 'כל', **בְּחִינַת** (דבריהימים א כ"ט) מזה שרמוז בפסוק: "לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח והיהוד **פִּי כָל בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ** לך ה' הממלכה", שכללות הפסוק הזה מדבר מזו' הספירות התחתונות, והמילים 'כי כל בשמים ובארץ' מרמזת לספירת היסוד קכט, **וְתַרְגּוּמוֹ: 'דְּאֶחָד בְּשָׁמַיָא וְאֶרְעָא'** (זהר בראשית ל"א ובתקון כ"ב) שהוא אחוז בשמים ובארץ. **הֵינּוּ שְׂכַעִין** הנהגת ה' בעולם, כך גם הצדיק צריך **שִׁיְהִיָּה אוֹחֵז כְּבִיכּוֹל בִּידִיו** קל **וּמְקַיֵּם שְׁנֵי הָעוֹלָמוֹת** בבניינם ויישובם כראוי, והם **עוֹלָם הָעֲלִיּוֹן וְעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן** - העולם העליון הוא העולם של המלאכים והשרפים וכלל העולמות העליונים, ועולם התחתון הוא העולם הזה השפל של גושי עפר וקרוצי חומר (כנ"ל באות ד'), **שֶׁב' עוֹלָמוֹת אֵלוּ הֵם בְּחִינַת 'שָׁמַיִם וְאָרֶץ'** הכתובים בפסוק לעיל, **כִּי הַצְּדִיק וְהַחֶסֶד הֵנ"ל הוּא צָרִיף שִׁיְהִיָּה אוֹחֵז בְּשְׁנֵיהֶם** כמובא לעיל באות ד', שגם כשהוא עולה למעלה הוא צריך להישאר למטה, כדי להיות בשני העולמות במקביל, כדי **לְקַיֵּם אֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהָעוֹלָמוֹת בְּבְחִינַתּוֹ** שלא יחרב קלא.

ביאורים והרחבות

קכט. עיין היטב בסוף המאמר מעניין העשר ספירות. **קל.** לפי קשר הדברים בהמשך התורה, נראה לומר שאחיזת העולמות היא בידיים, כמו כל אחיזה של דבר שהיא נעשית בידיים. ואחיזת הידיים בעולמות, זה מה שמובא לקמן אות י' שיש לימודים הנלמדים בפה, ויש רמזים הנרמזים ביד. עיי"ש היטב. **קלא.** כי אם הצדיק לא מקיים את העולמות, הרי זה היפך יישוב העולם, שאז העולם נקרא 'תוהו', דהיינו מקום חרב ושמם, כי גם העולמות העליונים אין להם קיום בלי עולם התחתון, וזה כעין מה שמובא לקמן באות י"א על חורבן הבית, שחורבן זה בא מהעדר הלימוד הראוי לדרי מעלה ודרי מטה והתכללותם יחד.

קכח. כמבואר מכל קשרי התורה, שהלימוד הזה הוא צמצום בייחס להשגתו הגבוהה, ולפי זה תתיישב גם הקושיה, שלכאורה יש להקשות, איך הוא לימד עד עתה את התלמידים, כי הרי כל מה שזכה לאלו המקיפים נעשה על ידי לימוד התלמידים, ומה היה בתחילה, אלא וודאי, שקודם שהשיג את אלו המקיפים היה לו צמצום של דעת לתת לכל אחד כפי צרכו מה שראוי לו, אבל אחרי השגת המקיפים הגבוהים, הוא צריך לצמצם את עצמו שלא לגלות להם את השגותיו כפי שהוא משיגם בעצמו, אלא לחלק ולשחוק ולכתוש את השגתו (כעין עניין השחקים המובא לקמן באות י'), לתת לגדולים חלק מהשגתו הראוי לגדולים, ולתת לקטנים חלק מהשגתו הראוי לקטנים.

הארות והערות

קיום העולמות הוא על ידי לימוד דרי מעלה ודרי מטה

וביאור העניין כיצד הצדיק מקיים ואוחז בשני העולמות, אינו מתקיים בזה שהוא שייך לשני העולמות, אלא בלימוד שמלמד לאלו הנמצאים באותם עולמות:

כִּי יֵשׁ דְרֵי מַעְלָה שהם המלאכים והשרפים, וכן אותם בני עלייה שנמצאים בעולם התחתון אך מדרגתם גבוהה משאר בני אדם. **וְיֵשׁ דְרֵי מַטָּה** שהם בני האדם הנמצאים כאן בעולם השפל ומדרגתם נמוכה, **דְּהִינּוּ** אלו שדרים **בעולם העליון** נקראים 'דרי מעלה' ואלו שדרים **בעולם התחתון** נקראים דרי מטה, שהם **בְּחִינַת שְׁמַיִם וְאָרֶץ** המוזכרים בפסוק לעיל.

וְצִרְיָהּ הַצְּדִיק לְהִרְאוֹת קלב לְאוֹתָם דְרֵי מַעְלָה הן המלאכים ממש והן אותם בני אדם שמדרגתם והשגתם גבוהה, שְׁבִאמַת אֵינָם יוֹדְעִים כָּלֵל בִּידְעֵתוֹ וְתַבְרָךְ כִּי תַכְלִית הַיְדִיעָה דְלֹא נָדַע, ועל כן אם הם חושבים שכביכול הם יודעים בידיעתו יתברך אז בוודאי אינם יודעים כלל קלב, שְׁזָה דְהֵינּוּ מַה שֶׁמֵּרָאָה לָהֶם הוּא בְּחִינַת הַשְּׂגָה שֶׁל 'מָה', **בְּחִינַת: 'מָה חֲמִית מָה פְּשָׁפְשֵׁת', בְּחִינַת: אֵיָהּ מְקוֹם כְּבוֹדוֹ** - ועדיין אין זה ההשגה של 'מה חמית' שהצדיק בעצמו משיג, אלא מראה להם איזה בחינה מההשגה הזאת, שאחרי כל מה שראו והשיגו, עדיין 'מה חמית', כי עדיין לא השיגו כלל את עצם הדבר שראו, שזוה בחינת 'איזה מקום כבודו' שלא רואים ומשיגים את כבודו קלב. **וְלִהְפֹּךְ צִרְיָהּ**

ביאורים והרחבות

שהצדיק מודיע להם שאינם יודעים כלל, היינו שאינם יודעים את הקצת הזה, דהיינו שחסרון השגתם הוא דווקא בתענוגים שעולים מהדרי מטה. וכל מה שהם משיגים גדולת הבורא על ידי הצדיק, הם מקבלים השגה יותר גדולה בתענוגים שעולים מאלו הנמצאים בעולם השפל.

קלד. ואע"פ שזוה עצמו השגת המלאכים, כי המלאכים אומרים מעצמם 'איזה מקום כבודו', מיישב מוהרנ"ת קושיה זו בהרחבה בהלכות נטילת

קלב. לשון זו שהצדיק צריך להראות לדרי מעלה ודרי מטה, הוא כעין המובא בתחילת התורה, שמשח רבינו פתח לנו את אור הדעת, כמו שכתוב בפסוק 'אתה הראת לדעת', דהיינו שהלימוד אינו לימוד שמלמדים את האדם ידיעות גרידא, אלא הלימוד הוא שהאדם רואה ומשיג את מה שהצדיק מלמד אותו ממש בראיה רוחנית.

קלג. כי מבואר בתחילת אות ד' שמי שיודע 'קצת' בידיעתו יתברך הוא יודע שיש לה' תענוג דווקא מדרי מטה קרוצי חומר, ואם כן אלו הדרי מעלה

הארות והערות

לְהִרְאוֹת לְדָרְי מִטָּה - דהיינו שלדרי מטה צריך להראות היפך מה שמראה לדרי מעלה
 - שְׁאֵדְרָבָא דוּקָא אצלם מלא כל הארץ כבודו (ישעיהו), כי דווקא במדרגתם שהיא
 מדרגת ה'ארץ' מתגלה כבודו יתברך קלה.

ביאורים והרחבות

חמיית שהוא בחינת אי"ה הינו שמאיר להם ומודיע להם שעדין אינם יודעים כלום. הינו כי בתחילה היו סבורים שיודעים איזה ידיעה, רק שלמעלה מידיעתם אי אפשר להשיג על כן הם שואלים איה וכו'. זהו בחינת והחיות רצוא ושוב, שפרש רש"י שמתנשאים בכל פעם להסתכל למעלה מהרקיע אשר על ראשם ושבים וחוזרים תכף מאימת הבורא יתברך וכו'. אבל הצדיק מודיע להם שמה שנעלם מהם ונרמה להם ששם מסתיימת ידיעת הבורא, ולמעלה מזה הוא בחינת אי"ה שאי אפשר להשיג, זאת ההעלמה הוא יודע היטב, כי הוא יודע היטב מה שנעלם מהם ויודע עוד יותר ויותר רק הוא יודע שאי אפשר להשיג, דהיינו שאפילו בעצם נוראות השגתו עדין יש מקיפים גבוהים יותר שאי אפשר להשיג, כי תכלית הידיעה אשר לא נדע וכו'. נמצא, שמודיע להם לכל הדרי מעלה שאינם יודעים כלום, דהיינו שגם מה שהוא יודע. הם אינם יודעים". (ולפי זה גם מבואר מדוע ישוב העולם הוא שייך לדרי מטה שאינם תמיד 'עומדים' אלא יש בהם שינוי ותמורה, ומעתה יובן דקדוק הלשון 'יושב' ו'עומד' המוזכר פעמים רבות בתורה).

קלה. כי הכבוד הוא מתגלה דווקא כשיש מציאות נפרדת, דהיינו שהוא אינו בטל לגמרי, אזני הוא יכול לכבד את מה שמעליו, עיין גם בפרפראות לחכמה על תורה זו ודוק.

ידים ה"ו אות ע"ח ו"ל: "זהו בחינת החילוק שבין השגת מה של הצדיק בחינת משה, לבין השגת מה של המלאכים דרי מעלה, שהצדיק צריך להאיר בהם בחינת מ"ה שעדין אין יודעים כלום. והדבר קשה לכאורה, הלא גם קודם שבא הצדיק והאיר בהם היו אומרים תמיד איה מקום כבודו, כמו שאומרים: משרתיו שואלים זה לזה אי"ה וכו'. וכמו שמובא זה בהתורה הנ"ל. ואם כן מה זה שהצדיק מאיר בהם ומודיע להם שעדין אינם יודעים בידיעתו יתברך שזהו בחינת מה, הלא גם מתחלה הודו בעצמם שאינם יודעים ואמרו אי"ה וכו' שהוא בחינת מ"ה כנ"ל. אך החילוק הוא על פי הנ"ל, כי המלאך נקרא עומד שאינו יכול לעלות מדרגא לדרגא כמובא. אבל האדם הבעל בחירה כשזוכה לעמוד בניסיון בזה העולם שנעשה צדיק, יכול לעלות מדרגא לדרגא עד שיכול לבוא להשגת גדולות ועצומות. כי זוכה בכל פעם להשיג המקיפין שלא היה משיג מתחילה, שזהו בחינת שממשיך מבחינת איה לבחינת מלא וכו' כנ"ל. עד שיכול להאיר בדרי מעלה ודרי מטה ביותר ויותר. כי בכל פעם שהוא משיג מקיפים גבוהים ביותר ויותר, הוא מאיר בכל פעם בדרי מטה יותר ויותר, שאפילו הנפולים והירודים מאד שלא היה יכול בתחילה להאיר בהם ולהודיעם כי עדין ה' אתם וכו'. עתה על ידי השגתו המקיפין יותר הוא מאיר גם בהם כי ה' אתם גם עתה כי מלא כל הארץ כבודו. וכן מאיר בהדרי מעלה יותר שמאיר בהם בחינת מה

הארות והערות

הדרי מטה צריכים לימוד להשאיר אותם חוקים ואמיצים בעבודת ה' ועתה מרחיב ומבאר מהו הלימוד והגילוי שמראה דווקא לדרי מטה קלו.

כִּי יֵשׁ שׁוֹכְנֵי עֶפְרָיִם קלו כי כל בני האדם בעולם הזה הם גושי עפר, אבל יש כאלו בני אדם שהם שוכנים בתוך העפרוריות שלהם - **שֶׁהֵם בְּנֵי אָדָם הַמוֹנְחִים בְּמִדְרָגָה הַתְּחִתּוֹנָה** של העולם השפל, וְנִדְמָה לָהֶם בטעותם **שֶׁהֵם רְחוּקִים מְאֹד** קלח מִמָּנוּ וְתִבְרַךְ כֵּאלֹלוֹ אין לה' בחינת כי כל בשמים ובארץ שהוא שוכן ונמצא בכל המקומות כולם. וְצִרְיָךְ הַצְּדִיק לְעוֹרְרָם וְלִהְיוֹתָם משנתם שישנים בעפר, **בְּבְחִינַת** (שם כ"ו) מה שכתוב על תחיית המתים: "נבלתי יקומון הַקִּיצוֹ וְרָנְנוּ שׁוֹכְנֵי עֶפְרָיִם" ומזה שכתוב בפסוק שהיקיצה באה יחד עמה רננה אנו למדים שיקיצה זו באה לעוררם על טעותם שחושבים שהם רחוקים מה', **וְלִגְלוֹת לָהֶם שֶׁהֵם עִמָּם, וְהֵם סְמוּכִים אֵלָיו וְתִבְרַךְ, כִּי מְלֵא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ** קלט בבחינת דהיינו שעיקר תענוגיו הוא דווקא מעולם הזה השפל ומהרחוקים ביותר שמשתדלים להיות קרובים אליו יתברך במקומם, **וְלַחְזֵקֶם וְלְעוֹרְרָם שְׁלֵא יִהְיוּ**

ביאורים והרחבות

שהוא יכול להעמיד חליפות, ועל כן הוא גם לא יכול להתחזק בעצמו להאמין שבכל מצב שהוא עדיין הוא קרוב לה' ומעלה לו תענוגים ושעשועים.

קלח. לעיל באות ו' רבינו הזכיר שיש מקיפים שנקראים 'מאוד', מקיפים רחוקים מאוד, וכאן רבינו אומר שיש אנשים שהם חושבים שהם רחוקים מאוד, כי באמת אותם שוכני עפר, יכולים להפוך את עצם תחושת הריחוק, שהם רחוקים מאוד, להשגת 'מה' בבחינת 'מלוא', דהיינו שיבינו ויראו כיצד עצם ההבנה שהם רחוקים זה גופא קרבתם העצומה, כמבואר לקמן תורה ס"ח תנינא.

קלט. שזה גופא מצוות 'מלאו את הארץ' להאיר את הארץ כמה שיותר בהארת 'מלא כל הארץ כבודו' כמבואר בדברי רבינו ומוהרנ"ת בסוף התורה.

קלו. הנה כל מי שמתבונן בדבריו הקדושים היכן הוא מאריך והיכן הוא מקצר ועולה, יראה שבדבריו על דרי מעלה, הוא מקצר מאוד בייחס לאותה אריכות בה הוא מבאר את הלימוד של דרי מטה, משום שעיקר תורתו הזאת נאמרה לדרי מטה (עיין בסוף התורה), ועל כן גם מה שהוא מגלה קצת את לימודי הדרי מעלה, זה משום שמבואר באות ט' שצריך לכלול העולמות ולהאיר קצת מההארה של דרי מעלה לדרי מטה.

קלוז. לעיל באות ד' מבואר שכל בני האדם בעולם הזה הם 'גושי עפר' אך הם לא בהכרח 'שוכני עפר', מי שהוא שוכן עפר, הוא מת שקבור בעפר (היפך מקבורת משה לקמן בסוף התורה), אך מי שהוא חי והוא שוכן עפר, הוא כמו מת בחייו, דהיינו שהוא כביכול אינו עושה פירות, דהיינו שהוא אינו מאמין

הארות והערות

מִיָּאֲשִׁין עֲצָמָן חָס וְשָׁלוֹם כִּי כָל טְעוֹתָם הִיא בְּמָה שֶׁהֵם יִיאָשׁוּ אֶת עַצְמָם, אֲבָל מִצַּד
הָאִמַּת אֵין לָהֶם זֶה לְהִתְיַיֵּאֵשׁ כֻּלָּל, כִּי עֲדִין הֵם אֶצֶל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְקְרוּבִים אֵלָיו וְבִאֲמַת
מְעוֹלָם לֹא הִתְרַחֲקוּ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ - כִּי מֵלֹא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ וּמִצַּד זֶה אֵין אִפְשָׁרוֹת
לְהִתְרַחֵק בְּאִמַּת מַה' יִתְבָּרַךְ וְהוּא רַק דְּמִיּוֹן שׁוּא.

עֵתָה כְּבִיכּוֹל חוֹזֵר רְבִינוּ מִסַּכְּם אֶת דְּבָרֵינוּ קמ:

וְזֶה בְּחִינַת "כָּל" שֵׁשׁ לְהַצְדִּיק בְּעַצֵּם מֵהוֹתוֹ כְּצַדִּיק, בְּחִינַת "כִּי כָל בְּשָׂמִים וּבְאָרֶץ"
שֶׁתִּרְגּוּמוֹ הוּא 'דְּאֶחָד בְּשָׂמִיא וְאָרְעָא', הֵינּוּ שֶׁהוּא אוֹחֵז בִּידֵיו וּמְקַיֵּם שְׁנֵי הָעוֹלָמוֹת
לְפִי עֲנִינָם, עוֹלָם הָעֲלִיּוֹן הוּא אוֹחֵז בִּיד אַחַת וּמְקַיֵּם בְּבְחִינַת מַה עַל יְדֵי שְׁמִלְמֵד אֶת
אֱלוֹ שְׁדָרִים שֵׁם לֹא לְטַעוֹת שֶׁהֵם כָּבֵר יוֹדְעִים בִּידֵיעֵתוֹ יִתְבָּרַךְ - בְּחִינַת 'אֵיָּה מְקוֹם
כְּבוֹדוֹ', וְעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן הוּא מְקַיֵּם עַל יְדֵי שְׁמֵרָאָה לֵאלוֹ הַדְּרִים בְּעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן שֶׁה'
עִימָם בְּבְחִינַת מֵלֹא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ.

הִרְחַבְתָּ מוֹהֲרַנְ"ת מֵתוֹרַת ס"ח תְּנִינָא קמא

לְהַשְׁלֵמַת הַבִּיאוֹר בְּעֲנִיין לִימוּדִים אֱלוֹ, מִרְחִיב מוֹהֲרַנְ"ת עַל פִּי מַה שְׁגִילָה רְבִינוּ
בְּתוֹרַת הַמְּקַבֵּלָה לְתוֹרַת זו - תוֹרַת ס"ח תְּנִינָא:

[וְעִין לְקַמֵּן (סִימֵן ס"ח), שֵׁם מְבַאֵר גַּם כֵּן עֲנִין זֶה בְּבִיאוֹר יוֹתֵר קֶצֶת. וְהַפְּלֵל, שֶׁהַצְדִּיק
עָקֵר שְׁלֵמוֹתוֹ, כְּשֵׁשׁ לוֹ שְׁנֵי הַבְּחִינּוֹת הַנ"ל, דְּהֵינּוּ שְׂיַדַע אֵיךְ לְדַבֵּר וּלְלַמֵּד וּלְהֵאִיר

ביאורים והרחבות

קמ. כמבואר לעיל על פי כלל ב', בוודאי אין אריכות מיותרת וחזרה לחינם בדברי רבינו, ועל כן צריך להתבונן מה רבינו מחדש כאן בקטע זה ומדוע הוא חוזר שוב על דברים שנכתבו לעיל.

קמא. תורה ס"ח תניינא היא כעין תקציר של כמה נקודות מרכזיות בתורה ז' שנאמרה במסגרת שונה לחתנו של רבינו ולמוהרנ"ת ורבי נפתליו תלמידיו הקדושים, בתורה זו יש כמה שינויים והדגשים אחרים, ולהשלמת הבנת התורה יש לעיין שם.

הארות והערות

בְּכֹל אֶחָד וְאֶחָד, בְּדַרְי מַעְלָה וְדַרְי מַטָּה, בְּעֵלְיוֹנִים וּבַתְּחִתּוֹנִים, בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ, שֶׁהֵם בְּחִינַת גְּדוּלִים וְקִטְנִים קמ"ב ובלא זה אינו צדיק כלל קמ"ג.

הֵינּוּ שְׁכוּונת רבינו אינה רק על מלאכים ושרפים דרי מעלה ממש, אלא בכלל זה הלימוד שהצדיק מלמד לְהַגְדוּלִים בְּמַעְלָה בְּנֵי עֲלִיָּה, שהם בְּחִינַת דְרֵי מַעְלָה כי ביחס לשאר בני העולם השפל הזה הם דבוקים בעולמות עליונים, אזי צָרִיף שִׁיְהִיָּה בַח לְהַצְדִּיק לְהַרְאוֹת לָהֶם וּלְגַלוֹת לָהֶם שְׁעֵדִין אֵינָם יוֹדְעִים כָּלֵל מֵהַשֵּׁם יְתַבְרַף, והם רחוקים לגמרי מדהשי"ת קמ"ד, שלימוד זה הוא בְּבַחֲינַת: 'מֵהָ חֲמִית מֵהָ פֶּשֶׁשֶׁת' וְכוּ' וְזֶה הַלְמוּד וְהַשְׁגָּה הוּא צָרִיף לְהַאִיר וּלְהַכְנִיס בְּהַגְדוּלִים בְּמַעְלָה, שֶׁהֵם בְּחִינַת דְרֵי מַעְלָה וְהַלְמוּד הַזֶּה שֶׁהַצְדִּיק מֵאִיר וּמְכַנִּיס בָּהֶם, הוּא בְּבַחֲינַת מְקִיפִים אַצֵּלִם.

וְלִהְפֵּךְ - דֵּהֵינּוּ בַצַּד הַהֶפְכִי לְאוֹתָם בְּנֵי עֲלִיָּה - יֵשׁ בְּנֵי אָדָם שְׁמוֹנָחִים בְּמִדְרָגָה הַתְּחִתּוֹנָה מְאֹד, עַד שֶׁהֵיוּ מֵיֵאֲשִׁין אֶת עַצְמָן לְגַמְרֵי חֵס וְשָׁלוֹם, כִּי נִדְרָמָה לָהֶם שֶׁהֵם רְחוּקִים מְאֹד מֵהַשֵּׁם יְתַבְרַף, וּכְבָר אֲבָר נִצָּחָם וְתוֹחֲלָתָם מֵה' וְחוֹשְׁבִים בְּדַעַתָם שֶׁאֵין לָהֶם מֵה לְלַמֵּד לְהַשְׁפִּיעַ וְלְהַאִיר בַּעוֹלָם, דֵּהֵינּוּ שֶׁהֵם אֵינָם יוֹכִלִים לְהַעֲמִיד חֲלִיפּוֹת כִּאֵן בַּעוֹלָם, לְזֶה צָרִיף הַצְדִּיק שִׁיְהִיָּה לוֹ כַּח לְעוֹרְרָם וְלְהַקִּיצָם מִשְׁנַתָם בַּעֲפֵר, שְׁלֵא יִהְיוּ מֵיֵאֲשִׁין עַצְמָן בְּשׁוֹם אֲכָן בְּעוֹלָם, יִהְיֶה אֵיךְ שִׁיְהִיָּה קמ"ה - דֵּהֵינּוּ שְׁלֵא יִחְשְׁבוּ עַל עֲתִידִם בְּאוֹפֵן שִׁמְחִלִישׁ אֶת רוּחָם, וְלִהְרְאוֹת לָהֶם וּלְהַאִיר בָּהֶם כִּי עֲדִין ה' עִמָּם וְאַצֵּלִם וְקָרוֹב לָהֶם, וְאַפְלוּ

ביאורים והרחבות

קמ"ג. לשון רבינו שם בתורה ס"ח.

קמ"ד. כעין לשון זו מופיע שם בתורה.

קמ"ה. לשון זו היא לכאורה כעין ביטוי להתחזקות בכל מצב, אבל בקשרי הלשונית כאן בתורה, לשון זו מתחברת ללשון 'מה שהיה הוא שיהיה', וכן ללשון 'מה שהיה ומה שיהיה' (עיין לעיל בהערות ב' ו'). ולפי זה ניתן לומר שעצם ההתחזקות באופן זהו שהאדם מתחזק בדעתו יהיה איך שיהיה, הוא מקבל הארה שהיא מעל הזמן, עיין היטב ב' ו' בהערות שם.

קמ"ב. בדברי מוהרנ"ת כאן הוא קושר את תחילת התורה בה רבינו דיבר על המאכלים הראויים לתינוק ועל המאכלים הראויים לגדול, שזה הנהגת רחמנותו של הצדיק להביא לכל אחד את מה שראוי לו, לדברי רבינו כאן שהצדיק מחלק את דיבוריו לדרי מעלה ודרי מטה, כי הם הם הגדולים והקטנים בבחינה אחרת, דהיינו שהמזון הרוחני של דעת המקיפים, צריך להתחלק בין דרי מעלה הגדולים לבין דרי מטה הקטנים, ואם ישפיע את דעתו לכולם, אזי הקטנים עלולים למות מהדעת של הגדולים, וכן להיפך הגדולים ינוקו מהדעת של הקטנים.

הארות והערות

בתוך הארץ ממש, אפלו אם נפל לשאול תחתיית חס ושלום, אף על פי כן שם דיקא נמצא כבודו ותפארתו דהיינו ששם הוא מתגלה בגילוי נפלא ונסתר יותר מאשר בעולמות העליונים, פי "מלא כל הארץ כבודו - בתוך הארץ ממש. וזה בחינת כל, שיש להצדיק וכו', פנ"ל]:

ח א

חלק מהדעת של הצדיק זה לדעת היכן הוא צריך לצמצם את גילויו אחר שהתבאר (באות ז') כיצד הצדיק צריך לצמצם את עצמו בלימודיו עם תלמידיו, לחלק את לימודיו לשתי מדרגות כלליות, לגדולים ולקטנים. עתה ממשיך רבינו לבאר שכחלק מצמצום זה הנקרא 'כל', צריך הצדיק להיזהר בלימודיו בעצמם, הן בלימוד הגדולים והן בלימוד הקטנים, לגלות רק חלק מהלימוד ולא את כולו, כפי שהולך ומבאר.

גם זה החכם הדור הנ"ל צריך לידיע כחלק מצמצום הנהגתו, איזה מקיפים שהוא צריך להמשיכם לאחרים ולעצמו קמ"ו ואיזה מקיפים שאין צריך להמשיכם ולגלותם. ובשביל זה יש דברים שאין רשאים לגלותם בפני קמ"ו התלמידים, כי אם יגלה אותן הדברים, יכנסו מקיפים אחרים בתוך שכלו פנ"ל באות ו', שכאשר מרוקן את מוחו נכנס המקיף שלו לפניו, ולפעמים אין צריך לקבל אלו המקיפים עכשיו, כי עדיין לא הגיע עיתם וזמנם להיכנס לשכלו.

ביאורים והרחבות

קמו. לקמן אות י"א מבואר שמדרגת הפנים היא 'אור הפנים' שהם המקיפים של האדם, ולפי זה יש לבאר, שמה שהרב צריך לדעת מה לגלות בפני התלמידים אינו מדובר רק על השכל שהוא מכניס להם בתוך שכלם, אלא הוא צריך לדקדק גם מה יתגלה להם בבחינת מקיף קרוב, כמבואר לעיל באות ו' בהערות.

קמו. כמבואר לעיל, מכיוון שכל עבודת הצדיק הוא מה שעוסק ליישב העולם בבני דעת, ואין אצלו שום תכלית בהשגותיו העצמיות אלא מה שהוא מכניס בעולם, על כן כל עניין הזהירות מה לא להשיג נוגע לעניין לימוד התלמידים, כיצד ילמד השגה זו לתלמידיו.

הארות והערות

המשל מלימוד הגמרא בקושיות ותירוצים

בְּמוֹ לְמִשְׁלֵי קַמְתָּ, בְּשֶׁהֲרַב שְׁמַלְמַד אֶת 'נְגֻלוֹת הַתּוֹרָה' מְדַבֵּר עִם תְּלַמִּידוֹ אֵיזָה פֶּשֶׁט בְּגַמְפִּ"ת קַמְטָא [גְּמָרָא, פְּרוּשׁ, תּוֹסְפוֹת קַ] , וּבְתוֹף דְּבָרָיו שֶׁהוּא מְבַאֵר אֶת פֶּשֶׁט הַגְּמָרָא, לְאוֹתוֹ תְּלַמִּיד שְׁצָרִיךְ שִׁיבְאָרוֹ לוֹ אֶת פֶּשֶׁט הַדְּבָרִים, הוּא בָּא עַל אֵיזָה קֶשְׁיָא שֶׁלֹּא הֵייתָה בְּתוֹךְ שְׁכָלוֹ קוֹדֵם לְכוֹ, וְאוֹתוֹ הַקֶּשְׁיָא הֵיךְ בְּתַחֲלָה בְּבַחֲיִנַת מְקִיף רְחוֹק אֶצְלוֹ, כִּי לֹא יָדַע מִמְּנָה בְּתַחֲלָה כֻּלָּל. וּבְמִקוֹם לְהַמְתִּין לִפְנֵי שְׁמַגְלָה לְתַלְמִיד אֶת הַקּוּשִׁיא, תְּכַף כְּשֶׁנּוֹפֵל בְּשֶׁכָּלוֹ זֹאת הַקֶּשְׁיָא בְּאִמְצַע הַלִּימוֹד, הוּא אוֹמְרָה מִיָּד בְּפָנָיו תְּלַמִּידוֹ לֵאלֹא שֶׁהוּא כֻּלָּל, וּבְתוֹף כֶּף בְּשֶׁמְסַבִּיר לוֹ הַקֶּשְׁיָא שְׁנַפְלָה בְּשֶׁכָּלוֹ זֶה עֵתָה, מֵתְרוֹקֵן שְׁכָלוֹ מֵאוֹתוֹ שֶׁכֵּל פְּנִימִי שֶׁל הַקּוּשִׁיא, וְעַל כֵּן נוֹפֵל בְּשֶׁכָּלוֹ תְּרוּץ עַל הַקֶּשְׁיָא שֶׁהֵייתָה בְּבַחֲיִנַת מְקִיף, נִמְצָא שְׁחֹזֵר וּמְשִׁיג מְקִיף אַחֵר שֶׁהוּא תְּרוּץ עַל הַקֶּשְׁיָא שֶׁזֶהוּ הַמְקִיף הַשְּׁנִי שֶׁמְשִׁיג, וְאֵזִי אוֹמֵר גַּם הַתְּרוּץ בְּפָנָיו הַתְּלַמִּיד לֵאלֹא שֶׁהוּא וְהַמְתַּנְה. אֵךְ כְּשֶׁמְגַלְּה גַּם הַתְּרוּץ בְּפָנָיו הַתְּלַמִּיד וְהַתְּרוּץ שְׁכָלוֹ פִּעַם שְׁלִישִׁית, אֵזִי נִכְנָס בּוֹ עוֹד מְקִיף אַחֵר

ביאורים והרחבות

קמט. לפי כלל ג' יש להבין מדוע רבינו מבאר דוגמא דווקא מלימוד גמרא. ובאמת בהמשך התורה ובעיקר בסופה, רבינו מזכיר את לשון הגמרא "כל המונע הלכה מפי תלמיד", הרי שיש עוד סוג של לימוד, דהיינו לימוד ההלכות הפסוקות. ואולי אפשר לבאר שלימוד הגמרא יש בו קושיות ותירוצים, אך לימוד ההלכה זה הפסק הסופי של ההלכה ללא קושיות ותירוצים, שלימוד זה הוא בבחינת שתיקה, כי אין אחריה עוד מה לדבר, וזהו לימוד האמונה, דהיינו שיש מקום שבו צריך דווקא להתחזק באמונה, עיין בשיחות הר"ן ל"ב עד שיחה מ', שכל אלו השיחות שייכים לתורה זו, עיין שם היטב.

קנ. ששלושת חלקים אלו בלימוד הגמרא מקבילים בהמשך המשל ללימוד הפשט, ואחרי לימוד הפשט יש קושיא שהיא תוספות, ומשם נמשך הוספות ללא גבול של קושיות ותירוצים.

קמח. במשל זה רבינו מבאר את פגם הרב שמגלה שלא כהוגן, ואף שלכאורה אין זה מפורש במשל, ברמזי התורה וקשריה (שהם הרמזים שיש בתוך דיבוריו של הצדיק, כי כל הקשרים מניה וביה, הם הדברים שאינם נאמרים בפירוש אלא ברמז) רבינו רומז שהרב הזה אין לו מתינות בלימוד. כי באמת הרב צריך שלא לגלות את הקושיא שנפלה בשכלו תיכף, כי זה היפך המתינות שמואב אחר כך בלשון המשנה באבות "הווי מתונים בדין", כי לכל דבר יש זמן ועת, בבחינת "ואתה נותן להם את אכלם בעיתו", ועל כן היה לרב לחכות עם לימוד הקושיא עד שהתלמיד יתעורר על ידי הרמזים להקשות את הקושיא, ואז הוא בבחינת "עיני כל אליך ישרו", שהתלמיד מצפה וחסר, דהיינו שמוחו ריק, ואז הרב יכול לגלות את התירוץ שהוא בבחינת מלוא, ואכמ"ל כי הדברים ארוכים.

הארות והערות

שלישי, ואז על ידי זה השכל שבא עליו עתה, הדרא קשיא קנא לדוכתא - חזרה אותה קושיה ראשונה למקומה, ואדרבא, עתה הקשיא חזקה ורחבה קנא יותר מבפתחלה ועל כן התירוץ שהתגלה מקודם אינו מיישבה כלל. נמצא שעל ידי שגלה התרוץ לקושיה בפני התלמיד, שעל ידי זה נכנס בו מקיף אחר, דהיינו שכל חדש, על ידי זה חזרה הקשיא הראשונה למקומה בפתר עז, כי עתה הקשיא חזקה ורחבה יותר מבפתחלה ואם כן לא הועיל התירוץ שהשיג כלל קנא.

הנמשל – לימוד ההשגות

כמו כן יש בהשגות' - שהם לימודים הבאים באופן שונה מלימוד גפ"ת, שגם בהם יש דברים שאסור לגלותם דהיינו קושיות ותירוצים שהם ב' בחינות בהשגות, כי אם יגלה זה התרוץ דהיינו גילוי השגה שהיא בחינת 'תירוץ' בפני התלמיד, ויכנס בו - דהיינו יכנס לשכל הרב והחכם מקיף חדש שהוא בבחינת קושיא, שעל ידו יהיה הקשיא חזקה

ביאורים והרחבות

הופכת להיות חלק מהשאלה, כידוע בלימוד הגמרא, ועיין כעין זה בהערה הקודמת.
 קנא. לפי דברי רבינו עולה שעיקר הבעיה מתחילה דווקא בקושיה השניה, דהיינו כשחזרת הקושיה הראשונה למקומה, ויש להבין למה דווקא זה יוצר מצב שצריך להימנע ממנו, ועוד יש להקשות מה לא טוב שהרב יישאר עם הקושיה, הרי אם מבואר מתוך התורה שהקושיה זה 'איה מקום כבודו', שהיא בחינת מה, הרי זה כל עניינו והשגתו של הרב. ומכאן מבואר שבאמת הרב כל עניינו לגלות את השגתו לתלמיד, ואין שום תכלית בעצם השגתו אם לא יוכל לגלותה לתלמידו ולהשאיר חליפות בעולם, ועל כן הוא צריך לעצור באותו המקיף שהוא יכול לבאר לתלמידו, ומה שלא ידבר בפירוש בפיו יעביר לתלמיד על ידי רמו כמבואר לקמן באות י'.

קנא. לפי קשרי התורה הקושיא והתירוץ בעולם ההשגות, זה שתי ההשגות המוזכרות לעיל, כי השגת דרי מעלה - 'איה מקום כבודו' היא קושיא ששואל 'איה'. והשגת דרי מטה שהיא 'מלוא כל הארץ כבודו' היא השגת התירוץ, שעונה ומיישבת את השאלה "איה מקום כבודו". ולפי זה מבואר שכל הלימוד נע על ציר שתי ההשגות האלו, והביאור לפי זה מהו 'הדרא קושיא לדוכתא', דהיינו שמתגלה שאין באמת תירוץ של 'מלוא כל הארץ כבודו' כי מתגלה 'איה' גדול יותר, ואז הקושיא והתירוץ יחד, זה עצמו הופך להיות הקושיא, דהיינו שהקושיא שמתרחבת היא מה שנעשה קשה, איך שייך לאחד יחד את הבחינות של איה ומלוא.
 קנא. בבחינת מה שמוזכר לקמן באות י' על ים החכמה "זה הים גדול ורחב ידיים", כי התרחבות הקושיה היא מה שעצם התשובה שתירצנו מקודם

הארות והערות

וּרְחֵבָה יוֹתֵר מִבְּתַחֲלָה מֵהִשְׁגַּת הַקּוֹשִׁיא הַרְאֵשׁוֹנָה כַּעֵין מֵה שְׁמוּבָא בְּמִשְׁלַע לְיִמּוּד גַּפְ"ת, עַד שְׁיֻכַּל לְכַנְס ^{ק"ד} בְּהִשְׁגוֹת מְקִיפִים שֶׁהֵם לְמַעְלָה מִהֶזְמֵן וּלְמִרוֹת שְׁלַעִיל כְּתוּב שֶׁהַצְדִּיק מְשִׁיג אֶת אוֹתָם מְקִיפִים, אֲבָל יֵשׁ מְקִיפִים שֶׁגַם אֵלָיו הֵם נִחְשָׁבִים מֵעַל הֶזְמֵן, שְׂאִין הֶזְמֵן מְסַפֵּיק לְבָאֵר לְתַלְמִידִים הַקְּשִׁיּוֹת וְהַתְּרוּצִים שֶׁיֵּשׁ שָׁם בְּאוֹתָם מְקִיפִים, כִּי הֵם לְמַעְלָה מִהֶזְמֵן דִּהְיִינוּ לְמַעְלָה מֵהִשְׁגַּת הָעוֹלָם הַזֶּה, כִּי כָּל מֵה שֶׁהוּא מְגַלָּה אֵיזָה שְׁכָּל שֶׁל הַשְּׂגָה, קְשִׁיָּא אוֹ תְּרוּץ דִּהְיִינוּ 'אִיָּה מְקוּם כְּבוֹדוֹ' אוֹ 'מֵלֵא כָּל הָאֶרֶץ כְּבוֹדוֹ', נִכְנָס בּוֹ שְׁכָּל חֲדָשׁ שֶׁהוּא בְּחִינַת מְקִיף בְּנ"ל כִּי כְּשֶׁמְגַלָּה שְׁכָּל שֶׁל 'אִיָּה' אִזּוֹ יִכְנַס בּוֹ מְקִיף אַחֵר שֶׁל 'מֵלֵא', וְכֵן לְהִיפֵךְ כְּשֶׁמְגַלָּה שְׁכָּל שֶׁל 'מֵלֵא' יִכְנַס בּוֹ מְקִיף שֶׁל 'אִיָּה'.

עַל כֵּן אִם לֹא יִהְיֶה נִזְהָר בְּדַבְּרָיו עַד הֵיכֵן לְדַבֵּר וּמִתִּי הוּא צָרִיךְ לְשַׁתּוֹק, לְדַקְדֵּק אֵיזָה דְּבַר לְגַלוֹת וְאֵיזָהוּ דְּבַר שְׁלֹא לְגַלוֹת, אִם לֹא יַעֲשֶׂה כֵן - עַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה נִכְנָס בְּקְשִׁיּוֹת וְתְּרוּצִים שְׂאִין הֶזְמֵן מְסַפֵּיק לְבָאֵרָם וְלִהְסָבִירָם לְתַלְמִידָיו (שׁוּזָה כָּל עֲנִינֵינוּ וְעַסְקוּ בְּעוֹלָם), כִּי הֵם בְּחִינַת מְקִיפִים שֶׁהֵם לְמַעְלָה מִהֶזְמֵן בְּנ"ל וְגַם אִם הוּא מְשִׁיגֵם הוּא לֹא יִכּוֹל לְגַלוֹתָם וּלְצַמְצַמָם בְּפַעַם אַחַת, עַל כֵּן מְכָרַח הֶחָכֵם לַעֲשׂוֹת סִיג לְדַבְּרָיו, לְדַקְדֵּק וּלְנִזְהָר מֵה לְגַלוֹת וּמֵה ^{ק"ה} שְׁלֹא לְגַלוֹת כְּדִי שְׁלֹא יִטְעוּ הַתַּלְמִידִים וַיַּחֲשִׁבוּ שְׁבִאֲמַת הֵם יוֹדְעִים בִּידְעֵתוֹ יִתְבַּרֵךְ, בְּאִפְסָן שֶׁהַחֵכֶם לֹא יִשְׁיג רַק אוֹתָן הַמְּקִיפִים שְׂצָרִיף לְהַשְׁיג בְּשִׁבִיל הַתַּלְמִידִים, וְלֹא יִבּוֹא לְהַשְׁיג מְקִיפִים שְׂאִין צָרִיף לְהַשְׁיג כִּי אִי אִפְשָׁר לְבִאֵר אוֹתָם עַדִּיין לְתַלְמִידִים.

ביאורים והרחבות

'מֵה', אִם כֵּן אִף כֵּאֵן, סִיגוֹ שֶׁל הַחֵכֶם הוּא לְדַעַת כְּמֵה לְגַלוֹת מִבְּחִינַת 'מֵה' שֶׁהִשְׁיג וְאֵיזָה מְדַרְגוֹת שֶׁל 'מֵה' שֶׁהִשְׁיג לֹא לְגַלוֹת, כִּי בְּאֲמַת גַּם מֵה שְׁמַלְמֵד אֶת דְּרֵי מִטָּה שְׁמֵלֵא כָּל הָאֶרֶץ כְּבוֹדוֹ, גַּם זֶה נִכְלָל בְּהִשְׁגַּת 'מֵה' שֶׁל הַחֵכֶם, כְּמִבּוֹאֵר הַרְבֵּה בְּלִיקוּ"ה, עֵינֵין לִיקוּ"ה אֲבָר מִן הַחֵי ה"ב, וְכֵן מִבּוֹאֵר בְּהַלְכוֹת נְטִילַת יָדִים ה"ו אוֹת ע"ז.

קַנְד. לֹא שֶׁהַמְקִיף נִכְנַס אֵלָיו אֲלֹא שֶׁהוּא נִכְנַס לְמְקִיפִים אַחֲרֵים, שְׂאִז רַק הַצְדִּיק יִכּוֹל לְעַמּוּד שֶׁם בְּלִי לִפּוֹל.

קַנְה. עֵינֵין לְעִיל בְּהַעֲרוֹת בְּאוֹת ו' עַל לְשׁוֹן זוֹ הַמוֹזְכֵּרַת פְּעַמִּים רַבּוֹת בְּתוֹרָה, וּלְפִי מֵה שְׁמִבּוֹאֵר שֶׁם שְׁלִשׁוֹן 'מֵה' הַמוֹזְכֵּרַת בְּתוֹרָה רּוֹמֶזַת תְּמִיד גַּם לְהִשְׁגַּת

הארות והערות

הלבשת הדברים ורמזים חדשים במאמר 'כשעלה משה למרום'

עתה רבינו מלביש כביכול את דבריו בעניין הסייג שהחכם צריך לעשות לדבריו במאמר חז"ל מופלא במסכת מנחות העוסק בשיחה פלאית בין משה רבינו להשי"ת בעת עלייתו לקבל את התורה במרום.

לעומת התיאור הקודם של הרב שמלמד את תלמידיו גפ"ת באופן מקולקל, הסיפור במעשה זו מלמד אותנו כיצד הרב (הקב"ה) מלמד את תלמידו (משה רבינו) באופן שבו הוא שם סייג לדבריו.

וכך היא לשון הגמרא (בשלמותה כי רבינו דילג כאן על חלק מהמעשה):

וְזֶה בְּחִינַת מַה שְּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, ז"ל (מנחות כט:): 'כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לְמָרוֹם' ק"י לקבל את התורה, מִצָּאוּ לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁהֵיָה יוֹשֵׁב ק"י וקוֹשֵׁר כְּתָרִים לְאוֹתִיּוֹת. אָמַר לוֹ: רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם! מִי מַעֲבֵב עַל יָדְךָ שֶׁאַתָּה צָרִיךְ לְכַתּוֹב אֶת הַתְּגִין שֶׁהֵם הַכְּתָרִים, וּמְדוּעַ לֹא תִנְתֵּן הַתּוֹרָה בְּאוֹתִיּוֹתֶיהָ לְבַד? אָמַר לוֹ: עֲתִיד אֶחָד לְעֹמֵד בְּעוֹד דּוֹרוֹת רַבִּים וְעֵקִיבָא בֶן יוֹסֵף שְׁמוֹ, שְׁיִהְיֶה דוֹרֵשׁ עַל כָּל קוֹץ וְקוֹץ שֶׁהֵם הַכְּתָרִים שֶׁאֵינִי כּוֹתֵב, תְּלִי תְּלִין שֶׁל הַלְכוּת - הַרְרִי הַלְכוֹת וּפְרֻטִיָּהֶם.

(השלמת דברי הגמרא שרבינו לא הביאם: אמר משה לפניו: רבש"ע, הראהו לי, אמר לו: חזור לאחוריך שהראהו הקב"ה למשה, במראה הנבואה, כאילו הוא נמצא בבית מדרשו של רבי עקיבא, ושומע את קולו של הקב"ה לצעוד אחורה. הלך וישב לסוף שמונה שורות של התלמידים שהיו יושבים לפני ר"ע, ולא היה יודע מה הם אומרים שלא הבין את המשא ומתן ועומק הסודות שהם דרשו בדברי התורה, תשש כחו של משה רבינו לפי שחלשה דעתו שאינו מבין את צורת הלימוד שבבית מדרשו של

ביאורים והרחבות

עיין היטב ביאור הליקוטים אות ל"א, שאחר כך משה עלה למעלה יותר, כי עלה למעלה מן המחשבה, והדברים עמוקים.

קנז. בגמרא כתוב 'יושב' ורבינו השמיט את המילה, וצ"ע למה השמיט.

קנו. מדרגת המרום כפי מה שמבואר מתוך קשרי הדברים, זה מדרגת 'תגי האותיות', ששם הוא מדרגתו של רבי עקיבא, אבל שורשו של משה רבינו הוא במדרגה גבוהה יותר, אך בעלייתו למדרגתו, עלה דרך המדרגה ששמה מרום, ושם ראה את קשירת תגי האותיות ששייכת למדרגת רבי עקיבא.

הארות והערות

ר"ע קי"ח, כיון שהגיע רבי עקיבא לדבר אחד קי"ט שלא הבינו בעומק פלפולם, אמרו לו תלמידיו של רבי עקיבא לרבם: רבי, מנין לך שכך הוא הביאור והאמת קי"ז? אמר להן רבי עקיבא: הלכה למשה מסיני שכך הוא במסורת ממשה, ואין צורך ואפשרות להוכיחו ולבארו בסברא. כששמע משה רבינו את התשובה שנאמרה בשמו נתישבה דעתו מתשישות כוחו.

עד כאן הוא השלמת כל דברי הגמרא שרבינו השמיט קס"א.

אמר לו משה רבינו להשי"ת, אם כך שהוא משיג בתורה את כל קשריה וכתריה פרטיה יותר ממני - רבוננו של עולם! ראוי שתנתן תורה על ידו ואם כן למה שלחת אותי להוציא את בני ישראל ממצרים ולתת להם את התורה, הרי יש לך מנהיג ראוי יותר ממני קס"ב. אמר לו: שתק! פך עלה במחשבה' ואין לך רשות להרהר בדבר קס"ג.

ביאורים והרחבות

קס"א. והבאנו את כל דברי הגמרא כי יש בה הרבה קשרים לדברי רבינו במאמר, וגם שם רואים, שמעומק פלפולם הם הגיעו להשגת השתיקה שהיא הלכה למשה מסיני, כי לימוד זה של השתיקה והסייג הוריד לנו משה רבינו בקבלתו את הלימוד הזה מהשי"ת בעצמו, ועל ידי זה מאירה בכל מדרגה הארה זו של בחינת שתיקה.

קס"ב. עיין במאמר 'ומשה היה רועה' בסוף הביאור המשולב.

קס"ג. ועיין שם המשך הגמרא (על פי כלל ה') שמשא רבינו המשיך לבקש מה' לראות את שכרו של רבי עקיבא, וראה את גודל הייסורים והביזיון שמכרו את בשרו במשקל, ועל זה הוסיף והקשה, זו תורה וזו שכרה, וגם על זה ענה לו השי"ת שתוק, ועיין ליקו"ה הלכות שכירות פועלים הלכה ב', כיצד מוהר"ג מקשר את כל עניין השכר לתורה זו, ועל פי זה יתבארו דברי הגמרא כאן בעומק גדול ובביאור רחב ואכמ"ל.

קנח. לפי קשרי המאמר, מבואר שה' עשה כביכול למשה רבינו בחינת 'מה' חמית, כלומר שהראה לו שהוא אינו משיג כביכול את אלו שהם במדרגה תחתונה ממנו, שזה בחינת 'זה ישפיל' המובא לקמן בביאור המשנה באבות, כי במה שהראה לו חלשה דעתו.

קנט. בפשט הגמרא הכוונה שהם הגיעו לאיזה הלכה אחת, אבל בעומק הרמזים שבגמרא זו, (וכן מבואר במפרשים) הכוונה שהגיעו לעניין עמוק באחדות ה' שאותו לא הבינו, ומעומק המקיפים אמר להם רבי עקיבא שצריך לשתוק בעניין זה, כי הוא הלכה למשה מסיני, כי ההלכה היא כמו אמונה (כמבואר לעיל בהערות) שאין אחריה עוד מה לחקור ולהעמיק, שכל זה הוא הסייג והשתיקה שצריך לשים לשכל.

קס. גם בגמרא זו אנו רואים היטב, כיצד הלימוד הנכון מסודר דווקא באופן כזה שהתלמידים הם אלו שמקשים והרב עונה להם שתוק, כי הקושיה צריכה לבוא דווקא באתערותא דלתתא. ועיין בהערה הקודמת.

הארות והערות

ביאור רבינו במאמר הגמרא בדרך קושיא ותירוץ

ועתה רבינו מבאר ומלביש את כל השגתו בתוך דברי הגמרא ^{קסד} בדרך קושיא

ותשובה:

וְלִכְאוּרָה קִשְׁיָה על פשט הגמרא, **מָה אָמַר לוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ** למשה בסוף דבריו **שְׂתַקּוּ וְכוּ'**, **הֲלֹא** משה רבינו **כָּבַר אָמַר הַקְּשִׁיָּא**, **וַיִּמָּה** זו **שְׂתִיקָה**, **מֵאַחַר שְׂפָבֵר הַקְּשָׁה מֵהַשְּׂתִיקָה** - כלומר, אם משה רבינו עוד לא היה מקשה, היה מתאים הלשון 'שתוק', דהיינו אל תקשה את מה שאתה רוצה להקשות, אבל מכיוון שמשה רבינו כבר אמר את הקושיא, ומצידו לכאורה אין עוד מה לדבר, אז הקב"ה יכול היה לענות לו "כך עלה במחשבה" ובכך היה די, ומדוע יש צורך שמשה רבינו ישתוק כשהוא רק ממתין לתשובה.

מתרץ רבינו ^{קסה} - **אִךְ תִּכְף כְּשֶׁאָמַר מִשֶּׁהַקְּשִׁיָּא** להשי"ת, התרוקן מוחו מהשכל הפנימי שהיה 'קושיא', ועל כן **נִפְּל בְּשִׁבְלוֹ תִירוּץ עַל הַקְּשִׁיָּא** כי המקיף נכנס לבפנים, ועל כן באמת היה למשה רבינו את האפשרות לומר את התירוץ ^{קסו}, **אִךְ אִם הִיָּה אֹמֵר אֶת הַתִּירוּץ, הִיָּה נִכְנָס בּוֹ מְקִיף אַחַר כַּמְבוּאָר לְעִיל, וְהִיָּה פֹא עַל קְשִׁיָּא יוֹתֵר חֲזָקָה וּרְחָבָה מִפְּתַחְלָה** שאין צריך עכשיו להמשיכה, כי עדיין לא הגיע עיתה וזמנה ^{קסז}. **עַל פֶּן אָמַר**

ביאורים והרחבות

למרות שבוודאי יש מקום להקשות.

קסו. ולפי קשרי התורה בהכרח שגם מרומז בדברי רבינו את התירוץ לקושייתו של משה רבינו, כלומר שעתה הצדיק משיג גם את התירוץ אך הוא מלמד את זה רק ברמזי התורה, ועיין ביאור הליקוטים אות ל"א שם מבואר היטב עניין זה וכן הרמז לתירוץ של קושיית משה רבינו.

קסז. ואף על פי שעכשיו בוודאי צריך לשתוק, אבל מדור לדור משה רבינו עולה ממדרגה למדרגה, ומה שבתחילה היה צריך לשתוק זה רק כדי לייצר כלי להשגה הגבוהה יותר, כי השתיקה איננה עצירה מוחלטת של ההשגות, אלא היא כעין שלב שבו

קסד. והנה בתוך דבריו הקדושים אפשר לראות כיצד רבינו מלמד אותנו בפועל ממש את לימוד הגמרא וההלכה (כמבואר בכלל ד' שרבינו מקיים את דבריו ועושה אותם ממש תוך כדי דיבור) כי בתחילה רבינו הביא את דברי הגמרא בפשטותם, שזהו לימוד פשט הגמרא, ועתה רבינו מתחיל להקשות על דברי הגמרא, כלומר ללמד אותנו קושיא ותירוץ, אך בגלל שרבינו עשה סייג לדבריו וגילה לנו בדברים אלו בעצמם את סוד השתיקה, על כן אין חשש מה שהוא עצמו מלמד אותנו גם את הקושיא והתירוץ.

קסה. עתה מתחיל השלב של התירוץ, שהוא המקיף השני, אך מכאן רבינו לא ממשיך להקשות,

הארות והערות

לו השם יתברך שתק - לא על השאלה ששאל, אלא על התרוץ שנפל בשכלו, הינו שיששתק ולא יגלה את התרוץ בפיו, כדי שלא יבוא על קשיא יותר חזקה מבתחלה שהיא מקיף שאין צריך להמשיכו עכשיו.

וזהו הביאור גם במה שאמר ה' למשה 'כך עלה במחשבה' - הינו שתכף כשמגלין את השכל הפנימי ומרוקנים את המוח, אזי עולה במחשבה שכל אחר חדש, פי נכנס מקיף אחר לפנים דהיינו שהשי"ת אמר למשה שסיבת השתיקה היא בגלל שכך הדרך שאחרי הדיבור 'עולה במחשבה' שכל חדש, ועל כן צריכין לשתק, כדי שלא יבוא למקיפים, שאין צריכין להשיגם כנ"ל, וזהו - שתק כי כך הדרך שעל ידי הדיבור 'עלה במחשבה' שכל חדש (* כנ"ל).

בהגהה צדדית הוסיף מוהרנ"ת מה ששמע מפיו של רבינו עוד ביאור על התשובה שהשיב הקב"ה למשה - 'כך עלה במחשבה':

(* (מ"ש ה"ה קסט בעצם מדרגתו בשורשו למעלה מן המחשבה דהיינו למעלה מכל המדרגות של שכל, לכך ה"ה יודע את התרוץ מצד שרשו עוד קודם ששאל את הקושיה, פי השיג בחינת סתרי אותיות קט שהיא מעל מדרגת כתרי

ביאורים והרחבות

יהיה למעלה מהמחשבה, עיין במאמר 'ומשה היה רועה' בסוף החוברת ועל פי זה יבואר היטב לשון רבינו כאן.

קע. בדפוס תקפ"א כתוב סתרי אותיות, ויש כאלו שתיקנו על פי דפ"ר כתרי אותיות, אבל מתוך הדברים מבואר, שיש באמת מדרגות גבוהות יותר מתגי האותיות שהם הכתרים, כי למעלה משם יש נקודות וטעמים, שהם סתרי האותיות, ומשה רבינו מצד עצם מדרגתו בשרשו הוא גבוה יותר מתגי האותיות, כמבואר בביאור הליקוטים אות ל"א ולעתיד ישיג עוד גבוה יותר, וכמובא בשער הגלגולים פרק ל"ה שמשה רבינו באמת השיג אחר כך הכל יותר מרבי עקיבא.

מכינים את כלי המוח שיוכלו להשיג השגות יותר גדולות, ועל כן באמת משה רבינו עצמו מתעלה יותר בהשגותיו בעניין זה מדור לדור. ועיין בכל זה בביאור הליקוטים אות נ' ואות ל"ט.

קסח. ויש לעיין לפי כלל י"א כיצד הפירוש הפשוט שהולך על מחשבתו של ה' יתברך עולה בקנה אחד עם ביאור רבינו שזה הולך על מחשבתו של משה רבינו, ואולי אין אנו צריכים להתבונן בכל זה, בבחינת שתוק.

קסט. לשון רבינו מדוקדקת בתכלית, והלשון 'היה' הוא מדוקדק, כי מה שהיה הוא שיהיה, ובשורש השגתו הוא למעלה מהמחשבה, וכן גם לעתיד משה

הארות והערות

ותגי האותיות. והדברים סתומים, כי לא באר היטב ענין זה כי מתחילה רבינו ביאר שמה השיג את התירוץ רק לאחר שאמר את הקושיה, ועתה מבאר שמצד עצם מדרגתו ידע את התירוץ ולכן הדברים סתומים):

הלבשת דבריו הקדושים במשנה הראשונה במסכת 'אבות'

עתה רבינו מלביש את כל אות ז' ואות ח' בתוך המשנה הראשונה במסכת 'אבות' קעא.

וְזֶה פִּירוּשׁ שְׁלוֹשֵׁת הַדְּבָרִים שֶׁאָמְרוּ אֲנָשִׁי כִּנְסַת הַגְּדוּלָּה בְּעֵינַיִן מִסִּירַת הַתּוֹרָה מְדוּר לְדוֹר: 'הָיוּ מְתוּנָּיִם בְּדִין, וְהֶעֱמִידוּ תַלְמִידִים הַרְבֵּה, וַעֲשׂוּ סִיג לְתוֹרָה' (אבות פרק א) ופירוש המשנה לפי פשוטה היא: א] שהדיין יהיה מתון קעב בדינו ולא יודרו בפסק הדין ב] שהרב יעמיד תלמידים כל חייו כי לא יודע מי מהם יישאר לדורות הבאים ג] שיעשו סייג ומשמרת למשמרת בדיני התורה קעג.

ורבינו מבאר המשנה בפנימיותה לפי ההקדמות שגילה לעיל:

'הָיוּ מְתוּנָּיִם בְּדִין' - זֶה בְּחִינַת מַה שְּׁצָרִיךְ הַחֶכֶם הַנ"ל לְהִיּוֹת לוֹ מְתִינּוֹת שֶׁלֹּא יוֹדְרוּ וַיְדַבֵּר עִם כּוֹלָם אֶת אוֹתָם דִּיבוּרִים, לִיְדַע אֵיךְ לְדַבֵּר עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי עֵינָיו וּמְדַרְגָתוֹ, שֶׁלִּפְנֵי בְּחִינַת דְּרִי מַעְלָה יִגְלֶה לָהֶם הַהֲשָׁגָה שֶׁל 'מַה', בְּחִינַת מַה חֲמִית וְכוּ' שְׁזָהוּ הַלִּימוֹד וְהַמְזוּן הַרוּחָנִי הַשֵּׁיךְ לְמְדַרְגָתָם, וְלִפְנֵי דְרִי מִטָּה יִגְלֶה הַהֲשָׁגָה שֶׁל 'מֵלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ' לְחֻזְקָם לְעוֹרְרָם וְלְהַקִּיצָם.

ביאורים והרחבות

שמתן גם מלשון קושי (כמו מותן) שיתקשה ויתחמם בדין ולא יהיה רך ומתעכב (ויתבאר בהמשך התורה). קעג. וחקשר בין פשט המשנה לדברי רבינו במאמר הוא שעל ידי התלמידים נעשים חליפות, ודווקא התלמידים של זמן זקנותו של הרב מקבלים יותר את המקיפים הגדולים ועל ידם כל ההשאה לדורי דורות, וכן מבואר בהמשך התורה באות י"ב שבעת החולי, כשהרב לפני הסתלקותו אז עיקר השפעת המקיפים בבחינת 'רוח איש יכלכל מחלהו'.

קעא. תחילת המשנה מדבר על מסירת התורה מדור לדור, על ידי רב ותלמיד, משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו', וזוה מבואר כל סמיכות המשנה, דהיינו שעל ענין זה של העברת התורה מדור לדור נאמרו שלושה דברים אלו לרב ולתלמיד.

קעב. בפירוש רש"י על המשנה מובא שהמתינות היא גם מלשון המתנה, לא להודרו בדין, דהיינו לא לגלות תקף ומיד הכל, אבל מביא שם עוד פירוש

הארות והערות

וְזֶה הַמְתִּינוֹת שֶׁל חִילוּק הַלִּימּוּדִים הַלְלוּ הוּא בְּחִינַת דִּין, שֶׁהוּא בְּחִינַת מְשֻׁפֵּט שֶׁנַּעֲשֶׂה לְאֵלּוּ הַגְּדוּלִים וְהַקְּטָנִים, בְּבְחִינַת (תְּהִלִּים ע"ה) מֵה שֶׁכְּתוּב עַל הַשִּׁי"ת "כִּי אֱלֹהִים שֻׁפֵּט, זֶה יִשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים" ^{קע"ד} שֶׁמִּשְׁפֵּטוֹ שֶׁל ה' בְּעוֹלָם בְּכָל עֵת הוּא הַרְמַת הַשְּׁפָלִים וְהַשְּׁפָלַת הַגְּבוּהִים, וְגַם הַמְנַהֵיג הָאֲמִיתִי צָרִיךְ לִלְכַת בְּדֶרֶךְ זוֹ שְׂאֵת הַגְּבוּהִים שֶׁהֵם דְּרִי מַעְלָה הוּא צָרִיךְ לְהִשְׁפִּיל, דִּהְיִינוּ לְהִרְאוֹת לָהֶם שְׂאִינָם יוֹדְעִים כְּלָל בִּידְעֵתוֹ יִתְבָּרַךְ וְהֵם רְחוּקִים מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, וְהַחֲלֵק הַשְּׁנֵי שֶׁל הַמִּשְׁפָּט הוּא כִּלְפֵי הַקְּטָנִים, שֶׁהֵם בְּחִינַת שׁוֹכְנֵי עֶפְרָי, שְׂאוֹתָם צָרִיךְ לְהִרְיֵם, לְעוֹרְרָם וְלְהַקִּיצָם שְׁלֵא יִתְאַשּׁוּ, כִּי מֵלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ וְה' עִמָּם וְאִצְלָם, כְּנ"ל.

וְזֶהוּ הַמִּשְׁךְ דְּבִרְיָהֶם שֶׁם 'וְהַעֲמִידוּ תְּלַמִּידִים' ^{קע"ה} הַרְבֵּה' שׁוּה הַמִּשְׁךְ אַחַד עִם דְּבִרְיָהֶם בְּעֵנִינִי מִתִּינּוֹת הַדִּין, כִּי כְּשׁוֹכֵחַ לְהַשְׁגָּה כְּזוֹ, לְהִאִיר בְּגְדוּלִים וְקְטָנִים וְכוּ' כְּנ"ל בְּעֵנִינִי הַדִּין וְהַמִּשְׁפָּט, בְּוַדָּאֵי יַעֲמִיד תְּלַמִּידִים הַרְבֵּה ^{קע"ו} הֵן כְּאֵלּוּ שֶׁהֵם בְּבִחִינַת דְּרִי מַעְלָה וְהֵן כְּאֵלּוּ שֶׁהֵם בְּבִחִינַת דְּרִי מַטָּה, כִּי כָּלָם צָרִיכִים אֱלֹוֵ דִּהְיִינוּ שְׁכַל בְּנֵי הָאָדָם עַל כָּל מִדְּרָגוֹתֵיהֶם צָרִיכִים לְבֹא לְלִמּוּד אִצְלוֹ, כִּי יֵשׁ לוֹ פֶּחַ לְלִמּוּד עִם כָּלָם וְלִתֵּת לְכָל אַחַד אֶת מְזוּנּוֹ (הַגְּשָׁמִי וְהַרוּחָנִי) הָרְאוּ לוֹ לְפִי מִדְּרָגָתוֹ כְּנ"ל.

וְזֶהוּ הַמִּשְׁךְ דְּבִרְיָהֶם הַמִּשְׁנָה - 'וַעֲשׂוּ סִיג לְתוֹרָה' - בְּחִינַת (אֲבוֹת פֶּרֶק ג'): 'סִיג לְחֻכְמָה שְׂתִיקָה', שֶׁגַם זֶה הַמִּשְׁךְ אַחַד עִם הַהוֹרָאוֹת הָרַאשׁוֹנוֹת שֶׁל הַמִּשְׁנָה, כִּי מִי שׁוֹכֵחַ לְאֵלּוּ הַמְקִיפִים וְלוֹמֵד עִם גְּדוּלִים וְקְטָנִים וְיֵשׁ לוֹ הַרְבֵּה תְּלַמִּידִים, צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת סִיג לְדַבְּרָיו ^{קע"ז}

ביאורים והרחבות

קעו. לכאורה לפי המבואר לקמן שבחינת התלמידים זה רק דרי מטה, צ"ע שהרי כאן מבואר שהתלמידים הם גם דרי מעלה, וצ"ל שכלפיו כולם דרי מטה.

קעז. באות י' מבואר שהמקיפים נקראים גם בשם מחיצה, כי הם מחיצת השכל, ועל פי דברי רבינו כאן מבואר שהמקיפים הם אכן כעין סייג וגדר ומחיצה, כי עצם העצירה ונתינת הסייג לדיבורים, זה השגת שכל השתיקה, דהיינו שהגדר והסייג הוא בעצמו מחיצה.

קעד. בפשט פסוק זה הולך על השפלה והתרוממות של עושר ועוני, ולפי דברי רבינו בהמשך התורה שכל השפעת העושר והעוני והמשכת הפרנסה תלוי בהמשכת הדעת, לכן השפעת העשירות והעניות תלויה גם בהמשכת סוג הדעת של הגדולים והקטנים.

קעה. לפי הפשט של המשנה, העמידו תלמידים הרבה זו הוראה מה צריך לעשות, אבל לפי הדרש של רבינו זה לכאורה משחו שקורה מאליו, כתוצאה מזה שיש ביכולתו ללמוד עם כולם, וצ"ב כיצד ליישב הפשט עם הדרש.

הארות והערות

כשלומד עמהם, דהיינו לשתק לפעמים בתוך הלימוד, ולא לגלות כל מה שמשיג, בחינת מה שאמר השי"ת למשה 'שתק, כף עלה במחשבה', כנ"ל וזה נמצא גם בעת שהרב לומד עם תלמידיו. פי על ידי שזוכה להעמיד תלמידים הרבה, על ידי זה הוא זוכה להשיג את המקיפים, דהיינו שמשיג ומבין מה שלא היה יכול להשיג מתחלה - כי מחמת ריבוי התלמידים הוא משיג את כל בחינות המקיפים, הן הקושיות והן התירוצים, בריבוי גדול^{קט}, על כן הוא צריך לעשות סוג לדבריו ולשתק לפעמים דהיינו באופן זמני, עד שיוכל להשיג גם את ההשגות שבתחילה לא היה צריך להשיג, כדי שלא יכנס במקיפים שהם למעלה מהזמן אלא שהם יכנסו אליו מתי שיגיע זמנו של השפע הזה לבוא אליו, כי כאשר הוא נכנס קודם הזמן לאלו המקיפים אזי הוא לא יכול לגלותם ולבארם בפני התלמידים שאין הזמן מספיק לבאר הקשיות והתירוצים שיש שם כנ"ל:

ח [ב קט]

דרי מעלה ודרי מטה הם בחינות בן ותלמיד

באות זו רבינו חוזר לקשור כדרכו כמה עניינים המובאים לעיל בקשר אחד:

באות ד' רבינו האריך בעניין החליפות שהם 'בן ותלמיד', אבל באותיות ה' ו' ז' ח [א] רבינו לא הזכיר כלל את בחינת הבן, ואף לא חזר להכניס ב' בחינות אלו בתוך מהלך התורה.

ביאורים והרחבות

האות ח' בתורה, בתחילת קטע זה זו הפעם השניה. ואולי כוונה מיוחדת היה עמו, מכיוון שבאמת יש שני אופנים כיצד להמשיך את אות ז', אפשרות אחת בסדר הרגיל שהתורה לפנינו, דהיינו שבאות ח' מתחיל לבאר את עניין המקיפים שאין צריך להמשיכם, אבל לכאורה היה אפשר להמשיך את המהלך גם באופן אחר, שאחרי אות ז' יתבאר מיד העניין כיצד דרי מעלה ודרי מטה הם אותה בחינה של בן ותלמיד, ולכן הקטע הבא גם הוא ראוי להיות המשך אחד עם אות ז' ודוק.

קעה. כי באמת שייך שמה שהוא קושיא לאחד הוא ממש יהיה תירוץ לאחר, וכן להיפך, ועל כן הצדיק כתוצאה מלימודו עם כל בחינות התלמידים, נכנס במקיפים שמעל הזמן, דהיינו שנכנס בקושיות כאלו שכל עניינם ליישב איך הקושיות והתירוצים הם היינו הך ומתאחדים יחדיו, דהיינו איך הדעת של 'איה מקום כבודו' מתחברת יחד עם הדעת של 'מלוא כל הארץ כבודו'.
קעט. בדפוס תקפ"א ציין מוהרנ"ת פעמיים את

הארות והערות

באות ז' וח' רבינו הסביר באריכות שיש ב' בחינות בין התלמידים של הצדיק וחכם הדור, והם 'דרי מעלה ו'דרי מטה', עתה רבינו קושר ומבאר כיצד ב' הבחינות של ב' ותלמיד' הם בחינת 'דרי מעלה ודרי מטה', דהיינו שבתוך התלמידים בעצמם, יש כאלו שהם בבחינת ב' ב' בעצם מהותם, ויש כאלו שהם בחינת 'תלמיד' בעצם מהותם.

וְאֵלּוּ הַשְּׁנַי בְּחִינּוֹת שֶׁל דְּרִי מַעְלָה וְדְרִי מַטָּה הַמְּבֹאָרוֹת לְעֵיל בְּאוֹת ז', דְּהֵינּוּ הַשְּׁגָה שֶׁל בְּחִינַת מָה שֶׁהִיא הַהֲשָׁגָה שֶׁהַצְדִּיק מְלַמֵּד לְדְרִי מַעְלָה וְהַשְּׁגָה שֶׁל בְּחִינַת 'מְלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ' שֶׁהִיא הַהֲשָׁגָה שֶׁהַצְדִּיק מְלַמֵּד אֶת דְּרִי מַטָּה, הֵם בְּחִינַת הַשְּׁגָה שֶׁל בְּחִינַת בֵּן שֶׁהוּא 'דְּרִי מַעְלָה' וְהַשְּׁגָה שֶׁל בְּחִינַת תְּלָמִיד שֶׁהוּא 'דְּרִי מַטָּה'.

כִּי אִף עַל פִּי שֶׁהִתְבָּאָר לְעֵיל בְּאוֹת ד' שֶׁבֵּן וְתְלָמִיד כָּלוּ חֵד כַּנִּל, כִּי הֵבֵן הוּא גַם כֵּן תְּלָמִיד, כַּנִּל כִּי אֵין מַעְלָה לְהַשְׁאִיר בֵּן רִשָּׁע אֲלֵא רַק בֵּן שִׁישׁ בּו דַּעַת, וְהִתְלָמִיד הוּא גַם כֵּן בְּחִינַת בֵּן, כִּי כָל הַמְּלַמֵּד אֶת בֵּן חֲבִירוֹ תּוֹרָה נֶחְשָׁב כְּאֵלּוּ עֲשָׂאוֹ לְגוֹפוֹ מִמֶּשׁ כַּנִּל, אִף עַל פִּי כֵּן זֶה רַק בְּחִינָה שְׁבִמְהוּתָם כָּל אֶחָד כָּלוּל מִחֲבִירוֹ, וְגַם בְּחִינַת הֵבֵן כָּלוּלָה מִבְּחִינַת הַתְּלָמִיד וְכֵן לְהִיפֹךְ, אֲבָל וּדְאִי יֵשׁ הַפְּרֵשׁ בְּמַהוּת הַהֲשָׁגָה בֵּין בֵּן לְתָלָמִיד.

כִּי הֵבֵן שֶׁהוּא גַם תְּלָמִיד^{קפ} הוּא בְּמַעְלָה יִתְרָה מִמִּי שֶׁהֲשִׁגְתּוֹ הִיא בְּחִינַת תְּלָמִיד לְבָר, כִּי מַהוּת הֵבֵן וְהֲשִׁגְתּוֹ הוּא כָּלוּ נְמֻשָּׁךְ מִן מוֹח הָאָב, מֵרֵאשׁוֹ דְּהֵינּוּ שְׁכָלוֹ עַד רִגְלוֹ שׁזֶה הַמְּקוֹם הַכִּי נִמּוֹךְ וּמְגוּשָׁם בְּגוֹפוֹ שֶׁל הָאָדָם^{קפא}, כִּי כָל מַהוּת וּמְצִיאוֹת הֵבֵן נִמְשַׁכְתָּ כוֹלָה מֵהָאָב וְאֵין בּוֹ שׁוּם שְׁעָרָה^{קפב} שְׁאֵינָה נְמֻשַׁכְתָּ מִמוֹח הָאָב דְּהֵינּוּ שְׁגָם

ביאורים והרחבות

קפא. דהיינו שמצד מדרגת הבן הוא כל כך גבוה, שגם החומר שלו נמשך ממוח האב, כי מקשרי הדברים מובן שהראש זה דרי מעלה והרגל זה דרי מטה, בבחינת "כעת יאמר ליעקב ולישראל" שיעקב זה הרגל, וישראל זה הראש.

קפב. ובדברי מוהרנ"ת בליקו"ה הלכות נטילת ידיים ה"ו אות ז' מבואר בעניין השערות, וז"ל: "כִּי הַשְּׁעֵרוֹת הֵם מוֹתְרֵי מוֹחִין וּבְקִדּוּשָׁה הֵם גְּבוּהִים מְאֹד, כִּי עַל יָדָם עִקֵּר הַהֲתַבּוּנָה שֶׁמֵאִיר הַרְבֵּי הָאֲמִיתִי

קפ. כמו משה רבינו, שהוא בן שהוא גם תלמיד, ואין הכוונה כאן בן ממש, כמבואר בהמשך דבריו שמשוה רבינו הוא בן שהוא תלמיד, כי בחינת הבן נמצאת אצל כל אחד מישראל, כי באמת כל יהודי יש בו בחינת בן להשי"ת, שמצד המשכתו ממוח האב כביכול (דהיינו ממחשבתו יתברך) הוא בן, ויש גם לכל אחד בחינת תלמיד, רק יש כאלו שמצד מדרגתם הם נמשכו ממקומות נמוכים יותר ועל כן הם נחשבים יותר בבחינת תלמידים ודוק.

הארות והערות

הדברים שגדלו בגופו אחרי ההולדה ולא היו בכלל בעת ההולדה גם הם נמשכו ממנו האב, על כן בחינת ההשגה של הבן גדולה יותר במעלה מהשגה של בחינת התלמיד במהותה.

מדרגות הנבואה של משה רבינו ושאר נביאים

לאור חלוקה זו רבינו חוזר ומבאר שוב את עניין ההנהגה המובאת בתחילת התורה, מדוע רק משה רבינו הוא המנהיג הרחמן השלם, למרות שבוודאי היו עוד נביאים ומנהיגים לעם ישראל:

וחילוק זה בין השגת הבן שהוא גם תלמיד להשגת התלמידים שאינם בנים, זהו בחינת החלוק שביין נבואת משה רבנו שהיה בן ותלמיד לשאר נביאים קפג שהיו רק בבחינת תלמיד.

כי משה רבינו שהיה בן שהוא תלמיד קפג ראה והשיג את נבואתו באספקלריא המאירה דהיינו דרך ראייה בהירה וברורה לא דרך דימוי ומשל, והם דהיינו כל הנביאים קאו באספקלריא שאינה מאירה קפג (יבמות מט:). כי הם בחינת תלמיד לבד, שזהו בחינת החלוק שביין השגת דרי מעלה להשגת דרי משה, שהם בחינת בן ותלמיד דהיינו שחילוק זה הוא כעין החילוק בין דרי מעלה לדרי מטה, אבל באמת משה רבינו הוא בבחינה אחרת גם מדרי מעלה.

ביאורים והרחבות

קפד. כמבואר לעיל בגמרא על כך שמשה עלה למרום, והוא היה שם בבחינת תלמיד, כי כך מבואר שם באת ח' מקשרי הדברים, ובחינה זו של בן שהוא תלמיד, שלמרות השגותיו כבן, הרי זה בן שמצמצם את עצמו להיות תלמיד.

קפה. והיינו שההבדל בין משה לכל הנביאים אינו רק עניין של כמות בהשגה אלא גם ענין של חילוק מהותי באיכות ההשגה, דהיינו שיש חילוק עצום בין נבואת משה רבינו לכל הנביאים.

לתלמידיו וכו', אבל כשמתרבים יותר, בפרט כשיש פגמים חס ושלום, אזי נאחזים בהם הדינים וצריכין לגלחם" ומבואר מזה שגם מותר המוחין שהם המקיפים הגבוהים, נמשכים בדרך ממילא לבן על ידי אביו מצד הולדתו ותולדתו.

קפג. שהם גם היו מנהיגים שהנהיגו את עם ישראל, אבל למרות זאת הם לא בחינת המנהיג המוכר לעיל, שהוא הרחמן האמיתי בתכלית השלמות, ועל כן יש חילוק בין מדרגות הנבואה שהם במדרגת העולם הזה, והוא במדרגת העולם הבא.

הארות והערות

כַּי מִשָּׁה רַבִּינוּ בִּיקֶשׁ לְרֵאוֹת אֶת ה' דִּהִינּוּ אֶת כְּבוֹדוֹ הַגְּדוֹל, וְהוּא הִשְׁיֵג אֶת בְּחִינַת (שמות ל"ג) "כִּי לֹא יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחַי" דִּהִינּוּ שֶׁה' לֹא שָׁלַל אֶת רֵאוֹת כְּבוֹדוֹ לְמֹשֶׁה כַּמְבוֹאֵר שֶׁם בַּפֶּשֶׁט הַפְּסוּק, אֲלֵא מָה שֶׁה' אָמַר לוֹ 'כִּי לֹא יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחַי' זוֹהִי בַעֲצָמָה הַהִשְׁגָּה שֶׁהִרְאָה לוֹ^{קפז}, שֶׁהִשְׁגָּה זֶה בְּחִינַת הַהִשְׁגָּה שֶׁל 'מֶה', בְּחִינַת מֶה חֲמִית וְכוּ' דִּהִינּוּ שֶׁמִּשְׁיֵג שֶׁלֹּא רוֹאֵה כְּלוּם, שְׂזֵהוּ הַהִשְׁגָּה שֶׁל דְּרֵי מַעְלָה, בְּחִינַת בֵּן כִּי אֵף עַל פִּי שֶׁהִשְׁגָּתוֹ גְּבוּהָה מִבְּחִינַת בֵּן, כִּי הוּא הֵרֵב וְהוּא הָאֵב כַּמְבוֹאֵר לְהֵלֵן, אֲבָל הִשְׁגָּתוֹ יוֹתֵר דוּמָה לְהִשְׁגָּת הַבֵּן כִּי גַם הוּא בְּבִחִינַת 'תְּכֵלִית הַיְדִיעָה דְּלֹא נִדְע'.

השגת הנביאים היא בבחינת תלמיד

וְלַעֲוֹמַת הַשְּׁגַת מֹשֶׁה, הִשְׁגַּת יִשְׁעִיָּה, שְׂזֵהוּ בְּמִדְרָגָה קְטָנָה מִמֹּשֶׁה כִּי רָאָה בְּאֶסְפֶּקְלָרִיא שְׂאִינָה מֵאִירָה כְּמוֹ כֹּל הַנְּבִיאִים, לִכֵּן אָמַר בְּמִרְאָה הַמִּרְכָּבָה "וְאֶרְאָה אֶת ה'" (ישעיה ו) שְׂזֵה בְּחִינַת הַשְּׂגָה שֶׁל דְּרֵי מִטָּה שֶׁהַצְּדִיק מֵרָאָה לְהֵם שֶׁה' עִמָּם וְאַצְלָם, שְׂזֵה בְּחִינַת תְּלָמִיד, בְּחִינַת 'מֵלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ' הַיִּפְךְ דְּרֵי מַעְלָה שֶׁהֵם בְּבִחִינַת 'אִיָּה מְקוּם כְּבוֹדוֹ' שְׂזֵה הַיִּפְךְ הַרְאִיָּה.

מוסיף רבינו עניין חשוב ומדגיש:

כִּי אֵף עַל פִּי שְׂזֵה יִשְׁעִיָּה שְׂזֵה הַשְּׂגָה שֶׁל בְּחִינַת 'מֶה' אִם לֹא יָדַע אֶת זֶה כִּהִשְׁגָּה אוֹתָהּ הוּא רוֹאֵה, אֲלֵא כִּיִּדְעָה שִׁישׁ כְּזוֹ מִדְרָגָה, אֵף עַל פִּי כֵּן אָמַר לְפִי מִדְרָגָתוֹ^{קפו} מָה שֶׁהוּא רוֹאֵה וּמִשְׁיֵג וְלֹא מָה שֶׁהוּא יוֹדַע כִּיִּדְעָה גְרִידָא, וְעַל כֵּן אָמַר 'וְאִרְאָה אֶת ה'' מִחֲמַת שֶׁהוּא הִיָּה בְּבִחִינַת הַהִשְׁגָּה שֶׁל 'מֵלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ', שְׂרוֹאִים אֶת נוֹכְחוֹת ה' בְּכֹל מְקוּם בְּעוֹלָם בְּחִינַת 'וְאֶרְאָה אֶת ה'.

ביאורים והרחבות

קפו. כַּמְבוֹאֵר לְעֵיל שֶׁהִשְׁגַּת 'מֶה' הִיא רֵאוֹת שֶׁל עוֹלָם הַבֵּא, כִּי עִצָּם זֶה שֶׁמִּשְׁיֵג כִּי לֹא יִרְאֵנִי, זֶה תְּכֵלִית הַיְדִיעָה דְּלֹא נִדְע. אֲךָ בְּאֵמַת צְרִיךְ עֵינֵן כִּיִּצַד זֶה מִתִּישֵׁב עִם פֶּשֶׁט הַפְּסוּק שֶׁהַמִּשְׁמַעוֹת הִיא שְׂבִאמַת זֶה שְׁלִילַת הַהִשְׁגָּה. וַיֵּשׁ לְבֵאֵר שֶׁעִצָּם זֶה שֶׁמִּשְׁיֵגִים בְּאֵמַת אֶת גְּדוּלַת ה' שְׂאִי אֶפְשֵׁר לְהִשְׁיֵגוּ

זה גופא תכלית השגתו.
קפו. עיין לעיל אות ה' בעניין מה שצריך למלמד שהוא בחינת הרב, שיהיה לו יראת שמים כדי שיוכל ללמד תורה, והיראה היא מה שמדבר לפי מדרגתו גם אם יודע שיש מדרגות גבוהות יותר.

הארות והערות

רבינו חוזר כביכול ומסכם את דבריו קפח:

נמצא לפי המבואר לעיל, שבין ותלמיד הם בחינות דרי מעלה ודרי מטה, ומבאר מה הכוונה מצד השגת כל אחד מהם: הינו ההשגה של מה, בחינת מה חמית מה פשפשת, בחינת: איזה מקום כבודו, בחינת מה שנאמר במשה 'כי לא יראני האדם' זה בחינת השגת הבן מצד עצמותו שנמשך ממוח האב, שהיא השגת דרי מעלה. והשגה של 'מלא כל הארץ כבודו', בחינת 'ואראה את ה', זה בחינת השגת התלמיד, השגת דרי מטה שמקבל מהרב בלימודו.

כי הבן שהוא נמשך כלו ממוח האב, על בן זוכה להשגת אביו ממש שהוא בחינת מה, שהוא ההשגה של הרבי והחכם שבודו כנ"ל אפילו שלא על ידי לימוד. אבל התלמיד אין מקבל בלימודו רק בחינת ההשגה של דרי מטה, שהוא בחינת מלא כל הארץ כבודו וכו' כנ"ל אבל בן שהוא תלמיד כלול משניהם:

צריך לכלול בחינת בן ותלמיד יחד

אחר שהתבאר באות ח' שבחינות בן ותלמיד היא מקבילה למדרגות 'דרי מעלה' ו'דרי מטה', ואחר שהתבאר באות ד' שכל בחינה כלולה מצד עצמה מהבחינה השניה, דהיינו שהבן הוא גם תלמיד והתלמיד הוא גם בן, ממשיך רבינו ואומר שצריך לכלול עוד הפעם את הבן שכלול מתלמיד, יחד עם התלמיד שכלול מבן:

וצריך לכלל העולמות - דהיינו עולם העליון שהוא עולם המלאכים והשרפים, בעולם התחתון דהיינו עולם הזה השפל, וכן עולם התחתון בעליון. ועשיית ההתכללות בפועל היא, שיהיה הבן כלול מבחינת תלמיד, וכן התלמיד יהיה כלול מבחינת בן, ומטרת

קפח. כאמור לעיל כמה פעמים, גם כאן לכאורה לא רואים שום חידוש בדבריו על מה שאמר, רק כעין חזרה וסיכום של דבריו וצ"ע.

הארות והערות

ההתכללות היא **פְּדֵי שְׂיֵהִיָּה לָהֶם יִרְאֶה** ואז יוכלו לדבר זה עם זה ויישמעו דבריהם זה לזה קפ"ט.

כִּי הֵבֵן שֶׁהוּא בְּבַחֲיַנַּת הַהֶשְׁגָּה שֶׁל מָה, בְּחִינַת מָה חֲמִית וְכוּ', וְאִם בֵּן - אם הוא יישאר רק עם השגת 'מה', **לֹא יִהְיֶה לוֹ יִרְאֶה כָּלֵל** הן יראת הרוממות והן יראת העונש, **מֵאַחַר שְׂאִינוֹ רוֹאֶה כָּלֵל כְּבוֹדוֹ יִתְבַּרְךָ** ועל כן גם יראת הרוממות שהיא באה מהכרת כבודו יתברך שהוא גדול ומרומם עד אין חקר יכולה להפגם, וגם ח"ו יכול להיפגם יראת העונש מאחר שיכול להשתלשל מהעדר הראיה מציאות של כפירה קפ". **וְעַל בֵּן צָרִיךְ שְׂיֵהִיָּה הֵבֵן כָּלִיל מִבְּחִינַת תְּלִמִיד** על ידי שהרב ילמדו לצמצם את עצמו לבחינה זו, **לְהִרְאוֹת לְבַחֲיַנַּת בֵּן גַּם בֵּן קֶצֶת מֵהַהֶשְׁגָּה שֶׁל בְּחִינַת הַתְּלִמִיד, דְּהֵינּוּ בְּחִינַת 'מְלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ'** שעל ידי זה גם השגת 'מה' האמיתית יש לה קיום, דהיינו שמשגי יותר את בחינת תכלית הידיעה דלא נדע, וזה גופא הכוונה **פְּדֵי שְׂיֵהִיָּה לוֹ יִרְאֶה מה'**.

וְכֵן צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת הַתְּכַלְלוֹת גַּם אֶצֶל הַתְּלִמִיד שֶׁהֶשְׁגָּתוֹ בְּחִינַת 'מְלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ', וְאִם בֵּן - דהיינו אם הוא יישאר רק עם השגה זו, **יֻכַּל עַל יְדֵי זֶה לְהַתְּבַטֵּל בְּמִצִּיאוֹת** מחמת שמשגי איך כל מציאות הבריאה ממש היא רק ה' יתברך ללא שום שיור, ואם כן אין מקום ליראת העונש ויראת הרוממות מאחר והכל הוא כבודו יתברך, **וְעַל בֵּן צָרִיךְ לְהִרְאוֹת לוֹ קֶצֶת^{קצ} מֵהַהֶשְׁגָּה שֶׁל בְּחִינַת הֵבֵן, דְּהֵינּוּ בְּחִינַת מָה** ששם כביכול הוא

ביאורים והרחבות

קפ"ט. כמו שמבואר בתחילת אות ה' שלולא היראה אי אפשר בכלל לקבל אחד מחבירו, ועתה מבואר יותר שהתכללות זו מביאה יראה ועל ידי זה באמת יש יכולת לדבר באופן כזה שהבן אינו מוזיק לתלמיד, כי לולא ההתכללות, הבן היה מאיר לתלמיד את הארת הבן ומזה היה נעשה חלישות הדעת עוד יותר גדולה לתלמיד, וכן להיפך. ולפי זה מובן מה שרבינו הביא באות י"ג את דברי המשנה באבות "אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו" כי בלי המורא של התלמידים והבנים שנעשים על ידי ההתכללות יראים, בלי זה הדיבור ביניהם היה רק

מוזיק להם, כי כביכול היו בולעים האחד את השני (בבחינת הבליעה של הפרות הרזות את הפרות השמנות בחלום פרעה).

קצ. כמו שאירע למרגלים, שהיו גבוהים מצד נשמתם מאוד, אבל נפלו כל כך מצד חוסר התכללותם במדרגות הנמוכות, כמבואר באריכות בליקו"ה נדרים ד' עיי"ש היטב.

קצא. מדוקדק בדבריו הקדושים שלכל אחד מראה 'קצת' מהשגתו של חבירו, וכמבואר לעיל כמה פעמים בהערות, שהשגת 'קצת' היא לא רק עניין

הארות והערות

רואה שאיה מקום כבודו ולא רואים את ה' וכבודו, וכל זה פְּדִי שְׁלֵא יִתְבַּטֵּל בְּמִצִּיאוֹת כי העיקר הוא שיהיה דרי מטה שהם בעולם השפל כמציאות נפרדת והם מעלים תענוג לה' יתברך, וְזֶה בַעֲצָמוֹ הַפִּירוּשׁ בְּכַךְ שִׁיחִיהָ יִהְיֶה לוֹ יִרְאָה:

על ידי האכילה זוכה להארת הרצון

באות י' רבינו פותח ומגלה עוד 'קומה שלימה' בכל מהלך התורה. קומה זו קשורה לכל מהלך התורה, אבל מצד קשר הדברים מרישא לסיפא, היא חוזרת בעיקר לבאר את עניין האכילה איתה רבינו פתח את התורה.

באות א' התחיל רבינו וגילה שהמנהיג הרחמן עניינו להתאים את המאכלים כל אחד לפי מדרגתו, באות ז' התבאר קצת מתוך קשרי המאמר, שגם הדעת היא כעין המאכלים המותאמים לכל אחד לפי מדרגתו, ועתה חוזר רבינו וקושר את האוכל הגשמי והאוכל הרוחני זה בזה, ומוסיף גלוּת עוד נדבכים שונים הנשזרים לכל חלקי התורה.

וְעַל יְדֵי כָּלֵלִיּוֹת בֵּן וְתַלְמִיד - שהצדיק מראה לכל אחד מהם קצת מההשגה של השני, שעל ידי זה הם עצמם יכולים לדבר זה עם זה ולהשפיע זה לזה מהשגתו, **עַל יְדֵי זֶה מִי שֶׁהוּא אִישׁ חֵיִל** (שעניינו יתבאר לקמן) **וְאֵינּוּ הֶהָפֵךְ (שְׁקוֹרִין רַע מִזֵּל, שְׁלִימִזֵּל) שֶׁלֹּא מִצְלִיחַ לִנְצֵל שׁוֹם הַזּוֹדְמִנּוֹת שִׁישׁ לוֹ, הוּא יָכוֹל לְקַבֵּל דּוּקָא בְּעַת הָאֲכִילָה** (שעל ידה מחברים את הגוף והנפש קצב) **אֶת הָאֲרֵת הָרְצוֹן**. ומבאר מהי הארה זו - **דְּהֵינּוּ שְׁיִאִיר לוֹ**

ביאורים והרחבות

קצב. חיבור הגוף והנפש, כפי שמבואר באריכות בליקוטי הלכות נטילת ידים הלכה ו' בתחילתה, היא עצמה חיבר בן ותלמיד ודרי מעלה עם דרי מטה, כי בפרטיות של כל אדם, הגוף הוא דרי מטה משום שהוא מייצג את החומריות, והנשמה היא בבחינת דרי מעלה. אם כן, זמן האכילה הוא זמן גבוה

כמותי, אלא זו בחינה של השגה שנקראת השגת 'קצת' דהיינו שהאדם מבין שההשגה שלו היא לא כל ההשגה שיש בעולם. לדוגמא, התלמיד שמבין שיש עוד הארה אחרת בעולם מחוץ להשגת 'מלוא' הוא נמצא כבר במצב שבו הוא קיבל את הארת 'איה', כי הוא הבין שמה שהוא מבין זה לא הכל ודוק.

הארות והערות

הַרְצוֹן בְּעַת הָאֲכִילָה, וַיִּשְׁתַּוְּקַק וַיִּכְסֹף מְאֹד אֵלָיו יִתְבַּרַךְ בְּרָצוֹן מִפְּלֶג שֶׁהוּא מֵעַל לְכָל שָׂכַל וּחְכָמָה^{צפ}, בְּלִי שׁוֹם וְדִיעָה, דְּהֵיִינוּ שְׁלֵא יַדַע כָּלֵל מָה הוּא רוּצָה שֶׁהַרְצוֹן הַזֶּה הוּא בִיטוּי לְהֵאָרֵת 'מֵה', כִּי הַרְצוֹן הַזֶּה הוּא בְּבַחֲנֵינָת 'תְּכִלִּית הַיְדִיעָה דְּלֵא נִדַע'.

הארת הרצון היא המקיף דלעתיד שלמעלה מהשגת המלאכים

וְזֶה בְּחִינַת מֵה שֶׁנִּרְמַז בַּפְּסוּק "עֵינֵי כָל אֲלִיךְ יִשְׁבְּרוּ"^{צפ} וְאַתָּה נֹוֹתֵן לָהֶם אֶת אֲבָלָם בְּעֵתוֹ" (תהלים קמ"ה)^{צפ} ופירוש הפסוק בפשטות הוא שעניניהם של כל הבריות שבעולם מצפות לפרנסתם ואתה השי"ת נותן להם את אוכלם בדיוק בזמן שהם צריכים אותו. ורבינו מפרש באופן פנימי שהמילה 'בְּעֵתוֹ' זֶה מִרְמַז עַל בְּחִינַת הָאָרֶת הַרְצוֹן הַנִּלְשָׁבָא בִּזְמַן הָאֲכִילָה, וְהַפְּסוּק כְּבִיכּוֹל אֹמֵר שִׁיחַד עִם נְתִינַת הָאוֹכֵל הַקְּב"ה נֹוֹתֵן גַּם הָאָרֶת הַרְצוֹן (מתוך שביעה דייקא^{צפ}), בְּחִינַת מֵה שֶׁהִתְנַבֵּא בַלְעָם עַל הַעֲתִיד לְבֹוֹא (במדבר כ"ג) "בְּעֵת

ביאורים והרחבות

נמרץ מאד, עד שלא ידע מה לעשות כלל מגודל ההשתוקקות ויצעק וכו'", ועיין ליקו"ה פדיון בכור ה"ה אות י"ט.

קצד. אמנם רבינו לא ביאר את חלקו הראשון של הפסוק, אבל מהמשך דבריו באות זו מתבאר גם חלק הראשון של הפסוק.

קצה. ומוהרנ"ת הוסיף לבאר (על פי כלל ה') את כל הפרק כולו כמעט מרישא לסיפא, עיין בליקוטי הלכות פדיון בכור ה"ה אות י"ט.

קצו. כי יש רצון והשתוקקות שמגיעים לאדם כביכול מתוך רעב וחיסרון, אבל כאן מבואר שההשתוקקות והכיסופים מגיעים דווקא מתוך האכילה, דהיינו מתוך שביעה, כמבואר בהמשך אות זו ברמז הפסוק ולחם לבב אנוש יסעד, ושם מבואר שהיין משמח והשמן מצהיל את הפנים והלחם סועד ומתוך זה באה הארת הרצון המופלגת. ושביעה זו הינה גם ברוחניות וגם בגשמיות, כי גם ברוחניות הארת הרצון באה דווקא מתוך שביעה ושמחה על מדרגתו, כל אחד לפי מדרגת אכילתו.

מאוד שבקלות ניתן לבזבוז על היסח הדעת. היסח דעת זה גורם שהגוף והנפש יפרדו עוד יותר ובכך הנפש לא משאירה חליפות בתוך בחינת הגוף והגוף נעשה עוד יותר מגושם. בעניין זה ניתן לקשר גם את עניין ה'ברכה' המוזכרת בתורה באות ד', לכל עניין הברכות שמברכים על האוכל, ועיין עוד בליקו"ה שותפים בקרקע ה' אות ז' מה שהתבאר שם בעניין הברכה.

קצג. כמבואר בשיחות הר"ן ל"ב שנאמרה בסמיכות ובהקשר של תורה זו: "וכשארם הולך בתמימות באמונה לבד בלי שום חקירות, יכול לזכות שיעזור לו השם יתברך שיבוא לבחינת רצון, שהוא למעלה מחכמה. כי באמת חכמה דקדושה הוא למעלה מאמונה, אבל אף על פי כן אנו צריכים לבלי לילך בחכמות וחקירות, רק באמונה לבד, כי אמונה הוא דבר חזק מאוד. ואזי כשהולך באמונה לבד בלי חקירות וחכמות, אזי זוכה לבוא לבחינת רצון, שהוא למעלה אפילו מחכמה, דהיינו שזוכה שיהיה לו רצון מופלג חזק מאוד אליו יתברך בהשתוקקות

הארות והערות

יֹאמֶר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מֶה פָּעַל אֵל" שפירוש הפסוק הוא כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (ירושלמי שבת פרק ב) שזה הולך על כך ש'עֲתִידִין צַדִּיקִים שִׁיְהִיָּה מַחְצָתָן לַפָּנִים מִמְּלֶאכֵי הַשָּׁרֵת ומלאכי השרת שואלין אותם ואומרין להם 'מה פעל אל', והביאור בפנימיות לפי הקדמות התורה ש'מַחְצָה' זֶה בְּחִינַת 'מְקִיפִים', שְׁמַלְבַּד מֵה שֶׁהֵם חוֹפְפִים וְסוֹבְבִים עַל הַשְּׂכַל מִבְּחוּץ וְאִינֵם נִכְנָסִים לַבְּפָנִים, הֵם גַּם הַמַּחְצָה שֶׁל הַשְּׂכַל שֶׁשׁוֹמֵרֵת עֲלֵיו לְבַל יִתְפֹּזֵר לְמִקְוֹמוֹת שְׂאִינֵם נִצְרָכִים קצו. וְלַעֲתִיד לְבוֹא, וְהִיָּה קצח מַחְצוֹת הַמְּקִיפִים שֶׁל הַצַּדִּיקִים לְמַעְלָה מִמְּקִיפִים שֶׁל מְלֶאכֵי הַשָּׁרֵת, וּמִמִּילָא מְבוֹאָר שֶׁאֵז וְהִיָּה הַשְּׂגָתָם הַפְּנִימִית שֶׁל הַצַּדִּיקִים בְּחִינַת 'מֵה' וְהַמְּקִיפִים עֲצֻמָּם גְּבוּהִים עוֹד יוֹתֵר, בְּחִינַת 'מֵה פָּעַל אֵל' כִּי ה'מֵה' הַיּוֹתֵר נִמוּךְ הוּא בְּבַחֲינַת 'פַּעוּלָה' וְעִשְׂיָה, שֶׁזֶה בְּחִינַת 'מֵה' שֶׁל הַבֵּן קצט, שֶׁזֶה הַשְּׂכַל הַפְּנִימִי שֶׁל הַצַּדִּיקִים, כְּמוֹ שֶׁמְבוֹאָר בְּלִשׁוֹן חו"ל שֶׁתְּהִיָּה מַחְצָתָן לַפָּנִים מִמְּלֶאכֵי הַשָּׁרֵת, הוּא יְהִיָּה לְמַעְלָה מֵהַמְּקִיפִים שֶׁל מְלֶאכֵי הַשָּׁרֵת.

וְזֹאת הַהֶאָרָה שֶׁל בְּחִינַת 'מֵה' הַגְּבוּהָה, הוּא בְּחִינַת הָאֶרֶת הָרְצוֹן שֶׁל הַשְּׂתוֹקָקוֹת וְכִיּוֹסוּפִים בְּלִב, בְּלִי לְדַעַת 'מֵה' הוּא רוּצָה, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַכַּל אֲפִילוֹ מִתְּכִלִּית הַיְדִיעָה דְּלֹא נִדַּע שֶׁל הַמוּחַ דִּהְיִינוּ שֶׁל 'חֲכֵמָה' יא, וְהוּא מִתְּגַלָּה דוּקָא בְּעַת הָאֲכִילָה, בְּבַחֲינַת 'וְאֵתָה נוֹתֵן לָהֶם אֶת אֲכָלָם בְּעַתּוֹ' - בְּעַתּוֹ דְּיֻקָּא, שֶׁהַמִּילָה 'בְּעִיתוֹ' הִיא מִרְמוֹת לְבַחֲינַת הָאֶרֶת הָרְצוֹן שֶׁהוּא בְּחִינַת 'מֵה', בְּחִינַת "בְּעַת יֹאמֶר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מֵה וְכוּ", שֶׁזֶה ה'עַת' שֶׁמִּשְׁיָגִים בְּחִינַת מְקִיפִים הַנ"ל שֶׁהֵם בְּחִינַת מֵה כִּי זֶה הַשְּׂגָת הָעוֹלָם הַבֹּא מִמֶּשׁ שֶׁהוּא מֵעַל הַזְּמַן לְגַמְרֵי שְׁלִזָה מִרְמוֹת הַמִּילָה 'כְּעַת', שֶׁזֶהוּ בְּחִינַת

ביאורים והרחבות

קצו. כי המחיצה בעצמה היא השגה של מחיצה, כמבואר לעיל בהערות על המשנה 'ועשו סייג לתורה'. קצח. כמו שכתבנו לעיל, כל לשון בדברי רבינו מדוקדקת בתכלית הדייק, כגון לשון 'מה' או לשון 'יהי', וכן כאן לשון 'יהיה', כי ההשגה לעתיד של הצדיקים היא בבחינת 'מה שהיה הוא שיהיה'. קצט. כמבואר בסוף התורה שיש 'מה' של הבן ויש

'מה' של האב, מה שם בנו דא חכמה מה שם בנו דא תפארת, ולכן גם המלאכים שמדרגתם מה יהיו למטה ומחוץ למדרגת הצדיקים.

ר. כי המקיפים של מלאכי השרת הוא נמוך מבחינת פנימי של הצדיקים לעתיד לבוא.

רא. כמבואר בשיחות הר"ן ל"ב שעל התורה הזאת, עיין לעיל בהערות.

הארות והערות

הָאֵרֶת הַרְצוֹן פְּנֵי ל' והיינו שהקב"ה נותן לאדם את האוכל בתוך זמן יקר הנקרא 'בעיתו' שאז מאיר הארת 'כעת' שהיא הארת הרצון²¹.

מה הטעם להארת הרצון דווקא בעת האכילה

עתה יבאר רבינו מדוע הארת הרצון מופיעה דווקא בעת האכילה שהיא לכאורה פעולה גשמית וחומרית:

וּמָה שְׁמַתְגִּילָה הָאֵרֶת הַרְצוֹן בְּעֵת הָאֲכִילָה דְּוִקָא וְלֹא בְשַׁעַת הַתְּפִילָה או הלימוד, דַּע, כִּי מִי שְׂרוּצָה לְחַגֵּר מִתְנַיִי²² בכוח ובזריזות לְהִיּוֹת מְפָרְנֵס לֹא רַק לַעֲצֻמוֹ, אֲלֵא לְתַן פְּרִנְסָה לְהַתְּלִוּיִים בּוֹ כַּגּוֹן בְּנֵי בֵיתוֹ, הוּא צָרִיף שְׂיִהְיֶה אִישׁ חֵיל וְלֹא יִהְיֶה הַהֶפֶךְ (שְׁקוֹרִין: רַע מְזֵל, שְׁלִימְזֵל) דֵּהֵיִינוּ שְׂצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת פְּעוּלוֹת לְהַמְשַׁכֵּת הַפְּרִנְסָה דֵּהֵיִינוּ אִיזָה אַתְּעָרוֹת אֲדַלְתָּא, כִּי צָרִיף שְׂיִהְיֶה לוֹ קֶצֶת מִמְשָׁלָה שׁוּזָה הַנְּהַגָה הַבְּאָה מֵהָאָדָם, דֵּהֵיִינוּ שְׁלוֹקַח לַעֲצֻמוֹ הַנְּהַגָה קוֹדָם שְׁנוֹתָנִים לוֹ אוֹתָהּ בְּבַחֲיַנְתָּ 'מַלְכוּת'²³.

ביאורים והרחבות

רג. עיין לעיל בהערות על המשנה "הוו מתונים בדין", ושם מבואר שבאמת יש למילה מתינות שתי משמעויות, משמעות אחת היא המתנה ועיכוב, ומשמעות שניה היא קושי וחימום (שזה זירוז), ואם כן מובן שהאדם צריך לחגור מתניו כפשוטו ממש, להיות קשה וחס, איש חיל זריז להביא פרנסה, ומצד שני הוא צריך גם לחגור את עצמו במידת המתינות, דהיינו לשבר לעיני ה' ולצפות ולחכות אליו.

רד. כידוע החילוק הזה בין ממשלה למלכות, אבל גם מכלליות המאמר, מבואר עניין זה שיש מלכות שבאה מלמעלה ויש מלכות שבאה מלמטה, והמלכות הזאת בעצמה מצריכה את האדם לעמוד במצב של חיסרון, להחסיר את עצמו ולייצר כביכול חיסרון בכך שהוא לקוח על עצמו פרנסה של אחרים, כי בכך הוא נצרך לשפע יותר גדול מאשר אם היה צריך רק את פרנסתו שלו. ודוק.

רב. והביאור קצת בהרחבה, כי 'בעיתו' זה הזמן המדויק של האוכל, כל הדאגות של הפרנסה והאוכל זה עבר ועתיד, העולם הבא זה מציאות של חיבור מעל הזמן לאותו רגע עכשווי שזה כמעט לא ניתן להבין ולהשיג כאן בעולם, וכשאדם בזמן האוכל מתחבר לאותו רגע בו ה' נותן לו את צרכיו, הוא מתחבר לאותה הארה של עולם הבא, שם הצימאון והכיסופין מתוך מילוי ושובע מתחברים יחד, דהיינו הארת איה ומלוא מתחברים יחדיו. כי אם לא מסיח את דעתו בעת האוכל מהאכילה בעצמה, דהיינו לחשוב על כך שברגעים אלו ממש ה' פתח את ידיו והשפיע לו את המאכל, אזי יש הארת פנים מאת השי"ת שהיא בבחינת יאר ה' פניו אליך, בבחינת ואור פניך כי רציתם, דהיינו שה' רוצה אותנו, והוא מביא לנו את ההארה הזאת באכילה, ועלינו לא להסיח דעתנו מזה, כי אין מסיחין בשעת הסעודה. ועל ידי זה נוכל לזכות לבחינת שתיקה והארת הרצון.

הארות והערות

כי כל הפרנסה נמשך מהמלכות' דהיינו שכל המשכת הפרנסה לאלו הנמצאים תחת המלכות, נמשכת אליהם מאותה מלכות, ובכלליות העולם, הפרנסה נמשכת ממידת המלכות, כמו שכתוב בנבוכדנצאר המלך שראה בחלמו¹¹ "אילן גדול בעל פירות רבים שתחתיו חוסים כל הבריות, ודניאל פתר לו את החלום כך: (דניאל ד) "אילנא די חזית די רבה ותקף וכו' ומזון לכלא בה, אנת הוא מלכא" - האילן שראית בחלומך שגדול וחזק ובו מזון לכולם הוא אתה המלך, ומכאן נלמד שהפרנסה נמשכת מהמלכות, ועל כן מי שרוצה לקבל פרנסה כדי להמשיך לאלו התלויים בו, צריך שיהיה לו קצת ממשלה שהוא לוקח לעצמו, כדי שיהיה לו איזה שכיכות עם המלכות הגדולה, ובכך הוא יקבל ממנה עוד מלכות כמבואר לקמן.

וזה בחינת מה שאמר בועז לרות בעת שבאה ללקוט שיבולים לפרנסתה, דהיינו שלקחה לעצמה איזה ממשלה, אז אמר לה (רות ב): "לעת האכל גשי הלם"¹² ודרשו חז"ל על לשון זו - 'אין הלום אלא מלכות' (זבחים קב)¹³ ועתה רבינו מבאר לפי זה את דברי בועז, שהטעם לכך שהוא אמר לה לקחת מלכות וממשלה לעצמה, כי צריך שיהיה לו ממשלה, בחינת מלכות, לעת האכל, כי על ידי זה נמשך הפרנסה כנ"ל ועל ידי זה רצה להמשיך פרנסה לרות ולנעמי מחמת שבכך הוא חגר מתניו נגדם מאחר שבאמת פרנסתם הייתה מוטלת עליהם¹⁴.

הפרנסה באה מהמלכות

ומחמת שבשביל המשכת הפרנסה הבעל צריך ממשלה ומלכות, על כן פשהבעל חוגר

ביאורים והרחבות

רז. דרשה זו נאמרה בגמרא על משה רבינו, שבעת שהתקרב לסנה (כמובא באות י"א בתורה) ה' אמר לו אל תקרב הלום, דהיינו שה' אמר לו שלא יקח את כל המלכות והכהונה לעצמו, כי המלכות ניתנה ליהודה, שהמלכות הזאת היא המלכות שיוצאת מבוועז ורות, עיין היטב בקשר הדברים ודוק. ,
רח. ובוה שהוא פרש את חסותו עליהם, ודאג להם לפרנסתם, בכך נעשה אצלו מלכות עליהם.

רה. יש לציין שגם החלום המרכזי בתורה זו, חלום פרעה שעליו מיוסדת כל התורה בפסוק זיהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם, אזי נושא החלום הוא הפרנסה. כי ראה שבע פרות ושבע שיבולים שכל זה כולל את שייכות המלכות לעניין המשכת הפרנסה.
רו. והמעין שם בפסוקים רואה, שבדבריו אלו הוא אף רמוז לה שהוא מפרנסה, ושלפי זה נעמי הבינה שיש לה שייכות אליו ולמלכות שתצא ממנו.

הארות והערות

מְתַנְּיוּ בְּנִישׁוּאֵיוּ נִגְדַּת אִשְׁתּוֹ וּמַחֲבִיב עֲצָמוֹ לְפָרְנָסָה, כְּמוֹ שְׁכָתוּב בְּפִתְחָהּ וְאָנָּה אֶפְלַח וְאוֹקִיר^ט וְאִזּוֹן וְכוּ" [ואני אעבוד ואכבד ואתן מזונות], אִזּוֹ נֹתְנִים לוֹ קֶצֶת מִמְשָׁלָה עֲלֶיהָ, כְּמוֹ שְׁכָתוּב אַחֲרֵי חֹטֵא אָדָם הָרֵאשׁוֹן, שְׁלֹאֲחֵר הַקִּלְלָה שֶׁהָ קִילַל אֶת אָדָם הָרֵאשׁוֹן בִּיגִיעַת הַפְּרָנְסָה וְהִטִּיל עָלָיו אֶת כָּל טוֹרַח הַמְּזוּנוֹת, הוּא הַמְּשִׁיךְ וְקִילַל אֶת הָאִישָׁה וְאָמַר לָהּ (בְּרֵאשִׁית ג) "וְהוּא יִמְשַׁל בְּךָ"^י, כִּי הֵא בַּהּ תִּלְיָא, כִּי עַל יְדֵי הַמְּשָׁלָה שִׁישׁ לוֹ עַל הָאִישָׁה, עַל יְדֵי זֶה הוּא יָכוֹל לְהַמְשִׁיךְ הַפְּרָנְסָה בְּנִ"ל^{יא}.

וְכֵן עֲנִיין זֶה נוֹהֵג בְּכָל מַדְרָגוֹת הַמַּלְכוּת, שֶׁכָּל הַשְּׂרָיִם - כָּל מִי שֶׁצָּרִיךְ לְתַן פְּרָנְסָה יוֹתֵר לְאֲנָשִׁים רַבִּים הַתְּלוּיִים בּוֹ לְפִי עֲנִיין הַמַּלְכוּת וְהַהֲנַהֲגָה שִׁישׁ לוֹ, הוּא צָרִיךְ שִׁיחִיָּה לוֹ יוֹתֵר מִמְשָׁלָה לְחַגוֹר מִתְנִיּוֹ מִלְמַטָּה לְקַחַת אִיזוּה מִמְשָׁלָה וְעַל יְדֵי זֶה יֵשׁ לוֹ מַלְכוּת מִלְמַעְלָה, כְּדִי שִׁיּוֹכַל לְהַמְשִׁיךְ הַפְּרָנְסָה עַל יְדֵי הַמַּלְכוּת בְּנִ"ל.

המלכות מקבלת את שפע הפרנסה מהידיים שיש בים החכמה

עתה רבינו עובר לבאר כיצד ספירת המלכות עצמה ממשיכה לעצמה ולאחרים את

הפרנסה ממקור השפע היותר עליון:

וְהַמַּלְכוּת מְקַבֵּל הַפְּרָנְסָה מִן בְּחִינַת הַיְדִיִּם שִׁישׁ בָּיָם הַחֲכָמָה - וְעַתָּה הוֹלֵךְ וּמְבַאֵר מֵהֵם הַיְדִיִּם וּמֵהוּ יָם הַחֲכָמָה וְכִיצַד נִשְׁפַּעַת הַפְּרָנְסָה דְרַכְּם לְמַלְכוּת:

ביאורים והרחבות

שכל שפע הפרנסה שלה יהיה תלוי בו, כי מקודם גם היא התפרנסה ישר מהשפעת גן העדן, אבל שבח האשת חיל המתוקנת לעתיד בעת שהיא תהיה עטרת בעלה, שהיא תמשיך פרנסה לבעלה, כמו מזמור אשת חיל (דייקא) אותו רבינו הזכיר לקמן באות י"ג, שמדבר מהאשה שבטח בה לב בעלה (הבטחונות) והיא זו שממשיכה את הפרנסה לבעלה. ריא. אבל בדרכי העולם זה נראה להיפך, שמי שממשיך את הפרנסה בפועל הוא מקבל את המלכות, אבל מצד האמת המשכת הפרנסה היא באה מהמלכות, ומי שיש לו את המלכות הוא זה שצריך להמשיך את הפרנסה.

ט. אוקיר זה מלשון כבוד, וכל גילוי מציאות ה' בעולם נקרא 'כבוד', כמו שרואים שדרי מעלה שואלים איה מקום כבודו, ודרי מטה מחזירים ועונים מלוא כל הארת כבודו, ולפי זה מבואר שהמשכת הפרנסה לאישה ולכל התלויים בו היא בבחינת גילוי הכבוד, ולכן הכבוד לאישה הולך ביחד עם החיוב לפרנסה, ומזה גם מבואר שכאשר ממשיכים למי שצריך פרנסה, אזי מגלים אצלו את כבודו יתברך המלא בכל הארץ, דהיינו שגם אותו ה' רוצה ומפרנס. רי. עצם הפסוק הוא קללה שהאישה התקללה בחטאה, כי האדם התקלל בטרדת הפרנסה, דהיינו מה שהוא צריך לטרוח אחר מזונו, והאשה התקללה

הארות והערות

דְּהִינּוּ שֶׁהִיָּדִים הֵם הָרְמָזִים ר"ב שֶׁהֵם בְּחִינַת יָדַיִם כִּי גִלּוּי הַרְמָזִים נַעֲשֶׂה גַם עַל יְדֵי הַיְדִידִים ר"ב. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (משלי א): "נְטִיתִי יָדַי וְאִין מִקְשִׁיב", וּפְרַשׁ רַש"י: דְּהִינּוּ רְמָזִים שֶׁהַתּוֹרָה קוֹרֵאת לְאָדָם לְסוּר אֵלֶיהָ וּלְהִתְקַרֵּב לְאִמְרֶיהָ, וְאֵף מֵרְמוֹת לֹא כְּבִיכּוֹל בִּידֵיהָ. וּפִירוּשׁ הָעֲנִיין: כִּי כְּשֶׁהִחָקֵם מְגַלֶּה חֻמְתּוֹ לְתַלְמִידָיו, לְפַעְעָמִים אֹמֵר אֵיזָה דְּבוּר שֶׁהִדְיבּוּר עֲצָמוֹ אֵינְנו מוֹבֵן דִּי צָרְכּוֹ מִחֻמַּת שְׁמִרְמָז בּוֹ רְמָזִים לְתַלְמִידָיו, דְּהִינּוּ שֶׁהִדְיבּוּר מְנַסֶּה לְהַעֲבִיר עוֹד מִסֵּר מָה שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְחַכְמָא לְבָאָר בְּפִיו בְּפִירוּשׁ כִּי הֵם דְּבָרִים שְׂאֵינּוּ צָרִיךְ וְאֵף אֲסוּר לֹא לְאִמְרָם בְּפִירוּשׁ (מִשּׁוֹם שֶׁהֵם בְּכֻלָּל הַמְקִיפִים שְׂצָרִיכִים שְׂתִיקָה ר"ב), רַק עַל יְדֵי הָרְמָזִים שְׂיֵשׁ בְּהַדְּבוּר, הֵם - הֵינּוּ הַתַּלְמִידִים, מְבִינִים פּוֹנְתוֹ בְּאוֹפֵן שֶׁל

ביאורים והרחבות

מה דמשער בלבה. והעקר הוא כלליות אי"ה ומל"א שאין נתפסין במוח ובלב כי אם על ידי בחינת רמזים שהם בחינת ידיים שבים החכמה. ומשם משתלשלים כל הלימודים הקדושים וכל ההתבוננות בתורה ויראה שכולם אי אפשר להבינם מרבו בשלמות כי אם על ידי רמזים שהם בחינת ידיים, כי אפילו בחכמות התורה בנגלה בפשטים בגמרא פירוש תוספות, אי אפשר להבין תמצית הדבר ומתיקת הפשט והחידוש, כי אם על ידי שגומרים להבינם להתלמיד בידים שהם בחינת רמזים. כמו שרואין בחוש שהרב מסביר הפשט לתלמידיו בתנועות ידיו, מכל שכן וכל שכן בדרכי עצות בעבודת ה' שהבעל דבר חותר על האדם מאוד מאוד בתחבולות אין מספר בכל יום ויום וכמעט בכל שעה ורגע, שאי אפשר לעמוד על עמדו כי אם על ידי התורה שקבלנו מרבתינו וזכרונם לברכה והעקר הוא הרמזים שיש בהתורה

ריד. ובאופן אחר אפשר לבאר שהשתיקה בעצמה היא רמז לכך שיש עוד דברים שאי אפשר לאומרם בפירוש, ועל ידי שהתלמיד חותר ומתאמץ שיודעו לו את אותם דברים אזי הוא נעשה כלי שראוי לקבל את אלו הרמזים בפירוש.

ריב. עיין בהערות לעיל. ולפי דבריו הקדושים מבואר שכל המשכת הפרנסה בעצמה היא רמז לרצון השי"ת שרוצה את האדם, וכל הרצון לפרנסה נובע מזה שאנו רוצים לקבל רמזים שאנו רצויים ואהובים (עיין ברש"י על הפסוק והוא ימשול בך) אצל מי שאנו מקבלים ממנו את הפרנסה, ובשורש הכל זה שהשי"ת רוצה אותנו.

ריג. כי אף שמפורש בדברי רבינו שהרמזים הם בדיבור בעצמו, וכמו שאצלו בעצמו חלק גדול מהרמזים הם נמצאים בדיבור (על ידי קשרי התורה מניה וביה) אבל הוסיף מוהר"ת לבאר (על פי כלל י"א של הפסוק המובא כאן - 'נטיתי ידי ואין מקשיב') שבאמת הרמזים הם גם בידיים בעצמם, וזה לשונו בהלכות נטילת ידיים ה"ו אות א' ו"ל: שורש שתי הידים שעל ידם נבראו שמים וארץ דרי מעלה ודרי מטה. שהם בחינת הרמזים שיש בים החכמה, שהם ההתבוננות שבלימוד הקדוש שאי אפשר לבאר בפה בפרוש, גומרים אותה בידים שהם בחינת רמזים. ועל ידי זה דיקא נכללים יחד השגת הבן והתלמיד שהם השגת אי"ה ומל"א. שהם בחינת השגת דרי מעלה ודרי מטה, כי זה ידוע שהשגת אלקות גבוה מאוד מאוד, כי לית מחשבה תפיסה בה כלל. כי אם לכל חר כפום

הארות והערות

מקיקף ורמו. וְאֵלוֹ הַרְמָזִים הֵם בְּחִינַת יָדַימ בְּחִינַת: נְטִיתִי יָדַי כַּנְּל שְׁהֵם כְּעֵין צִמְצוּם לַחֲכֵמָה, כְּמוֹ יִדְיוֹת שְׁעוֹשִׂים לְכָלִי, שְׁעַל יָדַם יֵשׁ אַחִיזָה לְכָלִי, וְזֶהוּ בְּחִינַת הַיָּדַימ שְׁיֵשׁ בְּיָם הַחֲכֵמָה שְׁעַל יָדַם יֵשׁ אִיזָה אַחִיזָה לְהַשְׁגַּת יָם הַחֲכֵמָה, בְּבְחִינַת (תְּהִלִּים ק"ד): "זֶה הַיָּם גָּדוֹל וְרָחֵב יָדַימ" שְׁהוּא רָחֵב מְאֹד כְּמוֹ הַהֲשָׁגָה שֶׁל הַמְּקִיף שְׁהוּא גָּדוֹל וְרָחֵב יָדַימ, וְהַאֲחִיזָה שֶׁלּוֹ עַל יְדַי הַיָּדַימ.

וּמֵאֵלוֹ הַיָּדַימ מְקַבֵּל בְּחִינַת הַמְּלָכוֹת אֶת הַפְּרָנְסָה, בְּבְחִינַת (שֵׁם קמ"ה): "פּוֹתַח אֶת יָדָךְ וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רִצּוֹן", הַיָּנוֹ שֶׁהַפְּרָנְסָה נִמְשָׁכֶת מִבְּחִינַת הַיָּדַימ הַנְּל כִּי כְּמוֹ שֶׁהַיָּדַימ מְצַמְצֵמֹת אֶת הַחֲכֵמָה הַאִינְסוֹפִית, כֶּךָ הַצִּמְצוּם הַזֶּה שֶׁל הַשְּׁפַע מִתְּבַטָּא בְּכֶךָ שְׁאוֹתוֹ שְׁפַע מְצַטְמָצֵם לְפָרְנָסָה גִשְׁמִית בְּאוֹפֵן שְׁכַל אַחַד מְקַבֵּל אֶת חֲלָקוֹ כְּפִי מַה שְׁטוֹב לוֹ יָדַימ. וְזֶהוּ בִיאוֹר הַמִּשְׁךְ הַפְּסוּק: "וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רִצּוֹן" י"י - בְּחִינַת הָאֲרֶת הַרִצּוֹן שְׁמִתְגַּלְגָּלָה בְּתוֹךְ הַפְּרָנְסָה כַּנְּל בְּתַחִילַת הָאוֹת, שֶׁהָאֲרֶת זֶה הִיא מְאוֹתָה הַשְּׁפַעָה שֶׁל יָם הַחֲכֵמָה שְׁמוֹשְׁפַעַת בְּתוֹךְ צִמְצוּם הַיָּדַימ שְׁמִמְשִׁיכוֹת אֶת הַפְּרָנְסָה בְּבְחִינַת מַה שְׁכְּתוּב שֵׁם בַּפְּסוּק הַקּוּדוּם: "עֵינַי כָּל אֲלִיךְ יִשְׁבְּרוּ וְאֲתָה נּוֹתֵן לָהֶם אֶת אֲכָלָם בְּעֵתוֹ" כַּנְּל - שֶׁהַמִּילָה בְּעֵיתוֹ מְרַמֶּזֶת עַל הָאֲרֶת הַרִצּוֹן. כִּי מִחֲמַת שֶׁהַמְּלָכוֹת מְקַבֵּל הַפְּרָנְסָה מִיָּדַימ אֵלוֹ שְׁיֵשׁ בְּיָם הַחֲכֵמָה כִּי הַפְּרָנְסָה גִשְׁמִית בְּעֵצְמָה הִיא צִמְצוּם שֶׁל שְׁפַע הַחֲכֵמָה שְׁמִתְגַּשֵּׁם כְּדִי לְהַחִיּוֹת אֶת גּוֹף הָאָדָם הַחוּמְרִי, עַל פֶּן מִתְגַּלְגָּלָה שָׁם, בְּתוֹךְ הָאֲכִילָה וְהַפְּרָנְסָה י"י, הָאֲרֶת הַמְּקִיפִים שְׁהֵם בְּחִינַת הָאֲרֶת הַרִצּוֹן כַּנְּל, כִּי הַמְּקִיפִים מְאִירִים בְּיָם הַחֲכֵמָה שְׁמִתְגַּלְגָּלָה הַחֲכָם כַּנְּל וְהַשְּׁפַעַת הָאֲכִילָה וְהַפְּרָנְסָה זֶה הַצִּמְצוּם הַמְּדוּיָק שֶׁל הָאֲרֶת אֵלוֹ הַמְּקִיפִים, כְּעֵין הַמּוֹבָא בְּתַחִילַת הַמְּאָמֵר עַל מְאֲכִלִי הַקְּטָנִים וְהַגְּדוֹלִים בְּגִשְׁמִיּוֹת.

ביאורים והרחבות

רסו. עֵינַי לְעִיל אוֹת ח' שְׁבַעַת שְׁחוּרַת הַקּוּשִׁיא, אוֹי הִיא חוּרַת חוּקָה וְרָחֵבָה מִבְּתַחִילָה.

רסז. וְכַעֲיֵן זֶה הוּא גַם 'פְּתִיחַת' אוֹר הַדַּעַת שְׁמִשְׁהָ רְבִינוֹ עֲלִיוֹ הַשְּׁלוֹם פִּתַּח לָנוּ כְּמוֹבָא בְּתַחִילַת הַתּוֹרָה, כִּי גַם מַה שְׁמִשְׁהָ רְבִינוֹ פּוֹתַח אֶת אוֹר הַדַּעַת, זֶה בְּחִינַת רְמזִים, כִּי מַה שְׁהָרֵב מִלְּמַד זֶה רַק כְּדִי שִׁיחִיהָ אֲתַעְרוֹתָא דְלִתְנָא לְקַבֵּל יוֹתֵר, וְזֶה נִקְרָא פּוֹתַח אֶת יָדֶיךָ, שְׁפוֹתַחִים קָצַת אֶת הַשְּׁפַע כְּפִי מַה

שְׁנַצְרָךְ בְּצִמְצוּם.

ריז. שֶׁהַרִצּוֹן הַזֶּה בְּאֲמַת הַכוּוּנָה עַל הַרִצּוֹן שֶׁה' מְעַנֵּיק וְרוּצָה אֶת בְּרִיוֹתָיו, אֲבָל בְּהָאֲרֶת הַרִצּוֹן הַעֲלִיּוֹן הַזֶּה בְּדֶרֶךְ רְמוֹ, מִתְּעוֹרֵר הַרִצּוֹן הַתַּחְתּוֹן שֶׁל בְּנֵי הָאָדָם בְּהַשְׁתַּוְקוּקוֹת וְכִיטוּפִים.

ריח. כְּמוֹ שֶׁהֲרַמְזוֹ לֹא נִאֲמַר בְּפִירוּשׁ אֵלָא הוּא מוֹבֵלַע בְּתוֹךְ הַדְּבָרִים הָאֲחֵרִים, כֶּךָ הַהָאֲרֶת שֶׁל יָם הַחֲכֵמָה נִמְצָאָת בְּתוֹךְ הָאֲכִילָה בְּדֶרֶךְ רְמוֹ.

הארות והערות

הלבשה א' – זה הים גדול ורחב ידיים

עתה רבינו מלביש את כל האמור לעיל בהמשך הפסוקים הלקוחים מהפרק 'ברכי נפשי' העוסק בהמשכת הפרנסה לכל העולם, לעיל רבינו הביא את תחילת הפסוק 'זה הים גדול ורחב ידיים' ועתה הוא ממשיך לעסוק בהמשך הפסוקים:

וְזֶה בְּחֵינֵת "זֶה הַיָּם גָּדוֹל וְרָחֵב יָדָיִם וְכוּ" שם רמש ואין מספר חיות^{ר"ט} קטנות עם גדולות, שם אניות יהלכון **לְוִיָּתָן זֶה יִצְרָתָ לְשִׁחָק בּוֹ**, ועניין דג ה'**לְוִיָּתָן**' **זֶה בְּחֵינֵת מַלְכוּת** שנמצא בתוך ים החכמה, **כְּמוֹ שְׂפָתַיב** (ישעיה כ"ז) על מלכות מצרים ומלכות אשור^{יב} שהם נקראים **"לְוִיָּתָן נָחַשׁ בְּרִיחַ, לְוִיָּתָן נָחַשׁ עֶקְלָתוֹן"**^{יכא} ופירש רש"י בשם התרגום **'מַלְכוּת'** שהלווייתן עצמו רומז למלכות^{יכב} והוא מקבל את הפרנסה מים החכמה ומחלק אותה לכל הבריות.

וְזֶהוּ ביאור המשך הפסוק שהקב"ה יצר את הלווייתן **'לְשִׁחָק בּוֹ'** דהיינו שהלווייתן הוא **בְּחֵינֵת** הרקיע ששמו **'שְׂחָקִים'**, **שֵׁשֶׁם** באותו הרקיע הריחיים **שׁוֹחָקִין מִן** לצדיקים^{יכג} (חגיגה יב:), **דְּהֵינּוּ פְרֻנְסָה** כי האכילה והפרנסה זה היינו הך.

ביאורים והרחבות

מלוכיות שונות) ומלכות מצרים היא של פרעה, עיין לקמן בסוף התורה על הפסוק ויהי מקץ שנתיים ימים. **יכא.** בדברי רבינו מרומז שגם בעניין המלכות דקדושה יש שתי בחינות, כי כמו שיש שתי לויתנים יש שתי בחינות עיקריות במלכות דקדושה ואכמ"ל. **יכב.** מלכות מצרים ומלכות אשור, ומלכות אדום היא התנין המוזכר שם בפסוק. **יכג.** דהיינו שבתחילה השפע הוא עדיין זך ואינו נפרד, כי ככל שהמדרגה גבוהה יותר יש בה פחות פירוד של סוגי מאכלים שונים, כי יש שם פחות חילוקי מדרגות כמו בין דרי מטה ודרי מעלה כאן בעולם, וככל שזה נטחן ונשחק זה מתגשם יותר לשפע ואוכל גשמי.

ריט. לפי מה שמבואר כאן שים החכמה הוא הים העליון שמשם נמשך כל שפע הפרנסה, וכנגדו בבריאה החומרית והגשמית יש את הים הגשמי, ממילא מבואר שיש מדרגת חיות דקדושה, שהם הבחינה של החיות שבמרכבה (עיין לעיל תחילת אות ד'), וכנגדם חיות בדמות אדם למטה בבריאה, ושם למעלה יש חיות קטנות וגדולות כמבואר בפסוק, משום שגם בדרי מעלה יש כמה מדרגות, ושם אניות יהלכון, כמבואר בהמשך התורה על מעשה דרבי אליעזר ורבי יהושע שהיו מהלכין בספינה. **יכ.** שתי מלוכיות אלו נרמזו כאן בתורה בשתי החלומות המוזכרים בתורה, כי מלכות אשור היא קשורה למלכות נבוכדנצר (למרות שהם שתי

הארות והערות

ועתה חוזר רבינו ומבאר ומסכם את דבריו^{כז}: הִינּוּ שְׁהַמְלָכוֹת בְּחִינַת לְוִיָּתָן מְקַבֵּל הַפְּרָנְסָה מִן הַיָּדִים שֵׁישׁ בְּיָם הַחֲכָמָה, שְׁזָהוּ בְּחִינַת: "זֶה הֵימָּה גְדוֹל וְרַחֵב יָדַיִם", כַּנֶּ"ל, וּבְשִׁמְגִיעַ הַפְּרָנְסָה לְהַמְלָכוֹת שֶׁהִיא הַלְוִיָּתָן, שֵׁם הִיא נִשְׁחָקֶת וְנִכְתְּשֶׁת מֵרוּחַחֲנוּתָהּ, דִּהְיִינוּ שֶׁהַכְּתִישָׁה הִיא הַחֲלוּקָה רוּחַחֲנוּתִית שֶׁל הַמְזוּן הַרוּחַחֲנוּתִי לְבִרְיוֹת הַרוּחַחֲנוּתִית וְהַמְזוּן הַגִּשְׁמִי נִשְׁחָק וְנִכְתָּשׁ לְכָל בְּרִיָּה כְּפִי עֲנִינָה - לְתֵן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד חֵלֶק פְּרָנְסָה כְּפִי מֵה שְׂרָאוּי לוֹ. וְזָהוּ 'לְשִׁחָק בּוֹ' בְּחִינַת שְׁחָקִים, שֵׁשֶׁם שׁוֹחֲקִין מִן. כִּי הַפְּרָנְסָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת מִן כְּמוֹ שֶׁהַמֵּן הִיָּה נִחְלָק לְכָל אֶחָד הֵן בְּכַמּוּתוֹ כְּפִי מֵה שֶׁכָּל אֶחָד צָרִיךְ בְּמַדּוּיק לְפָרְנִסְתּוֹ, הֵן בְּטַעֲמֵיו כָּל אֶחָד לְפִי מֵה שֶׁבִּיקֵשׁ וְרָצָה, כִּךְ כָּל הַשְּׁפַעַת הַפְּרָנְסָה, הִיא נִשְׁחָקֶת וְנִכְתְּשֶׁת אֲצֶל בְּחִינַת הַמְּלָכוֹת שֶׁהִיא בְּחִינַת לְוִיָּתָן, שֶׁהוּא מְקַבֵּל הַפְּרָנְסָה מִבְּחִינַת "זֶה הֵימָּה גְדוֹל וְרַחֵב יָדַיִם", הִינּוּ מִן הַיָּדִים שֵׁישׁ בְּיָם הַחֲכָמָה, שֶׁהֵם בְּחִינַת רְמִזִּים כַּנֶּ"ל וּמִשֶׁם זֶה מִצְטַמְצֵם כְּפִי הַרְמִזִּים לְכָל אֶחָד מֵה שֶׁנִּצְרָךְ לוֹ בְּמַדּוּיק.

המשך ההלבשה – כולם אליך ישרון

עתה רבינו ממשיך לבאר את הפסוק שאחר כך (והוא דומה בלשונו לתחילת הפסוק 'פותח את ידיך' המובא לעיל), ובו מתגלה עניין נוסף וחדש בהמשכת הפרנסה^{כח}:
דהיינו באיזה כוח באה המלכות להמשיך את פרנסת התלויים בה:

וְזָהוּ 'כָּלֶם אֵלֶיךָ יִשְׁבְּרוּן לְתֵת אֲכָלָם בְּעֵתוֹ' - כִּי הַכֹּל - כָּל הַבְּרִיּוֹת בְּעוֹלָם, וּבִפְרֵט אֵלוֹ שֶׁחֲגָרוּ מוֹתְנִיָּהֶם לְהַמְשִׁיךְ פְּרָנְסָה לְהַתְּלוּיִים בָּהֶם, הֵם מְסַתְּבְּלִין לְה' וּמְצַפִּין עַל בִּיאַת הַפְּרָנְסָה מִמְּקוֹרָהּ, וְהַסְתַּכְלוּתָם הִיא עַל הַעֲתִיד, דִּהְיִינוּ שְׂרוּצִים לְהַמְשִׁיךְ אֶת

ביאורים והרחבות

התיאור הוא שכולם משברים לה' שיתן להם את אכלם בעתו, כפי מה שהם מבינים מה זה העת הראויה, אבל בפסוק 'עיני כל אליך ישרון' שם לא כתוב מה שהם מצפים על עת מסוימת, אלא על כך שה' נותן את אכלם בעיתו, כפי העת הראויה באמת מאת ה'. ועיין למעלה בביאור המשולב שעצם הציפייה מכינה את הכלי הראוי שהאוכל יהיה בעיתו.

כד. עיין לעיל בסוף אות ו' ושם נתבאר מה שנראה שרבינו כופל את דבריו וחוזר על עצמו ובאמת יש עומק נסתר בכפילות וחזרה זו.

כה. יש להבין מדוע רבינו הביא את שני פרקים ופסוקים אלו בנפרד, מה יש בזה שאין בזה ולהיפך, וכיצד יש כאן רמזים אחרים בעניין המשכת הפרנסה. ונראה קצת לחלק ביניהם, שבפסוק המובא כאן,

הארות והערות

שפע העתיד כמה שיותר מהר. והמלכות מלקט ומקבץ כל אלו הבטחונות של כל באי עולם, מה שכלם מצפין ומסתכלין על פרנסה והם מתחזקים לבטוח בה' שימשיך להם את פרנסתם תמיד, ועם אלו הבטחונות שהם כעין אתערותא דלתתא של ציפיה לפרנסה ובטחון שהיא אכן תגיע, עם זה עולה המלכות ומקבל פרנסה מן ידים הנ"ל כי כדי שהשפע יגיע באופן הראוי בלי נזק חלילה, האדם צריך כלים שנעשים על ידי הציפיה לפרנסה והבטחון בה', שאם לא כן זה יכול להזיק כמו קטן שנותנים לו מאכל של גדול יי.

וזהו: "כלם אליהו שברון", הינו על ידי הבטחונות הנ"ל, שכלם ישברון אליו, ומצפין ומסתכלין על פרנסה, על ידי זה נמשך הפרנסה על ידי המלכות הנ"ל כי כל השפע צריכה לבוא לתוך כלי שנוצר מאתערותא דלתתא, כמו שהרב מלמד ועונה תשובות לקושיות התלמידים, כך גם השפעת הפרנסה צריכה להיות מתוך הציפיה והבטחון יי.

וזהו "לתת אכלם בעתו" שהשפעת הפרנסה שמגיעה מכוח הציפיה והבטחון היא אכן מדויקת בזמנה, כי השפעה מוקדמת היא נזק למושפע, אבל כאשר משברים ומצפים לפרנסה אזי ההשפעה היא 'בעתו' דיקא, בחינת הארת הרצון, שמתגלה בתוך הפרנסה כאשר היא באה באמת בעיתו, אחרי אתערותא דלתתא, מחמת שהוא - הארת הרצון, הוא בחינת "פעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל", בחינת מה שכתוב בפסוק "עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו", בחינת: "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון", הנ"ל שתכלית האכילה היא הארת הרצון, ומה שאנשים מצפים לפרנסה

ביאורים והרחבות

את השפע הרוחני והגשמי 'בעתו', לא להקדים את המאוחר.
 רבו. עיין לעיל באות ח' מה שהתבאר שם בהערות, שההשפעה האמיתית של הדעת צריכה לבוא מתוך קושיה של המקבל, ולפי זה תבין גם כאן, שהמתינות של השפע היא הכלי לקבלת השפע. ועיין עוד בהערה לעיל על הפסוק זה ישפיל זה ירים.

רבו. דהיינו שמצד המקיפים שמעל הזמן, אזי מי שרואה תינוק קטן, בגשמיות או ברוחניות, הוא רואה אותו כפי שהוא יהיה גם גדול, ומחמת השגה זו יש כביכול איזה סברה לתת לו בבת אחת את כל השפע שיבוא אליו וראוי אליו בעתיד. אבל באמת הצדיק שמקבל את כל השפע באופן של השגה שהיא מעל הזמן, צריך לצמצם את השגתו שמעל הזמן, לתת

הארות והערות

הוא באמת מחמת שהם מצפים להארת הרצון שהיא באה 'בעת' האכילה, כי אז מאירה הארת המקיפים שהם מעל הזמן, אבל זה בא רק מכוח האתערותא דלתתא של הציפייה והבטחון, שזה באמת מכין כלי של זמן ראוי להשפעת השפע, אבל אם יושפע השפע בלי הכנה, לא יהיה הארת הרצון בשעת האכילה יכ"ה.

הלכשה ב' – הארת הפנים שלמעלה

עתה רבינו מוסיף להלביש את דבריו בפסוק נוסף, ומתוך דבריו מתבארים עוד כמה רמזים בעניין הארת הרצון ורמזי הידים יכ"ט:

וְזֶהוּ הַמְרוּמוֹ בַּפְּנִימִיּוֹת הַפְּסוּק "כִּי יְמִינָהּ וְזְרוּעָהּ וְאוֹר פְּנֵיהָ כִּי רְצִיתָם" (תהלים מ"ד) וביאור הפסוק בפשט הוא שבכל מלחמות ישראל לא הועיל הכוח וחרב לבד, כי רק החסד והכוח של ה' בהארת פניו שהוא רוצה את ישראל ואוהב אותם, בזה ניצחו את המלחמות. ורבינו מבאר לפי ההקדמות דלעיל: 'יְמִינָהּ וְזְרוּעָהּ' - זֶה בְּחִינַת הַיָּדִים הַנִּלְשָׁה שֶׁהֵם הַרְמוּזִים הַשּׁוֹנִים, כִּי לִיד יְמִין יֵשׁ רֵמֵז אֶחָד, וְלִזְרוּעַ שֶׁהִיא יָד שְׂמָאל יֵשׁ עוֹד בְּחִינָה שֶׁל רֵמֵז אַחֲרָיִךְ, שְׁבָהֵם - דֵּהֵיִינוּ בְּאֵלּוֹ הַרְמוּזִים מִתְּגַלָּה הָאֲרֶת הַמְּקִיפִים כִּי כָל רֵמֵז מִגְּלָה חֵלֵק מִדֵּהֵאֲרָה הַשְּׁלִימָה, אֲבָל כִּלְלוּתָם יָחַד הִיא הַתְּגַלּוֹת הָאֲרֶת הַמְּקִיפִים, שֶׁהוּא בְּחִינַת הָאֲרֶת הָרְצוֹן כִּנְל כִּי מִתּוֹךְ הַתְּגַלּוֹת הַרְצוֹן שֶׁה' רוצה אותנו ומאיר לנו פנים, מִתּוֹךְ זֶה דֵּיִיקָא מִתְּעוֹרֵר הָאֲרֶת הַרְצוֹן בִּהְשִׁתּוֹקְקוֹת וְכִיטוּפִים גְּדוּלִים לֵה' יִתְבַּרֵךְ. וְזֶהוּ 'וְאוֹר פְּנֵיהָ כִּי רְצִיתָם', כִּי הַמְּקִיפִים הֵם אוֹר הַפְּנִים דֵּהֵיִינוּ שֶׁהִשְׁפַּעַת וְהָאֲרֶת הַמְּקִיפִים

ביאורים והרחבות

ההלכות, יש חידוש מיוחד שנאמר לעיל רק באופן של רמז נסתר.

רל. עיין בליקוטי הלכות נטילת ידים הלכה ו' בתחילתה, אריכות גדולה בעניין זה, ושם מבואר שהרמזים של יד ימין זה לדרי מעלה, והרמזים של יד שמאל זה לדרי מטה, כי לכל אחד מהם יש את הדיבור המפורש, מה שאומרים לו בפירוש, ומה שמודיעים לו קצת מההארה ההפוכה, כמבואר באות ט', זה הרמזים שהוא מקבל, ולכן לכל אחד מהם יש רמזים אחרים.

רכח. עיין לעיל בהערה על המילים 'לחגור מתניו', ולפי מה שהתבאר כאן, מובן מדוע צריך לחגור מתניו כשבאים להמשיך פרנסה. כי אם לא יחגור את עצמו במתינות לחכות להשפעת השפע בעיתו ובזמנו, לא יזכה מכוח אכילה זו להארת הרצון, עיין לעיל היטב.

רכט. בהסתכלות פשוטה, יש באות י' כמה וכמה הלכות לדברי רבינו, ולכאורה בהלכות אלו אין שום חידוש על מה שנאמר לעיל, אבל לכשנעמיק בדבריו הקדושים נראה שבכל הלכה מאלו

הארות והערות

האלו הם הארת של פנים שוחקות כביכול מלמעלה, שבהם מאיר הארה פנימית של רצון אינסופי שה' רוצה את עם ישראל, וְזֶה 'פִּי רִצְיָתָם', פִּי הֵם בְּחִינַת הָאֲרֶת הָרְצוֹן כַּנִּלְכָּד כי בהתגלות הרצון שהוא רוצה ומשתוקק אלינו, שמתגלה שכל התענוג הוא דווקא מדרי מטה קרוצי חומר, בזה אנו מתמלאים רצון והשתוקקות אליו ר"ל.

הארת הרצון זה בחינת חירות

עתה חוזר רבינו לקשור את כל עניין הארת הרצון למה שהזכיר לעיל בעניין המלכות של המלך והמלכות של השרים בתוך פסוק מקהלת, וכיצד כל זה קשור לכלליות בן ותלמיד ואכילה, ובתוך דבריו מתגלה עוד רמז בעניין מהות הארת הרצון ר"ל:

וְזֶהוּ "אֲשֶׁרֶיךָ אֶרֶץ שְׂמֵלֶכְךָ בֶּן חֲרִיץ וְשֶׁרֶיךָ בְּעַת יֵאבְלוּ" (קהלת י) דהיינו שיש לך מנהיג שהוא בן חורין ואינו משועבד לתאוות, ושֶׁרֶיךָ אוכלים בזמן לא מתוך רעב לאכילה, ורבינו מבאר את הפסוק הזה בפנימיות, שה' חֲרוּת' של המלך שהוא מנהיג של הארץ, היינו של דרי מטה, זֶה בְּחִינַת 'יוֹבֵל' שֶׁהוּא בְּחִינַת כְּלָלִיּוֹת בֶּן וְתִלְמִיד שְׂבִדְעַת הַכְּלָלִיּוֹת הזאת מאיר הארת הרצון שיש בה 'חרות' שהיא הארת ים החכמה שבו יש את מקיפי הכלליות של בן ותלמיד ר"ל, פִּי יוֹבֵל הוּא אוֹתִיּוֹת שהם ראשי תבות של הפסוק "וְכָל בְּנֵיךָ לְמוֹדֵי יָי" (ישעיה נ"ד) ר"ל, דהיינו שהבנים הם גם תלמידים, דִּהְיִינוּ כְּלָלִיּוֹת בֶּן וְתִלְמִיד. פִּי בְּנֵיךָ זֶה בֶּן, 'לְמוֹדֵי ה'" הֵם תִּלְמִידִים והכלליות נעשה על ידי בחינת 'כל' - כי כל בשמים ובארץ.

ביאורים והרחבות

כן הוא אינו יודע מה הוא רוצה - האם הארת מלא או הארת איה, וזה גופא החירות, כי הוא משחורר מהגדרות מצמצמות של 'איה' ו'מלוא', אלא הוא כולל את שניהם יחד.

ר"ל. המשך הפסוק שם הוא "ורב שלום בניך", כי בלי התכללות של הבן והתלמיד, אזי אין להם שלום, כי על ידי דיבורם זה עם זה הם יגיעו לבחינת "אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו" שכל אחד יגיד ויאיר רק את דעתו בלבד ובכך יזיק לחבירו ויחליש את דעתו.

ר"ל. שהיא הארת הרצון הבאה דווקא מתוך האכילה, דהיינו מתוך השביעה והארת הפנים שלמעלה.

ר"ל. כי יש דברים שהחכם מבאר בפירוש ויש דברים שהחכם מגלה ברמו.

ר"ל. כי הרצון הוא מצד אחד מעיד על חיסרון ומצד שני הוא בא מתוך מילוי, ולכן הוא אינו יודע מה הוא רוצה כי הרצון הוא בחינת תכלית הידיעה דלא נדע, והוא כלול גם מהארת התלמיד וגם מהארת הבן, ועל

הארות והערות

ומְכַלְלִיּוֹת בֶּן וְתַלְמִיד שֶׁהוּא בְּחִינַת יוֹבֵל בְּחִינַת חֲרוֹת שְׁעֵנִיין זה שייך דווקא למלך, דהיינו שהוא צריך להמשיך הארה של חירות, שהיא מעל הצמצום של חלוקת המאכלים, מה שכל אחד משועבד וצריך דווקא מאכל מסוים י"ה, מִשָּׁם מְקַבֵּל הַמְּלָכוֹת את שפע הַפְּרָנְסָה בְּנֵ"ל ואחר כך היא שוחקת ומחלקת את השפע לפי הבחינות והמדרגות של כל אחד ואחד. וְזֶהוּ: 'אֲשֶׁרֶיךָ אָרֶץ שְׁמֵלֶכָּךְ בֶּן חוֹרֵיין' - שְׁמֵלָכוֹת מְקַבֵּל הַפְּרָנְסָה מִבְּחִינַת חֲרוֹת, בְּחִינַת יוֹבֵל וְכוּ' בְּנֵ"ל ששם שורש השפע הרוחני, וְזֶהוּ 'וְשֶׁרֶיךָ בָּעֵת יֵאָבְלוּ' כי השרים מקבלים את השפעת המלך כל אחד לפי מדרגתו ועניינו, שאז השפע המתקבל הוא פרנסה טובה שמאירה הארת הרצון. 'בָּעֵת' - זֶה בְּחִינַת הַתְּגָלוֹת הָרָצוֹן שְׁמֵתְגַלֶּה בְּשַׁעַת אֲכִילָה, בְּחִינַת: בָּעֵת יֵאָמֵר וְכוּ' בְּנֵ"ל וכל זה נמשך מכוח המלך שהוא בן חורין (שכפי המבואר בהמשך המאמר זהו בעצמו המנדיג המובא בתחילת המאמר, שהוא בבחינת מלך כמבואר לקמן על משה רבינו).

על ידי השתיקה בפועל זוכה לשתיקה העליונה

עתה מוסיף רבינו לצמצם ולגלות את הדרך כיצד יזכה כל אחד להארת הרצון בשעת האכילה, בגילוי פנימיות טעמה של הלכה י"ה מהלכות סעודה:

וְזֶה בְּחִינַת הַהֲלָכָה הַמּוֹבָאֵת בַּגְּמְרָא (תענית ה'): ש'אֵין מְסִיחִין בְּסַעְדָּה' י"ה דהיינו בזמן האכילה ממש י"ה, וענין הלכה זו בפנימיות לפי האמור לעיל, כִּי אֵז, בְּשַׁעַת סַעְדָּה שהיא עת וזמן גבוה מאוד שמתחבר הגוף והנפש, דרי מעלה עם דרי מטה, בבחינת 'כעת',

ביאורים והרחבות

רלו. בקשרי התורה מבואר הטעם המובא בגמרא שמא יקדים קנה לוושט, שהקנה זה המשכת הרוח שהם השגת המקיפים, שבאים מהריאה, והוושט זה עניין האכילה. עיין פרפראות לחכמה. וראה לקשר כל זה גם לעניין יראתו קודמת לחכמתו. שדווקא הקנה מרמוז ליראה.

רלח. ואחרי האכילה בעצמה, אדרבה טוב לדבר דברי תורה בזמן הסעודה, כפי שרבינו גילה תורה זו גופא בשעת סעודה שלישית.

רלה. כי הרצון שייך תמיד לכל מדרגה, כי הרצון עצמו הוא חירות, דהיינו שהוא אינו משועבד לשום מגבלה, ואין צריך לתת בו סייג. כי החכמה צריכה סייג אבל הרצון אינו צריך סייג. ולכן הארת הרצון היא תיקון לכל המאכלים שאינם ראויים ודוק.

רלו. שעל הלכה זו מרומז בסוף המאמר "כל המונע הלכה מפי תלמיד" דהיינו שהלכה זו נוגעת דווקא לפיו של התלמיד, דהיינו לשתיקה שהוא צריך לשתוק בעת האכילה.

הארות והערות

מֵאִיר הָאֶרֶת הָרְצוֹן שֶׁהוּא בְּחִינַת הָאֶרֶת הַמְּקִיפִים הָעֲלִיוֹנִים שֶׁהֵם בְּחִינַת שְׂתִיקָה שְׂאִין צָרִיךְ לְהִמְשִׁיכֵם, בְּחִינַת: שְׂתִיקָה, כִּן עֲלָה בְּמַחְשָׁבָה כִּנ"ל וְעַל כֵּן כְּדֵי לְזַכּוֹת לְהֵאָרְתָם צָרִיךְ לְהַכִּיץ לְכַךְ כְּלִי עַל יְדֵי שִׁישְׁתוּק בְּפֹעֵל וְלֹא יִסִּיחַ דַּעְתוֹ רַ"ט בְּדִיבּוּר אֹו בְּדַבָּר אַחֵר בְּשַׁעַת הַסְּעוּדָה.

סוד חנוכה – גמר המחילה של יום הכיפורים

לאחר כל ההקדמות המבוארות לעיל, חוזר רבינו לעניין הרחמנות של המנהיג, שמרחם על ישראל עם קדוש, להכניס בהם דעת ולהוציאם מרוח שטות ועוונות, ובתוך דבריו מלביש את כל הקדמות התורה בתוך ענייני חג ה'חנוכה'.
כאמור, תורה זו נאמרה בשבת חנוכה בעת סעודה שלישית, זמן רעווא דרעווין, שאז עיקר זמן הארת הרצון, בתורה זו גילה רבינו את סוד פנימיות ימי החנוכה והארתם כפי שהם יכולים להתגלות בכל יום ויום במהלך השנה י"מ.

וְזֶה בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת הָאֶרֶת יְמֵי הַחֲנֻכָּה.

זו, ומחמת שהיא מקיפים שמעל הזמן שזה מהות החנוכה, זה מגלה שבאמת חנוכה עצמו מאיר בכל השנה, כי הארת חנוכה היא כביכול במקום בית המקדש. כי עומק עניין חנוכה המתגלה במאמר, זה מה שמשא רבינו פעל שיהיה לכל אחד את היכולת לשאת את משא העוונות, באופן כזה שמשא העוון לא יגרום לפירוד הנשמה מהגוף שזה היפך החיבור של דרי מעלה עם דרי מטה, אלא שמתוך משא העוונות יאיר הארת הסליחה והעלאת התענוג של עבודת ה' שבאה מתוך צרתן של ישראל.

ר"ט. כי המדקדק בדברי רבינו יראה שציטט את לשון הגמרא 'אין מסיחין' ולא 'אין משיחין', כי משיחין רומז רק לדיבור, אבל מסיחין רומז גם לכל היסח הדעת שהם בבחינת דיבור.

ר"מ. כי מהות התורה הזאת בעצמה היא מה שכתוב בה בעצמה, כמבואר בכלל ד' שכל תורה נעשית מהכלים הנמצאים בה בעצמה, ועל כן בתורה זו מתגלים מקיפי החכם הגדולים שיתגלו בשלמות רק לעתיד, אך הם נרמזים ברמזים הרבה בתוך תורה

כִּי עֲנִיֵן חֲנֻכָּה, דַּע רַמָּא ידִיעַת דַּעַת קְדוּשָׁה, כִּי כָל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי מַה רַמְב"ם שְׁזוּכָה לְפַעַל בְּקִשְׁתוֹ שֶׁמִּבְקֵשׁ מֵה' בְּיוֹם הַכְּפֻרִים, דְּהֵינּוּ בְּקִשְׁת 'סֶלַח נָא' כִּי עִיקַר עֲנִיֵן יוֹם הַכְּפֻרִים הוּא יוֹם שֶׁל סְלִיחָה וּמַחִילָה, שֶׁה' סוֹלַח לְעַם יִשְׂרָאֵל עַל עוֹנוֹתֵיהֶם, כֵּן יֵשׁ לוֹ חֲנֻכָּה שֶׁכִּפִּי הַפְּעוּלָה שׁוֹכֵה לְפַעוּל בַּחֲנוּכָה כֵּן נִכְנַסְתָּ אֲצִלּוֹ וּמֵאִירָה אֲצִלּוֹ הַדַּעַת שֶׁל 'חֲנוּכָה'. כִּי עַל יְדֵי בְּקִשְׁת וּרְיָצוֹ 'סֶלַח נָא' שׁוֹכֵמִים לְקַבֵּל מֵה' אֶת הַתְּשׁוּבָה 'סֶלַחְתִּי כַּדְבָרְךָ', כֵּן נַעֲשֶׂה אֲצִל כָּל אֶחָד וְאֶחָד חֲנֻכָּה.

חטא המרגלים הוא כלל כל החטאים ולכן גרם חורבן ביהמ"ק

ועתה מבאר מה הקשר בין בקשת 'סלח נא' לכפרת יום הכיפורים ולעניין הארת ימי החנוכה:

כִּי מֹשֶׁה רָבִּנוּ בְּקִשׁ (במדבר י"ד) בְּקִשְׁת "סֶלַח נָא לְעוֹן הָעַם הַזֶּה", עַל חֲטָא הַמְּרַגְלִים שֶׁהָיוּ בַּבְּחִינַת דְּרִי מַעֲלָה, וְהוֹצִיאוּ דִיבָה עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא רָצוּ לְרַדֵּת לְמִקּוּמָם שֶׁל הַדְּרִי מִטָּה רַמְב"ם, שׁוֹה עֲנִיֵן עֲבוּדַת ה' בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל רַמְב"ם, וְעַל יְדֵי חֲטָא הַמְּרַגְלִים גָּרְמוּ חֲרָבָן

ביאורים והרחבות

מוזכרת בייחס לפעולת הסליחה, מבואר מתוך קשרי המאמר, שהשגת הסליחה נובעת מזה שהאדם משיג שבאמת אין שייך אליו עוון כלל, והוא משאוי מיותר שדבק בו. והמקום הזה שבו מתגלה שלכל יהודי באמת אין שייכות עם העוונות, זה מדרגת 'מה', שהיא מדרגת ה'אין' ששם באמת המקום שממנו לקוחים נשמות ישראל.

רמג. כמבואר באריכות בדברי מוהרנ"ת בליקו"ה הלכות נדרים הלכה ד' כמעט בכל ההלכה עיי"ש.

רמד. כי דווקא ארץ ישראל יש בה חיבור בין הארציות הכי נמוכה לקדושה הכי גבוהה, שלכך זה ארץ ששייכת לעם ישראל, שרק הם יכולים לחבר את הארץ עם השמים, מה שאין כן שאר אומות העולם כשבאים ושולטים בארץ ישראל הם יורדים עוד יותר ממדרגתם הבהמית בלאו הכי.

רמא. ידיעה זו היא חלק בלתי נפרד מהדעת האמורה לעיל באות ב' שהצדיק מכניס דעת בישראל, כי כאמור בהערה הקודמת, רבינו לא מגלה בתורה רק שצריך להכניס דעת, אלא בתורה זו הוא עושה את זה בפועל ממש, כי כל תוספת הארת הדעת שמתגה בתורה מאות לאות, זה עוד מקיף ששייך לדעת הצדיק. והידיעה הזאת גופא היא בבחינת אשרי משכיל אל דל, שהוא מודיע לנו, אין מתוך דלי דלות שלנו נזכה להארה גדולה שהיא בבחינת אשרי משכיל אל דל.

רמב. כאמור לעיל בהערות כמה פעמים, ברוב המקומות שרבינו מזכיר את המילה 'מה' בתורה, אפשר ממש לראות את עומק כוונתו הקדושה כיצד זה מכוון למשמעות הפנימית של המילה 'מה', דהיינו השגת תכלית הידיעה דלא נדע. וגם כאן שלשון זו

הארות והערות

בית המקדש שהוא שלמות ההתכללות של דרי מטה ומעלה, בן ותלמיד כמו שיתבאר לקמן, וטעם העניין, למה החורבן היה תלוי דווקא בפגם זה הוא **כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רְבוּתֵינוּ, ז'ל** (תענית כט), **שֶׁהָשֵׁם יִתְבָּרַךְ אָמַר לָהֶם - לַעַם יִשְׂרָאֵל 'אַתֶּם בְּכִיתֶם בְּכִיָּה שֶׁל חַנּוּם, אֲנִי אֶקְבַּע לָכֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת'** (הבכיה נקראת לחינם משום שלא היה אז בפועל סיבה לבכות, ובאמת כל הבכי היה אז משום שהם חשבו שבעתיד יהיה להם סיבה לבכות, וזאת מחוסר אמונתם בה' שייטיב את עתידם, ועל כן גם העונש הוא בכיה לדורות רמ"ה). **כִּי אוֹתוֹ הִלִּילָה רמ"ו** שבו בכו ישראל **לִיל תְּשֻׁעָה בְּאָב הִיָּה** כמבואר שם חשבון הימים בגמרא, **שְׁבוּ בְיוֹם נַחֲרָב** מאות שנים אחר כך **הַבֵּית הַמִּקְדָּשׁ** כתוצאה מהבכיה של עם ישראל לאחר שקיבלו את דברי המרגלים. **וּמִשָּׁה רַבְּנֵנוּ בִקֵּשׁ עַל חַטָּא זֶה** של הבכיה לחינם **'סֵלַח נָא'** דהיינו שה' ישא את חטאם ולא ישמידם בפעם אחת, **כִּי בָזָה הַחַטָּא וְהַפָּגַם תְּלוּיִים כָּל הָעוֹנוֹת** של ישראל, והסימן לכך הוא רמ"ו **כִּי עַל יְדֵי זֶה הַפָּגַם נַחֲרָב הַבֵּית הַמִּקְדָּשׁ** שמהותו הוא היפך הנפילה לעוונות כמו שהולך ומבאר.

וּבְזִמְנָן שְׁפִית הַמִּקְדָּשׁ הִיָּה קַיָּם ועומד על תילו, **הֵיִינוּ - יִשְׂרָאֵל** עם קדוש **נְקִיִּים מְעוֹנוֹת** בכל יום מחדש, **כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב** על ירושלים לפני חורבנה (ישעיה א): **"צִדְקָה וְלִיִּן בָּהּ" רמ"ח,** **וּפְרַשׁ רַש"י** איך תמיד כל מי שלן בירושלים היה צדיק, **כִּי תָמִיד שֶׁל שַׁחַר הִיָּה מְכַפֵּר**

ביאורים והרחבות

רמז. כי רבינו לא מבאר את סיבת חומרת חטא המרגלים, אלא מהתוצאה אנו למדים ומקבלים סימן על חומרת החטא, כי אם החטא הזה גרם לכך שלא יכולו להתנקות מעוונות, זה אומר שהחטא הזה חמור כל כך שהוא חריב את בית המקדש שמנקה את כל העוונות, אבל הסיבה לכך שהוא חטא חמור מכל החטאים, זה רמוז בקשרי התורה ומבאר באריכות בליקו"ה נדרים הלכה ד'.

רמח. והמשך הפסוק (כלל ה') הוא 'ועתה מרצחים', דהיינו שפגם חורבן הבית הוא בבחינה אחת עם הרוצחים המזכרים בתחילת התורה. וכמבואר שם בליקו"ה נדרים ד' כיצד לפעמים הדרי מעלה שאינם מרחמים על דרי מטה הם בבחינת רציחה.

רמה. בכיה של חינם היא לא רק בכיה על העתיד, אלא גם בכיה ורחמים עצמיים שאינם גורמים לאדם לעשות מעכשיו פעולות טובות, אלא הם מהווים כתירוץ לחידלון. שהם גם רחמנות דסטרא אחרא, כמבואר לפי כלל ו'.

רמו. הלילה מסמל את הזמן שבו אין ראייה, אין השגה. האור הוא הזמן שבו הדעת נפתחת ומבינים. ולכן גם הלבנה נקראת אספקלריא שאינה מאירה. וממילא מבואר שהלילה זה הזמן החשוך בו צריכים להתחזק בשתיקה. להבין שתכלית הידיעה דלא נשע ולא נבין, ואז ממילא יאיר היום באור יקרות. ולכן רבינו מודגיש שהבכי היה בלילה. ועיין ביאור הליקוטים אות כ"א.

הארות והערות

עַל עֲבֹרֹת שֶׁל לִילָה, וְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעֲרָבִים הִיָּה מְכַפֵּר עַל עֲבֹרֹת שֶׁל יוֹם וּלְכֵן כּוּחַ שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הִיָּה לְנִקּוֹת תָּמִיד אֶת יִשְׂרָאֵל מֵעוֹנוֹת - בִּי יִשְׂרָאֵל עִם קְדוּשָׁה, לְפִי גִדְל וְרוּחַנִיּוֹתָם וְדַקּוּתָם אֵינָן יְכוּלִין לְשֵׂא עֲלֵיהֶם הַמָּשָׂא שֶׁל עוֹן אֶפְלוּ יוֹם אֶחָד כַּמְבוּאָר לְעֵיל אֹת ג', עַל בֶּן אָנוּ צְרִיכִין אֶת הַבֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שְׂיִכְפֹּר עֲלֵינוּ בְּכָל יוֹם^{רמט} כַּעֵין יוֹם הַכִּיפּוּרִים. וּמֵעַתָּה אֲשֶׁר חָרַב בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ בְּגַלְל עוֹן הַמְּרַגְלִים, אֵינָן אָנוּ יְכוּלִים לְנִקּוֹת עֲצָמֵנוּ מִן הָעוֹנוֹת וְכִיכּוּל אָנוּ מוֹכְרָחִים לְסָבוּל וּלְשֵׂאת עוֹנוֹת הַרְבָּה מֵעַבֵּר לְכוּחֵנוּ, בִּי אֵינָן מִי שְׂיִכְפֹּר בְּעֲדָנוּ מִלְּבַד פֶּעַם בְּשָׁנָה בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים.

משה רבינו פעל את הארת הנוכה שהיא תיקון לחטא המרגלים

וּמִשָּׁה רָבִינוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם, שְׂיָדַע כָּל זֹאת עַד הֵיכָן מִגִּיעַ פֶּגַם הַמְּרַגְלִים, שְׂגוּרָם לְיִשְׂרָאֵל לְשֵׂאת מִשָּׂא שְׂאִינָם יְכוּלִים לְעַמּוֹד בּוֹ, עַל בֶּן מָסַר נִפְשׁוֹ עַל יִשְׂרָאֵל וּבִקֵּשׁ סֶלַח נָא לְעוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגוֹדֵל חֶסֶדְךָ וְכֹאשֶׁר נִשְׂאת וְכוּ' שֶׁה' יִגְלֶה רַחֲמֹנוֹת וְחֲסִדִים^{יב} עַל עַם יִשְׂרָאֵל וַיִּישָׂא אֶת עוֹנוֹם, בִּי יָדַע שְׂבִיזָה הַחֲטָא תְלוּי חֲרָפֵן הַבֵּית, שֶׁהוּא כּוֹלָל כָּל הַחֲטָאִים כְּנ"ל כִּי כָל הַחֲטָאִים נוֹבְעִים מִפִּירוּד דְּרֵי מִטָּה מְדַרֵּי מַעֲלָה וְאֵי הַתְּכַלְלוֹת בֶּן וְתַלְמִיד^{יג}, וְעַל כֵּן רָצָה לְפַעוֹל תִּיקוּן לְהַמְשִׁיךְ הָאֲרָה גַם אַחֲרֵי הַחוּרְבָן. וּבְשִׂזְכָּה לְפַעַל בְּקִשְׁתּוֹ לְהַמְשִׁיךְ הָאֲרָה יוֹתֵר גְּדוּלָה שֶׁל נְשִׂיאת הָעוֹנוֹת עַל יְדֵי כְלָלִיּוֹת בֶּן וְתַלְמִיד

ביאורים והרחבות

והחסדים האלו הם קשורים למה שרבינו כתב בסוף התורה, כל המונע הלכה מפי תלמיד כאילו מונע ממנו חסד, ויתבאר שם בהרחבה.

רנא. כמבואר בליקוטי הלכות נטילת ידים הלכה ו'. ועל פי זה מבואר שכל הסתלקות הנשמה ומיתת האדם באה מהתגברות העוונות, שהיא איננה יכולה לסבול אותם ואת הייסורים שהם גורמים לה, ועל ידי זה היא נפרדת מהגוף, שאז באים ייסורי מיתה לגוף. ואם כן מה שמשה רבינו פעל זה שהנשמה לא תברח מהגוף אלא יתקיים בהם חיבור של נשיאת הפכים שעל ידי זה יעלה לה' תענוג עוד יותר גדול מהגושי עפר וקרוצי החומר.

רמט. כל יום כנגד המקיפים שהם בבחינת ימים, כי כל יום יש השגה חדשה, וההשגה החדשה היא שמשגיגים כל יום עוד יותר בקדושת ישראל, כמה כל יהודי הוא רחוק מעוון, וזה נפעל על ידי בית המקדש, ובעיקר על ידי הקורבנות, שהם כמו הארת הרצון בשעת האכילה, כי שולחנו של אדם מכפר עליו כמזבח. דהיינו שהאכילה היא זמן ההשגה כמה כל יהודי רחוק מעוון.

רנ. שהם התגלות י"ג מידות של רחמים שמאירים בהארה נפלאה בימי החנוכה, והארה זו היא הרחמנות האינסופית שמתגלה מדור לדור בכלים מצומצמים ראויים (עיין במאמר בסוף החוברת),

הארות והערות

והארת דרי מטה עם דרי מעלה, **מִזֶּה נַעֲשֶׂה בְּחִינַת חֲנֻכַּת הַבַּיִת, בְּחִינַת חֲנֻכָּה, הַפֶּךְ חֲרִבְן הַבַּיִת** כי החורבן הוא כעין הסתלקות הנשמה למעלה^{רנ}, שאז נעשה פירוד בין דרי מעלה ודרי מטה, והתיקון הוא כעין תיקון ה'חליפות' שהצדיק משאיר בעת הסתלקותו בן או תלמיד, דהיינו שזוכים להמשיך הארה מבית המקדש גם אחרי החורבן, שהארה זו יש בה בחינה שהיא גבוהה אף מבית המקדש בבניינו^{רנ}.

וְכֵן כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, כְּפִי מֶה שְׂזוּכָה לַפְּעַל בְּקִשְׁת סֶלַח נָא בְּיוֹם הַפְּפוּרִים שהיא גורמת יכולת לישא את העוון^{רנ}, **שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִתְתַּקֵּן פֶּגַם חֲרִבְן הַבַּיִת** שהוא פגם הסתלקות ופירוד של העליונים מהתחתונים, **כְּמוֹ כֵּן נַעֲשֶׂה בְּחִינַת הַתִּיקוֹן שֶׁל חֲנֻכַּת הַבַּיִת, בְּחִינַת חֲנֻכָּה** שכל עניין החנוכה הוא חיבור דרי מטה ודרי מעלה באופן יותר שלם אפילו מבית המקדש. **נִמְצָא שֶׁהָאֵרַת חֲנֻכָּה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי סֶלַח נָא כְּנִ"ל** בתחילת אות זו, **וְעַל כֵּן רָמַז מֹשֶׁה רַבְּנוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם, אֵת הַצְּרוּף שֶׁל הַמִּילָה 'חֲנֻכָּה' בְּפֶסוּק שְׁבִיקֵשׁ עַל חֹטָא הַמֵּרְגָלִים דִּהְיִינוּ בְּקִשְׁת סֶלַח נָא, כִּי הַפְּסוּק "סֶלַח נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כִּי־גָדַל חֲסִדְךָ וְכִבְיָשְׁתָּהּ יְיָ וְכוּ"**, הוא ראשי תבות חנוכה כי בפסוק הזה מתגלה ברמזו כל עניין ימי החנוכה, **כִּי חֲנֻכָּה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי סֶלַח נָא וְכוּ כְּנִ"ל**.

כל הבחינות המוזכרות לעיל כלולים בכיהמ"ק

וְכֵן מַלְבַּד מֶה שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הוּא כִּפְרַת הָעוֹנוֹת, הִרִי כָּל הַבְּחִינֹת הַנִּ"ל הַמְּבֹאָרִים לַעֲלֵל בְּתוֹרָה, בְּלֶם כְּלוּלִים בְּמַהוּתוֹ וְעֵינֵינוּ שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כְּמוֹ שֶׁהוּלָךְ וּמִפְּרֵט; כִּי בַיִת

ביאורים והרחבות

מחיקת העוונת לגמרי או הפיכתם לזכויות, אבל יש עוונות שיום הכיפורים לא מכפר לבד, ואז האדם ממשיך לשאת את העוון, אך נשיאת העוון אינה גורמת הסתלקות הנשמה, אלא אדרבה יחד עם מציאות ומדרגה כזו פחותה עולים תענוגים מחיבור הנשמה והגוף בנשיאת הפכים מיוחדת ונפלאה.

רנה. עיין במאמר בסוף החוברת, ושם מבואר מדוע בסליחת חטא המרגלים התגלה שה' נושא עוון באופן כזה שמאפשר גם אצלנו נשיאת עוון.

רנב. כמבואר מתוך השיחה שאמר רבינו יחד עם תורה זו (שיחות הר"ן מ') שם מבואר שחיבור עליונים ותחתונים הוא בבית המקדש, ולכן חורבן הבית הוא היפך קיום העולמות המוזכר לעיל אות ז' והוא היפך ישוב העולם, כי ישוב הוא היפך המושג חורבן.

רנג. כמבואר בביאור הליקוטים אות ל"ו, שכל החידוש של הארת חנוכה זה שמתחדש האור של בית המקדש יותר מבית המקדש בבניינו.

רנד. אף שבוודאי המושג סליחת העוונות היא גם

הארות והערות

הַמִּקְדָּשׁ כְּלוּל מִבְּחִינֹת בֵּן וְתַלְמִיד דְּהֵיִינוּ שֵׁישׁ לוֹ אֵת ב' הַבְּחִינֹת וְכֵן אֵת כִּלְיוֹתָם י"י, כִּי אָמְרוּ רְבוּתֵינוּ, ז"ל (תענית טז): 'לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ שֶׁל מְקוֹם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָרַב הַמְּזוּרָה, שְׁמֵמְנוּ הוֹרָאָה יוֹצֵאָה לְיִשְׂרָאֵל', שֶׁהוֹרָאָה זֶה בְּחִינַת תַּלְמִיד מִלְּשׁוֹן הָרַב שְׁמוּרָה וּמִלְּמַד אֵת תַּלְמִידוֹ. גַּם אָמְרוּ רְבוּתֵינוּ ז"ל (מדרש שיריהשירים על הפסוק "הַנֶּחַךְ יִפֶּה דוּדֵי אֵף נָעִים אֵף עֲרִשְׁנוּ רַעֲנָנָה"): 'לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ 'חֶדֶר הַמְּטוֹת' מִשּׁוֹם שֶׁעַל יְדוֹ שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ פָּרִים וְרָבִים יִשְׂרָאֵל' הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵהַזְמַן שֶׁקֵּדָם לְבַנְיִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ י"י, שֶׁזֶּה בְּחִינַת בֵּן שֶׁהִיָּה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ.

עד כאן התבאר כיצד בחינות הבן והתלמיד כלולים בתוך עניינו של בית המקדש, ועתה ממשיך לבאר כיצד נכללים עוד בחינות המובאות לעיל בתוך עניין בית המקדש:

וְעַל בֵּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ עֵמֵד בְּמְקוֹם הַגֶּחֶן שֶׁל אַרְוֹנָה הַיְבוּסִי (שְׁמוֹאֵל כ"ד) כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שֶׁם שְׁדוּד הַמֶּלֶךְ קָנָה אֵת מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ מֵאַרְוֹנָה שֶׁם הָיָה מְקוֹם הַגּוֹרֵן שְׁלוֹ, שֶׁזֶּה בְּחִינַת פְּרִנְסָה, שְׁנִמְשָׁף עַל יְדֵי כְּלָיוֹת בֵּן וְתַלְמִיד כִּנ"ל כִּי הַגּוֹרֵן זֶה הַמְּקוֹם בּוֹ מְבַרְרִים אֵת הַתְּבוּאָה מֵהַפְּסוּלֹת כְּדִי שֶׁתְּהִיָּה רְאוּיָה לְמֵאֵכֵל אָדָם י"י.

ביאורים והרחבות

שלנו כאן בעולם שמלוא כל הארץ כבודו, וזה היה כל מהותו של בית המקדש, שכביכול הוא המשיך הארה לעולם שמלוא כל הארץ כבודו, ויחד עם זה הארה של איה מקום כבודו, דהיינו של חיפוש תמידי. עיין שם כל דברי המדרש ותראה נפלאות.

רנח. מבואר בכמה מקומות שיש קשר בין הגורן של ארוונה היבוסי לבין הגורן של בועז (שמוזכר לעיל בעניין בועז ורות), כי הגורן של בועז בירר את נשמת רות מהקליפות והתבן שחופים על הנשמה, וכך היא כביכול הייתה ראויה להתעכל בתוך עם ישראל, וגורן ארוונה הוא בירור המקום (כלי וגוף להשראת השכינה) מאחיות הקליפה.

רנו. כי העיקר זה שיש לו את הכלליות של בן ותלמיד יחד ולא ששתי הבחינות נמצאות בתוכו באופן נפרד.

רנו. שם במדרש מובא בתחילה קטע נוסף שקשור לכל מהלך התורה זו"ל: "ד"א אף ערשנו רעננה. ר' עזריה בשם רבי יהודה רבבי סימון, למלך שיצא לו למדבר והביאו לו מטה קצרה, התחיל מצטער בעצמו ומדחק באיבריו, כיון שנכנס למדינה הביאו לו מטה ארוכה התחיל פושט עצמו ומותח איבריו, כך עד שלא נבנה בית המקדש היתה השכינה מתמצעת בין שני בדי הארון, משנבנה בית המקדש ויארכו הבדים". כי התרחבות מקום השכינה היא ההתרחבות בהשגה

הארות והערות

וְזֶה בְּחִינַת קָרֵבן לַחֵם הַפָּנִים^{רנ"ט} שֶׁהִיא בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ מִמֶּשׁ בְּתוֹךְ הַהֵיכָל, זֶה בְּחִינַת הָאֲכִילָה וְהַפְּרִנְסָה, שֶׁמִּלְחָם הַפָּנִים נִמְשָׁךְ הַפְּרִנְסָה לְכָל כֹּלל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי בְּלָלוּת בֶּן וְתַלְמִיד שֶׁאֵין אִפְשָׁר לְהַשְׁפִּיעַ אֶת הַפְּרִנְסָה וְיֵאֵיר עַל יְדֵי זֶה הָאֵרֶת הַרְצוֹן בְּלִי פָגֶם, מִשּׁוֹם שֶׁבִלְחָם הַפָּנִים בּוֹ נִתְגַּלָּה אִוְרוֹת הַמְּקִיפִים, שֶׁהֵם בְּחִינַת 'אִוֵּר הַפָּנִים' בְּנִסְלֵי דְהֵיִינוּ שֶׁהָאֵרֶה פְּנִימִית זֶה מֵאִירָה עַל הַפָּנִים מִבְּחוּץ מַחֲמַת שֶׁהִיא חוֹפֶפֶת וְסוֹבֶבֶת מִבְּחוּץ וְאֵינָה נִכְנָסֶת לְבִפְנֵימִים, כִּי אִוֵּר הַפָּנִים זֶה בְּחִינַת שׁ"ע נְהוּרִין עֲלִיוֹנִים בְּיָדוּעַ כִּי הֵאֵרָה הַכֹּלְלִית נִחְלָקֶת לִי"ג מִיְדוֹת שֶׁל רַחֲמִים (כְּגוּדֵל חֲסֵדֶךָ), וְהֵם נִחְלָקִים לְשָׁלוֹשׁ מֵאוֹת וְשֶׁבַעִים בְּחִינּוֹת, וְשׁ"ע הוּא בְּגִימָטְרִיא שְׁתֵּי פְּעָמִים שֶׁל הַמִּילָה 'הֶקֶף' (185) כְּמוֹבֵא^{רס"ו}, וְזֶה אֲנוּ לְמִדֵּים שְׁכֹלְלוּת כָּל הַמְּקִיפִים נִחְלָקִים לְב' בְּחִינּוֹת עֵיקְרִיּוֹת, שֶׁהֵם שְׁתֵּי פְּעָמִים הֵיקֶף וְבֵהֶם נִכְלָלִים כָּל אִוְרוֹת הַמְּקִיפִים.

נרות המנורה ולחם הפנים הם בבחינת האכילה שעל ידה הארת הרצון

עתה חוזר רבינו לבאר כיצד כל זה נרמז בפרק ק"ד בתהילים שבו כבר נרמז לעיל

כמה עניינים במאמר ובפרט בעניין האכילה והמשכת הפרנסה:

וְזֶה בְּחִינַת הַשְּׁבַח שְׁדוּד הַמֶּלֶךְ מִשְׁבַּח אֶת ה' שֶׁהוּא מְזַמֵּן לְאָדָם אֶת כָּל סוּגֵי הַמֵּאֲכָלִים לְצַרְכּוֹ: (תהילים ק"ד) "וַיִּינֵן יִשְׁמַח לְבַב אֲנוּשׁ, לְהַצְהִיל פָּנִים מִשְׁמֹן, וְלָחֵם לְבַב אֲנוּשׁ יִסְעֶד"^{רס"א},

ביאורים והרחבות

לשני בחי' מקיפין (וראה בטעמי המצות פרשת עקב, ובשער הגלגולים הקדמה לט, אופנים נוספים איך ש"ע הוא ב"פ הק"ף)

רס"א. מכאן אנו למדים שהארת הרצון מגיעה דווקא מתוך שביעה ומילוי, דהיינו שיש לאדם שמחה וצהלה כשליבו שבע מהאוכל. אך באמת גם מתוך כל שמחת היין צריך להזהר שלא יתרבו המקיפים יותר מהמידה, כי בני אהרן נדב ואביהוא מתו על ידי זה, כמבואר בקשרי התורה שבכלליות הפסוק 'להורות את בני ישראל' שנאמר אחרי מיתת נדב ואביהוא, שמתו בגלל שנכנסו שתויי יין למקדש. ועיין עוד לעיל תחילת אות י'.

רנ"ט. כחלק מעניין חנוכה שעניינה הוא המנורה שהייתה בהיכל, הרי חנוכת הבית באה לידי ביטוי גם בכך שהתחילו להקריב את לחם הפנים שגם הוא מהקורבנות הפנימיים של בית המקדש, ועל כן מבואר מתוך זה שרבינו מדבר על כל הקדושות שהיו בתוך ההיכל שהתחדש בחנוכת הבית.

רס"ו. לבאר קצת מהמוזכר בדברי האריז"ל בזה, טעם המספר ש"ע, מובא בכתבי האריז"ל, שמידת 'ואמת' שממנה נשפע כאמור אור הפנים, הוא בסוד ב' פעמים שם 'אל' במילוי (אל"ף למ"ד), שעולה בגימטריא ש"ע (ע"ח יג, יג). והוא עולה בגימ' הק"ף, היינו מקיף. ולפי זה, ב' פעמים שם א"ל הרמוזים בשם ש"ע, מרמזים

הארות והערות

וביאורו על פי פנימיות הקדמות המאמר - **הִינּוּ שְׁבֵתוֹךָ** רסב פעולת הַאֲכִילָה בעצמה **מִתְגַּלָּה הָאֲרֶת הַמְקִיפִים שְׁהוּא בְּחִינַת אֹר הַפְּנִים** - הן המקיפים שנכנסים לבפנים שהם כעין האוכל הנאכל לתוך גוף האדם, והן המקיפים שנשארים בחוץ ומאירים איזה הארה מבחוץ, **בְּבְחִינַת: לְהִצְהִיל פְּנִים מִשְׁמֵן וְלַחֵם וְכוּ'** כי הלחם נאכל לתוך גוף האדם אבל הארת הפנים מהשמן זה גם מהשמן הנאכל וגם מהשמן שסכים על הגוף מבחוץ רסג.

אחרי שביאר כיצד כל בחינות המאמר (בן ותלמיד, דעת, מקיפים, פרנסה) נכללים בתוך ביהמ"ק, חוזר רבינו לבאר כיצד כל עניינים אלו נכללים בהארת ימי החנוכה:

וְעַל כֵּן עִיקַר מִצְוַת הַדְּלָקַת נֵר חֲנֻכָּה הוּא דוּוּקָא בְּשִׁמְן רסד. **כִּי חֲנֻכָּה הוּא בְּחִינַת חֲנֻכַּת הַבַּיִת** דהיינו שהארת בית המקדש הולכת ומתחדשת וגודלת על ידי הארת חנוכה מדור לדור, ועל כן הארת חנוכה גבוהה מבית המקדש בעצמו, **שְׁעַל יְדֵי זֶה שְׂמַדְלִיקִים נֵר חֲנֻכָּה בְּשִׁמְן נִמְשָׁךְ פְּרֻנְסָה טוֹבָה לְאָדָם, וְנִתְגַּלָּה מִפְּרֻנְסָה זו אֹר הַפְּנִים** (והארת הרצון), **שְׁפְּרֻנְסָה כּוּזוּ זֶה בְּחִינַת לַחֵם הַפְּנִים שֶׁהִיָּה יַחַד עִם הַמְּנוּרָה בְּהִיכַל** רסה - **בְּחִינַת**

ביאורים והרחבות

שהאדם אוכל מאכלים טובים וראויים. וכמו שכך הוא בגשמיות כן הוא ברוחניות בעניין המקיפים. ולמעלה מכך הוא המקיף הרחוק שאין בו השגה כלל מלבד אמונה.

רסד. דהיינו שהעיקר הוא השמן ולא הלחם, כי הנס היה בשמן, אבל חזרת העבודה לבית המקדש הייתה גם בלחם, ומכל מקום העיקר הוא השמן שהיא הארת המקיף מבחוץ, כי הלחם הוא השתלשלות מהשמן, כמבואר לעיל באות י' שהפרנסה נמשכת מהמקיפים ואכמ"ל.

רסה. והקטורת שהקטירו בשעת הדלקת הנירות זה קשור ליין, כי מבואר בליקו"ה פריה ורביה ב' שפגם נדב ואביהוא היה בהקטרת קטורת ואש זרה, שזה עניין אחד עם שתיית יין למקדש וגם עם זה שהם לא נשאו נשים, עיין שם באריכות עומק דבריו המופלאים.

רסב. ראה לקמן אות י"ב בעניין הראיה, שרוח החיים שבתוך הריאה הם בחינת מקיפים, כי באמת כל דבר שנכנס בתוך הגוף הוא כבר בחינת פנימי, ועל כן פעולת האכילה היא הכנסת המאכלים מבחוץ לבפנים, דהיינו הכנסת מקיפים חדשים. רק כאן מרומו בדברי רבינו שאור הפנים והשגת המקיפים מגיע גם מבחוץ וגם מבפנים יחד. ועיין עוד בהערה הבאה ובמה שיתבאר לקמן בעניין הריאה.

רסג. כי מבואר בדברי רבינו כאן וכן להלן באות י"ג שיש ב' מקיפים (וכבר התבאר קצת מזה בהערות באות ו'), ויש בזה כמה בחינות המתבארות בקשרי המאמר, ובכלליות יש ג' מדרגות, המקיף שנכנס לבפנים, והוא מאיר את הגוף בעצמו מבפנים, ויש את המקיף שחופף מבחוץ, והוא מאיר את הגוף מבחוץ כמו השמן שהאדם סך על גופו מבחוץ, שעל ידי זה הגוף נעשה מעורן ומאיר. אך זה בצירוף מה

הארות והערות

”לְהַצְהִיל פָּנִים מִשְׁמֵן וְלַחֵם וְכוּ” פנ”ל דהיינו שהארת הפנים באה לא רק מהשמן אלא גם מהלחם, דהיינו גם מהמקיף שנכנס לבפנים רס.

וְזֶה בְּחִינֹת מַה שְׁכָתוּב בְּבִרְכַת כַּהֲנִים רס (במדבר ו) ”וַיֹּאֲרֶה פָּנָיו אֵלָיָהּ וַיַּחַנְךָ” והפסוק מרמז על כך שהארת אור הפנים זה בימי החנוכה רס, כי ’וַיַּחַנְךָ’ - זֶה בְּחִינֹת חֲנֻכָּה כי למשמעות המילה ’חנוכה’ יש גם את המשמעות המובאת לעיל שזה מלשון ’חנוכת הבית’, אבל יש בה גם את המשמעות של ’חן’ ו’חנינה’, דהיינו שה’ יחון אותנו ויסלח לנו בבחינת ’סלחתי כדברך’, שְׁעַל יְדוֹ שֶׁל חֵג הַחֲנוּכָה נִתְגַּלָּה אֹרֶךְ הַפָּנִים שֶׁה’ מאיר את פניו ורוצה וסולח לעמו ישראל, בְּחִינַת: ”וַיֹּאֲרֶה פָּנָיו וְכוּ” פנ”ל גם כאשר הם בעמקות החושך והאפילה.

סוד חודש כסליו שבו חל חג החנוכה

וּמִשָּׁה רַבְּנּוּ זָכָה לְסוּד חֲנֻכָּה דהיינו להמשיך הארת רצון מאת ה’ יתברך של חנינה וסליחה אפילו בעת חורבן, עַל יְדֵי שְׁמִסָּר נַפְשׁוֹ בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל וְנָתַן לְבוֹ עֲלֵיהֶם לְהַסְתַּכֵּל בְּצַרְתָּם שֶׁהיא מִשָּׂא עֲוֹנוֹתָם, כִּי הוּא הָיָה רַחֲמָן וּמְנַהִיג אֲמַתֵּי פַנ”ל בתחילת התורה. וְעַקְר צַרַת יִשְׂרָאֵל הוּא הַמִּשָּׂא שֶׁל עֲוֹנוֹת חַס וְשְׁלוֹם, פַּנ”ל בתחילת התורה שעיקר היסורים הוא מִשָּׂא הַעֲוֹנוֹת, וְעַל כֵּן מַחֲמַת רַחֲמֹתָיו בְּקֶשׁ עֲלֵיהֶם סִלַּח נָא פַּנ”ל, וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה בְּחִינַת חֲנֻכָּה דהיינו חנינה וסליחה בלי גבול, בְּחִינַת חֲנֻכַּת הַבַּיִת דהיינו התחדשות וחניכת הבית מחדש, שהיא הארת הבית מקדש גם לאחר

ביאורים והרחבות

רסח. עוד מבואר מקשרי הפסוק עם כלל התורה, שהשגת המקיפים בעצמם זה הסליחה, דהיינו שהשגת המקיפים הם כביכול סימן לזה שה’ סולח לנו, בבחינת סלחתי כדברך, וגם עצם השגת המקיפים הם בבחינה זו שהאדם משיג יותר כמה עוון אינו שייך אליו, כי משיג את גודל קדושת נשמתו בשורשה, וכמה ה’ רוצה את עבודתו מתוך כל מה שעובר עליו כאן בעולם השפל הזה, ובכך הוא ממשיך על עצמו את הארת הסליחה.

רסו. כי התחברות המקיף שנכנס לבפנים יחד עם המקיף שנשאר בחוץ זה בבחינת תכלית הידיעה דלא נדע. כי הידיעה היא בבחינת הלחם, מה שנכנס לבפנים, והלא נדע זה השמן שמאיר מבחוץ, וחיבורם יחד זה תכלית הידיעה דלא נדע.

רסז. שכנהוג בחלק מקהילות עם ישראל, קוראים את פסוקי ברכת כוהנים ביום הראשון של חנוכה בקריאת התורה.

הארות והערות

חורבנו, שְׁפֹזָה תְּלוּי תְּקוּן כָּל הַבְּחִינֹת הַנִּלְשָׁל של בן ותלמיד, הארת הרצון והמקיפים הבאים בעת האכילה כַּנִּלְשָׁל.

וְזֶהוּ הרמוז הנוסף שרמוז במילה חֲנוּכָּה שהיא נדרשת בראשונים וכן בתיקו"ז באופן של חלוקה לשתי מילים - חָנוּ כ"ה שהחשמונאים נחו ממלחמתם ביום כ"ה, הֵינּוּ כ"ה בְּחֹדֶשׁ כְּסֵלֹו שאז מתחילים ימי החנוכה. ושם החודש כְּסֵלֹו רומז בתוכו את עניין הנהגת הרחמנות של משה רבינו, כי הוא אוֹתִיּוֹת הראשי תבות של הפסוק שנאמר במראה הסנה, אותו ראה משה רבינו בתחילת הנהגתו רס"ט, שכאשר רעה את צאן חותנו הגיע עד הר סיני^{רע} ושם ראה את הסנה בוער באש ואיננו אוכל - "וַיִּרְא וַיֵּץ כִּי סֵר לְרֵאוֹת" רעא (שמות ג) שהוא ר"ת כסליו. כִּי מֹשֶׁה רִבְּנוּ סר לראות את מראה הנבואה שבסנה, היינו שִׁנְתָן לְבוֹ לְהִסְתַּכֵּל בְּצַרְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל כמבואר שם במדרש שהסנה הבוער רמז לכל צרות ישראל במצרים ובגלויות האחרות. וְזֶהוּ מה שרמוז במילים 'כִּי סֵר לְרֵאוֹת' - שזה מְלִשׁוֹן הפסוק 'סֵר וְזַעַף'^{רעב} (מלכים א כ"א) כמבואר שם במדרש. וְעַקֵּר צַרְתָּן של ישראל שעליה הוא נתן את ליבו הוא הַמֶּשָׂא שֶׁל עֲוֹנוֹת חֶסֶד וְשִׁלּוּם, כַּנִּלְשָׁל.

ביאורים והרחבות

בבחינת מה שה' אומר למשה רבינו 'שתוק', וכעין מה שמבואר לעיל אות ח' שה' אומר למשה 'כי לא יראני האדם וחי', כי כאן כתוב שמושה רבינו סר לראות, ועל זה ה' אומר לו אל תקרב הלום.

רעב. בפשוט פירוש מילה 'זעף' זה מלשון כעס, ויש להבין איך שייך לומר לשון כעס שח"ו משה רבינו כעס. ויש לבאר קצת מקשרי התורה, שעניינם של הקושיות המוזכרות באות ח' בתורה, שהם בעצמם בבחינת 'איה', הם קושיות שבאמת מתפלאות כביכול על העדר הרחמים בהנהגת הבריאה, כמו שמובא שם בהמשך הגמרא, שמושה רבינו הקשה להשי"ת על ייסוריו של רבי עקיבא, 'זו תורה וזו שכרה?' וכן מבואר בשיחות הר"ן שיחה ל"ב עד שיחה מ', שכל שיחות אלו קשורות לתורה זו, שהקושיות על הנהגת ה' יכולות להיות

רס"ט. כי בתחילת הנהגתו משה רבינו היה בבחינת 'מה שהיה', דהיינו הארת מ"ה גבוהה מאוד, שמשם כל המשכת הרחמנות בלי גבול. ועל כן גם רצה לפעול המשכת רחמנות בלי גבול, ודווקא שם במראה הסנה מסר נפשו על ישראל, לצמצם את הארת הרחמנות לתוך הכלים והגבולות של עם ישראל, כמבואר באריכות במאמר בסוף החוברת.

רע. ושם במדרש מבואר כיצד משה רבינו הגיע להר סיני, שגדי אחד ברח מהצאן ומשה רדף אחריו (למרות שבגלל זה כל הצאן נמצא קצת בסכנה) כדי שלא ייאבד, וזה היה רחמנות גדולה מאוד, וכשראה השי"ת את רחמנותו, אמר שמושה רבינו ראוי לרעות את צאנו.

רעא. עיין בהערה הבאה, ומקשרי התורה מבואר שמה שה' אומר לו אחר כך 'אל תקרב הלום', זה

הארות והערות

משה רבינו היה בבחינת כהונה ומלכות

וְהֵשֶׁם יִתְבָּרַךְ בְּשֵׁרָאָה את משה סר לראות, דהיינו שְׁהוּא נֹתֵן לְבוּ עַל זֶה, אמר שהוא ראוי להנהיג את ישראל, ועל כן קָרָאוּ אֱלֹוֵי וַיֹּאמְרוּ "מֹשֶׁה מֹשֶׁה רַבִּי", וַיֹּאמְרוּ (משה) הַנְּנִי ודרשו על זה שם חז"ל שמשוה רבינו ענה כביכול פעמיים 'הנני', על כך שה' קרא לו פעמיים משה - 'הַנְּנִי לְכֹהֵנָה, הַנְּנִי לְמַלְכוּת' רַבִּי, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ, ז"ל (מדרשרבה, שמות, פרשה ב) ובזה רמוז שמשוה זכה לסוד החנוכה, כי 'הַנְּנִי לְכֹהֵנָה' - זֶה בְּחִינַת חֲנֻכַּת הַפֵּיט שֶׁהַכּוֹהֲנִים הֵם הַמְּשַׁרְתִּים בְּבֵית ה', כִּי מֹשֶׁה הָיָה כֹהֵן בְּכָךְ שֶׁשְׁמֹשׁ בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַמְּלוּאִים ע"ה שאז משה רבינו עשה את כל עבודות הכהונה ולימד אז את אהרן ובניו בעבודת המשכן, וגם יש עוד בחינה שמשוה מצד פנימיותו היה במדרגת כהונה כל חייו

ביאורים והרחבות

אמר לו אל תקרב הלום, כי לעת עתה גילוי הרחמנות יהיה בצמצום של דעת ששייכת לעולם הזה.

רעד. ואפשר לרמוז שיש קשר בין כהונה למלכות דוקא בחנוכה, משום שבנס חנוכה לקחו החשמונאים שהיו כוהני ה' את המלוכה, ואע"פ שהיה פגם בדבר שלא החזירו המלוכה לבית דוד, מכל מקום בשעת המלחמה הם היו אנשי חיל ולקחו את המלוכה, ועל ידי זה המשיכו את הארת הפנים של חנוכה בעולם.

ערה. לשון זו מזכירה את דברי רבינו באות ד' על מי שמלאו ימיו והגיע זמן הסתלקותו, ושם כבר התבאר בהערות, אך כאן מבואר יותר לפי מה שנכתב שם, ששבעת ימי המילואים הם שבעה ימים שהיו צריכים להאיר דווקא את הארת מלוא כל הארץ כבודו על ידי המשכן, שזה כל עניינו של המשכן. ולפי זה מובן יותר פגם נדב ואביהוא, שגם אם הם היו בבחינת בן, אבל בשעת הקמת המשכן ושבעת ימי המילואים צריכים להאיר יותר את בחינת 'מלוא' בעולם. ודוק.

בבחינת חיפוש ויכולות לבוא לקושיות שהם בבחינת אפיקורסות, ולכן כל תשובתו של השי"ת למשה היא בבחינת שתוק כך עלה במחשבה, שהאמונה בעצמה היא השגת המקיף הגדול ביותר, כמבואר שם בשיחות הר"ן עיי"ש היטב. ולפי זה מובן שהזעף של משה רבינו היה כביכול על העדר התגלות הרחמים בכל הצרות של עם ישראל המרומזים באש הבווערת בסנה, כמבואר שם במדרש, ודווקא לכן למרות שה' מאר לו שלא יקשה לו כלל כי זה מעל השגתו, אבל עצם הרחמנות המתגלה בתוך מה שנראה כמו כעס כביכול, זה מידת ההנהגה הראויה למנהיג.

רעג. לפי קשרי התורה מבואר שה' יתברך קרא למשה רבינו פעמיים משום שכביכול הוא קרא למשה בשתי בחינות, מה שהיה ומה שיהיה, ושתי הבחינות האלו וודאי קשורות לכהונה ולמלכות (שהם עצמם בבחינת בן ותלמיד), כי לעתיד משה רבינו שהוא נשמת מלך המשיח, יהיה במלכות. ובהקמת המשכן משה רבינו היה בכהונה. ואחרי שמשוה רבינו אמר הנני על שתי הקריאות, לכהונה ולמלכות, אז השי"ת

הארות והערות

כְּמוֹ שְׁפָתוֹב (תהלים צ"ט): "מִלְשָׁה וְאַהֲרֹן כְּכֹהֲנָיו" ר"ע (זבחים ק"ב) ושם מבואר שמפסוק זה אנו למדים שמשנה רבינו נשאר במדרגת הכהונה תמיד. גַּם יש עוד טעם למה משה רבינו עומד במדרגת הכהונה, כי כֹּהֵן הוּא בְּחִינַת כְּלִיּוֹת בֶּן וְתַלְמִיד שהיא מדרגת משה רבינו כמבואר לעיל אות ח', והטעם שכהן הוא כלליות בן ותלמיד, כִּי כְּכֹהֵן נֶאֱמַר (ויקרא י) "לְהוֹרֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" ר"ע והמילה 'לְהוֹרֹת' מתפרשת גם לפי פשט הפסוק מְלִשׁוֹן הוֹרָאָה, וְזֶה בְּחִינַת תַּלְמִיד שֶׁמִּקְבֵּל אֶת הַהוֹרָאָה שֶׁל רֵבּוֹ. גַּם יש עוד משמעות שנכללת במילה 'לְהוֹרֹת' - מְלִשׁוֹן הַרְיוֹן, שֶׁזֶה בְּחִינַת בֶּן. וְכֵן זֶה נִכְלָל בְּמֵה שֶׁמֶשֶׁה רֵבּוֹ אֵמַר 'הִנְנִי לְכַהֲנָה'.

ומה שמשנה רבינו אמר 'הִנְנִי לְמַלְכוּת' זֶה בְּחִינַת מְלָכוּת הַנִּלְשָׁה שֶׁהִיא הַמְּלָכוּת שֶׁל הַמְּנַהֵיג שֶׁמִּמְשִׁיךְ פְּרִנְסָה לְאֵלּוֹ הַתְּלוּיִים בּוֹ, שְׁעַל יָדוֹ - עַל יְדֵי שֶׁהוּא מִלְקֵט אֶת הַבְּטָחוֹנוֹת וְנִכְנַס לֵים הַחֲכֵמָה נִמְשָׁךְ הַפְּרִנְסָה שֶׁבּוֹ נִתְגַּלָּה אֹר הַפְּנִים שֶׁהֵם הַמְּקִיפִים וְהָאֵרֶת הַרְצוֹן כְּנִלְ.

לחם ויין הוא כללות הפרנסה של בן ותלמיד

עֵתָה רֵבּוֹ מִסִּיִּים אֶת אֹת זֹו בַּהֲלַבְשָׁה עַל פְּסוּק שֶׁבּוֹ מִתְּגַלָּה בְּרִמְזָה עוֹד 'מֵאֲכֹל' מִיּוֹחַד שֶׁקְשׁוֹר בְּמִיּוֹחַד לְהָאֵרֶת הַרְצוֹן:

וְזֶה בְּחִינַת מַה שֶׁמּוּבָא אַחַר נִצְחוֹנוֹ שֶׁל אֲבֵרָהִם אֲבִינוֹ בְּמִלְחַמְתּוֹ עִם ד' הַמְּלָכִים (בְּרֵאשִׁית י"ד) "וּמִלְכֵי צָדֵק מֶלֶךְ שְׁלָם הוֹצִיא לָחֵם וַיִּינֵן, וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֲלִיּוֹן". וְרֵבּוֹ מִבְּאֵר עַל פִּי הַהִקְדָּמוֹת דְּלַעִיל 'מִלְכֵי צָדֵק מֶלֶךְ שְׁלָם' - זֶה בְּחִינַת מְלָכוּת שֶׁעַל יְדֵה כֹל הַמְּשַׁכֵּת הַפְּרִנְסָה. 'הוֹצִיא לָחֵם וַיִּינֵן' - הִינּוּ בְּחִינַת פְּרִנְסָה שֶׁעַל יְדֵה נִמְשָׁךְ הָאֵרֶת הַרְצוֹן כִּי הַלָּחֵם

ביאורים והרחבות

כֵּאִילוֹ עֲשָׂאוּ מִמֶּשׁ, וּבְנֵיו שֶׁל אַהֲרֹן לְמַדּוֹ אֲצֵל מִשָּׁה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּפִסּוּק 'וְלֵהוֹרֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' עִי"ש בְּמִפְרָשִׁים.

רַעֲזוּ. פְּסוּק זֶה מוּבָא בְּתוֹרָה אַחֲרֵי מִיתַת נֹדֵב וְאֲבִיהוּא שְׁמֵתוֹ בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּילּוּאִים (עֵינֵן לַעִיל בַּהֲעֵרוֹת).

רַעֲזוּ. לְפִי קִשְׁרֵי הַתּוֹרָה יֵשׁ לְבָאֵר בְּפִסּוּק זֶה וּבִגְמָרָא הַשְּׁיִיכַת לַעֲנִיִּין זֶה, שֶׁמֶשֶׁה רֵבּוֹ בִּיקֶשׁ עַל כֶּךָ שֶׁהוּא יִזְכֶּה לְכַהֲנָה וּלְמַלְכוּת עַד עוֹלָם, וְהוּא נִעְנֶה רַק עַל עֲצֻמוֹ וְלֹא עַל זְרַעוֹ, אֲבָל מִקְשְׁרֵי הַמֵּאֲמָר מְבֹאֵר שֶׁכַּהֲנֹת בְּנֵיו שֶׁל אַהֲרֹן הֵם כְּבִיכּוֹל מִמֶּשׁ כַּהֲנֹת זְרַעוֹ שֶׁל מִשָּׁה, כִּי כֹל הַמְּלַמֵּד אֶת בֶּן חֲבִירוֹ תּוֹרָה

הארות והערות

מביא את השביעה והיין מעורר את הכיסופים יע"ח של הארת הרצון, שכל זה נמשך על ידי המלכות הנ"ל שנכנסת לים החכמה. 'יהוא כהן' - זה בחינת פהנה פנ"ל, שהוא בחינת כלליות בן ותלמיד, שמשם נמשך הפרנסה על ידי המלכות דהיינו שחיבור המלכות עם הכהונה, שהיא כלליות בן ותלמיד, היא משלימה את המלכות להמשכת הפרנסה, פנ"ל:

מזג הריאה – כללות בן ותלמיד

בשנת תקס"ח נסע רבינו לעיר לעמברג עקב מחלת השחפת שתקפה את ראותיו, מאז שחזר מנסיעה נשגבה זו, כל התורות שגילה, עסקו בענייני הריאה ורפואתה, וזאת בכדי להמשיך רפואה למחלתו יע"ט. בסעיף זה מגלה רבינו כיצד כל בחינות המאמר נכללים בתוך מהותה הפנימית של הריאה.

וזה בחינת מזג הריאה - חיבור ושילוב יחד של כמה חלקים שונים נקרא התמוזגות, מזג הריאה הוא שכל חלקי הריאה השונים (השמנים הקרים והלחים יחד עם האוויר הזורם בריאה) מתפקדים יחד בהרמוניה שווה. ועתה מפרט כיצד כשהריאה היא במזג השוה, היא כלולה מכל הבחינות הנ"ל המבוארות בתורה, כמו בן, תלמיד והארת המקיפים, באופן מתוקן.

היה ראוי להתרפא, אף החסרון הוא מחמת חסרון אמונה של השומעים, שאין אמונתם חזקה כל כך. ולפי תורה זו מתבאר, שחסרון אמונת השומעים, גרם שאותה השגה שגילה לא נכנס אצל החליפות של הרב, דהיינו התלמידים, ולכן אף שמצד עצם גילוי ההשגה היה ראוי להתרפא, אבל מחמת שקיום ההשגה והמשכתה לעולם הגשמי תלויה באמונת השומעים, לכן לא נתרפא. ועיין לקמן עוד בהערות אופן אחר בביאור עניין זה.

רעה. כמבואר בדברי מוהרנ"ת בהלכות נטילת ידים הלכה ו'. רעט. ומובא על זה בשיחות הר"ן (קנ"ז) "שמעתי בשמו, שאמר שפכר אמר כמה תורות על חולאת שלו. כי אחר שבא מלמברג הזכיר כמעט בכל תורה מענין הריאה, שזה היה החולאת שלו, כי היה לו חלי ההוסט (שעול, שחפת), רחמנא לצלן, שהוא חלי הריאה. ואמר שפכי רבוי התורות שאמר על זה פכר

כי כוחה הרפואי הסגולי של הַרְאָה שְׁהִיא 'מְאִירַת עֵינַיִם', כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (חלין מ"ט) שמי שראייתו התקלקלה יאכל לרפואתו ריאה של בהמה יחד עם סממנים, אזי הכוח הסגולי הַזֶּה מורה על בְּחִינַת תְּלִמִיד^{רפ}, שְׁהַשְׁגָּתוֹ הִיא בְּבְחִינַת אִסְפַּקְלִיא שְׁאִינָה מאירה שהיא במדרגת מה שאמר ישעיה "וְנִאֲרָאָה אֶת ה'" כי דווקא משום שראייתו והשגתו פחותה מהשגת הבן הוא כביכול 'רואה' את ה'^{רפא}.

גַּם יֵשׁ בְּחִינָה נוספת בריאה, שְׁעַל יְדֵי בְּרִיאוֹת הַרְאָה בָּא שְׁנָה טוֹבָה (כמבאר במקום אחר לעיל בסימן ה')^{רפב} שְׁזֶה בְּחִינַת הַשְׁגַּת הַבֵּן הַגְּבוּוּהָ, שְׁהַשְׁגָּתוֹ בְּחִינַת 'מָה', בְּחִינַת מָה קְמִית וְכוּ' שהיא תכלית הידיעה דלא נדע, שדווקא משום שמשיג השגה גבוהה יותר בידיעת ה' לכן נקרא שאינו רואה כלום, שְׁזֶהוּ בְּחִינַת שְׁנָה גְבוּוּהָ (לא כמו שינת דרי מטה שהם בעפר), ששינה זו היא בְּחִינַת (ישעיה ס"ד) "עֵינַי לֹא רָאִיתָ אֱלֹקִים זולתך יעשה למחכה לו"^{רפג} כי כביכול השינה היא הסתלקות הדעת מרוב השגתו הגבוהה.

ביאורים והרחבות

רפב. כמובא שם באות ט"ז: גַּם כְּשֶׁהֲרָאָה בְּשִׁלְמוֹת, זֶה בְּחִינַת תְּקוּן הַשְׁנָה כִּי הַשְׁנָה עַל יְדֵי הַרְאָה כִּי הַרְאָה הִיא קָר וְלֹחַ וְעַל יְדֵי קָר וְלֹחַ עַל יְדֵי זֶה עֶקֶר הַשְׁנָה וְעַל כֵּן בְּשַׁעַת גְּשָׁמִים אִזּוֹ הוּא זְמַן שְׁנָה כִּי אִזּוֹ עֶרְבַּ לְאָדָם הַשְׁנָה מְאֹד וְזֶה מִקְּמַת שְׁהַגְשָׁמִים הֵם קָר וְלֹחַ, קְרִירוֹת וְלֹחֹת וְכֵן בְּבִקְרַת הַשְׁנָה עֶרְבָה גַּם כֵּן כִּי אִזּוֹ יוֹרֵד הַטֶּל, וְאִזּוֹ גַּם כֵּן הוּא קָר וְלֹחַ וְעַל כֵּן הַשְׁנָה עֶרְבָה אִזּוֹ גַּם כֵּן נִמְצָא שְׁעַל יְדֵי הַרְאָה שְׁהִיא קָר וְלֹחַ, הוּא בְּחִינַת תְּקוּן הַשְׁנָה

רפג. בפירוש רש"י על הפסוק מובאים ב' פירושים. הפירוש הראשון מדבר על כך שהעין לא רואה שום כוח בעולם אחר מלבד השי"ת, שעשה דברים כאלו נוראים למחכה לאותו כוח. דהיינו שלפי פירוש זה הפסוק מדבר על מה שכן רואים ומשיגים (היפך השגת הבן). והפירוש הב' מדבר על כך שאף נביא לא משיג בנבואתו מעבר לימות המשיח, כי מה שיש בעולם הבא אף אחד לא רואה מלבד השי"ת בעצמו.

רפ. דהיינו שהתלמיד שהוא בבחינת דרי מטה, קודם שהוא מקבל את השגתו על ידי החכם, אז הוא במצב חולי של ישני עפר, דהיינו שהוא אינו רואה את ה' ואת נוכחותו קרוב וסמוך למקום בו הוא נמצא, ועל ידי אכילת הריאה כביכול, כלומר מה שהוא מקבל רוח חיים חדשים מהריאה, על ידי זה מתחזקת ראייתו, והוא רואה שה' עמו.

רפא. כי מי שרואה את ה' זה דווקא משום שהשגתו איננה בבחינת אין סוף ממש, כי ככל שהדבר יותר מוגבל, אזי יש כוח לראיה להשיג את הדבר, כי מחיצת המקיפים, מגבילה את הראיה ואז העין קולטת איזה גבול שבו מצטייר לנגד עיניו איזה תמונה, אבל מי שהשגתו בבחינת בן, שהוא רואה ומשיג את האינסופיות של ה', אזוני המחיצה בעצמה היא מראה לו שהוא אינו יודע, דהיינו שהוא לא רואה תמונה ממש, כי אין גבול לראייתו, ואז דווקא נחשב שהוא אינו רואה..

הארות והערות

האוויר שזורם בריאות הם בבחינת ב' מקיפים

וְרוּחַ הַחַיִּים שְׁזוֹרֵמֶת בְּתוֹךְ הָרָאָה דְהֵיִינוּ שְׁמוּצִיא רוּחַ יִשְׁנָה וּמְכַנֵּס רוּחַ חֲדָשָׁה, זֶה בְּחִינַת מְקִיפִים הַנִּלְשָׁג שֶׁגַם הֵם בְּאוֹתָהּ בְּחִינָה, כְּמִבּוֹאֵר לְעֵיל אוֹת ו', שֶׁעַל יְדֵי שְׁמֵרוֹקֵן אֵת בְּחִינַת הַשְּׁכָל הַפְּנִימִי נִמְשָׁךְ שְׁכָל מְקִיף חֲדָשׁ רַפְּד, וּבְמְקִיפִים עֲצָמִים יֵשׁ ב' בְּחִינּוֹת רַפְּה, שֶׁהֵם בְּחִינַת (קֹהֶלֶת א) "סוֹבֵב סוֹבֵב הוֹלֵךְ הָרוּחַ" רַפְּו שֶׁהִיא נִכְנָסֶת וְיוֹצֵאת לְתוֹךְ הָרִיאָה

ביאורים והרחבות

הַחַיִּים הַזּוֹרֵמֶת בְּרִיאוֹת, טִבְעָה לְנִשּׁוּם אוֹוִיר פְּנִימָה (בְּבְחִינַת מְלוֹא) וְכֹדֵי שְׁתוּכָל לְנִשּׁוּם אוֹוִיר חֲדָשׁ (דְהֵיִינוּ מְקִיף חֲדָשׁ) הִיא צְרִיכָה כְּבִיכּוֹל לְרוֹקֵן וּלְנִשּׁוּף אֵת הָאוֹוִיר הַפְּנִימִי הַחוּצָה (דְהֵיִינוּ אִיהָ), וּפְעוּלָה זוֹ שֶׁל חִסּוּר וְשִׁכְחָה הִיא גּוֹפָא קִיּוּם הַחֲכָמָה.

רפּה. כְּמוֹבֵא לְעֵיל בְּאוֹת י"א (וְכֵן מְבוֹאֵר בְּהַעֲרוֹת בְּאוֹת ו' בְּאִרְיֻכּוֹת) שִׁישׁ ב' פְּעֻמִּים 'הַקֶּף' כִּנְגַד בֵּן וְתַלְמִיד. כִּי יֵשׁ אֵת הַמְקִיף שֶׁנִּכְנָס לְבַפְּנִים וְיֵשׁ אֵת הַמְקִיף שֶׁנִּשְׂאֵר תַּמִּיד מִבְּחוּץ.

רפּו. רְבִינוּ הֵבִיא שְׁתֵּי פְּסוּקִים לְעִנְיַן אֶחָד (כָּלֵל ט"ז) וְנִרְאָה לְבֵאֵר בּוֹה כְּמָה בְּחִינּוֹת בְּקֶשְׁרֵי הַמֵּאמֵר. א] שֶׁהַפְּסוּק 'סוֹבֵב סוֹבֵב הוֹלֵךְ הָרוּחַ' הוּא מְאוֹתוֹ הַפְּרָק שֶׁל הַפְּסוּק 'מָה שֶׁהִיָּה הוּא שִׁיָּהִי', כִּי בַּפְּסוּק מוֹזְכָר פְּעֻמִּים אֵת הַמִּילָה 'סוֹבֵב', שׁוֹה רּוֹמּוֹ לְב' פְּעֻמִּים 'הַיֶּקֶף' (עֵינַן שֵׁם בְּרִשׁ"י הַיֵּטֵב שְׁרוּמּוֹ גַם לְמְקִיפִים הַיִּמִּים וְגַם לְמְקִיפֵי הַשָּׁנִים), דְהֵיִינוּ שְׁתֵּי מְקִיפִים, מְקִיף רְחוֹק וּמְקִיף קְרוֹב, וְבוֹה בְּעֲצָמוֹ מְבוֹאֵר שֶׁהַפְּסוּק הַזֶּה מְדַבֵּר עַל הַמְקִיפִים שֶׁנִּכְנָסִים לְבַפְּנִים, כִּי הַפְּסוּק מְדַבֵּר עַל הָרוּחַ שֶׁנִּכְנָסֶת וְיוֹצֵאת, כְּמוֹ רוּחַ הָרִיאָה בַּפְּנִים כְּמוֹ שִׁתְּבֵאֵר עוֹד לְהַלֵּךְ. לְעוֹמֶת זֹאת הַפְּסוּק הַשְּׁנִי מְדַבֵּר עַל הָרוּחַ שֶׁרַק חוֹלֶפֶת עַל הַפְּנִים וְעוֹבֵרֶת אֶךְ לֹא מוֹשֶׁגֶת, שׁוֹה בְּחִינַת הַמְקִיף שֶׁמֵאִיר אֵת הָאֵרֶתוֹ מִבְּחוּץ, וְהוּא כְּבִיכּוֹל תְּכַלִּית הַלֵּא נִדְע, שִׁישׁ אִיזָה שֶׁהִיא הָאֵרֶה לֹא מוֹשֶׁגֶת. ב] אֶךְ מְצַד שְׁנֵי מְבוֹאֵר גַּם לְהִפְיָךְ מִמֶּשׁ, שֶׁהַפְּסוּק הָרֵאשׁוֹן מְדַבֵּר עַל מְדֻרְגֵת

וּמְקִשֵׁר כָּל הַתּוֹרָה נִרְאָה לְבֵאֵר שְׁתֵּי הַפִּירוּשִׁים מִתְּאֲחָדִים יָחַד לְפִי דְבַר רְבִינוּ וּבְכַךְ הַכָּל מִתְּיַשֵּׁב עַל נִבּוֹן, כִּי הַכְּלָלִיּוֹת שֶׁל בֵּן וְתַלְמִיד כּוֹלֶלֶת אֵת מָה שֶׁכֵּן מְשִׁיגִים יָחַד עִם מָה שֶׁמְשִׁיגִים שְׁלֵא מְשִׁיגִים, וּמִבְּלַעֲדֵי הַשְּׁגָת הַתַּלְמִיד הִיָּה אֲפֻשֵׁר לִפְּוֹל עַל יְדֵי הַשְּׁגָת הַבֵּן לְכַפִּירוֹת, כִּי אִם לֹא רּוֹאִים אֵת מְצִיאוֹת ה' (עַל יְדֵי הַשְּׁגָת אִיהָ) אֲפֻשֵׁר ח"ו לִפְּוֹל וְלִרְאוֹת מְצִיאוֹת שֶׁל כּוֹחַ אַחֵר ח"ו מִבְּלַעֲדֵי ה'. וְלִכֵּן בְּאֵמֶת הַשְּׁגָת הַתַּלְמִיד הַנִּכְלָלֶת עִם הַשְּׁגָת הַבֵּן, מִרְאָה שְׁאִינִן שׁוֹם כּוֹחַ בְּעוֹלָם שְׁעוֹשָׁה מְשֻׁהוּ קֶטֶן שְׁבַקְטָנִים, לְעוֹמֶת מָה שֶׁה' עוֹשָׂה לְמִי שֶׁמְחַכֶּה לוֹ (הַשְּׁפַעַת הַפְּרִנְסָה לְאֵלּוֹ הַמְשַׁבְּרִים מְצַפִּים וּמְחַכִּים). אֲבָל זֶה הַשְּׁגָה שְׁעִדִּיין מְפִרִידָה כְּבִיכּוֹל וּמוֹדֶדֶת כְּבִיכּוֹל כּוֹחוֹת אַחֵרִים לְעוֹמֶת כּוֹחוֹ שֶׁל ה', וּבְהַשְּׁגָת הַבֵּן מְבוֹאֵר שְׁבֵאֵמֶת אִינִן כְּלוֹם מִבְּלַעֲדֵי ה', כִּי אוֹתָהּ הַשְּׁגָה שֶׁל אִיהָ מְגַלָּה שְׁכָל הַמְצִיאוֹת כּוֹלָה שֶׁהִיא בְּאֵמֶת שֶׁל ה' וְעִדִּיין בְּאֵמֶת הוּא לֹא הַתְּגַלָּה כָּלֵל, כִּי מָה שִׁתְּגַלָּה לְעֵתִיד זֶה אֶף אֶחָד עוֹד לֹא הִשִּׁיג. וְדוּק.

רפּד. לְעֵיל בְּאוֹת ו' הַתְּבֵאֵר בְּהַעֲרוֹת לְעִנְיַן רִיקוֹן הַשְּׁכָל, שִׁישׁ בּוֹה ב' בְּחִינּוֹת. א' שֶׁהַשְּׁכָל הַפְּנִימִי יוֹרֵד מְדֻרְגָה וְהוּא כְּעֵינַן הַשְּׁכָל הַטְּבוּעַ בְּגוֹף, שֶׁהוּא כְּעֵינַן הַשְּׁכָל הַמְצוּי גַם אֲצֵל הַבְּהֵמָה וְהַחַיָּה. ב' שְׁבֵאֵמֶת מְדֻרְגֶת הַשְּׁגָה הַגְּבוּהָה יוֹתֵר עוֹבֵרֶת דֶּרֶךְ רִיקוֹן הַשְּׁכָל כְּפִשּׁוּטוֹ (וּכְעֵינַן תְּעִנִּית ר' זִירָא לְהַשְּׁגָת הַשְּׁכָל שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל), כִּי 'אִיהָ' זֶה קוֹשִׁיָה וְהַתְּרוּקְנוֹת, ו'מֵלֵא' זֶה מִילּוּי הַשְּׁכָל בְּמְקִיף חֲדָשׁ. וּלְפִי זֶה רוּחַ

הארות והערות

וממנה, ועוד יש בְּחִינַת רוח (איוב ד) שהיא "וְרוּחַ עַל פְּנֵי יַחֲלֵף"^{רפ} ואיננה נכנסת לבפנים, בְּחִינַת אור הַפְּנִים שמאיר מהשמן והלחם, שהלחם הוא המקיף שנכנס לבפנים והשמן זה ההארה שחופפת מבחוץ.

וּכְשֶׁהַשְּׂמָנִים שֶׁל הָרֶאָה הֵם בְּמִזְג הַשְּׁוֹה שְׂאִינָם מִתְגַּבְּרִים זֶה עַל זֶה, דֵּהִינּוּ שְׂבִחֵינַת תְּלִמִּיד וּבְחִינַת בֵּן מִתְּכַלְלִים יַחַד בְּאוֹפֵן מִמּוּזַג וְשׁוּוֹה כְּרֵאוּי, עַל יְדֵי זֶה מְאִיר אֹר הַפְּנִים שֶׁהֵם הַמְּקִיפִים, בְּבְחִינַת "לְהַצְהִיל פְּנִים מִשְּׂמֶן" שאור הפנים תלוי בשמן, הִינּוּ עַל יְדֵי הַשְּׂמָנִים שֶׁל הָרֶאָה שֶׁהֵם בְּמִזְג הַשְּׁוֹוֹה, דֵּהִינּוּ שְׂכַל הַבְּחִינּוֹת מִתְּמַזְגוֹת מִמֶּשׁ זֶו בְּזוֹ מְאִיר אֹר הַפְּנִים בְּחִינַת מְקִיפִים מִחֲמַת שֶׁהַמְּקִיף מִצַּד עֲצָמוֹ הוּא שׁוּוֹה מִכֹּל צַדְדֵיּוֹ^{רפח}.

על ידי שחותכים את הרוח נכנס הרוח שהוא המקיף לבפנים

וְהִידִים הִנְ"ל שְׁיֹשׁ בְּיָם הַחֲכֵמָה כְּנִ"ל שֶׁהֵם צִמְצוּם שֶׁל הַחֲכֵמָה, בְּהֵם נִתְגַּלָּה אֹר הַפְּנִים בְּחִינַת מְקִיפִים, שֶׁהֵם בְּחִינַת הָאֶרֶת הָרִצּוֹן כִּי הֵם מִצְּמִצְמִים כְּרֵאוּי אֶת הָאֶרֶת הַמְּקִיפִים לְכָל אֶחָד כְּפִי מִדְּרַגְתּוֹ, בְּבְחִינַת "פּוֹתַח אֶת יְדָךְ" וְכוּ', כְּנִ"ל שְׂפִתֵיחַת הַיְדִיִּים הִיא הָאֶרֶת הַמְּקִיפִים, בְּאוֹפֵן שֶׁנִּפְתַּח פֶּתַח רֵאוּי שֶׁמִּצְמָצֵם אֶת הַהֲאָרָה דֶּרֶךְ הַפֶּתַח, כְּמוֹ שֶׁהוֹלֵךְ וּמְבַאֵר אֶת מֵהוּת הַפִּתְיַחָה.

וְזֶהוּ בְּחִינַת שֵׁם 'חֶתֶ"ף', שֶׁהוּא יוֹצֵא מִסּוֹפֵי תְּבוּת^{רפט} שֶׁל הַמִּילִים פּוֹתַח אֶת יְדָךְ, שֶׁהוּא הַשֵּׁם שֶׁל הַפְּרָנְסָה דֵּהִינּוּ מֵה שֶׁה' חוֹתֵךְ וּמְחַלֵּק וְשׁוֹחֵק אֶת הַפְּרָנְסָה לְכָל אֶחָד כְּפִי צִרְכוֹ, כְּמוֹבֵא בְּזֶה בְּכַתְבֵי הָאֲרִיז"ל כְּמֵה כּוּוֹנוֹת, וּמוֹבֵא עוֹד שֵׁם שְׂחֶתֶ"ף הוּא

ביאורים והרחבות

החליפות שצריכים להיכנס לבפנים ודוק, כי על ידי השגה זו מתחלפת הרוח בעצמה.
רפח. כי מצד אור המקיף לפני שהוא נכנס לבפנים, לא שייך בו למעלה ולמטה, והוא מאיר בשווה מכל צדדיו.

משה ושלמה (עיין שם במפרשים) שהם במדרגת הבן שהוא תלמיד, אך הפסוק השני מדבר על השגת כל הנביאים שהשגתם באספקלריא שאינה מאירה, כי רוח על פני יחלוף ועובר, כי ראייתם אינה ברורה (עיין היטב במפרשים)

רפז. בכל הצירופים האחרים המוזכרים בתורה, זה עולה דווקא מראשי תיבות, וכאן שמדבר אודות הצמצום מדבר מסופי תיבות שהם בבחינת צמצום.

רפז. עיין בהערה הקודמת, ועוד צריך להעיר שלשון זו קשורה למה שרבינו הזכיר באות ד' בעניין החליפות, כי השגת הרוח שמאירה על הפנים, היא

הארות והערות

בגימטריא שְׁתֵּי פְעָמִים המילה רוח^ר כמו שהתבאר לעיל שיש ב' בחינות רוח שהם ב' בחינות במקיפים, הִנְנוּ שְׂבָאֵלוּ הַיָּדִים הַנִּלְנָה בְּחִינַת הַמְּקִיפִים, שְׁהֵם בְּחִינַת: סוֹבֵב סוֹבֵב הוֹלֵךְ הָרוּחַ, בְּחִינַת: "וְרוּחַ עַל פְּנֵי יַחֲלָף", פְּנִ"ל כי יד ימין מגלה את הרוח העליונה יותר שאינה נכנסת לבפנים ויד שמאל מגלה את בחינת הרוח המצומצמת שנכנסת לבפנים^{רצא}.

וְזֶה בְּחִינַת מַה שְׂמוּבָא בְּמֵרָאָה הַמְּרַכְבָּה הָעֲלִיּוֹנָה שְׂרָאָה יַחֲזַקָּאֵל (יַחֲזַקָּאֵל י) "וַיְדִי אֶדָם מִתַּחַת פְּנֵיהֶם" שמתחת כנפי חיות הקודש^{רצב} שבמרכבה, יש בחינת ידיים, והביאור בזה הוא, שהכנפיים זֶה בְּחִינַת פְּנֵי הָרָאָה שְׁשֵׁם סוֹבֵב הָרוּחַ, בְּחִינַת מְקִיפִים, שְׁמִשְׁם נִמְשָׁךְ בְּחִינַת הָאֶרֶץ הַיָּדִים פְּנִ"ל שהם מתחת הכנפים, משום שהם מצמצמים את הארתם.

השפעת המקיפים על ידי החכם ביתר שאת בזמן מחלתו

בסוף דבריו אודות הריאה, רומז רבינו על אודות מחלתו בריאה, והשפעת חליפותיו דווקא בעת מחלתו^{רצג}:

וְזֶה בְּחִינַת מַה שְׂכָתוּב עַל הַתַּחֲזוּקוֹת הַחוֹלָה וּרְפוּאָתוֹ עַל יְדֵי רוּחוֹ הַחֲזוּקָה - "רוּחַ

ביאורים והרחבות

לבפנים, הרוח נחתכת, ועל ידי זה נוצר שבתוך מציאות הרוח יש ב' פעמים רוח. ודוק.

רצא. כמבואר לעיל באות י', ולפי זה מדוקדק היטב מה שרבינו מזכיר כאן פעם נוספת את שתי הפסוקים שהזכיר לעיל.

רצב. עיין לעיל אות ד' בתחילתה על עניין החיות המוזכרים שם, ולפי זה ראה לבאר כאן כל העניין ואכמ"ל.

רצג. כי לכאורה היה מקום לשאול ולהתפלא, עם כל הזהירות וסייג היראה, הרי לפי דברי רבינו המבוארים כאן, היה מן הראוי שדווקא בעת שהצדיק חולה, זה ירמו על כך שכל מזוג אינו שווה ואז אינו

רצ. כי מצד מהותה ועצמותה הרוח היא אחת בלי שום חילוק ופירוד. כי מצד מה שהאדם איננו יודע, בסוף יש מכנה משותף לכל מה שהוא אינו יודע, כי אף על פי שיש מקום לחלק בעניין המקיף, בין מה שהוא יודע שהוא לא יודע, לבין מה שהוא כלל אינו יודע שהוא אינו יודע, זה רק מצד הצמצום של האדם היודע, אך מנקודת מבט חיצונית כל מה שהוא לא יודע הוא אכן לא יודע. ולכן ברמת אין חילוק ברוח. אלא כל מה שכן שיי לומר שיש ב' פעמים רוח, זה רק על ידי מה שיש כזה אופן שבו 'חותכים את הרוח', דהיינו מה שהאדם שואף לתוך ריאותיו איזה רוח, והוא כולא אותה בתוכו, שאז הרוח נחלקת לשתיים. וכמו כן בעניין המקיפים שעל ידי הכנסת המקיף

הארות והערות

אִישׁ יִכְלֹכֵל מִחֲלָהּ ורוח נכאה מי ישאנה" רצ"ד (משלי י"ח) וביאור הפסוק על פי האמור לעיל - 'רוח איש' זה בְּחִינַת רוּחַ הַחַיִּים הַנִּזְלָה שהשגת המקיפים גדלה דווקא בעת מחלתו של המנהיג, שְׁהוּא דהיינו רוח האיש המדוברת כאן היא בְּחִינַת "סוֹבֵב סוֹבֵב הוֹלֵךְ הָרוּחַ" דהיינו השגת המקיפים העליונים, בְּחִינַת מְקִיפִים שְׁמִשְׁם נְמִשְׁךְ פְּרָנְסָה וְכִלְכֵּלָהּ, בְּחִינַת יִכְלֹכֵל רצ"ה וְכוּ' שהוא לשון פרנסה פְּנִי"ל - כי דווקא בעת מחלתו, לפני ההסתלקות, שצריך להשאיר חליפות אחריו בעולם, הוא צריך להמשיך מקיפים גדולים מאוד, שמשם נמשך פרנסה וכלכלה בגשמיות ורוחניות גם לאחר הסתלקותו רצ"ו.

ביאורים והרחבות

רצה. יכלכל"ל זה רמוז גם למידה של 'כל', דהיינו שאז לעת מחלתו, הצדיק מתחזק במידת 'כל' כפולה, כי צריך להשפיע השפעה לדורות, ועיין בהערה הבאה.

רצו. כי כל ימי חייו של האדם הוא משפיע לבניו ותלמידיו באופן כזה שהוא בצמצום לפי כליהם, אבל כאשר האדם עומד לפני הסתלקותו, אזי הדרך שהוא מחלק את כל נכסיו, הן בדרך מתנה והן בדרך ירושה. ואזי על פי רוב ההשפעה גדולה יותר מאשר מה שהשפיע לפי מידה בכל ימי חייו. ולכן דווקא בזה מרומז, שעניין מחלתו של הצדיק היא כדי שישפיע לא באופן של מזג השווה כמו כל ימי חייו, אלא השפעה שהיא באופן הרבה יותר רחב ובלתי גבולי. אלא שגם אז הוא עושה את זה באופן של 'יכלכל מחלהו', דהיינו שהמחלה והשפעת הדעת והחכמה בלי גבול לא יזיקו למקבלים, וזה על ידי שהוא סותם את דבריו יותר ורק מגלה רמזים וקשרים שיתגלו מדור לדור, באופן כזה שהגילוי לא יזיק בריבוי האור. עיין היטב ליקוטי הלכות מתנת שכיב מרע ה"ג והלכות נחלות ה"ב ולא יכלנו להאריך בדבריו מחמת אריכות ביאורם.

יכול להאיר בבנים ותלמידים כראוי. והרי רבינו אמר תורה זו בשנה האחרונה לחייו בעת שהיה חולה מאוד בריאה. וכיצד דווקא אז גילה את מקיפיו האלו. ועיין בהערה בתחילת אות זו. ועוד עיין היטב במה שהתבאר בביאור המשולב ובהערות כאן.

רצד. לפי קשרי הפסוקים עם כלל המאמר, מבואר שעיקר קושי משא העוון, והטעם למה העוונות הם הייסורים הגדולים ביותר, הוא משום שעל ידי העוון הנשמה אינה מסוגלת להתחבר עם הגוף כמבואר לעיל, ועל כן הנשמה באמת הולכת ומסתלקת, שזה כל עניין חולאי הגוף אצל רוב בני האדם, ואזי גם הגוף מתייסר ממש ביסורי צער פרידת הנשמה מהגוף. אבל עיקר מה שגורם כל זה הוא מה שהאדם הוא בבחינת רוח נכאה, דהיינו שהוא לא מכניס לעצמו מקיפים יותר גדולים שהם בבחינת 'רוח איש יכלכל מחלהו', דהיינו שאותה הרוח היא רוח של התחזקות (מלוא כל הארץ כבודו), כמבואר לעיל שכניסת המקיפים והתגלות מקיפים חדשים היא בבחינת שמחה, כי יין ישמח לבב אנוש. ועיקר משא העוון הוא הרוח נכאה של העוון מה שהאדם טוחב על עצמו לחינם את משא העוונות בדעתו יותר מהראוי.

הארות והערות

באות זו רבינו חוזר לקשר כמה חלקים בתורה, ובהם מתבאר למעשה מה הדרך לגלות את ים החכמה, להמשיך פרנסה ולזכות ליראה, שעל ידי יראה זו יוכל לדבר עם חבריו ולהעמיד תלמידים, שעל ידי זה יש לו חליפות וגם יגדיל את השגתו במקיפי החכם ויתרבה הדעת בעולם:

וְעַל כֵּן רַצִּי מחמת שהצדיק השאיר בעולם את דעתו על ידי הירושה שהשאיר אחריו^{רצ}, שגילה את מקיפיו הגדולים, והכניס דעתו בעולם בעת שהיה חולה קודם הסתלקותו, לכן **כְּשִׁמְעֵינִים**^{רצ} בספריו **וּמְדַבְּרִים** עם חברים **מֵאַיִזָּה חֲדוּשׁ שְׁחָדֵשׁ הַחֲכָם שְׁבִדוֹר** גם לאחר הסתלקותו, **אֲזִי נּוֹפֵל יִרְאֶה עַל זֶה שְׁמֵדְבֵר וּמְעִינַן בְּהַחֲדוּשׁ** ואזי נשמעים דבריו ומתקיימים בלב מי ששומע אותם^ש.

ועתה מבאר מדוע נופל יראה על מי שחוזר את החידוש:

כִּי כְּשִׁחֲזָרִים אֶת הַחֲדוּשׁ אף על פי שלכאורה עכשיו אין בכך שום חידוש, מכל מקום על ידי החזרה, **אֲזִי נִתְעוֹרֵר וְנִתְגַּלֶּה יָם הַחֲכָמָה** שהוא מקור החידוש של החכם^{שא},

ביאורים והרחבות

ש. הנה באות ט' התבאר שיש דרך אחרת להגיע ליראה. כי שם מבואר שעל ידי התכללות בן ותלמיד אזי גם הבן וגם התלמיד זוכים ליראה. אבל מדברי רבינו כאן מבואר, שיש יראה שקודמת ליראה זו של התכללות, כי היראה הבאה מהמלכות, שהיא מקור היראה גם של ההתכללות, היא קודמת ליראה הבאה מהתכללות.

שא. ובהתגלות ים החכמה של החכם, מאיר מקיף חדש לתוך דיבוריו של החכם ומתגלים הרמזים שהיו טמונים שם. כי כפי שכבר התבאר באות הקודמת, לעת הסתלקותו החכם מוכרח לגלות יותר מכפי שהיה ראוי לכאורה לגלות, רק שהוא צריך להבליע ולהסתיר את דבריו ברמזים שונים.

רצז. באות זו חוזר רבינו לבאר את מה שסתם באות ה', כי באות ה' כתב שכדי לדבר עם חבריו צריך יראה, אך לא פירש כיצד יזכה ליראה, וכאן מבואר שעל ידי שמעיין ומדבר בדברי החכם הזה, על ידי זה זוכה ליראה.

רצב. עיין באות הקודמת ובהערות שם.
רצט. בדברי רבינו מזוכרים שלושה בחינות [1 עיין [2 דיבור 3] חזרה, העיין זה מלשון הסתכלות שהיא השגת המקיף הראשון, אחר כך הדיבור שמדבר עם חבריו ומרוקן שכלו, והחזרה זה השגת המקיף כביכול פעם שניה, להקיף עוד פעם זה חזרה, כי על ידי ההקפה עוד פעם והחזרה פעם נוספת מתוך אמונה שבוודאי בכל פעם מתגלים עוד רמזים, על ידי זה נכנס מקיף חדש לבפנים.

הארות והערות

שְׁמִשָּׁם מְקַבֵּל הַמְּלָכוֹת אֶת הַפְּרִנָּסָה כַּמְבוּאָר לְעֵיל שֶׁהַמְּלָכוֹת נִכְנָסֶת בֵּים הַחֲכָמָה לְהַמְשִׁיךְ אֶת הַפְּרִנָּסָה, וְאֵזִי בָּא בְּחִינַת הַמְּלָכוֹת לְהַמְשִׁיךְ פְּרִנָּסָה מֵחַמַּת שְׁנַתְגָּלָה יָם הַחֲכָמָה, וְעֵקֶר הַיְרָאָה הִיא בְּהַתְגַּלּוֹת מִיַּד הַמְּלָכוֹת, כִּי מְלָכוֹת הִיא מְקוֹר הַיְרָאָה וְלִכֵּן הִיא עֵיקֶר הַיְרָאָה, כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ (אבוֹת פֶּרֶק ג'): 'הוּוֵי מִתְפַּלֵּל בְּשִׁלּוּמָה שֶׁל מְלָכוֹת שְׁאֵלְמָלְא מוֹרָאָה שֶׁל מְלָכוֹת אִישׁ אֶת רַעְהוּ חַיִּים בִּלְעוּ' ש"ב. וְאֵזִי מִלְבַּד הַתְּעוֹרְרוֹת הַיְרָאָה מֵהַתְגַּלּוֹת הַמְּלָכוֹת נִתְעוֹרֵר גַּם הַיְרָאָה שֶׁל הַחֲכָם שְׁחַדֵּשׁ זֶה הַחֲדוּשׁ ש"י שֶׁהַיְרָאָה שְׁלוּ בָאָה בְּאַתְעוֹרוֹת דְּלַתְתָּא יַחַד עִם הַתְּגַלּוֹת הַמְּלָכוֹת שְׁבִים הַחֲכָמָה, כִּי בְּאַמַּת הַכָּל תְּלוּי בְּיְרָאָה דְּהֵיִינוּ כָּל הַפְּעוּלוֹת שֶׁל הַחֲכָם לְהַכְנִיס דַּעַת בְּעוֹלָם וְלַהּוֹצִיא אֲנָשִׁים מֵהַרוּחַ שְׁטוֹת, הַכָּל תְּלוּי בִּירָאָה שְׁלוּ וְגַם בְּהַתְעוֹרְרוֹת הַיְרָאָה שְׁלָהֶם, כִּי צְרִיךְ שְׁיִהְיֶה לוֹ יְרָאָה מִב' טַעֲמִים, א' בְּדִי שְׁיִהְיֶה דְּבִרְיוֹ נְשָׁמְעִין, ב' וְכִדִּי שְׁיִתְקַיְמוּ דְּבִרְיוֹ כְּנִ"ל בְּאוֹת ה'. וִירָאָה זֹו בְּעַצְמָה נִמְצָאֵת בְּתוֹךְ דִּיבּוּרֵי וְחִידוּשֵׁי, וְעַל כֵּן כְּשֶׁחֹזְרִים אֶת הַחֲדוּשׁ שֶׁל הַחֲכָם, שְׁאֵזִי בָּא בְּחִינַת הַמְּלָכוֹת לְקַבֵּל מִשָּׁם פְּרִנָּסָה, וְהַמְּלָכוֹת הוּא בְּחִינַת יְרָאָה כְּנִ"ל, וְעַל יְדֵי זֶה נִתְעוֹרֵר יְרָאָה שֶׁל הַחֲכָם הַנִּ"ל, עַל כֵּן נּוֹפֵל יְרָאָה עַל זֶה שְׁמַעֲיָן בְּהַחֲדוּשׁ וְעַל כֵּן הוּא יִכּוֹל לְדַבֵּר עִם חֲבֵרָיו וְלַהּכְנִיס בָּהֶם אֶת הַדַּעַת שֶׁקִּיבַל מֵהַחֲכָם יַחַד עִם הַיְרָאָה שֶׁהַתְעוֹרְרָה אֲצִלוּ וּבִכְךָ דְּבִרְיוֹ יִהְיוּ נִשְׁמָעִים וַיְהִיָּה בָּהֶם גַּם בְּרַכָּה בִּכְךָ שֶׁגַּם תִּלְמִידֵי וַיְהִיָּה לָהֶם יְרָאָה"ש.

ביאורים והרחבות

שג. ועניין היראה של החכם היא אותה בחינה של היראה שיש מהמלכות, כי החכם יש לו אתערותא דלתתא מעצמו, שהוא ירא מלדבר דברים שאסור לגלותם (שגם זה בא לו בלימוד מה' כמבואר באות ח' בתורה), שזה קשור למבואר באות י', על המלכות שבאה לקבל מים החכמה, והמלכות של החכם שבא לקבל דעת מלמעלה.

דש. כי חוכמתו מתקיימת על ידי זה שהוא מכניס בהם חכמה עם יראה, דהיינו שהם בעצמם יהיה להם סייג של יראה בעת שבאים לדבר ולעניין בדברי תורתו.

שב. הנה הפסוק עליו סובבת כל התורה עוסק בחלום פרעה, שחלם ששבע פרות דקות בלעו את שבע הפרות השמנות וכן שבע שיבולים שדופות בלעו את שבע השיבולים השמנות. ומקשרי הדברים מבואר שגם בעניין ההתכללות של דרי מעלה ודרי מטה, אם אין להם יראה ראשונית קודם ההתכללות, אזי ההתכללות בעצמה לא תוליד עוד יראה, כי היראה של המלכות גורמת שהם לא יבלעו זה את זה בהתכללותם, דהיינו שהארת הדרי מעלה לא תבטל את מציאותם של דרי מטה וכן להיפך. ועיין עוד ליקוטי הלכות הלכות נדרים הלכה ד' אות כ"ו.

הארות והערות

הלבשת התורה במעשה דר' אליעזר ור' יהושע

עתה מלביש רבינו את כל דבריו בכמה הלבשות, ובתחילה מלביש את כל הקדמות המאמר במעשה מופלא המובא בגמרא, מרבי אליעזר ורבי יהושע שהיו מהלכין בספינה:

וְזֶה פְּרוּשׁ הַפְּנִימִי לַמַּעֲשֵׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהָיוּ בָּאִין בְּסַפִּינָה - שְׁנֵיהֶם יחד שטו בים על ידי ספינה, וְהָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר יוֹשֵׁן, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נֹעֵר. לפתע נִזְדַּעְזַע רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ זְעוּזַע כּוּזָה שְׁכָל גּוּפוֹ זוּ, ועל ידי זה - וְנִנְעַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִשְׁנָתוֹ, כי מרוב הבהלה והפחד של ר' יהושע, התעורר ר' אליעזר. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּשֵׁאלָה מִה זֶה יְהוֹשֻׁעַ, מִפְּנֵי מַה נִּזְדַּעְזַעְתָּ? - מַה רֵאִיתָ שֶׁנִּבְהַלְתָּ כָּל כֵּךְ עַד שֶׁהִעֲרַת אוֹתִי מִשְׁנָתִי? אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ תְּשׁוּבָה - מֵאֹר גְּדוֹל רֵאִיתִי בְּיָם רֵאִיתִי בְּתוֹךְ הַיּוֹם אֹר גְּדוֹל כְּמוֹ שֶׁל הַשֶּׁמֶשׁ וּמִזֶּה נִבְהַלְתִּי. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כִּנְרָאָה טַעִית כִּי לֹא יִתְכַן שְׂרֵאִית מֵאֹר גְּדוֹל, אֲלֵא שְׁמָא עֵינָיו שָׁל לוֹיִתָּן רֵאִיתָ שֶׁהוּא דוּמָה קֶצֶת לְאֹר הַזּוֹרַח מִהַשֶּׁמֶשׁ בְּשַׁעוֹת הַבּוֹקֵר כְּשֶׁהַשֶּׁמֶשׁ מִפְּצִיעָה בְּקֶרְנֶיהָ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר עַל הַלוֹוִיתֵן שֶׁעֵינָיו כְּעַפְעָפֵי שְׁחָר (בבאבתרא עד:): שֶׁהֵם נִרְאִים כְּמוֹ דְּמֻדוּמֵי חֲמָה בְּבוֹקֵר.

ביאור בעניין מדרגות ר' אליעזר ור' יהושע

עד כאן הוא גוף המעשה ועתה מבאר את המעשה על פי הקדמות המאמר, אך בתחילה מקדים לבאר את כל פרטי המעשה, מיהו ר"א ומיהו ר"י, וכן מהי ספינה ומהו ים, ואחר כך יבאר את המעשה בעצמו.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ זֶה בְּחִינַת בֶּן וְתַלְמִיד הַמּוּבָאִים לְעִיל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר זֶה בְּחִינַת בֶּן שֶׁהוּא בְּבַחֲנֵי דְרֵי מַעְלָה, שֶׁהִשְׁגָּתוֹ בְּחִינַת 'מַה', בְּחִינַת מַה חֲמִית וְכוּ', בְּחִינַת 'כִּי לֹא יִרְאֵנִי הָאָדָם' הַנֶּאֱמָר לְעִיל בְּנִבּוּאֵת מֹשֶׁה רַבִּינוּ, בְּחִינַת "עֵינַי לֹא רִאֲתָה אֱלֹקִים זוֹלָתָךְ" וְכוּ' כִּנ"ל בְּעֵינֵי הַרִיאָה. וְזֶה בְּחִינַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁהִשְׁגָּתוֹ הִיא בְּבַחֲנֵי בֶן, כִּי הַמִּילָה אֱלִיעֶזֶר הִיא רֵאשִׁי תְבוֹת שֶׁל הַפְּסוֹק עֵינַי לֹא רִאֲתָה אֱלֹקִים זוֹלָתָךְ יַעֲשֶׂה ש"ה

שה. עיין לעיל באות י"ב מה התבאר בהערות שם על פסוק זה והבן שייכותו למה שכתב רבינו כאן.

וכו' שזה מרמז על בחינת השינה של דרי מעלה, דהיינו השגת 'כי לא יראני', שְׁזָה בְּחִינַת בֶּן פֶּנ"ל שהשגתו, דהיינו מה שרואה באספקלריא המאירה, היא שבאמת אינו רואה ומשיג כי תכלית הידיעה דלא נדע ש"י.

ורבי יהושע זה בְּחִינַת תַּלְמִיד שהוא בבחינת דרי מטה, שְׁהִשְׁגָתוֹ הוּא בְּחִינַת מְלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ, שֶׁזֶה בְּחִינַת "וְאָרָא אֶת ה'", שְׁזָהוּ בְּחִינַת הַהִשְׁגָּה שֶׁל דְּרֵי מְטָה, שְׁצָרִיף לְעוֹרָרָם וְלִהְקִיֶצֶם, שְׁלֵא וְתִיָאֲשׁוּ עֲצָמָן פֶּנ"ל, בְּבְחִינַת "הִקִּיצוּ וְרַנְּנוּ שׁוֹכְנֵי עִפְרָיִם", וְלִהְרָאוֹת לָהֶם פִּי מְלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ" ש"י שֶׁזֶה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי הַתַּלְמִיד הַעִיקְרִי שֶׁל הָרַב. וְזֶה בְּחִינַת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, פִּי הַמִּילָה יְהוֹשֻׁעַ הוּא רֵאשִׁי תְבוֹת שֶׁל הַפְּסוּק "יִחְיוּ מִתֵּיבָה נִבְלָתֵי יִקוּמוּן הִקִּיצוּ וְרַנְּנוּ שׁוֹכְנֵי עִפְרָיִם" כִּי הוּא מַחִייה אֶת הַנְּבִלוֹת מִמֶּשֶׁ שֶׁהֵם בְּחִינַת שׁוֹכְנֵי עִפְרָיִם.

משה רבינו – אב לרבי אליעזר ורב לרבי יהושע

וּמִשָּׁה רַבֵּנוּ שְׁהוּא בְּחִינַת חָכֶם הַדּוֹר כַּמְבוֹאֵר בַּתְּחִילַת הַמַּאמֵר, שְׁהוּא מְאִיר בְּבֶן וְתַלְמִיד פֶּנ"ל כִּי אֵף עַל פִּי שְׁבַתְחִילַת הַמַּאמֵר לֹא הַתְּבַאֵר שְׁמִשָּׁה רַבֵּנוּ יֵשׁ לוֹ בֶּן וְתַלְמִיד, אֲבָל מִקְשְׁרֵי הַתּוֹרָה מִתְּבַאֵר שֶׁלְּחֶכֶם הַדּוֹר יֵשׁ בֶּן וְתַלְמִיד, עַל בֶּן הִיָּה לוֹ בֶּן

ביאורים והרחבות

ועוד אפשר לבאר בדרך אחרת, שכל מעשה זה מדבר על כלליות בן ותלמיד שנמצאת אצל החכם בעצמו ואצל כל אחד ואחד, כי רבי אליעזר הוא הבן של החכם שבתוך החכם ורבי יהושע הוא התלמיד שנמצא בתוך החכם (כמבואר על פי כלל ז') וכן אצל כל אחד ואחד.

שז. לעיל בבחינת הבן רבינו לא הרחיב כל כך לבאר את לימודי הבן, אלא רק ביאר ממש בדרך קצרה את השגת הבן. וכל זה בגלל שצריך לימודיו אלינו בתורה זו, לגלות ולעורר אותנו - דרי מטה, ובכל פעם שמדבר מהשגת דרי מטה מאריך ומרחיב לבאר.

שו. יש לציין שבמעשה זה שרבינו מבאר, לכאורה חסר את דמות הרב והאב, שהוא מלמד את הבן והתלמיד. דהיינו שלכאורה אין במעשה שום אזכור לעניין הצדיק שהוא זה שמלמד אותם לפי בחינתם. ואכן גם נראה מתוך דברי רבינו שהמעשה מדבר על רבי אליעזר ורבי יהושע שכבר קיבלו את לימודם מהצדיק, כי רבי אליעזר היה ישן לפי בחינתו המתוקנת, אך קודם התכללותו. וכן רבי יהושע כבר היה נעור ולא היה ישן בעפר. ולכן צריך לומר שכל המעשה הוא כביכול אחרי הסתלקות החכם. דהיינו שכל אחד קיבל את בחינתו מהחכם, ועכשיו הם באים להמשיך את עסק ישוב העולם וחליפותיו.

הארות והערות

שְׁהִיָּה שְׁמוֹ אֱלִיעֶזֶר שֶׁהוּא לֹא הִיָּה תַלְמִידוֹ הַעִיקְרִי, וְתַלְמִיד שְׁשֵׁמוֹ יְהוֹשֻׁעַ שֶׁאִלּוּ הוּא הִשְׁפִיעַ אֶת כָּל רוּחַ חֲכָמָתוֹ. כִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן מֹשֶׁה הוּא בְּחִינַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל הַנִּלְוֵה דַהֲיִינוּ שֶׁהֵם אוֹתָהּ נִשְׁמָה בְּסוּד מַה שֶׁהִיָּה הוּא שִׁיָּהִיָּה, כְּמוֹבָא בְּמִדְרָשׁ (בְּמַדְבַּר, פְּרָשָׁה י"ט) עַל הַפְּסוּק בַּתְּחִילַת פְּרֻשַׁת יִתְרוֹ שׁוּם מוֹזְכָר "וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר" שֶׁהוּא נִקְרָא אֶחָד מִלְשׁוֹן 'הָאֶחָד הַמֵּיּוֹחֵד' כִּי הוּא אוֹתָהּ נִשְׁמָה שֶׁל ר' אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל, כִּי מֹשֶׁה רַבְּנוּ שָׁמַע אֶת הַשִּׁי"ת אוֹמֵר בְּשֵׁמִי מֵרוּם הַלְכָה ש"ח בְּשֵׁם ר' אֱלִיעֶזֶר וְעַל כֵּן בִּקְשׁ עַל זֶה, שְׁיִהְיֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִיּוֹצְאֵי חֲלָצִיו דַּהֲיִינוּ בַּחֲבִינַת בֶּן, וְנִתְקַיֵּם בֶּן.

ביאור עניין ה'מעשה'ה' ומהות הספינה

עד עתה ביאר את עניינם של ר' אליעזר ור' יהושע, ועתה מבאר מהו 'מעשה' ומהי 'ספינה', ובתוך דבריו מתחיל לבאר גם קצת את השתלשלות המעשה:

וְזֶה מַעֲשֵׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְכוּ'. הַמִּילָה 'מַעֲשֵׂה' הוּא מֵרֵמוֹז עַל שְׁנֵי בַּחֲבִינּוֹת כִּי הַמִּילָה נִחְלַקְתָּ לְשָׁנַיִם - מַה ש"ע, כְּמוֹבָא בְּפִתְּבָיִים עַל הַמַּעֲשֵׂה דר"א ור"י שֶׁהִיָּה בְּלִיל הַסֹּדֵר ט"ו, וּבִיאור עֲנִיִּין ה'מעשה' הִנְנוּ בְּחִינַת מְקִיפִים הַנִּלְוֵה, שֶׁהֵם בְּחִינַת ש"ע נְהוּרִין שֶׁל אֹרֶךְ הַפְּנִיָּם, בְּחִינַת מַה כְּנִלְוֵה כִּי הָאֵרֶת מ"ה נִחְלַקְתָּ לְשָׁלוֹשׁ מֵאוֹת שְׁבַעִים דְּרָכִים שְׁמֵאִירִים בְּאֹרֶךְ הַפְּנִיָּם, וְזֶה מֵבֵאֵר מַה שְׁבַמַּעֲשֵׂה כְּתוּב שֶׁהָיוּ בְּאֵין בְּסַפִּינָה, הִנְנוּ שְׂרָבִי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁהֵם בְּחִינּוֹת בֶּן וְתַלְמִיד, הָיוּ מְהַלְכִין בֵּינָם הַחֲכָמָה שֶׁשֵׁם הוֹלְכַת הַסַּפִּינָה, שְׁשֵׁם מִתְגַּלֵּין אֹרוֹת הַמְּקִיפִים שֶׁהֵם מַעֲשֵׂה, דַּהֲיִינוּ שֶׁהָאֵרֶת ש"ע נְהוּרִין הָאִירוּ בְּגַלֵּל שֶׁהִיָּה הַתְּכַלְלוֹת בֶּן וְתַלְמִיד בֵּים הַחֲכָמָה עַל יַדֵּי הַסַּפִּינָה.

ביאורים והרחבות

אותיות ו' ז' באריכות גדולה על סוד פרה אדומה וקשרה הרחב לתורה, ולפי זה יתבארו דברי מוהרנ"ת היטב, עיי"ש.

שט. ועל פי זה ביאר מוהרנ"ת בכמה מקומות את עניין פסח וליל הסדר לפי תורה זו, עיין היטב בהלכות פסח הלכה ט', ועיין עוד באריכות דבריו בהלכות נטילת ידים ה"ו אותיות ט"ו - כ"ט דברים מופלגים, ומחמת אריכותם אין כאן מקומם.

שח. כמובא במדרש (במדבר רבה י"ט, ז'): "ר' אחא בשם ר' חנינא אמר, בשעה שעלה משה למרום, שמע קולו של הקב"ה שיושב ועוסק בפרשת פרה אדומה, ואומר הלכה בשם אומרה, 'ר' אליעזר אומר עגלה בת שנתה, ופרה בת שתיים', אמר לפניו רבון העולמים יהי רצון שיהא מחלצני, אמר לו חייך שהוא מחלצני, הה"ד (שמות יח) ושם האחד אליעזר, שם אותו המיוחד". ועיין ליקוטי הלכות נטילת ידים הלכה ו'.

הארות והערות

וְזֶה בְּחִינַת ה'סְפִינָה' שאיתה ועל ידה היו מהלכין בים החכמה, שהיא לְשׁוֹן סְפוּן וְטָמוּן, בְּחִינַת הַמְּקִיפִים שֶׁהֵם סוֹפְנִים ש"י וְטָמוּנִין מְעִין כָּל ש"י דהיינו שהם נמוכים מבחינת המקיפים המתגלים בים החכמה ש"י, (כַּי הֵם דהיינו מקיפי ים החכמה הם ש"י בְּחִינַת מָה רַב טוֹבָף אֲשֶׁר צָפְנָת לִירְאִיָּף לעתיד לבוא כַּנ"ל). וְזֶה בְּחִינַת מַה שְׁכַתוּב עַל הָאֵשֶׁת חוּל (משלי ל"א) "הִיטָה כְּאֲנִיּוֹת סוֹחֵר מִמְרַחֵק תְּבִיא לַחֲמָה" ש"י לְשׁוֹן סְחוּר סְחוּר כְּמוֹ מַה שְׂרָמוּז בַּפְּסוּק "סוֹבֵב סוֹבֵב הוֹלֵךְ הָרוּחַ", שֶׁהֵם בְּחִינַת הַמְּקִיפִים שְׁנִכְנָסִים לַבְּפָנִים, שֶׁהֵם בְּחִינַת סְפִינָה כַּנ"ל שְׁעַם הַשְּׁגַת אֵלוֹ הַמְּקִיפִים שְׁמַאֲרִים מִרְחוֹק לְתוֹךְ הַדַּעַת אִיזוּהָ הָאֵרָה שֶׁל 'מֵה', אֲפֶשֶׁר לְקַבֵּל הַשְּׁגָה שֶׁל מְקִיפִים מִיַּם הַחֲכָמָה ש"י.

ביאור מדרגות 'ישן' ו'ניעור'

וְזֶה הַבִּיאור שֶׁל הַמִּשְׁךְ הַמַּעֲשֵׂה "וְהָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר יִשָּׁן, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נִעוֹר" בְּתוֹךְ

ביאורים והרחבות

שיג. כל ביאור זה שכתבנו אינו מוכרח, אך לפי ביאור זה מבואר שהנכתב בסוגריים מרמז על המקיפים של ים החכמה, שהם גבוהים ממקיפי הספינה.

שיר. על פי כלל ה' המילה לחמה מרמזת להמשכת הפרנסה, דהיינו שהמשכת הפרנסה נמשכת מהמקיפים הרחוקים שמקרבים אותם אל השכל.

שטו. מתוך דבריו מבואר, שהשגה זו שייכת בשווה הן לדרי מעלה והן לדרי מטה, כי גם רבי אליעזר וגם רבי יהושע היו יחד בספינה, אלא שלכל אחד זה התחלק באופן המיוחד לו. כי יש לימוד של שתיקה, שלדרי מעלה זה מאיר בהארת 'איה' ולדרי מטה זה מאיר בהארת 'מלוא' באופן של שתוק, כי הארת מלוא יכולה להיות מושגת באופן של שתיקה ואמונה. כי צריך לשתוק מול חוסר היכולת להבין כיצד ה' נמצא במקומות הכי רחוקים, שזה קושיית דרי מעלה על דרי מטה. ועל ידי זה יכולים לקבל הארת המקיפים של ים החכמה.

שי. בחלק מהדפוסים המאוחרים תיקנו את מילת 'סופנים' ל'ספונים'. אך בדפוס תקפ"א כתוב 'סופנים'. ויתכן שאינו טעות דפוס, כי כאן מדבר על כך שהמקיפים עצמם סופנים את המקיפים האחרים, כי המקיפים הם מחיצת השכל, כי הם חוצצים בין השכל לבין המקיפים הרחוקים (כמבואר לעיל אות ו' ואות י"ב), כי הם לא היה מחיצה האדם היה מתבטל לגמרי, ועל כן המקיפים הנמוכים יותר הם סופנים את המקיפים הגדולים יותר.

שיא. לשון רבינו מדוקדקת בתכלית, כי המילה כל רומזת לאחדות השמים והארץ של הצדיק, דהיינו שבהשגה זו עדיין לא מתגלים המקיפים, אלא הם צמצום של שפע הכתר כמבואר לעיל אות ז'.

שיב. כי זה מוכרחים לבאר שרבינו מדבר על ב' מדרגות של מקיפים, כי הספינה היא מקיף אחד והים החכמה הוא גם מקיף אחר. ועל כן ביאור זה קצת מוכרח בתוך דבריו הקדושים.

הארות והערות

הספינה, דהיינו שעוד קודם השגת המקיפים של ים החכמה, עצם מציאותם בתוך הספינה שהיא מרמזת על מקיפים אחרים, גרמה לכך שר' אליעזר היה ישן ור' יהושע נעור.

כי כאמור לעיל השגת רבי אליעזר שהוא בחינת בן, הוא בחינת שנה, בחינת: 'עין לא ראתה' וכו', בחינת מה, בחינת 'מה חמית' וכו' כנ"ל. אבל השגת רבי יהושע שהוא בחינת תלמיד, בחינת דרי מטה, הוא בחינת נעור, בחינת "ואראת את ה'", בחינת: מלא כל הארץ כבודו, בחינת "הקיצו ורננו שוכני עפר". וזה והיה רבי אליעזר ישן, ורבי יהושע נעור, כנ"ל וכל זה מצד עצם מציאותם בספינה שהיא המקיפים שמאירים בכלליות את מציאותם השורשית, כי רבי אליעזר ורבי יהושע הם כלליות הדעת של החכם, דהיינו משה רבינו, שהוא בחינת האב והרב ש"ט.

התכללות רבי אליעזר בבחינת תלמיד

נזדעזע רבי יהושע ש"ט ממדה שראה (כמו שיתבאר להלן) וננער רבי אליעזר מהזעזוע של רבי יהושע. 'ננער רבי אליעזר' זה בחינת פלליות בן בתלמיד כי כאשר ישן היה בבחינת בן כנ"ל, וכשנתעורר קיבל את השגת התלמיד שהוא בבחינת 'נעור' ש"ט, כי צריך לכלל בן בתלמיד כאמור לעיל באות ט' - להראות לבחינת בן בחינת ההשגה של

ביאורים והרחבות

דהיינו שאינו רואה את התגלות המלכות רק על ידי רבי יהושע.

שית. לכאורה היה מקום לומר, שאותה כלליות של בן יחד עם בחינת תלמיד, תגרום למצב ביניים, שהוא בין שינה לערנות, דהיינו שרבי אליעזר יהיה בבחינה כזו שהיא אינה ערנות גמורה. אך כאן אנו רואים שרבי אליעזר נעור לגמרי, דהיינו שאף על פי שהוא באמת התעורר ורואה, עדיין השגתו שהיא בחינת שינה, עדיין בתוקף, אלא שאותה השגה בעצמה נעשית עכשיו במצב של ידיעה.

ש"ט. כמבואר לעיל בהערות על חסרון החכם במעשה.

ש"ט. בשלב הזה לא מבואר במעשה וגם לא מבואר בדברי רבינו למה הוא הזדעזע, דהיינו איך היה לו יראה לפני רבי אליעזר, ועוד יותר קשה שהרי לכאורה רבי אליעזר גבוה ממנו במדרגתו, וכיצד אם כן זכה רבי יהושע ליראה. ואף על פי שבהמשך הביאור יתבאר יותר בהרחבה, יבואר בקיצור, שדווקא התלמיד, משום שהשגתו היא בבחינת נעור, שרואה את התגלות מלכות ה', על כן הוא זוכה ליראה לפני הבן שהוא רבי אליעזר שהשגתו היא בחינת שינה

הארות והערות

הַתְּלָמִיד שְׁמַלָּא כֹּל הָאֲרָץ כְּבוֹדוֹ, כְּדִי שְׂיִהְיֶה לוֹ יִרְאָה - כי מחמת שהוא כביכול לא רואה את השי"ת הוא יכול ליפול מזה לכפירה לגמרי שאין ממי לירא ח"ו פְּנֵ"ל באות ט' עיי"ש. וְזֶהוּ 'וְנִנְעַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר', הֵינּוּ שְׂרָבֵי אֱלִיעֶזֶר שֶׁהוּא בְּחִינַת בֶּן, בְּחִינַת שְׁנָה פְּנֵ"ל, נִכְלָל בְּבְחִינַת תְּלָמִיד, שֶׁהִשְׁגָּתוֹ בְּחִינַת נְעוּר פְּנֵ"ל דְּהֵינּוּ שֶׁהִשְׁנָה בַעֲצֻמָּה נִנְעָרָה, שֶׁהִיא קִיבֻלָּה הָאֵרָה שֶׁהִשְׁגָּתָה בְּבְחִינַת תְּכֵלֶת הַיְדִיעָה דְּלֹא נָדַע, הִיא בִּזְה גּוֹפָא שְׁמַלּוֹא כֹּל הָאֲרָץ כְּבוֹדוֹ, דְּהֵינּוּ שֶׁהִבֵּן מִשִּׁיג עַד כִּמָּה הוּא לֹא מִשִּׁיג שְׁמַלּוֹא כֹּל הָאֲרָץ כְּבוֹדוֹ.

הארת רבי אליעזר לרבי יהושע

אָמַר לוֹ שִׁיט רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, 'מָה זֶה שְׁכַּיְהוֹשֻׁעַ' - 'מָה דְיָקָא דְהֵינּוּ שְׁשֵׁאלְתוּ

ביאורים והרחבות

מהי המילה 'זה'. ומכלל קשרי המאמר יש לבאר, שאף על פי שלכאורה מדרגת 'זה' היא היפך בחינת 'מה', כי מצד שאלת מה, אזי ההשגה היא בחינת 'שינה' דהיינו שאינו רואה מאומה, אבל משה רבינו שהוא כלליות בן ותלמיד, כל ראייתו באספקלריא המאירה נקראת 'זה הדבר', כמבואר ברש"י ומפרשיו (במדבר ל'), כי השגת 'מה' והשגת 'זה' מתחברים יחד, לתכלית הראיה וההשגה 'זה', יחד עם אי הידיעה בבחינת 'מה'. ולפי זה מבואר שגם שאלת רבי אליעזר לרבי יהושע, אחרי שהוא קיבל את בחינת התלמיד, היא דווקא 'מה זה', כי שואל את רבי יהושע מה הוא ראה, ומצד שני הוא מדבר על השגה שאכן רבי יהושע ראה משהו, ובכך - דווקא בשאלת הרצון לדעת 'מה זה יהושע', שם גופא מאיר הארת הבן לתוך הארת התלמיד, שאחרי מה שראית, עדיין צריך לחבר את השגת 'מה' יחד עם השגת 'זה', כי עדיין לא מבין מה רבי יהושע ראה. ועיין היטב בלשון רבינו 'זה בחינת כלליות תלמיד בבן', שנראה כי יותר לשון, ועל פי המבואר בהערה זו רבינו מסביר ממש את המילה 'זה' שאמר רבי אליעזר לרבי יהושע.

שיט. ראוי לשים לב לכך שבעת שרבי אליעזר פונה לרבי יהושע הוא אינו רק במדרגת בן, משום שרבי אליעזר פונה לרבי יהושע אחרי שהוא כבר נכלל בבחינת תלמיד, דהיינו שהבן הכלול מתלמיד פונה לרבי יהושע שהוא עתה בבחינת תלמיד לבד. ועיין ביאור הליקוטים בעניין החילוק שרבי יהושע האיר לרבי אליעזר את בחינת תלמיד בדרך ממילא ולא על ידי הדיבור ממש, כי כל קבלת רבי אליעזר מרבי יהושע היה על ידי הזעזוע של רבי יהושע, שזה בבחינת רמזים. אבל רבי אליעזר כשהוא מאיר לרבי יהושע, זה על ידי הדיבור המפורש. עיין שם אות כ"ח.

שכ. לכאורה בדרך ביאור פשט הגמרא, כל שאלת רבי אליעזר היא שאלה שמבקשת להבין מה קרה לרבי יהושע, מדוע הוא הזדעזע (כלל י"א), וכך גם נראה מביאור התשובה, שרבינו מלביש את הכל בדרך פשט ממש. ועוד יש להתבונן שלכאורה רבינו מבאר את המילה 'מה' שרבי אליעזר מאיר לרבי יהושע בחינת 'מה', אבל רבינו לכאורה לא מבאר

הארות והערות

של הבן לתלמיד היא 'מה', למרות שבדרך כלל התלמיד לא נשאל בשאלת 'מה' שכ"א, כי זה בחינת השגה של בחינת בן, שהוא בחינת מה פנ"ל וזה שרבי אליעזר שאל את רבי יהושע 'מה' - זה בחינת פלגיות תלמיד בפן שגם התלמיד יקבל מהשגת 'איה מקום כבודו' של הבן, פי התלמיד צריך שיהיה נכלל בבחינת בן, שהוא בחינת מה, פדי שיהיה לו יראה פנ"ל כי אם לא, הוא יתבטל במציאות.

וזה מבואר גם במה שאמר משה לכלל ישראל, שהם היו בבחינת תלמידים, ואף על פי כן הוא אמר להם (דברים י): "מה ה' אלקיך שואל מעמך פי אם ליראה". דהיינו שמה שהוא בחינת בן ותלמיד אמר לכל אחד מישראל 'מה' דיקא אף על פי שהם בבחינת תלמידים, פי כל אחד צריך שיהיה נכלל בבחינת מה, פדי שיהיה לו יראה פנ"ל שה'מה' שמאירים לתלמיד זה לא השגתו העיקרית, אבל צריך להאיר לו גם את ההשגה הזאת כדי שלא יתבטל במציאות מרוב השגת 'מלוא כל הארץ כבודו' שכ"ב.

וזה הביאור במה שאמר ר' אליעזר 'מה זה יהושע' - הינו שרבי אליעזר הביא בפועל את רבי יהושע לבחינת השגה של מה ולא באופן של ממילא, פדי שיהיה רבי יהושע, שהוא בחינת תלמיד, נכלל בפנ"ל כי התכללות התלמיד בהשגת הבן איננה מתרחשת באופן של ממילא כמו אצל הבן שנכלל בהשגת התלמיד שכ"ג.

ביאור המחלוקת בין ר' אליעזר לרבי יהושע

והמשך ביאור המעשה הוא 'שר' אליעזר המשיך ושאל את רבי יהושע שכ"ד - מפני מה

הבן מדבר עם התלמיד, הוא מביא את ההארה הכלולה מבן ותלמיד יחד.
שכ"ג. כי שם לא כתוב שרבי יהושע הביא את ר' אליעזר להשגה זו אלא זה קרה ממילא מהזעזוע של ר' יהושע - ביאור הליקוטים אות כ"ח.
שכ"ד. כי למדרגות ההתכללות אין תכלית וקצבה, ובכל פעם יש המשך והתחלה חדשה למדרגות

שכ"א. ובכלל הדברים המבוארים במעשה זה, נראה כמו שהתבאר לעיל בהערה, שהחיבור והכלליות נעשה על ידי התלמיד והבן בעצמם ולא על ידי הרב ממש, ועיין ליקוטי הלכות מלמדים ב', שאף על פי כן הכל נעשה על ידי הרב שמשגיח על התכללותם.
שכ"ב. וכאמור לעיל בהערות, הארה זו מתאפשרת רק אחרי שהבן קיבל את הארת התלמיד, שאז כאשר

נְדַעְזַעְתָּ (איזה התגלות של הארת 'מה' גרמה לך ליראה עוד קודם שאני הארתי לך את הארת 'מה', שהרי לכאורה היראה באה רק מהתכללות הארת הבן בתלמיד ^{שכ"ה}), **אָמַר לו** רבי יהושע **'מאור גדול ראיתי בנים'** - דהיינו שבאה אליו יראה מחמת **שְׂרָאָה אור גדול בנים החֲכָמָה** דהיינו איזה התגלות של אספקלריא המאירה ^{שכ"ו} שהאירה לו מתוך ים החכמה, מתוך לימוד הדעת של הצדיק והחכם, שזה העיון בחידוש החכם מעורר את יראת החכם שחידש את החידוש (כמבואר לעיל שיש יראה מעצם התגלות המלכות).

אָמַר לו רבי אליעזר שהוא באמת לא ראה ממש את המאור הגדול ^{שכ"ז}, שהרי רבי יהושע הוא בחינת תלמיד, שהשגתו היא בבחינת 'אספקלריא שאינה מאירה' אלא **שְׂמָא** ^{שכ"ח} **עֵינָיו שֶׁל לִוְיָתָן רְאִיתָ וְכוּ'** אולי ראית הארה של דמדומי חמה בבוקר, כי לא ראית באספקלריא המאירה ממש, אלא חיבור והארה שהאירה אספקלריא המאירה

ביאורים והרחבות

נטילת ידים ו' אות ח'.
שכו. כאמור לעיל בהערות ביאור זה אינו מוכרח, אך מקשרי המאמר מבואר, שמי שהשגתו בבחינת תלמיד הוא נמצא במדרגת 'ואראה את ה', ועל כן רבי אליעזר שהשגתו בבחינת בן, אומר לרבי יהושע את הארת הבן, שאי אפשר לומר 'ואראה את ה' יחד עם הארת אספקלריא המאירה, כי מאור גדול ראיתי בים, זה כלליות שני ההשגות יחד, 'מאור גדול' זה אספקלריא המאירה, ו'ראיתי' זה השגת התלמיד וזה לא יתכן קודם ההתכללות.

שכח. כי 'שמא' הוא כעין תכלית הידיעה דלא נדע, דהיינו שרבי אליעזר אמר לרבי יהושע, שכל מה שראה זה הכל 'שמא', כי באמת 'אין יודעים כלל'. ובאמת מחמת עיני המלכות המשברות ומצפות לפרנסה, יש הארת המאור הגדול לתוך עיני המלכות, שדווקא שם בציפיה לפרנסה מאיר הארת 'אין יודעים כלל' לתוך השגת 'דרי מטה', ועיין בהמשך הביאור ובהערה הבאה (ועיין חיי מוהר"ן קי"ג).

ההתכללות. אך באמת מלבד זה שבאמת אין תכלית למדרגות ההתכללות, מבואר מתוך המעשה, שבתחילת ההתכללות היה חיסרון שרבי יהושע האיר לר' אליעזר לא בדיבור, ועתה בהמשך המעשה, מבואר כיצד רבי יהושע אמר לרבי אליעזר מה הוא ראה, שעל ידי זה הוא האיר יותר את בחינת התלמיד ממש, ולפי זה כל מהלך התורה מבואר באופן חדש.

שכה. ביאור זה אינו מפורש והוא בדרך אפשר בתוך דברי רבינו, כי רבינו כביכול דילג (כלל ב') ולא ביאר עניין זה. ולפי מה שהתבאר מתורצת הקושיה כיצד רבי יהושע זכה ליראה קודם ההתכללות, כי באמת זה מה שהקשה רבי אליעזר לרבי יהושע. ומה שרבי יהושע השיב לו זוהי התשובה לקושיה זו. ואולי אפשר לבאר, שר' אליעזר שאל את ר' יהושע כיצד יכול להיות שנודעו עת הרי לא היה לך כלל הארה של 'מה', והכל עולה בסגנון אחד.

שכו. כי מאור גדול זה כמו אור החמה, שהיא אספקלריא המאירה, וכמבואר בליקוטי הלכות

הארות והערות

באספקלריא שאינה מאירה, כי לְוִיָּתֵן זֶה בְּחִינַת מַלְכוּת ובעיניו של הלווייתן, שהיא אספקלריא שאינה מאירה, זרח והתנוצץ שם הארה מאספקלריא המאירה, בְּבַחֲבִינַת: "לְוִיָּתֵן זֶה יִצְרֶת לְשִׁחַק בּוֹ, כְּלָם אֱלֹהֵי יִשְׁבְּרוּן" וכו' כַּנ"ל. הֵינּוּ שְׂזָה מֵה שֶׁהָשִׁיב לוֹ, שְׂרָאָה עֵינָיו שֶׁל לְוִיָּתֵן, שעניינים אלו הם עיניהם של כל העולם, דְּהֵינּוּ מֵה שֶׁבַּחֲבִינַת מַלְכוּת מְלֻקֵט וּמְקַבֵּץ כָּל הַבְּטָחוֹנוֹת שֶׁל כָּל בְּאֵי עוֹלָם, שֶׁכָּלֵם עֵינֵיהֶם תְּלוּיֹת וּמְצַפִּין עַל פְּרִנְסָה וּלְכֵן עֵינֵי הַלוּוִיָּתֵן זֶה עֵינֵיהֶם שֶׁל כָּל בְּאֵי עוֹלָם, וּמַלְכוּת, בְּחִינַת לְוִיָּתֵן, מְקַבֵּץ כָּל אֱלוֹ הַבְּטָחוֹנוֹת וְנִכְנָס עִמָּהֶם לַיָּם הַחֲכָמָה לְקַבֵּל מִשָּׁם פְּרִנְסָה וּמַחֲמַת שֶׁעֵינֵיהֶם מִשְׁבָּרוֹת וּמַצְפּוֹת לְפִרְנִסְתָּם הֵם כְּבִיכּוֹל בְּבַחֲבִינַת אִסְפַּקְלָרִיא שֶׁאֵינָה מֵאִירָה, אֲבָל מַחֲמַת שְׁבִים הַחֲכָמָה מוֹשֵׁפֶע הַפִּרְנִסָּה, אִז כְּבִיכּוֹל יֵשׁ הָאִרָה מִלְמַעְלָה לְתוֹךְ עֵינֵי הַמַּחֲכִים וְהַמְצַפִּים שִׁכְט. וְעַל יְדֵי זֶה לְבַד נִזְדַּעְזַע רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עוֹד קוֹדֵם הַהִתְכַלְלוֹת שֶׁר' אֲלִיעֶזֶר הֵבִיא אוֹתוֹ לְבַחֲבִינַת בֵּן, כִּי נִפְלַע עָלָיו יִרְאָה רֵאשׁוֹנָה הַקּוֹדֵמַת לְחַכְמָתוֹ וְהַשְּׂגָתוֹ שׁ, מִחֲמַת שֶׁנִּכְנָס בֵּינָם הַחֲכָמָה יַחַד עִם ר' אֲלִיעֶזֶר, שֶׁשָּׁם נִתְגַּלָּה בְּחִינַת מַלְכוּת, שֶׁבָּא לְקַבֵּל פְּרִנְסָה, שְׂזָה בְּחִינַת עֵינָיו שֶׁל לְוִיָּתֵן כַּנ"ל, וְעַל יְדֵי זֶה לְבַד נִפְלַע יִרְאָה רֵאשׁוֹנָה, כִּי מַלְכוּת הוּא מְקוֹר הֵיִרְאָה כַּנ"ל וְאַחַר כֵּךְ עַל יְדֵי הַהִתְכַלְלוֹת נוֹסֵף עוֹד יִרְאָה שֶׁעַל יְדֵי דִיבַר עִם רַבִּי אֲלִיעֶזֶר:

ביאורים והרחבות

שכט. כי הציפיה היא שהם מחכים למשהו מסוים, לפרנסה שהם יודעים כביכול מה הם צריכים, בבחינת ידיעה, ואף על פי כן היא אינה מאירה כלל, כי הם באמת לא יודעים מה הם צריכים, ובאמת הם אינם יודעים מתי השפע יגיע, מתי הוא הזמן של יואתה נותן להם את אכלם בעיתו. והארת אספקלריא המאירה היא, שבאמת תכלית הידיעה דלא נדע, וזוהי ההשגה הכי ברורה שאפשר להשיג בהמשכת הפרנסה. עיין לעיל אות ה' היטב.

הארות והערות

הלבשת התורה בפסוק 'ויהי מקץ'

אחר כל הקדמות המאמר חוזר רבינו לבאר את הפסוק איתנו פתח את התורה:

וְזֶה וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים וּפְרָעָה חַלֵּם וְכוּ' ^{שלא} - שיגיע קץ השגות העולם הזה, שאז הוא השגת העולם הבא, זה הבחינה של שְׁנַתִּים יָמִים - שְׁזָה בְּחִינַת שְׁנֵי דְרָגוֹת הַמְקִיפִים של עולם הבא - 'תְּקוּפוֹת הַיָּמִים', 'תְּקוּפוֹת הַשָּׁנִים' הַנִּל, שֶׁהֵם בְּחִינַת עוֹלָם הַבָּא, שֶׁהוּא יוֹם שֶׁפָּלוּ אַרְךְ בְּלִי גְבוּל כֻּלָּל, שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מִהַזְמַן, שֶׁשֵּׁם סֵדֵר הַזְּמַנִּים אִינוּ יָמִים וּשְׁנַיִם מִמֶּשׁ, אֲלֵא הוּא בְּחִינַת מְקִיפִים כְּנִל, שֶׁהֵם כָּל הַתְּעוּנוּגִים וְהַשְּׁעִשׂוּעִים שֶׁל עוֹלָם הַבָּא כְּנִל.

וּפְרָעָה שֶׁמִּצַּד הַקְּדוּשָׁה ^{שלב} זֶה בְּחִינַת 'יוֹבֵל' שׁוֹה חִירוֹת (הֵיפֶךְ שֶׁעֲבוּד מִצְרִים) כְּמוֹ שֶׁהִתְבָּאֵר בְּאוֹת י', וּפְמוֹבָא בְּזָהָר (ויגש דף ר"י): שֶׁהֵשֵׁם שֶׁל פְּרָעָה מִרְמֵז עַל כֶּךָ דְּכָל

ביאורים והרחבות

(עיין שם היטב בפסוקים), שזה תוקף השיעבוד, שהאדם משתעבד בכל עבודתו להארות הגדולות שקיבל, (שזה גם נמצא בעניין הפרנסה הגשמית, שמי שמגיע אליו שפע גדול בלי כלים, משתעבד לאותו הנהגת השפע, וכשמסתלק ממנו שפע זה נעשה על ידי זה דווקא עני מרוד). וזה מה שיוסף הצדיק, שהוא בבחינת 'כי כל בשמים ובארץ', הוא מצמם את השפע והנהגת הרחמנות, כי צריך דעת כיצד להתנהג עם הרחמנות, ועל כן הוא פותר את החלום לפרעה לא רק במובן של פתרון החלום בעצמו, אלא עיקר פתרון החלום הוא להנהיג את השפע באופן כזה שבו הרעב לא ישכיח את השבע, על ידי צמצום מקיפי הכתר להארת 'איה' ו'מלוא'. ועיין בליקוטי הלכות נדרים ד' אות כ"ו. ואכמ"ל.

שלב. עיין בהערה הקודמת ביאור בדרך אחרת, והביאור שלמעלה נכתב על פי הכלל השישי ושני הפירושים עולים בקנה אחד.

שלא. אחרי כל הקדמות המאמר, מה שגילה רבינו בכל מהלך התורה, אפשר לבאר כיצד התחלת התורה היא המשך אחד עם הפסוק ויהי מקץ, כי בפסוק זה מרמז כל מה שהתבאר לעיל, שהצדיק צריך בהנהגת רחמנות לצמצם את הרחמנות. כי פרעה הוא השגת כל ההארות והמקיפים בלי גבול, דהיינו שאין צמצום ודעת בהשפעת השפע, שכל נורים אתפרעין ואתגליין מניה (דלא כביאור הפשט המשולב למעלה), ואף על פי שזה נראה כחירות גדולה מאוד, כי מצד עצם ההארה היא אכן חירות בלי גבול, אבל באמת פרעה הוא מרמז על השעבוד וגלות מצרים. כי השפעת השפע בלי גבול שהיא כביכול חירות, היא השפעה לא מתוקנת שנותנים לקטן מאכל של גדול, ובכך מוזיקים לו, כי השפעה כזאת נבלעת במהרה בהגיע עת רעב, כי יש זמן של שובע גדול, דהיינו השפעה ללא גבול, ואז כשמגיע הרעב לא נודע כי בא אל קרבנה, כי נשכח כל השבע

הארות והערות

נהורין אתפרעין ואתגלין מנה - שכל האורות (ש"ע נהורין) שהם מכוסים מתגלים שם - בבחינת חירות, שהיא כלליות בן ותלמיד (והשאָר לא באַר שלג כי זה בבחינת שתיקה שלד).

ביאור בעניין קבורת משה

מקטע זה עד סוף התורה כיוון רבינו את דיבוריו הקדושים למלאכים שבאו לשמוע את תורתו, והם מכונים 'אנשי סעודה שלישית של מעלה' (דרי מעלה), משכך, אף שרבינו השמיע לאזננו את אלו הדברים מצד הצורך להכליל דרי מעלה בדרי מטה, הדברים גבוהים וסתומים מדעתנו.

וְהָנָה לְעֵיל בְּתַחֲלִיל אוֹת ד' הַתְּבַאֵר שְׁעֵנִיִּן הַחֲכָם וְהַמְנַהֵיג הַרְחָמָן שֶׁהוּא בַּחֲנִינַת מֹשֶׁה, צְרִיךְ לְהַשְׁאִיר חֲלִיפּוֹת אַחֲרָיו, וְכִשְׁהַצְדִּיק מִסְתַּלֵּק וְנִקְבֵּר בַּעֲפָר, וְנִשְׁמָתוֹ מִסְתַּלְקֵת לְמַעְלָה, זֶה בְּחִינַת קְבוּרַת מֹשֶׁה שֶׁגַם לְאַחַר הַסְתַּלְקוֹתוֹ הוּא נִשְׁאֵר בַּבְּחִינַת 'כִּי כָל בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ', אִזִּי מִקּוּם קְבוּרָתוֹ נִעְלָה מְאֹד שְׁלֵה, דְּהֵינּוּ שֶׁהוּא דְּהֵינּוּ קְבוּרָה, הוּא בְּחִינַת הַמְּקִיפִים שֶׁהֵם טְמוּנִים מֵעֵין כָּל כִּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבוּרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה" שְׁלוּ.

וְזֶה מִזֶּה שֶׁדְּרָשׁוּ בַּגְּמָרָא עַל פְּסוּקִים אֵלּוּ, 'עֲלִיּוֹנִים נְדָמָה לָהֶם לְמֹשֶׁה וְתַחְתּוֹנִים נְדָמָה לָהֶם לְמַעְלָה', הַנֶּאֱמָר בְּקְבוּרַת מֹשֶׁה - שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה סִימָנִים מוּבְהָקִים לְצִיּוּן אֶת מִקּוּם קְבוּרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, אֵף עַל פִּי כֵּן כְּשֶׁמִּגִּיעִים לְהַר בּוֹ הוּא קְבוּרָה, הֵרִי שֶׁגַם כֹּאשֶׁר נַחֲלָקִים לִב' כִּיתוֹת הֵם אֵינָם יוֹדְעִים הֵיכָן מִקּוּם קְבוּרָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁאֶמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ

ביאורים והרחבות

שלג. ועיין ליקו"ה נדרים ד' אות כ"ו.
שלד. כמו שהתבאר למעלה באות ח' על ההגה"ה שם 'משה היה למעלה מן המחשבה', כי זה מנפלאות תורתו הקדושה, שבעת גילוי המאמר הוא מקיים בפועל את אותם דברים שמגלה, עיין בכלל ד'.

שלה. כי שם דווקא מתחברים העליונים והתחתונים, עיין היטב ליקו"ה נטילת ידים ו' אותיות ע"ב פ"א ק"ד, ובהלכות נדרים ד' אות ל"ג.
שלו. כי כל הפסוקים הסובבים שם קשורים לדברי רבינו במאמר (על פי כלל ה') עיין שם היטב ותראה נפלאות.

הארות והערות

ז"ל (סוטה י"ד) שבאו ממלכות הגויים שלו לדעת היכן הוא קבור, ולא לו שהלכו לראש ההר נדמה להם שהוא למטה ולא לו שהלכו לתחתית ההר נדמה להם שהוא למעלה, שזה בחינת כל הנ"ל, בחינת "כי כל בשמים ובארץ", שצריך הצדיק שזוכה לאלו המקיפים הנ"ל שיהיה לו בחינת כל פנ"ל אפילו לאחר הסתלקותו, דהיינו להראות לעליונים שהם למטה, שאינם יודעים כלל בידיעתו יתברך, בחינת 'מה חמית' וכו', ולהפך, תחתונים נדמה להם למעלה, כי הם משיגים, על ידו 'שמלא כל הארץ כבודו', בחינת "ואראת את ה'" - וכל זה שייך בכל הבחינות של דרי מעלה ואפילו מלאכים, וכן בכל הבחינות של דרי מטה ואפילו גויים.

הוספות והשלמות

עוד יש בזה דהיינו בעניינים אלו המתגלים במאמר זה - דברים נעלמים הרבה, ולא באר רבנו רק קצת, קצת ראשי פרקים - ואלו דברים הקשורים לעניין קבורת משה והסתלקותו.

[א] כי משה רבנו היה ענו מכל האדם אשר על פני האדמה (במדבר י"ב) משום שהשיג בשלמות את תכלית הידיעה דלא נדע, כי היה בן שהוא תלמיד בתכלית השלמות, ומידת הענוה היא גדולה מכלם, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (עבודהזרה כ:): שאחרי כל המידות הטובות אותם צריך להשיג, הענוה גדולה מכולם שלח.

בן והנה לעיל הובא באות י"א ר"ת על חנוכה, מהפסוק "סלח נא לעוון העם הזה כגודל חסדך וכאשר נשאתה", ועתה מביא שיש עוד צרוף של חנכה שקשור למשה רבינו ולהשארת חליפתו בעולם, שהוא מרמז בפסוק הנאמר בעניין הסתלקות וקבורת משה

ביאורים והרחבות

שלו. כי באמת הארת הצדיק להודיע לכל העולם מאלקותו יתברך היא אפילו לאומות העולם, שגם בהם יש דרי מעלה ודרי מטה (כלל ח') ודוק. שלח. וביאור קשר עניין הענוה לכל המאמר כולו

בקשרים נפלאים, כבר האריך בזה מוהרנ"ת בכמה מקומות, ומחמת אריכות הדברים לא הבאנו את כל דבריו. עיין בהלכות פסח ה"ט אות י"ח, ובהלכות נדרים ד' אות י"ח ואילך.

הארות והערות

(דברים ל"ד) "ויהושע בן נון מלא רוח חכמה פי סמך משה את ידיו עליו" שלט, בסופי תבות של חלק מהפסוק שמ יש צרוף חנופה, והקשר בין פסוק זה לכלל המאמר הוא, פי בזה הפסוק מרמז כל הבחינות של המאמר הנ"ל. מלא זה בחינת ומלאו את הארץ המבאר לעיל באות ד, שצריך למלאות את הארץ בבני דעה, שהם בנים ותלמידים, שזה עיקר מלא כל הארץ כבודו שמא, וכן רוח חכמה פי סמך משה ידיו וכו', כל זה מבאר לעיל במאמר הנ"ל כי רוח זה המקיפים, שהרב ממלא את חכמתו ותבונתו בתלמיד, על ידי הידים שהם הרמזים, כי עיקר מילוי והשלמת הלימוד הוא על ידי הידיים שמב.

[ג] גם בענין היראה שמוזכרת לעיל כמה פעמים, יש עוד ראשי פרקים, פי יש חמש גבורות כלליות בזעיר אנפין (שכל אחת מהם היא אותיות מנצפ"ך שעולה בגימטריא פ"ר), שהם חמש אימות שאמרו רבותינו ז"ל (שבת עז:): שהם כולם אימת הקטן על הגדול שמג (יראה שבאה מדרי מטה על דרי מעלה), ויש אלף וארבע מאות וחמש גבוראן, המובא בזהר הקדוש (במדבר, דף קלז:), שנכללים החמש גבורות זה בזה עד אלף וארבע מאות וחמש כי חמש פעמים פ"ר עולה אלף ארבע מאות, ונוסף על זה שורש החמשה גבורות בעצמם, וכל אלו הדברים לא באר כלל, פי אלו הדברים נאמרו לפני עליונים וכו' שדמ.

ביאורים והרחבות

שמב. כי אף על פי שרבינו לא ביאר במפורש את המילה 'ידיים' בפסוק זה, מכל מקום מצד רמזי הידיים הדברים מבוארים באופן זה.
שמג. שיראת הקטן על הגדול היא כעין היראה שבאה מר' יהושע על ר' אליעזר, כמבואר היטב במעשה דלעיל ובהערות שם.
שדמ. כמו שמובא בחיי מוהר"ן שהעליונים הם המלאכים שבאו להקשיב לתורתו הקדושה, והם אנשי סעודה שלישית של מעלה. עיין חיי מוהר"ן אות מ"ב ובביאור הליקוטים אות ל'.

שלט. עיין שם קשר כל הפסוקים (כלל ה') ודוק שעיקר הארת הידיים היא מעל הראש, דהיינו שיש את רוח החכמה שנכנסת לבפנים, שהיא בבחינת מלא', ויש את הארת הידיים שזה הרמזים שמרמז ליהושע שיחפש עוד ועוד ולא יסתפק במה שהאיר לו.
שמ. עיין פרפראות לחכמה אות כ"ב ובביאור הליקוטים אות נ"ב.
שמא. עיין ליקו"ה אבר מן החי ב' אות ד'. ועיין עוד בביאור הליקוטים אות ל"ג.

הארות והערות

ה] התורה הזאת מדברת מכל העשור ספירות (כתר, חכמה, בינה, חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות): **שַׁפַּע הַכֶּתֶר** מוזכר באות ו' וז' שהם המקיפים העליונים של החכם. **חֲכֵמָה וּבִינָה** מוזכר בפסוק "פי ידבר חכמות והגות ליבי תבונות", **יָדִים** - הם הרמזים שהם חסד וגבורה (שהם גם רומזים לחכמה ובינה שמה), **גַּם יִרְאֶה** שהיא גבורה מוזכרת כמה פעמים במאמר (ויתכן שיש בחינה של יראה ששייכת גם לבינה ולמלכות). **גַּם אָמְרוּ רְבוּתֵינוּ ז"ל** (כתבות צו) **'הַמוֹנֵעַ הַלֶּכָּה** שמו **מִפִּי תִלְמִיד, כָּאֵלּוּ מוֹנֵעַ מִמְנוּ חֶסֶד, וּפּוֹרֵק מִמְנוּ יִרְאֵת שְׁמַיִם'** שזה רומז לספירות חסד וגבורה, וזה קשור לכך שהלימוד שהרב מלמד זה חסד ויראת שמים. **גַּם** בעניין **בֵּן וְתִלְמִיד** רמוז שתי ספירות, כי - על **בֵּן אֵיתָא בְּזֵהָר הַקָּדוֹשׁ** (יתרו דף עט:) על הפסוק במשלי "מה שמו ומה שם בנו כי תדע", בפסוק כתוב פעמיים 'מה', **מֵה שְׁמוּ דָא חֲכֵמָה** דהיינו שיש בחינה אחת של 'מה' שהיא שייכת לאב שהוא בחינת 'חכמה'. ויש עוד בחינה של 'מה' שהיא - **מֵה שֵׁם בְּנוּ דָא תִנְפְּאָרַת** שזה 'מה' של הבן, שהוא יותר נמוך מהשגת האב בעצמו שמו. **תִּלְמִידִים הֵם לְמוֹרֵי ה', דָּא נֶצַח הוּד** - שהתלמידים הם ספירות 'נצח והוד'. **כֹּל - דָּא יִסוּד** דהיינו שבחינת כל שיש לצדיק, שאיתה הוא אוהו ומקיים את שתי העולמות, היא ספירת היסוד, **וּמְלָכוֹת הַנְּ"ל** היא המלכות המוזכרת בתורה, שממנה המשכת הפרנסה, על ידי שמלקטת את כל הבטחונות ועולה לים החכמה וכו'.

ביאורים והרחבות

שבדברי רבינו מבואר שהלימוד הנמנע הוא 'הלכה', ולעיל באות ח' המשיל רבינו את השגת המקיפים בלימוד של הרב שלומד גמרא עם תלמידו, ועיי"ש בהערות, ולפי זה מבואר שעיקר החסד הוא דווקא בלימוד ההלכה, שהוא המקיף של האמונה שהיא בחינת שתיקה. **שמו**. כמבואר לעיל באריכות כמה פעמים.

שמה. אף על פי שבדרך כלל הידיים מזהות עם הספירות של 'חסד' ו'גבורה', יש באמת כמה מדרגות בידיים, ורבינו השאיר את הדברים מעט סתומים ונראה מקשרי המאמר שכוונתו גם לידיים העליונות של א"א שהם קשורות לחכמה ובינה, וגם לידיים הנמוכות יותר, ואכמ"ל.

שמו. יש לציין שרבינו שינה קצת את לשון חז"ל והרכיב בדבריו שני מאמרי חז"ל שונים. ועיקר השינוי

הארות והערות

ביאור הפשט תורה זתנינא כי מרחמם ינהגם מיניה וביה קיט

רְאָה הַיָּא אִיבְרִים הַפְּנִימִים - כי מה שמוזכר בתורה איברים כמו ידיים ורגליים ראש ועיניים, זה איברים החיצוניים, שהם בבחינת מקיפים, ויש איברים הפנימיים שהם מקבילים לשכל הפנימי, וזה עניין הריאה המוזכרת באות י"ב.

וְיֵשׁ סְפִירוֹת שְׂמֵדְבַר מֵהֶם כְּמָה פְּעָמִים בכמה אופנים ושמות שונים. (אֲשֶׁרֵי אֲזַנְנִים שְׂכָף שׁוֹמְעוֹת. אֲשֶׁרֵי הָעַם שְׂפָכָה לוֹ וְכוּ'):

הארות והערות

בעניין צמצום הרחמנות על ידי המנהיג הרחמן האמיתי ומשה היה רועה

לדבר ביראת שמים – עיון בחידושי הצדיק מתוך יראת שמים

תורתו של הצדיק והחכם שבדור, הרחמן האמיתי והנצחי, עמוקה ובעלת רבדים לאינסוף, את רובה איננו משיגים ואפילו לא יודעים מה ניתן להשיג בבחינת 'איננו יודעים את מה שאיננו יודעים'. תורה זו שיצאה והתגלתה לאור עולם לפני מאות שנים, עושה חליפות ופירות, ממלאה את העולם בדעת ובמקיפים חדשים, ומאירה לכל דרי העולמות, עליונים ותחתונים את הארתם הנצרכת כל אחד כפי מדרגתו.

כי כל ביתה לבוש שְׁנִים - אל תקרי שְׁנִים אלא שְׁנִים, בבחינת מיעוט רבים שנים. כל תורתו של הצדיק האמת יש לה פנימיות לפניים מפנימיות, מקיפי הימים ומקיפי השנים. ועל כן כשאנו באים להעמיק ולכתוב איזה פירוש לדבריו, שומה עלינו להקדים לדיבור את היראה, בבחינת כל שיראתו קודמת לחוכמתו, לומר ולהבהיר בצורה הברורה ביותר, שכל החידוש העיון והכתיבה, היא מתוך יראה נוראה, מול ים החכמה רחב הידים שאין לו סוף ותכלית, מתוך הכרה שאיננו באים לקבוע מסמרות ופירושים, אלא הכל הוא חתירה לנסות ולדלות מדבריו עוד התנוצצות ושביבי אור להאיר דעת קדושה בעולם.

ורחמן כזה הוא רק משה רבינו...

אחרי כל הדברים האלו, נביט ונציץ מן החרכים בעניין הנהגת הרחמנות של משה רבינו בחיר הבריאה ראש ואב לכל הנביאים, אשר כל המאמר מדבר רק מהנהגת רחמנותו של משה רבינו המנהיג הרחמן האמיתי.

לכשנסקור את כל המאמר כולו, נראה שרבינו מזכיר בכל תורה זו, ארבע 'שיחות' כביכול, המסופרים בתורה בגמרא ובמדרשים, שהם כעין 'דין ודברים' בין השי"ת למשה רבינו ע"ה. אכן הם מפוזרים ונעלמים בתוך התורה ורבינו לא מזכירם כסדרם, דהיינו כפי הסדר שהם אירעו בתוך סדרי הזמן והמקום, אך אנו ננסה לסדרם ולהתבונן בהם לפי כל מהלך התורה אחד לאחד.

הדיבור הראשון (מובא באות י"א בתורה) שהיא תחילת נבואתו של משה רבינו וקבלת הנהגת עם ישראל מה' יתברך הוא המעמד הנורא בהר האלוקים, שבו ה' מתגלה למשה רבינו במראה הסנה.

הדיבור השני (מובא באות ח' בתורה) הוא המעשה המבוא בגמרא 'כשעלה משה למרום מצאו לקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות'.

הדיבור השלישי (מובא באות ב' בתורה) הוא אחרי חטא העגל, שה' רוצה לכלות את עם ישראל ומשה רבינו מוסר נפשו בעדם ומבקש "אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת".

הדיבור הרביעי (מובא באות י"א בתורה) שמשה רבינו ביקש והתחנן "סלח נא לעוון העם הזה כגודל חסדך" על חטא המרגלים.

🌀 הקושיה היא ההכנה לתירוץ 🌀

לפי תורה זו מתבאר שכל ארבעת השיחות הללו, כל הדיבורים של משה רבינו עם השי"ת המובאים כאן בתורה, זה מהלך אחד שלם עם כמה שלבים, אלו אינם ארבעה דיבורים נפרדים שבכל אחד מהם מתגלה משהו אחר, אלא כל הדיבור של משה רבינו עם השי"ת נסוב סביב עניין אחד והוא הנהגת הרחמנות של משה רבינו.

בתורה זו רבינו מגלה לנו נפלאות, נותן לנו להציץ לקודש הקודשים, ואלמלי הוא היה מגלה לנו לא היה רשות להתבונן, אך מכיוון שלגילוי זה יש תכלית מעשית הנוגעת לכל אחד מאיתנו, הוא פתח את אור הדעת וגילה לנו ברוב רחמיו את התורה 'כי מרחמם ינהגם'.

אך כדי לבאר מעט מכל זה, נקדים כדרכה של תורה זו ונפתח בכמה וכמה קושיות ושאלות בהבנת התורה. הקושיות כפי שמתבאר בתורה זו בתורות אחרות, הם הינם הקדמה והכנה לתשובה, השאלה פותחת מקיף חדש שהתירוץ יכול להיכנס לתוכו, ועל כן בכל לימוד, הקושיות הם המצפן הישר שלוקח אותנו בבטחה אל התשובה והתירוץ.

קושיות אלו אינם כוללות את כל הקושיות והשאלות שיש במאמר זה, כשם שהתירוץ הינו רק גרגיר אחד מהים הגדול ורחב הידים של תורה זו, ועל כן בוודאי שישנם עוד שאלות וקושיות שמתיישבות בדרך אגב וממילא על ידי הביאור ונזכיר חלק מהם תוך כדי הביאור.

🌀 "ובתוך דבריו בא על איזה קושיא" 🌀

[א] רבינו פתח את התורה כדרכו באופן חידתי, בתחילת דבריו הוא מצטט פסוק על הגאולה העתידה - "כי מרחמם ינהגם" - הפסוק מתאר שבגאולה העתידה ה' ינהיג

אותנו ברחמים גדולים, ומכאן רבינו ממשיך ואומר שרק מי שהוא רחמן הוא יכול להיות מנהיג, ולכאורה, למה יש ראייה והכרח לכך שהמנהיג צריך להיות רחמן, הלא אדרבה זהו לכאורה נבואה על העתיד, מה שאומר שבהווה העכשווי אין מידה זו צריכה להיות התנאי הראשון למנהיגותו של מנהיג ישראל?

בן מיד בדבריו ממשיך רבינו ומסייג את דבריו, שאף שאמר בתחילה שהמנהיג צריך להיות רחמן, אבל באמת צריך לידע איך להתנהג עם הרחמנות, כי יש כאלו רשעים שאסור לרחם עליהם, וכן על מי שאפשר וצריך לרחם זה לא כל כך פשוט כיצד לרחם, ולכן לכל זה צריך 'דעת'. ואם כן יש לשאול מדוע תכונת הבסיס של המנהיג היא 'רחמנות' הלא לכאורה רחמנות לבד יכולה להזיק, והיה לו לומר לכאורה שהתכונה הבסיסית ביותר היא 'דעת'?

ג] ועוד יותר יקשה, שהגם שרבינו אומר לכאורה דבר פשוט שעל רשעים אסור לרחם, הרי ששינה מדרכו ולא הביא שום ראייה או אסמכתא לדבריו הקדושים, ואדרבא מהפסוק בו פתח את התורה, לא משמע שום סייג וגדר שהרחמנות שתתגלה לעתיד לבוא לא תהיה על רשעים (והמעייין שם בפסוקים יראה שמשמע שם להיפך).

ד] והנה בהמשך התורה (אות ו) מבואר עוד שיש מדרגה של דעת רגילה, ויש מדרגת דעת של חכם גדול שהוא המנהיג, והמדרגה הזאת היא בבחינת 'תכלית הידיעה דלא נדע', ואם כן יש מקום לשאול על דברי רבינו בפתחת התורה, שרבינו נקט בלשון 'וצריך לידע איך להתנהג עם הרחמנות', על איזה מדרגת דעת הוא מדבר, ולכאורה בהכרח לומר שהוא מדבר על מדרגת הדעת הגבוהה, ואם כן לא מובן שהרי מצד הדעת תכלית הידיעה דלא נדע, אין מקום לחלק בין קטן לגדול, כי כל החלוקה הזאת שייכת במדרגת הדעת הפשוטה, כי רק שם שייך לדעת ולהצביע מי גדול ומי קטן (ועיין בשאלה הבאה).

ד] והנה מהמשך דברי רבינו שכתב שצריך דעת לא לרחם על רשעים רוצחים וגולנים, וכן צריך דעת לא לתת לקטן מאכל של גדול, יקשה מאוד שלכאורה זה דבר פשוט שאין מרחמים על רשעים ואין נותנים לקטן מאכל של גדול, וכל צורבא מרבנן ואף קטן מזה יודע דברים פשוטים אלו, ומדוע זה הדעת הגדולה הנצרכת לחכם (ואין לומר שזהו משל בלבד, כי אם כן אין המשל דומה לנמשל וגם שרבינו לא כתבו בלשון משל ונמשל).

ה] בהמשך דבריו באות ב' רבינו מזכיר את הפסוק "מה שהיה הוא שיהיה", מהפסוק הזה עולה שמשם רבינו היה המנהיג והוא יהיה המנהיג לעתיד, אך ניתן לשאול, האם רבינו בכוונה מזכיר את העבר והעתיד ומתעלם מההווה? ואף שאפשר לומר בדרך פשט

פשוט שהוא מתכוון למבואר וידוע בדברי חז"ל שאתפשטותא דמשה בכל דרא, אך עדיין יש מקום להתבונן בכך לפי קשרי המאמר.

ו] והנה באות ז' רבינו מתחיל כביכול עניין חדש, שהצדיק שזכה למקיפים הגבוהים שהם שפע הכתר, הוא צריך שיהיה לו בחינת 'כל', לאחוז ולקיים שני העולמות, לדבר עם דרי מעלה את מה שנצרך להם ועם דרי מטה את מה שנצרך להם ובלא זה הוא אינו צדיק כלל (כלשונו בתורה ס"ח). ומתוך דבריו ומדקדוק לשונו משמע, שעד כה לא היה לצדיק בחינה זו, אלא צריך שיהיה לו.

ויש להקשות, הלא כל השגת המקיפים שפע הכתר הגיעו להשגת הצדיק על ידי שדיבר עם התלמידים, כי על ידי זה נתרוקן שכלו והשיג את אלו המקיפים, ואם כן כיצד דיבר עם אלו התלמידים קודם שהיה לו בחינת 'כל'? הלא אם הם היו בבחינת דרי מעלה, ודיבר איתם השגות שאינם ראויים להם, בוודאי שלא נתרוקן שכלו ולא זכה להשגות המקיפים, ואם כן מוכרח להיות כביכול שמלכתחילה הי לו בחינת כל, אז מדוע רבינו אומר שהוא צריך שיהיה לו בחינת 'כל', הרי לכאורה יש לו בחינה זו מתחילה?

ז] ועוד יש להקשות הקושיה הידועה, למה לא לרחם על רשעים הלא הם נפלו לעוונות, ואם תאמר שהכוונה רק לא לרחם על רשעי העכו"ם, מלשון רבינו לא משמע שחילק כזה חילוק באופן ברור?

ט] אם אחרי חטא המרגלים משה רבינו פעל 'סלח נא', מדוע לא נפעל על ידי משה שלא יהיה חורבן, וגם אם הצליח לפעול סליחה וכפרה, מדוע בסוף כל הדור ההוא מתו במדבר? ומה היא כל ההצלה והישועה בהתגלות אור החנוכה שמונה ימים בשנה, אם בסוף כל השנה אין לנו את בית המקדש שינקה אותנו מהעוונות?

🌀 הרחמנות שלעתיד בתוך צמצום של העולם הזה 🌀

מתוך כל קשרי התורה, אפשר לומר (מתוך סייג ויראה כנ"ל) שרבינו רומז רמז נפלא בתורה בעניין הנהגת הרחמנות.

באמת, מצד תכלית שלמות התגלות רחמי ה' בעולם, התגלות טובו, הרחמים הם באמת בלתי גבוליים, יש רחמנות שהיא בעצמה הדעת הגדולה ביותר בעולם, הרחמנות והדעת אינם שני דברים שונים, רק הדעת של העולם הזה היא צמצום של הרחמנות הגדולה והבלתי גבולית, ולכן היא מתוארת כעוד תכונה נפרדת.

בדברי רבינו מבואר שעצם הענקת דעת היא רחמנות. אשרי משכיל אל דלו!

הרחמנות מתוארת כהאכלה של מישהו שזקוק לאוכל, האוכל הוא בעצם הדעת, הדעת היא בעצם האוכל שאנו זקוקים אליו, ובאמת מצד האמת יש רחמנות בלתי גבולית, שאין לנו כרגע את הכלים ואת היכולת להכיל ולהשיג כזו רחמנות. ומשום כך איננו באמת יכולים להבין כיצד אפשר לרחם על רשעים בלי שיהיה בכך אכזריות על אלו שאינם רשעים. אלו הם המקיפים של העולם הבא!

בתחילת התורה רבינו פותח בפסוק שמדבר על אותה רחמנות אינסופית שתתגלה לעתיד. אך מיד אחר כך הוא מסביר מדוע המנהיג צריך לדעת את הדעת הנמוכה והפשוטה של העולם הזה, שהיא מצמצמת אותו מלהנהיג כרגע את העולם באותה הנהגת רחמנות בלתי גבולית.

﴿ הנני! שלח נא ביד תשלח... ﴾

לפי דברי רבינו בתורה, כל השיחה של ה' ומשה רבינו אודות ההנהגה, היא על צורת ההנהגה של הרחמנות.

בתחילת פרשת הסנה, כתוב בפסוק "ומשה היה רועה", בפסוקים האלו מתגלה שורש ההנהגה של משה רבינו בבחינת 'מה שהיה', השורש של משה רבינו ברחמנות היא רחמנות בלתי גבולית. המדרש שרבינו מזכיר באות י"א (משה נתן ליבו להסתכל בצרתם של ישראל, הנני לכהונה הנני למלכות) אומר בפירוש שהשי"ת ראה את הרחמנות האינסופית של משה רבינו על הגדיים ולכן הוא בחר את משה רבינו להנהגה, ואכן כשמשה רבינו ראה את מראה הסנה הוא ריחם אף על הרשעים (כמבואר שם במדרש שיש בסנה קוצים ופרחים המרמזים על צדיקים ורשעים).

רבינו מביא שמשה רבינו אמר הנני! הנני לכהונה הנני למלכות! - לכאורה זה אומר שמשה רבינו הסכים לשליחות של ה' לגאול את עם ישראל. אך הפלא הוא, שאחר כך כתוב שמשה רבינו אמר לה' "שלח נא ביד תשלח", דהיינו שהוא מסרב ללכת לגאול את עם ישראל.

והקושיא עולה מאיליה - האם משה רבינו אומר הנני! או שמה שרבינו אומר 'שלח נא ביד תשלח'?

הביאור העולה (בתכלית הקיצור ואכמ"ל) מתוך הפסוקים שם, (יחד עם כל קשרי המאמר) שמשה רבינו ביקש לגלות את הרחמנות בלי גבול, שהגאולה של מצרים תהיה הגאולה האחרונה, שלא יהיה חילוק של גאולות, מה שהיה הוא מה שיהיה (בלי הוזה), אלא שגאולת מצרים תהיה הגאולה השלימה, בבחינת "הנני לכהונה הנני למלכות" של

מלך המשיח! אך השי"ת אמר לו "אל תקרב הלום" אין הלום אלא מלכות, שעוד יהיה זמן של גאולה שלימה של מלך המשיח, שזה באמת נשמת משה בגילוי של לעתיד - כי מרחמם ינהגם, אבל עתה הגאולה תהיה באופן של גילוי רחמים מצומצם.

דהיינו שהשי"ת אמר למשה רבינו שאי אפשר להכניס את גילוי הרחמנות השלם בעולם בפעם אחת, וגם כדי לגלות את הרחמנות באופן השלם צריך כביכול שעם ישראל יהיו במצב שמצד החיסרון שלהם, מצד האתערותא דלתתא שלהם יהיה גילוי מתאים כל פעם כפי כליהם, ואם ירצו להכניס בהם את כל הארת הרחמנות בפעם אחת הדבר יהיה משול להשפעת המאכל של גדול לתינוק.

🌀 מסר נפשו ונתן ליבו להסתכל בצרתם של ישראל 🌀

וזה מה שכתוב באות י"א, שמשה רבינו כבר אז, במעמד הסנה, מסר את נפשו על ישראל ונתן ליבו להסתכל בצרתם של ישראל. כי המסירות נפש של משה רבינו היה לצמצם את הרחמנות שלו, כי מצד הרחמנות הבלתי גבולית הוא רצה שיהיה גאולה כזו שירחמו בה גם על הרשעים, דהיינו שלא יהיה יהודי אחד שיישאר בתוך מצרים (ובסוף באמת רוב ישראל מתו במצרים).

המסירות נפש היא נשיאת ההפכים, מצד אחד מה שבאמת צריך שיהיה למנהיג זה רחמנות בלי גבול, רחמנות שלעתיד, מצד שני הוא צריך לצמצם אותה ולא להשתמש בה עד לעתיד.

אבל ה' הבטיח לו שהגילוי של הרחמנות יתעצם ויגדל מיום ליום ומשנה לשנה, מדור לדור, על ידי החליפות, על ידי הבנים והתלמידים, וכן על ידי משה רבינו בעצמו על הר סיני, בהתגלות ונתינת התורה עד שיבואו לארץ ישראל.

🌀 מי מעכב על ירך? הלא יש סתרי אותיות! 🌀

ואף על פי כן הייתה למשה רבינו שגגה דקה ברחמנות על הערב רב (שגם זה אין ביכולתנו כלל להבין כי זה ממקיפי החכם שמעל להשגתנו), שרחמנות זו גרמה את הקלקול בחטא העגל, ועל כן כשמשה עלה למרום לקבל את התורה עוד לפני חטא העגל, מצאו להקדוש ברוך שהיה קושר כתרים לאותיות, שהתגים של האותיות, הם צמצום של גילוי הדעת, כי אמנם הם רמזים על הדעת הגדולה יותר מהאותיות, אך הם עדיין צמצום לגילוי הגדול והנפלא יותר.

כי יש ד' מדרגות, אותיות, תגים, נקודות, טעמים.

המדרגה של הטעמים לא נכתבת כלל בתורה, והיא בבחינת סתרי אותיות (עיין בפנים היטב), כי היא (כעין הנקודות וגבוהה מהם) מגלה את הרחמנות הכי גדולה שנסתרת בתוך אותיות התורה. והתגים הם כעין כתרים ומחיצות שמצמצמים את גילוי הרחמנות.

משה רבינו הקשה לקב"ה על כתיבת התגים, כי התגים הם צמצום לרחמנות, שאי אפשר לגלות את הארת הרחמנות הגנוזה בתורה בלי גבול, כי התגים הם ריבוי הסייגים, דהיינו שיש תילי תילין של הלכות וצמצומים, שמעכבים את הארת הרחמנות, לדקדק כחוט השערה למי מגיע שפע וכיצד השפע יושפע לו, ועל כן הקשה להשי"ת מי מעכב על ידך הלא צריך לגלות בתורה את הרחמנות האינסופית בלי תגים כלל, והראה לו השי"ת את רבי עקיבא שיצמצם ויגלה בתוך התורה תילי תילין של הלכות, שהם הסייגים והגדרים של כלים לגילוי הרחמנות, וגם אם הוא בעצמו יגיע בסוף מתוך הצמצום של כל ההלכות לשורש הכל, כמובא שם בגמרא שהוא אמר לתלמידיו 'הלכה למשה מסיני', עדיין משה הקשה להשי"ת שתנתן תורה על ידו.

וביאור קושיא זו, היא לפי מה שרבינו ביאר, שבתחילה יש קושיא, ואחר כך בא התירוץ, אך מכוח השגת התירוץ נופלת הקושיא הראשונה באופן חזק יותר, כי הדרא קושיא לדוכתא, ולכאורה הקושיא הראשונה הייתה מי מעכב על ידך, והקושיא השנייה הייתה תנתן תורה על ידו, והיכן יש כאן הדרא קושיא לדוכתא?

אבל מתוך כל המבואר עד כה, מובן שמשה רבינו טען בתחילה שכל סיבת הנהגתו היא לגלות את הרחמנות, ועל כן מסר נפשו בסנה לקחת את ההנהגה, וכשראה שה' מצמצם את מתן תורה בתגי האותיות, שאל מי מעכב על ידך את גילוי הרחמנות, והשי"ת ענה לו שיש את הדרשות של רבי עקיבא, ומשה אמר לו, אם כן, הדרא קושיא לדוכתא - שלח נא ביד תשלח, כי מה שמשה רבינו טען שתנתן תורה על ידו, זה היינו הק עם מה שהוא אמר לה' שלח נא ביד תשלח.

ועל זה ענה לו השי"ת - שתוק כך עלה במחשבה, כי באמת משה הוא למעלה מן המחשבה, כי הוא השיג בחינת סתרי אותיות, אבל ההכרח לצמצם את הרחמנות בתגי האותיות כדי שהארה תכנס לתוך הכלים של העולם הזה ולא יהיה באופן כזה של גילוי שגורם מוות ושבירה. אבל מדור לדור ומיום ליום תתגלה הרחמנות העליונה מעט מעט.

﴿ מספרך אשר כתבת – שכתבת את התגים לאותיות ﴾

והמשך הלימוד של ענין זה, גילוי הרחמנות האינסופית בתוך כלים וצמצומים של העולם הזה, מתרחש דווקא בחטא העגל, כי בחטא העגל נולד החיסרון, נולד הרעב שדורש את הפרנסה, כי עיקר הרחמנות היא באמת כשיש דלים ועניים.

כשה' אומר למשה רבינו שהוא רוצה לכלות ולהשמיד את עם ישראל, הוא רומז בתוך דבריו ממש להיפך, "הרף ממני ואשמידם" - דהיינו שאם באמת תבקש חזק על הרחמנות אז באמת יהיה רחמנות גדולה על ישראל, רחמנות של י"ג מידות הרחמים, ולכן משה רבינו אומר להשי"ת "אם תשא חטאתם, ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת", דהיינו שאם באמת יהיה חרון אף ושמד, אז אותו ספר שכתבת בו תגים לאותיות, הוא שייך רק לרבי עקיבא, וכביכול משה רבינו יכול להימחות מתוכו, דהיינו שמה רבינו אומר להשי"ת שחזרת השאלה - תנתן תורה על ידו!

כי אם החוטאים האלו אין שום רחמנות עליהם, אזי הקב"ה מדקדק עמהם בחוט השערה, כמו ר' עקיבא שמדקדק בתגי האותיות, אבל אם משה רבינו מוריד ונותן את התורה, אז בהכרח שצריכה להתגלות רחמנות שהיא קשורה להנהגה השורשית והעתידית של רחמנות אפילו על הרשעים ולו במעט!

ואכן, משה רבינו מגלה רחמנות נפלאה, שהיא חורגת כביכול מכללי וצמצומי הרחמנות, שה' ריחם וסלח לכלל ישראל. אלא שגם שם אין הארה של הרחמנות בשלמות והיה צריך להרוג את הרשעים שחטאו והחטיאו בעגל (כמובא שם בפסוקים), כי בכל זאת עד הגאולה העתידה ממש צריך לצמצם את הרחמנות, כי אי אפשר לרחם על הרשעים בלי שיהיה אכזריות על הרחמנים.

אך בפעם הרביעית, בחטא המרגלים, שם מתגלה גילוי של רחמנות שהוא טומן בתוכו הארה מהרחמנות שלעתיד ממש.

﴿ כגודל חסדך – גילוי הרחמנות בלי גבול ﴾

חטא המרגלים גרם לחורבן הבית, זה הסימן על כך שהוא החטא הכי חמור. אבל הסיבה לכך היא כפי שמוהרנ"ת מגלה, זה משום שבארץ ישראל היה אמור להתגלות התענוג והשעשוע של ה' דווקא מעבודתם של דרי מטה, שבזה טמון גילוי הרחמנות האינסופית, כמו שיתבאר להלן.

המרגלים היו בבחינה כזו של דרי מעלה שלא האמינו בגילוי הרחמנות הבלתי גבולית

דווקא בתוך המציאות הארצית והחומרית של העולם הזה, וזו הסיבה שה' מבקש שוב פעם להשמיד ולכלות את עם ישראל.

ומשה רבינו שעמד בכל הפעמים ומסר נפשו לגלות את הרחמנות של ה' על עם ישראל, נעמד אף הפעם ומבקש ומתחנן, סלח נא לעוון העם הזה כגודל חסדך, שיתגלו הרחמים הכי גדולים, החסדים הכי גדולים של מידות הרחמים העליונות, איך שדווקא הרשעים שנפלו והם ישני עפר שאינם מאמינים ברחמנות, דווקא הם צריכים את גילוי הרחמנות.

ומה שה' ענה למשה רבינו הוא דבר פלא!

החטא לא כופר לגמרי. החורבן שנגזר באותו לילה לא הומתק והוא אכן יתרחש. לא זו אלא שכל הדור ההוא, דור המדבר ימות במדבר. לא ביום אחד אלא במשך ארבעים שנה.

באותם ארבעים שנה הקב"ה נותן להם להקים דור אחר, לעשות חליפות, בנים ותלמידים, אך עדיין הם ישאו את עוונם וימותו במדבר.

כדי לבאר את עוצם הפלא שקרה אחרי חטא המרגלים חובה עלינו להקדים ולבאר מהי המיתה ומה היא קשורה לעוון.

🌀 הסתלקות הנשמה – מחוסר היכולת לשאת את העוון 🌀

בדרך כלל כל המציאות של מיתה, שרשע מת בחטאו, נובעת מהיפרדות הגוף והנפש. דהיינו בגלל שהנשמה לא יכולה לסבול את החטא, כי יסורי העוון הם הייסורים הכי גדולים לנשמה, היא מוכרחת כביכול להסתלק מהגוף.

הסתלקות הנשמה מהגוף מגבירה בבחינה מסוימת עוד יותר את פגם החטא, כי עכשיו הנשמה הסתלקה למעלה והגוף נשאר למטה בעפר בלי העלאה של תענוג שעולה דווקא מהתקשרות הנשמה בחומר ובעפר. ולפי זה יוצא שעצם העוון גורם את יסורי הנשמה והגוף יחד, כי הנשמה נפרדת מהגוף שמוזה כל ייסורי ותחלואי הגוף.

כשה' יתברך אומר למשה רבינו שעם ישראל הולך להיענש בחטא העגל או בחטא המרגלים, השי"ת כביכול מספר למשה רבינו שנשמה של כל אחד מישראל היא כל כך קדושה, שהיא אינה מסוגלת לשאת חטא ועוון אפילו יום אחד ולכן היא מוכרחת להסתלק...

משה רבינו פועל אצל השי"ת כביכול משהו נורא, שלמרות שבאמת אין שייך להם כלל חטא ועוון, שישה להם כוח לסבול את הייסורים האלו ולא למות, שהנשמה לא תפרד מהגוף למרות ייסוריה. והשי"ת אחרי שהוא נענה לו בחטא המרגלים ואמר לו 'סלחתי כדברך' הוא באמת אומר לו שכל אותו הדור ימשיכו לשאת את החטא עד מיתתם במשך ארבעים השנה (וכל כוח נשיאת העוון נמשך מזה שגם ה' נושא כביכול את העוון כמו שכתוב שם "וכאשר נשאת לעם הזה ממצרים ועד הנה").

ועל ידי נשיאת העוון מהקב"ה נעשה דבר פלא שגם אנחנו יכולים לשאת עוון, ודווקא בנשיאת העוון, שזה יכולת הסליחה, מה שגם אנו סולחים לאחרים, דווקא בזה נעשה תענוג ושעשוע מיוחד שלא היה מעולם, משום שהאדם הוא קרוץ חומר וגוש עפר נוראי מלא בחטאים ועוונות, שמצד מעשיו הוא ממש ישן בעפר וכאילו נסתלק ממש מהעולם, כי מצד מעשיו היה ראוי לנשמה לברוח ולהסתלק אלף פעמים, ואף על פי כן נעשה נשיאת הפכים כזאת שאותו גוש עפר ממשיך לעבוד את ה' ולהעלות לו תענוגים ושעשועים.

וזה עצמו הסוד של 'ארץ ישראל', כי כל העונש של דור המדבר הוא כפרתם, כמו שכתוב שם בהמשך הפסוקים "ואולם חי אני וימלא כבוד ה' את כל הארץ", שהתיקון והעונש שלהם הוא בבחינה זו שה' מגביר עוד יותר ומגלה עוד יותר את הארת "מלוא כל הארץ כבודו", ואם כן יוצא שדווקא אחרי חטא המרגלים, משה רבינו פעל גילוי רחמנות כזאת שמתגלה גם ובעיקר כשהוא הצליח כביכול לפעול את הצלת בית המקדש מהחורבן. כי מתגלה שיש רחמנות יותר גבוהה שמתגלה דווקא מתוך המציאות שנותנים לאדם כוח לסבול את ייסורי נשיאת העוון, כי מתוך כך שהוא גוש עפר כל כך מלוכלך, והוא מתגבר בהפכיות לבקש סליחה כל פעם מחדש ולעשות את מה שה' רוצה הרי שעולים ממנו תענוגים שלא עלו מימות עולם.

❧ ביאור וישוב השאלות ❧

ומעתה מבואר (ישוב כל השאלות לעיל), שבאמת מה שרבינו פתח את התורה בעניין הרחמנות שלעתידי, כי היא תכלית הבריאה והיא עיקר הדעת העליונה, ובאמת עיקר מה שהמנהיג צריך זה את הדעת הגבוהה של הרחמנות, שהיא תכלית הידיעה דלא נדע, אלא שהוא צריך לידע איך להתנהג עם הרחמנות, דהיינו לצמצם את הנהגתו לרחמנות שהיא יכולה להתגלות בעולם הזה.

הסימן לרחמנות כזאת היא דווקא כאשר הוא יכול להכניס את מקיפי הדעת בכלים שכולם יכולים להבין, לקרב אל שכלנו את המקיפים הרחוקים, בבחינת "כי קרוב

אליך הדבר מאוד" (עיין אות ו'), דהיינו שכחלק מהרחמנות שלו הוא מדבר איתנו דרך דוגמאות של רחמנות שהם קרובים לשכלנו, שדרכם הוא מאיר רמזים למקיפים שמעל לשכלנו ודעתנו.

ובאמת הרחמנות שלעתיד היא בלי גבול אף על הרשעים, וכל מה שרבינו אמר בתחילת התורה לא לרחם על הרשעים הוא צמצום של הנהגת העולם הזה בהווה, אבל מה שהיה הוא שיהיה, שמשה רבינו מושרש ברחמים העליונים של קודם הבריאה (מה שהיה) וכן בהנהגה שלעתיד יהיו רחמים נפלאים, אבל בהווה צריך לצמצם את הנהגת הרחמנות.

וזה גם מה שמבואר באות ז' שהצדיק צריך שיהיה לו בחינת 'כל', שהיא צמצום של המקיפים שהם שפע הכתר, כי מצד שפע הכתר שהוא תכלית הידיעה דלא נדע, אי אפשר לחלק בין קטנים וגדולים, בין דרי מטה ודרי מעלה, רק הצדיק צריך שיהיה לו כל, לדעת להתאים את המזון הרוחני לכל אחד כפי הדעת שמחלקת וידועת להבחין בין קטנים וגדולים, בין דרי מטה ודרי מעלה.

למעשה...

וכל זה נוגע לכל אחד ואחד בהתחזקותו כל יום, לדעת שיש באמת רחמים אינסופיים ממש, רחמים שצריכים להתגלות מצד אחד, אך אסור להם להתגלות מצד שני, כי אנחנו מוגבלים להנהגה של רחמנות מוגבלת, איננו יכולים להחריב את העולם עם הנהגת רחמנות בלי גבול, כי זה מקיפים שאי אפשר עדיין להשיג, רק אנחנו צריכים לדעת מרחמנות זו, להבין שכל ידיעתנו בעניין הרחמנות היא אפילו לא תכלית הידיעה דלא נדע, איננו יודעים כלום, אבל צריך להשיג מרחוק מעט שיש כזו רחמנות שאין לנו שום הבנה איך היא באמת יכולה להנהיג, אלא היא צריכה לנטף טללי תחיה לתוך הנהגת הרחמנות המוגבלת, להאיר לנו מחדש את ההתחזקות של כלליות בן ותלמיד, להמשיך תמיד בתהחדשות לרצות את ה' ולכסוף אליו בכל מדרגה שהיא בתכלית הרצון!

(על פי ליקוטי הלכות נטילת ידיים ו' ראשית הגז ג' נדרים ד' ושותפים בקרקע ה')

לע"נ

האשה הצדקנית

שרה דינה

ב"ר אברהם דן ע"ה

לע"נ

האשה הצדקנית

שרה קיילא

ב"ר שלמה אהרן ע"ה

לע"נ

נפתלי

ב"ר יצחק ז"ל

לע"נ

ר' אברהם שלמה

ב"ר יוסף יהודה

וזוגתו רחל לאה

ב"ר יהודה לייב ז"ל

לע"נ

ר' אברהם דן

ב"ר דב בער

וזוגתו

מרת חיה ב"ר יונה ז"ל

לע"נ

ר' יוסף ברוך

ב"ר אברהם שלמה ז"ל

כִּי קָרוֹב אֵלַיךְ
הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ
וּבְלִבְּךָ לַעֲשׂוֹתוֹ